

**T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**TANPINAR'IN HUZUR ROMANINDAN HAREKETLE
TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE GÖNDERİM**

**HAZIRLAYAN
Fatma ZENGİN
1930205018**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
Doç. Dr. Talat DİNAR**

ISPARTA - 2023

YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “*Tanpınar’ın Huzur Romanından Hareketle Türkiye Türkçesinde Gönderim*” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

Fatma ZENGİN
23.06.2023

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-SOYADI	Fatma ZENGİN
Öğrenci Numarası	1930205018
Enstitü Ana Bilim Dalı	Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı
Programı	Türk Dili ve Edebiyatı
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora
Danışmanın Unvanı, Adı-SOYADI	Doç. Dr. Talat DİNAR
Tez Başlığı	Tanpınar'ın Huzur Romanından Hareketle Türkiye Türkçesinde Gönderim
Turnitin Ödev Numarası	2070686172

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 265 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 21/04/2023 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönergesinin 14 üncü maddesinde yer alan filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

Kaynakçalar hariç, alıntılar dahil, 10 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç; % 70'tir.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdeler sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe: Danışmanlığını yürütmekte olduğum Fatma Zengin adlı öğrencinin tez konusu *Tanpınar'ın Huzur Romanından Hareketle Türkiye Türkçesinde Gönderim*'dir. Tez çalışması kuramsal ve inceleme alanlarını içermektedir. İnceleme alanında Türk Edebiyatının seçkin eserlerinden biri olan *Huzur* romanı üzerinde gönderim unsurlarının tespiti ve işlevleri yer almaktadır. Okuyucuların çalışmadan tam olarak istifade edebilmeleri için *Huzur* romanının gönderim barındıran cümleleri verilip üzerinde yapılan tespitler açıklanmaktadır. Ancak *Huzur* adlı romanın çeşitli internet kaynaklarında tamamen paylaşılmış olması sebebiyle intihal taramalarında % 70 oranında benzerlik ortaya çıkmaktadır. Ekte sunulan Turnitin benzerlik taramasında da görüleceği üzere bu % 70'lik oranın % 49'u *Huzur* adlı romanın internet kaynaklarında yer alan cümlelerinin tezde yer almasıdır. Bu cümlelerin tezden çıkarılması tezin anlaşılabilirliği ve işleyişini bozacak niteliktedir. Bundan dolayı benzerlik oranları ve limitleri aşılmıştır.

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

12/07/2023
(İmza)
Doç. Dr. Talat DİNAR

(ZENGİN, Fatma, *Tanpınar'ın Huzur Romanından Hareketle Türkiye Türkçesinde Gönderim*, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2023)

ÖZET

Bu çalışmada metin içerisinde sıklıkla başvuru yapılan gönderim türleri üzerinde durulmuştur. Çalışmanın veri malzemeleri için Tanpınar'ın Huzur romanı seçilmiştir. Öncelikle konu kuramsal çerçevede ele alınmış, ardından taranan metinden elde edilen veriler neticesinde daha önce yapılmış olan tasnifler de dikkate alınarak gönderim için daha geniş bir tasnif yapılmıştır. Metnin türü, araştırma yapılan dilin yapısı gibi unsurlar doğrultusunda yapılan tasnifin değişiklik gösterebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Bu tez; “Giriş” bölümünden sonra “Metin Dil Bilimi, Bağdaşıklık ve Gönderim”, “Huzur Romanında Gönderim” bölümlerinden oluşmaktadır. “Giriş” bölümünde tezin ana hatları hakkında genel bilgilere yer verilmiştir. “Metin Dil Bilimi, Bağdaşıklık ve Gönderim” birinci bölümde yer almaktadır. Çalışmanın temelini oluşturan gönderim ve türlerinin açıklanması ve gönderim üzerine yapılmış olan çalışmalar ve tasnifler yine bu bölümde yer almaktadır. “Huzur Romanında Gönderim” bölümünde ise gönderim üzerine yapılan tasnifler de dikkate alınarak romandan tespit edilen gönderim ögeleri sınıflandırılmış ve bir tasnif denemesi ortaya konulmuştur. Her bir gönderim ögesi için elde edilen örneklerin sayısı tablolarla ifade edilmiştir. “Sonuç” bölümünde ise Tanpınar'ın Huzur romanında tespit edilen örneklerden hareket ederek gönderimin sınırları ve gönderimin işlevsel özellikleri değerlendirilmiştir. Çalışmada gönderim ögeleri sözcük veya sözcük öbeği ile yapılan gönderim, boş gönderim ve ekler ile yapılan gönderim olmak üzere üç başlık altında incelenmiştir. Huzur romanı özelinde artgönderimlerin öngönderimlerden daha fazla kullanıldığı tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Gönderim, Artgönderim, Öngönderim, Boş Artgönderim, Boş Öngönderim, Huzur Romanı.

(ZENGIN, Fatma, *Reference in Turkey Turkish Based on Tanpınar's Huzur Novel*, Master's Thesis, Isparta, 2023)

ABSTRACT

In this study, reference types that are used in the text frequently are emphasized. Tanpınar's Huzur novel was chosen for the data materials of the study. First of all, the subject was discussed in the theoretical framework, then a wider classification was made for reference, taking into account the previous classifications as a result of the data obtained from the scanned text. It was concluded that the classification may differ from text to text.

This thesis consists of chapters "Introduction", "Text Linguistics, Cohesion and Reference", "Reference in the Huzur Novel". In the "Introduction" chapter, general information about the outline of the thesis is given. "Text Linguistics, Cohesion And Reference" is included in the first chapter. The explanation of reference and its types, which form the basis of the study, and the studies and classifications on reference are also included in this chapter. In the chapter "Reference in the Huzur Novel", the reference elements determined from the novel were classified based on the classification made on reference and a classification was put forward. The number of samples obtained for each reference type is presented in tables. In the "Conclusion" chapter, the limits of reference and the functional features of reference were evaluated, based on the examples determined from Tanpınar's Huzur novel. In the study, types of reference are analyzed under three headings; reference made with words or phrases, empty reference and reference made with suffixes. It has been determined that anaphora are used more than cataphora in the Huzur novel.

Key words: Reference, Anaphora, Cataphora, Zero Anaphora, Zero Cataphora, Huzur Novel.

ÖN SÖZ

Dil, kendine özgü niteliklere sahip olan bir sistemdir. İnsanlığın varoluşundan bu zamana kadar insanların birbirleriyle iletişim kurmak amacıyla çeşitli şekillerde kullandığı bir araç işlevi görmüştür. İletişim temel işlevi dışında daha pek çok işlev barındıran dil, her yönüyle dil bilimin çalışma alanıdır.

Dil bilimi içerisinde zamanla derinleşen araştırma alanlarından biri metni bütüncül bir yaklaşımla ele alan metin dil bilimi alanıdır. Metin dil bilimi çalışmalarının temel inceleme alanını oluşturan metin, pek çok farklı unsurun bir araya gelmesiyle oluşur. Birliktelik oluşturan bu unsurların birbirleriyle ilişkileri, sistematığı önemli bir çalışma alanı olarak görülmektedir. Özellikle metin içi gönderimler metnin hem yapısal hem de kurgusal özelliklerini belirleme noktasında bir hayli önemlidir. Bu çalışmada metin dil biliminin önemli konularından biri olan metin içi gönderimler konu edilmiştir.

Lisans ve lisansüstü eğitimim boyunca bilgisiyle bana yol gösteren, bu alanda çalışma yapmamı sağlayan ve sonsuz sabırla bana vaktini ve emeğini harcayan kıymetli danışmanım Doç. Dr. Talat DİNAR'a ve tüm eğitim hayatım boyunca bana ışık olan tüm hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Hayatım boyunca desteğini her zaman hissettiğim canım annem ve aileme sonsuz şükranlarımı sunarım.

Fatma ZENGİN
ISPARTA, 2023

İÇİNDEKİLER

Sayfa

YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI.....	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	xi
KISALTMA ve İŞARETLER.....	xii
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

METİN DİL BİLİMİ, BAĞDAŞIKLIK VE GÖNDERİM

1.1. METİN DİL BİLİMİ	3
1.1.1. Bağdaşıklık.....	5
1.1.1.1. Gönderim	5
1.1.1.1.1. Gönderim Türleri	7
1.1.1.1.1.1. Metin Dışı Gönderim.....	7
1.1.1.1.1.2. Metin İçi Gönderim	7
1.1.1.1.2. Gönderim Öğeleri.....	14
1.1.1.1.2.1. Sözcük veya Sözcük Öbekleri ile Yapılan Gönderim	21
1.1.1.1.2.2. Boş Gönderim.....	46
1.1.1.1.2.3. Ekler ile Yapılan Gönderim.....	52

2. BÖLÜM

“HUZUR” ROMANINDA GÖNDERİM

2.1. ARTGÖNDERİM	58
2.1.1. Sözcük veya Sözcük Öbekleri ile Yapılan Artgönderim.....	58
2.1.1.1. Zamirler ile Yapılan Artgönderim	58
2.1.1.1.1. Şahıs Zamirleri ile Yapılan Artgönderim.....	58
2.1.1.1.1.1. Birinci Teklik Şahıs Zamiri ile Yapılan Artgönderim.....	58
2.1.1.1.1.2. İkinci Teklik Şahıs Zamiri ile Yapılan Artgönderim	65
2.1.1.1.1.3. Üçüncü Teklik Şahıs Zamiri ile Yapılan Artgönderim	68
2.1.1.1.1.4. Birinci Çokluk Şahıs Zamiri ile Yapılan Artgönderim	85
2.1.1.1.1.5. İkinci Çokluk Şahıs Zamiri ile Yapılan Artgönderim	86
2.1.1.1.1.6. Üçüncü Çokluk Şahıs Zamiri ile Yapılan Artgönderim	87

2.1.1.1.2. Dönüşlülük Zamiri ile Yapılan Artgönderim	91
2.1.1.1.3. Karşılıklılık Zamiri ile Yapılan Artgönderim	103
2.1.1.1.4. İşaret Zamirleri ile Yapılan Artgönderim	105
2.1.1.1.4.1. Bu/Bunlar İşaret Zamiri ile Yapılan Artgönderim	105
2.1.1.1.4.2. O/Onlar İşaret Zamiri ile Yapılan Artgönderim	111
2.1.1.1.4.3. Şu/Şunlar İşaret Zamiri ile Yapılan Artgönderim	113
2.1.1.1.4.4. Böyle Zamiri ile Yapılan Artgönderim	114
2.1.1.1.5. İlgi (Aitlik) Zamiri ile Yapılan Artgönderim	115
2.1.1.1.6. Belirsizlik Zamirleri ile Yapılan Artgönderim.....	117
2.1.1.1.7. Soru Zamirleri ile Yapılan Artgönderim.....	123
2.1.1.2. Ad Öbekleri ile Yapılan Artgönderim	124
2.1.1.3. Sıfat Öbekleri ile Yapılan Artgönderim.....	131
2.1.1.3.1. Niteleme Sıfatları ile Yapılan Artgönderim.....	131
2.1.1.3.2. İşaret Sıfatları ile Yapılan Artgönderim.....	145
2.1.1.3.2.1. Bu İşaret Sıfatı İle Yapılan Artgönderim	145
2.1.1.3.2.2. Şu İşaret Sıfatı ile Yapılan Artgönderim	161
2.1.1.3.2.3. O İşaret Sıfatı İle Yapılan Artgönderim	162
2.1.1.3.2.4. Böyle İşaret Sıfatı ile Yapılan Artgönderim.....	163
2.1.1.3.3. Belirsizlik Sıfatları ile Yapılan Artgönderim.....	164
2.1.1.3.4. Sayı Sıfatları ile Yapılan Artgönderim	165
2.1.1.3.5. Soru Sıfatları İle Yapılan Artgönderim.....	165
2.1.1.3. Zarf Öbekleri ile Yapılan Artgönderim	166
2.1.1.3.1. Karşılaştırma Zarfları ile Yapılan Artgönderim.....	166
2.1.2. Boş Artgönderim	169
2.1.3. Ekler ile Yapılan Artgönderim	173
2.1.3.1. İyelik Ekleri ile Yapılan Artgönderim	173
2.1.3.1.1. Birinci Teklik Kişi İyelik Eki ile Yapılan Artgönderim	173
2.1.3.1.2. İkinci Teklik Kişi İyelik Eki ile Yapılan Artgönderim	178
2.1.3.1.3. Üçüncü Teklik Kişi İyelik Eki ile Yapılan Artgönderim	179
2.1.3.1.4. Birinci Çokluk Kişi İyelik Eki ile Yapılan Artgönderim	181
2.1.3.1.5. İkinci Çokluk Kişi İyelik Eki İle Yapılan Artgönderim	182
2.1.3.1.6. Üçüncü Çokluk Kişi İyelik Eki ile Yapılan Artgönderim.....	183
2.1.3.2. Belirtme Hâl Eki ile Yapılan Artgönderim.....	185
2.1.3.3. Kişi Ekleri ile Yapılan Artgönderim.....	187
2.1.3.3.1. Birinci Teklik Kişi Eki ile Yapılan Artgönderim.....	187
2.1.3.3.2. İkinci Teklik Kişi Eki ile Yapılan Artgönderim	193
2.1.3.3.3. Üçüncü Teklik Kişi Eki ile Yapılan Artgönderim	194
2.1.3.3.4. Birinci Çokluk Kişi Eki ile Yapılan Artgönderim	198
2.1.3.3.5. İkinci Çokluk Kişi Eki ile Yapılan Artgönderim	199
2.1.3.3.6. Üçüncü Çokluk Kişi Eki İle Yapılan Artgönderim.....	200
2.2. ÖNGÖNDERİM.....	204
2.2.1. Sözcük veya Sözcük Öbekleri ile Yapılan Öngönderim	204

2.2.1.1. Zamirlerle Yapılan Öngönderim.....	204
2.2.1.1.1. Şahıs Zamirleri ile Yapılan Öngönderim	204
2.2.1.1.1.1. Birinci Teklik Şahıs Zamiri ile Yapılan Öngönderim	204
2.2.1.1.1.2. İkinci Teklik Şahıs Zamiri ile Yapılan Öngönderim.....	205
2.2.1.1.1.3. Üçüncü Teklik Şahıs Zamiri ile Yapılan Öngönderim.....	206
2.2.1.1.1.4. Birinci Çokluk Şahıs Zamiri ile Yapılan Öngönderim.....	207
2.2.1.1.1.5. İkinci Çokluk Şahıs Zamiri ile Yapılan Öngönderim	208
2.2.1.1.1.6. Üçüncü Çokluk Şahıs Zamiri ile Yapılan Öngönderim	208
2.2.1.1.2. Dönüşlülük Zamirleri ile Yapılan Öngönderim	209
2.2.1.1.3. Karşılıklılık Zamiri ile Yapılan Öngönderim.....	210
2.2.1.1.4. İşaret Zamirleri ile Yapılan Öngönderim.....	211
2.2.1.1.4.1. Bu/Bunlar İşaret Zamiri ile Yapılan Öngönderim.....	211
2.2.1.1.4.2. Şu/Şunlar İşaret Zamiri ile Yapılan Öngönderim.....	212
2.2.1.1.4.3. O/Onlar İşaret Zamiri ile Yapılan Öngönderim	213
2.2.1.1.4.4. Böyle Zamirleri ile Yapılan Öngönderim	214
2.2.1.1.5. İlgi (Aitlik) Zamiri ile Yapılan Öngönderim	215
2.2.1.1.6. Belirsizlik Zamirleri ile Yapılan Öngönderim	216
2.2.1.1.7. Soru Zamirleri ile Yapılan Öngönderim	217
2.2.1.2. Ad Öbekleri ile Yapılan Öngönderim.....	221
2.2.1.3. Sıfat Öbekleri ile Yapılan Öngönderim.....	224
2.2.1.3.1. Niteleme Sıfatları ile Yapılan Öngönderim	225
2.2.1.3.2. İşaret Sıfatları ile Yapılan Öngönderim	228
2.2.1.3.2.1. Bu İşaret Sıfatı İle Yapılan Öngönderim.....	228
2.2.1.3.2.2. Şu İşaret Sıfatı ile Yapılan Öngönderim	229
2.2.1.3.2.3. O İşaret Sıfatı İle Yapılan Öngönderim	230
2.2.1.3.3. Belirsizlik Sıfatları ile Yapılan Öngönderim	231
2.2.1.3.4. Sayı Sıfatları ile Yapılan Öngönderim.....	232
2.2.1.3.5. Soru Sıfatları İle Yapılan Öngönderim	233
2.2.1.4. Zarf Öbekleri ile Yapılan Öngönderim.....	234
2.2.1.4.1 Karşılaştırma Zarfları ile Yapılan Öngönderim	234
2.2.1.4.2. Soru Zarfları ile Yapılan Öngönderim	235
2.2.2. Boş Öngönderim.....	237
2.2.3. Ekler ile Yapılan Öngönderim	239
2.2.3.1. İyelik Ekleri ile Yapılan Öngönderim	239
2.2.3.1.1. Birinci Teklik Kişi İyelik Eki ile Yapılan Öngönderim.....	239
2.2.3.1.2. İkinci Teklik Kişi İyelik Eki ile Yapılan Öngönderim	239
2.2.3.1.3. Üçüncü Teklik Kişi İyelik Eki ile Yapılan Öngönderim	240
2.2.3.1.4. İkinci Çokluk Kişi İyelik Eki İle Yapılan Öngönderim	240
2.2.3.1.5. Üçüncü Çokluk Kişi İyelik Eki ile Yapılan Öngönderim	241
2.2.3.2. Belirtme Hâl Eki ile Yapılan Öngönderim	242
2.2.3.3. Kişi Ekleri ile Yapılan Öngönderim	243
2.2.3.3.1. Birinci Teklik Kişi Eki ile Yapılan Öngönderim	243

2.2.3.3.2. İkinci Teklik Kişi Eki ile Yapılan Öngönderim.....	243
2.2.3.3.3. Birinci Çokluk Kişi Eki ile Yapılan Öngönderim.....	244
2.2.3.3.4. İkinci Çokluk Kişi Eki ile Yapılan Öngönderim.....	245
SONUÇ.....	246
KAYNAKÇA	250
ÖZ GEÇMİŞ.....	258

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Şahıs Zamirleri ile Yapılan Artgönderim.....	90
Tablo 2. Dönüşlülük Zamiri ile Yapılan Artgönderim.....	103
Tablo 3. Karşılıklılık Zamiri ile Yapılan Artgönderim	105
Tablo 4. İşaret Zamirleri ile Yapılan Artgönderim	115
Tablo 5. İlgi (Aitlik) Zamiri ile Yapılan Artgönderim	116
Tablo 6. Belirsizlik Zamirleri ile Yapılan Artgönderim.....	122
Tablo 7. Soru Zamirleri ile Yapılan Artgönderim.....	124
Tablo 8. Ad Öbekleri ile Yapılan Artgönderim.....	130
Tablo 9. Niteleme Sıfatları ile Yapılan Artgönderim.....	144
Tablo 10. İşaret Sıfatları ile Yapılan Artgönderim.....	164
Tablo 11. Belirsizlik Sıfatları ile Yapılan Artgönderim	165
Tablo 12. Sayı Sıfatları ile Yapılan Artgönderim	165
Tablo 13. Soru Sıfatları İle Yapılan Artgönderim.....	166
Tablo 14. Karşılaştırma Zarfları ile Yapılan Artgönderim.....	169
Tablo 15. Boş Artgönderim.....	173
Tablo 16. İyelik Ekleri ile Yapılan Artgönderim	185
Tablo 17. Belirtme Hâl Eki ile Yapılan Artgönderim	187
Tablo 18. Kişi Ekleri ile Yapılan Artgönderim	204
Tablo 19. Şahıs Zamirleri ile Yapılan Öngönderim	209
Tablo 20. Dönüşlülük Zamirleri ile Yapılan Öngönderim	210
Tablo 21. Karşılıklılık Zamiri ile Yapılan Öngönderim.....	210
Tablo 22. İşaret Zamirleri ile Yapılan Öngönderim.....	215
Tablo 23. İlgi (Aitlik) Zamiri ile Yapılan Öngönderim	216
Tablo 24. Belirsizlik Zamirleri ile Yapılan Öngönderim	217
Tablo 25. Soru Zamirleri ile Yapılan Öngönderim	221
Tablo 26. Ad Öbekleri ile Yapılan Öngönderim	224
Tablo 27. Niteleme Sıfatları ile Yapılan Öngönderim	228
Tablo 28. İşaret Sıfatları ile Yapılan Öngönderim	231
Tablo 29. Belirsizlik Sıfatları ile Yapılan Öngönderim	232
Tablo 30. Sayı Sıfatları ile Yapılan Öngönderim.....	233
Tablo 31. Soru Sıfatları ile Yapılan Öngönderim	234
Tablo 32. Karşılaştırma Zarfları ile Yapılan Öngönderim	235
Tablo 33. Soru Zarfları ile Yapılan Öngönderim	236
Tablo 34. Boş Öngönderim	239
Tablo 35. İyelik Ekleri ile Yapılan Öngönderim.....	241
Tablo 36. Belirtme Hâl Eki ile Yapılan Öngönderim.....	242
Tablo 37. Kişi Ekleri ile Yapılan Öngönderim	245

KISALTMA ve İŞARETLER

Akt.	: Aktaran
C	: Cilt
Ed.	: Editör
Fr.	: Fransızca
Haz.	: Hazırlayan
pp.	: Particular pages
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfadan sayfaya
S	: Sayı
vb.	: Ve Benzerleri
vd.	: Ve Diğerleri
Yay.	: Yayınları
Ø	: Sözcük veya sözcük öbeği için boş gönderim
-Ø	: Ekler için boş gönderim
[]	: Altbirimcik
{ }	: Biçimbirimi

GİRİŞ

Konu

Gönderim, bağdaşıklık unsurları içerisinde yer alarak genellikle metin dil bilimsel ögeler arasında bulunan özdeşlik ilişkisini belirtmek için kullanılır. Gönderim metin içi ve metin dışı olarak ikiye ayrılır. Artgönderim ve öngönderim metin içi gönderim türü olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışmada metin içerisinde yer alan metin dil bilimsel gönderimler artgönderim ve öngönderim çerçevesinde incelenmiştir.

Amaç/Hedefler

Farklı dillerde gönderim üzerine pek çok çalışma yapılmıştır. Türkçede de gönderim üzerine yapılan çalışmalar mevcuttur. Türkçede yapılan çalışmaların bir kısmı metinsellik ölçütlerinden olan bağdaşıklık oluşturarak gönderim başlığı altında artgönderim ve öngönderimi esas almıştır. Çalışmaların diğer bir kısmı ise Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerin üretmiş oldukları metinlerde artgönderim ve öngönderim kullanımlarının ne kadar gelişip gelişmediğini saptamayı amaçlamaktadır. Bu çalışma gönderim başlığı altında yer alan artgönderim ve öngönderim kavramlarının tüm yönleriyle ele alındığı ve daha geniş bir tasnif denemesinin ortaya konulduğu müstakil bir çalışma olarak bu konuda yapılacak araştırmalara katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Yöntem ve Kapsam

Çalışmada gönderim üzerine farklı dillerde ya da Türkçede yapılmış olan çalışmalar incelenerek konu ile ilgili Türkçeye özgü genel bir çerçeve çizilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde çalışmanın içeriğini oluşturan gönderimin alt başlığını oluşturan artgönderim ve öngönderim kavramları hakkında ayrıntılı bir şekilde bilgi verilerek, bazı dil araştırmacılarının gönderim üzerine yapmış olduğu çalışmalar ve tasniflere yer verilmiştir. Gönderim için daha geniş bir tasnif oluşturularak örneklerle konuya açıklık getirilmiştir. Dilde gönderim yapan unsurların neler olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümü inceleme bölümüdür. Türk Edebiyatının seçkin eserlerinden biri kabul edilen Huzur romanı veri malzemeleri için kaynak olarak belirlenmiştir. Huzur'un seçilmesinde hem eser üzerine daha önce bu tarz bir çalışma yapılmamış olması hem de eserde metin dil bilimi unsurlarının çok dikkatli bir şekilde işlenmiş olması etkili olmuştur. Eser 413 sayfadan oluşmaktadır. İncelenen eserden alınan örneklerle birlikte gönderim ögeleri ile elde edilen bulgular ortaya konulmuştur. Araştırmanın sonunda çalışmadan elde edilen bulgular kapsamında sonuçlara yer verilmiştir.

1. BÖLÜM

METİN DİL BİLİMİ, BAĞDAŞIKLIK VE GÖNDERİM

1.1. METİN DİL BİLİMİ

Bazı kaynaklar dil bilimsel anlamda *söylem çözümlemesi (discourse analysis)* terimini ilk kez Harris'in (1952), *metin dil bilimi (lingüística del texto)* terimini ise Coseriu'un (1955) kullandığını aktarmaktadır. Ancak Harris'in dil bilimi çalışmalarını tümce ötesine taşıma isteği kimi araştırmacılar tarafından kabul görürken kimi araştırmacılar tarafından eleştirilmektedir. Üretimci-dönüşümsel modelin tümce merkezli yaklaşımının benimsenmesiyle üzerinden yirmi yıl geçmesine karşın kimse Harris'in yöntemine ve önerilerine gereken önemi göstermez. Amerikalı dil bilimciler böyle bir çalışma ile ilginç sonuçlar elde edilemeyeceğine inansa da Alman dil bilimciler tümce ötesi çalışmalara başlarlar. Bu bağlamda Hartmann ve öğrencilerinin 1960'lı yılların ortalarında yapmış oldukları “*Text, Texte, Klassen von Texten*” başlıklı makale metin dil biliminin ilk çalışmaları olarak kabul edilmektedir (Aksan ve Aksan, 1991, s. 91-93).

Busmann (2006, s. 1190) “*text linguistics*” madde başında metin dili bilimi, metinlerin dilsel intizam ve temel özelliklerini analiz eden dil bilimsel bir disiplin olarak tanımlamaktadır.

Günümüzde metin dil bilimi kavramı için Batı dillerinde *discourse analysis*, *discourse grammar*, *text linguistic research*, *textology*, *textological research*, *textlinguistic research*, *text theory*, *textgrammar*, *science of texts*, *textual analysis* gibi çeşitli terimler mevcuttur. Türkiye Türkçesinde ise *metin dil bilimi*, *betikbilimi*, *betiksel dilbilim* terimleri aynı kavram için kullanılmaktadır (Özkan, 2004, s. 168).

Batı dillerinde 1960'lı yıllarda başladığı kabul edilen ve bugün *tümceler ötesi dilbilim* terimi ile adlandırılan dil biliminin bu çalışma alanlarında yer alan terim çeşitliliği terim karmaşasına yol açmaktadır. Metin dil bilimi ve söylem çözümlemesi'nin tamamen aynı mı, hangisinin bir diğerini de kapsadığı ya da hangisinin bir diğerinin alt alanı olduğu, henüz bu alanlarda çalışma yapan

araştırmacılar tarafından kabul edilebilir yanıtların verildiği sorular değildir. Bu durum da kavram karmaşasının sebebini açıklamaktadır (Aksan ve Aksan, 1991, s. 90).

“Metin dil biliminin amacı, metinlerin yapılarını, yani dil bilgisi ve içerik bakımından kurgulanış biçimlerini ve bildirişim işlevlerini ortaya çıkarmak ve uygulamalı örneklerle göstermektir. Böylece metin dil bilimi, metin oluşturma- nın gnel koşullarını ve kurallarını belirler ve bunların metnin anlaşılması için taşıdığı önemi açıklamaya çalışır “ (Ayata Şenöz, 2005, s. 22-23). Metin dil bilimi, metin nedir, metni metin yapan özellikler nelerdir gibi sorulara yanıtlar aramaktadır (Uzun, 2013, s. 153).

Metin olanı metin olmayandan ayırmak ve metinleri sınıflama ölçütlerini belirlemek metin dil biliminin önemli görevlerinden biridir. Metin türleri arasındaki ortak ve farklı özellikleri betimlemeye ve açıklamaya çalışır. Metin dil bilimi, metinlerin belli bir bağlamda nasıl kullanıldığını ve insanlar arası iletişimin işlevlerini araştırmaktadır (Ayata Şenöz, 2005, s. 23).

“Metin dil bilimi, metin üretimi, kurgulanması ve anlaşılmasıyla ilgili konuları açıklamak için metinlerle ilgili incelemeler yürüten yazınbilim, biçembilim gibi bilim dallarıyla psikoloji, sosyoloji gibi değişik alanlarla disiplinler arası ortak çalışmalar yapmaktadır. Metin, insan ve toplum; yazı ile okumak, konuşmak, çizmek, resim ve film gibi alanlarla etkileşim içerisinde (Ayata Şenöz, 2005, s. 23).

Her bilim dalı nasıl kendine özgü çeşitli inceleme yöntemlerine sahipse metin dil bilimi de çeşitli inceleme yöntemlerine sahiptir. Metin inceleme yöntemleri farklı da olsa hepsinin incelediği ana unsur metindir. İnceleme konusu sadece metin içerisindeki cümleler değil metnin bir bütün olarak yapısı ve işlevidir (Oralış ve Ozil, 1992, s. 37). Metin dil bilimi alanında görülen farklı yaklaşımlar *metin dil bilgisi*, *metin dil bilim*, *söylem çözümlemesi* gibi farklı terimlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Uzun, 2013, s. 153).

Beaugrande ve Dressler metinselliğin yedi ölçütünden bahseder (1981, s. 3):

i. Bağdaşıklık (Cohesion)

- ii. Tutarlılık (Coherence)
- iii. Amaçlılık (Intentionality)
- iv. Kabul edilebilirlik (Acceptability)
- v. Bilgisellik (Informativity)
- vi. Durumsallık (Situationality)
- vii. Metinler Arasılık (Intertextuality)

1.1.1. Bağdaşıklık

Bir metnin metin olabilmesi için gereken tek koşul olarak bağdaşıklık görülmektedir. Bağdaşıklık, metin içerisindeki bazı unsurların yorumlanmasının bir diğerinin yorumlanmasına bağlı olduğu durumlarda ortaya çıkar. Bağdaşıklık, anlamsal bir kavram olarak metin içerisinde var olan ve onu bir metin olarak tanımlayan anlam ilişkilerini ifade eder. *Gönderim (reference)*, *değiştirim (substitution)*, *eksilti (ellipsis)*, *bağlaçlar (conjunction)* ve *sözlüksel bağdaşıklık (lexical cohesion)*, bağdaşıklık unsurları olarak beş başlıkta incelenmektedir. (Halliday ve Hasan, 1976, s. 4-6).

Bağdaşıklık, bir metnin uyum içerisinde olabilmesi için kendisini oluşturan farklı bölümlerin dilsel bir bütünlük sağlayacak şekilde birbirine bağlanmasını gerektirir (Onursal, 2003, s. 125). Bir yazının metin olabilmesi için metin içi ilişkiler kuran dilsel özelliklerin tümü bağdaşıklık kapsamındadır (Günay, 2007, s. 71). Metin içerisindeki dilsel veya dil bilgisel öğeler arasındaki uyum ve bütünlük bağdaşıklığı oluşturur. Bir metnin yüzey yapısında yer alan dilsel öğeler birbirlerine dil bilgisi kurallarına göre ardışık bir şekilde bağlanırlar. Sözcüklerin cümleleri, cümlelerin ise metni oluşturmak için birbirlerine hangi dil bilgisi kurallarıyla bağlandıkları bağdaşıklığın konusu olarak görülmektedir (Bahtiyaroğlu, 2006, s. 33).

1.1.1.1. Gönderim

Gönderim, bağdaşıklık unsurları içerisinde yer alır. İngilizce *reference* şeklinde kullanılan terim genellikle metin dil bilimsel öğeler arasında bulunan özdeşlik ilişkisini belirtmek için kullanılır. Gönderim, metinde yer alan dilsel bir

ögenin metin içinde ya da metin dışında başka bir dilsel ögenin yerine kullanılmasıyla gerçekleşir. Gönderimin gerçekleşmesi gönderim yapan öge ve gönderim yapılan öge olarak iki temel ögeye bağlıdır. Gönderim yapan öge, gönderim yapılan ögeyle kurduğu gönderim ilişkisi aracılığıyla anlam kazanır. Gönderim aracılığıyla sözcüklerin gereksiz bir şekilde tekrarı engellenerek metnin daha anlaşılır olması sağlanır (Uzun, 2016, s. 25). Yazılı veya sözlü metinlerde dilde en az çaba ilkesi doğrultusunda gönderimlere yer verilir.

Gönderim, metinde gönderim ögesi ile göndergesi arasında gerçekleşir. Metin içerisinde yer alan cümleyle metne dâhil olan bir ögenin sonraki cümlede başka bir ögeyle yani gönderim ögesiyle metin dinleyicisi veya okuyucusu için anlaşılır kılınması gönderim aracılığıyla sağlanır (Uzun, 2013, s. 157).

Metinde bağdaşıklık oluşturarak gönderim ögeleri, metne göre farklılık gösterse de kullanılan dil bilimsel kategoriler ortaktır. Zamirlerin yer tutucu özelliği göstermesiyle bağdaşıklığın gönderim ilişkisi kuran en belirgin ögeleri olarak görülmektedir (Subaşı Uzun, 1995, s. 37).

Akçataş, gönderim ögelerinin dört temel işlevinden bahseder (2001, s. 28-29):

- i. Gönderim, metnin içinde ve metnin dışında gerçekleşebilir. Metin içi gönderim, ana metnin kurulması için metinde bütünlük sağlar. Metin dışı gönderim ise metnin dışında bulunan bilgileri de metne dâhil eder.
- ii. Metin içi gönderimde gönderimin yönü ileriye doğru veya geriye doğru olabilmektedir.
- iii. Gönderim ögeleri arasında bulunan yakınlık-uzaklık mesafesi önemlidir. Birbirine yakın mesafede bulunan ögeler, cümleler aracılığıyla metnin oluşumunu sağlar. Uzak mesafede bulunan ögeler işse cümleler arasında bağlar kurarak metnin bütünlüğünü sağlar.
- iv. Metnin ana taslağını şahıslara, mekâna ve zamana yapılan gönderimler oluşturur.

Gönderim, metinde yer alan dilsel bir ögenin metin içinde ya da metin dışında başka bir dilsel ögenin yerine kullanılmasıyla gerçekleşir. Gönderim, gönderim yapılan öge ve gönderim yapan öge olarak iki temel ögeden oluşur. Metinde

anlatımın sürekliliği, metnin akıcılığı için en az çaba ilkesi doğrultusunda artgönderim ve öngönderime başvurulur.

1.1.1.1.1. Gönderim Türleri

Gönderim, *metin içi (endophora)* ve *metin dışı (exophora)* olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Halliday ve Hasan, 1976, s. 31). Bu farklı gönderim türlerinin ortaya çıkmasında gönderenin metin içerisinde bulunup bulunmaması ve metnin akışında göndergeler ile gönderim yapan ögelerin birbirlerine göre değişen konumu etkili olmuştur (Uzun, 2013, s. 158).

1.1.1.1.1.1. Metin Dışı Gönderim

Gönderim aracının metin içerisinde yer almasına karşın göndergesinin metinde yer almamasıyla metin dışı gönderim ortaya çıkar. Özellikle doğal konuşma ortamlarında, reklam metinlerinde ya da anlatı metinleri gibi etkileşimsel özellikler taşıyan özel metin türlerinde başvurulmuş bir gönderim türüdür (Uzun, 2013, s. 158). Metin dışı gönderim, dili durum bağlamıyla ilişkilendirdiği için metnin oluşturulmasına katkıda bulunur; ancak bir paragrafın diğeriyle bütünleşmesine katkıda bulunmaz. Bu durumda metin dışı gönderimin bağdaşıklığa katkıda bulunmadığını gösterir (Halliday ve Hasan, 1976, s. 37). Bu gönderim türü daha çok sözlü anlatımlarda ve yazılı metinlerdeki karşılıklı konuşmalarda görülmektedir (Coşkun, 2005, s. 55).

1.1.1.1.1.2. Metin İçi Gönderim

Metin içerisinde hem gönderim aracının hem de göndergesinin bulunmasıyla metin içi gönderim ortaya çıkar (Uzun, 2013, s. 158). Gönderimin metne bağlı olarak yapılmasından dolayı metne bağlı gönderim olarak da ifade edilir (Alan, 2022, s. 3). Metin dışı gönderim durumsal, metin içi gönderim ise metinsel olarak değerlendirilmiştir (Halliday ve Hasan, 1976, s. 33). Artgönderim ve öngönderim metin içi gönderim türü olarak kabul edilmektedir. Gönderimin yönü gönderimin türünü belirlemektedir. Türkçede metin içi gönderimler daha fazla kullanılmaktadır. Çalışmada metin içi gönderim türü olan artgönderim ve öngönderim konu edilmiştir.

1.1.1.1.2.1. Artgönderim

Artgönderim terimi Yunancada “geriye taşımak” anlamına gelen *αναφορά* (*anaphora*) sözcüğünden gelmektedir (Huang, 2000, s. 1). İngilizce karşılığı ‘anaphora’ olan sözcük ‘ana’ (*geriye doğru, akıntıya karşı*) ve ‘phora’ (*taşıma*) şeklinde iki farklı sözcüğün bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Artgönderim, daha önce bahsedilen bir şeyi göstermek olarak basit bir şekilde tanımlanabilir (Güner, 2008, s. 4). İngilizcede *anaphora*, Almancada *anapher*, Fransızcada *anaphore* şeklinde kullanılan artgönderim son yıllarda çok fazla dikkat çeken bir konudur. Artgönderim terimi, modern dil biliminde genellikle iki dilsel unsur arasındaki ilişkiyi ifade etmek için kullanılır. Birbiriyle ilişkili olan bu iki göndergeden diğerine bağlı olarak yorumlanan ifadeye artgönderim, diğerine ise öncül denilmektedir (Huang, 2000, s. 1).

Artgönderim kavramı yakın zamanda, sadece dil bilimi çalışmalarının merkezi olmamış, aynı zamanda psikologların, filozofların ve yapay zekâya da ilgi duyanların odağı olmayı başarmıştır. Bu ilginin çeşitli sebepleri vardır. İlk olarak artgönderim doğal dilin en karmaşık yapılarından birisidir. Örneğin, İngilizce genel olarak özne konumunda yer alan zamirin düşmesine izin vermez. Ancak Türkçe, İspanyolca, İtalyanca özne konumunda yer alan zamirin düşmesine izin veren dillerdendir. İkinci olarak, artgönderim, Chomsky’nin çalışmalarına göre (1981, 1982, 1986, 1995) dil biliminin ana problemi olan dil edinimi konusundaki sorulara yanıtlar alınabilecek bir araştırma alanı olarak kabul edilmektedir. Son olarak artgönderimin anlam bilimsel, edim bilimsel, söz dizimsel faktörlerle etkileşim hâlinde olduğu görülmektedir. Sonuç olarak artgönderim, edim biliminde, anlam biliminde ve söz diziminde ortaya çıkan varsayımların gerçekliğinin ortaya konması için verimli bir araştırma alanıdır (Huang, 2000, s. 2).

Artgönderim, Kocaman ve Osam tarafından (2000, s. 12) bir sözcük ya da sözcük öbeğinin daha önce kullanılan bir ifadeye gönderimde bulunması olarak tanımlanmaktadır. Tanımlamanın daha iyi kavranabilmesi için şu örneğe yer verilmiştir: ‘Arabayı beğendim fakat o çok pahalıydı’ cümlesinde ‘o’ sözcüğü ‘araba’ sözcüğünün yerine kullanılmaktadır. Açıklayacak olursak, ‘araba’ o sözcüğünün öncülü, ‘o’ sözcüğü ise arabanın artgönderimi konumundadır. Vardar

(2002, s. 224) artgönderim terimini “yinelem” olarak adlandırmakta ve bu terimi bir ifadede daha önce geçen bir ögeye daha sonra yer alan bir ögenin gönderim yapması sonucunda ortaya çıkan süreç olarak tanımlamaktadır.

Bazı sözcük ve ifadelerin anlamının pekiştirilmesi, vurgu, ahenk gibi amaçlarının dışında yinelenmeleri anlatımın estetiğini bozar. Artgönderim, metinde daha önce geçen unsurların aynen yinelenmesi sonucunda oluşabilecek anlatım bozukluğunu önler. Aynı sözcüğün yinelenmesinin önüne geçilmesine rağmen yineleme gerçekleşmiştir (Uzun, 2016, s. 27). Artgönderim terimi bir dil ögesinin cümlede daha önce yer verilen bir ögeyle ilişkisini gösterir. ‘Ali cin gibi bir çocuk, onu sizin de görmeyi isterdim’ cümlesinde ‘onu’ zamiri, ‘Ali’ye artgönderim yoluyla gönderimde bulunmaktadır (İmer vd., 2011, s. 33). Artgönderim, dil bilgisel açıdan yorumunu daha önce ifade edilen dilsel bir ögeden veya anlamdan çıkaran dil bilimsel süreç olarak tanımlanır. Artgönderim ifade edilen öge ile daha önce ifade edilmiş olan öge arasındaki özdeşliği belirtme yöntemidir.

Bir metinde gönderimin yönünün geriye veya ileriye doğru olması artgönderimi veya öngönderimi belirler. Artgönderim, metin içerisinde ilk başta yer alan bilgileri daha kısa bir yolla hatırlatma eğilimindedir (Akçataş, 2001, s. 28). Artgönderimde gönderim yapan öge gönderim yapılan ögeden sonra gelir. Metin içerisinde gönderimin geriye doğru bir ilişkisi söz konusu olduğunda artgönderim ortaya çıkar (Coşkun, 2005, s. 57-58).

Artgönderim, söylem içerisinde yer alan ögelerin birbirlerine karşılıklı olarak gönderimde bulunması durumudur. Başka bir ifade ile herhangi bir varlığa çeşitli yollarla eşgönderimde bulunmasıdır. Söylem içerisinde yer alan bir ifadenin gerçek dünyadaki nesnelere gönderimde bulunması durumunda bir bağdaşıklık unsuru olarak artgönderimleri kullanması gerekir. Söylem içerisinde yer alan bir nesneye çeşitli şekillerde gönderimlerde bulunulabilir. Artgönderimde bulunurken söylemde öncelikle öncüllerin yer alması gerekmektedir (Yıldırım, 2008, s. 3-8). Eşgönderim ilişkisi içinde olan her sözcük ya da dil bilgisel öge artgönderimi oluşturur (Onursal, 2003, s. 125). Aynı göndergelere sahip olan her gösterge bir artgönderimdir. Artgönderim aracılığıyla metnin sürekliliği sağlanmış olur. Gönderim ilişkisi aynı

cümlede yer alan ögeler arasında ya da yakın veya farklı konumlarda yer alan ögeler arasında oluşabilir (Torusdağ ve Aydın, 2020, s. 101).

Artgönderim, metinde daha önce bahsedilen, isimlendirilen bir varlığın veya eylemin daha sonra gönderim araçları aracılığıyla tekrarlanarak ortaya çıkan gönderim türüdür. Metnin başında kısa bir şekilde bahsedilen unsur daha sonra metnin ilerleyen kısımlarında detaylı bir şekilde açıklanır. Bir metin içerisinde bağdaşıklığın oluşabilmesi için artgönderimsel ögelerin kullanımı gereklidir (Dilidüzgün, 2008, s. 60; Yılmaz ve Jahiç, 2008, s. 34; Bakan, 2012, s. 93).

Metinde yer alan zamir, sıfat, söylem, olay ya da kişi gibi unsurların daha sonra yer alan cümlelerde yinelenmemesi ve bunların yerine bunlara denk gelen ifadelerin kullanılmasına artgönderim denir. Artgönderim, metinde sözü edilen söylemin tekrar kullanılmayarak verilen öncüle gönderim yapmasıdır (Alaçam, 2021, s. 57). Herhangi bir metin içerisinde daha önce ve daha sonra aynı kavram, izlek, fikir ya da sözcük aynı veya farklı şekilde tekrar kullanılabilir. Her metin kendine özgü birbirinden farklı artgönderimsel ögeler barındırır (Balci, 2018, s. 65). Metinsel bağdaşıklık, gönderge ve izleksel gelişme kavramları artgönderimi içinde barındırır. Artgönderim, metin dil biliminin temel konularından biridir (Günay, 2007, s. 76).

Grosz vd. (1995) Merkezleme Kuramına bağlı olarak artgönderim terimini biçimsel açıdan, bir zamir veya bir ad tamlamasının kendisinden önce bahsedilen bir olaya ya da nesneye atıfta bulunması olarak tanımlamaktadır. Artgönderim, dil bilimi çalışmalarının merkezini oluşturur. Ayrıca artgönderim ruh dil bilimi ve bilişsel dil bilimi (bilgisayarlı dil bilimi) gibi pek çok bilim dalı için de önem arz eden bir konudur (Crystal, 2008, s. 25). Artgönderim çözümlemesi, kısaca artgönderimin hangi ögeye gönderimde bulunması işlemidir (Güner, 2008, s. 2).

Halliday ve Hasan (1976, s. 31-33) artgönderimi önceki bir şeyi gösterme yoluyla *bağdaşıklık*ın (*cohesion*) sağlanması şeklinde tanımlamaktadır. Halliday ve Hasan (1976)'ın çalışmasında yaptığı bağdaşıklık sınıflandırması Türkiye'de ve dünyada birçok araştırmaya örnek olarak kullanılmıştır. Artgönderim metin içi gönderim türü olarak kabul edilmektedir.

Artgönderim, metinde önce bir kişi, nesne, durum ya da olay açık bir şekilde belirtilir daha sonra aynı kişinin, nesnenin, durumun ya da olayın yerini farklı bir

sözcük, sözcük öbeği veya ek olarak gönderimde bulunmasıdır (Karakoç-Öztürk ve Dağıstanlıoğlu, 2018, s. 334). Artgönderim üzerine sayıca pek çok teorik, uygulamalı ve ruh bilimsel çalışma ortaya konulmuştur. Bu çalışmalar, metin dil bilimi (söylem çözümlemesi), söz dizimi ve ruh dil bilimi olmak üzere üç grupta ele alınabilir (Elyıldırım, 2008, s. 123).

Enç (1986), Erguvanlı Taylan (1986), Özsoy (1992) gibi bazı artgönderim çalışmalarında artgönderim ve gönderimsellik kavramları cümle düzeyinde değerlendirilmiştir (Çeltek, 2008, s. 2). Givón'un (1983) çalışmasının ardından artgönderim üzerine yapılan çalışma sayısında artış ve çeşitlilik olduğu gözlenmiştir (Çeltek, 2008, s. 1). Givón'un (1983) Konu Erişilebilirliği Modeli'ni esas alan Kerslake (1987) ve Ruhi (1992) metni bir bütün olarak değerlendirerek özne silinmesi ile oluşan boş artgönderimin metin içindeki dağılımının niceliksel bir çözümlemesini yapmışlardır (Çeltek, 2008, s. 2).

Artgönderim bir sözcük, ek veya ifadenin cümlede ya da metinde kendisinden daha önce yer alan başka bir sözcük ve ifadeleri göstererek onlarla anlamsal açıdan ilişki kurar. İsimlerin, kişilerin ve nesnelerin yerini tutma özelliğine sahip olan zamirler, artgönderim yapmaya en elverişli öğelerdir (Balyemez, 2011, s. 30). Coşkun-Ögeyik (2008, s. 15), artgönderimi “önceden bahsedilen bir sözcük veya açıklama yerine zamir kullanılmasıyla gerçekleşir” şeklinde tanımlamaktadır.

Herhangi bir varlığa gönderim yapmak için artgönderim, öngönderim veya boş gönderim kullanılabilir. Artgönderim, metin içerisinde yer alan canlı veya cansız herhangi bir varlığa dilsel yapılar aracılığıyla gönderim yapılmasıdır. Metinde bir öge önce bahsedilip daha sonra farklı dilsel yapılar aracılığıyla aynı ögeye gönderim yapılmasıyla artgönderim ortaya çıkar. Artgönderim, daha çok sıralı cümlelerde dilde en az çaba ilkesinin etkisiyle ve anlatımda sürükleyicilik sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. Bir metinde ya da bir cümlede artgönderim unsurlarından herhangi birinin kullanılması sözcük tekrarına engel olur. Bu durum cümlelerin ve metnin hem söyleyiş hem de görünüş açısından estetiğini sağlar.

1.1.1.1.2.2. Öngönderim

İngilizce karşılığı *cataphora* olan öngönderim, artgönderimin tezatını oluşturur. Bu bakımdan da gönderim yapan ögenin, gönderim yapılan ögeden önce yer aldığı, yani metinde gönderimin ileri yönünde bir ilişki gerçekleştirdiği gönderim türü olarak tanımlanmaktadır (Crystal, 2008, s. 68). Artgönderimde geriye doğru bir ilişki söz konusu iken öngönderimde tam tersi ileriye doğru bir ilişki söz konusudur. Öngönderimler her zaman zamirler vasıtasıyla yapılır (Günay 2007, s. 77). Öngönderim, artgönderimin tersine gönderim ögesinin daha önce kullanılmasıyla birlikte ortaya çıkar (Onursal, 2003, s. 127). Öngönderim, metin içerisinde yer alan bilginin okuyucu ve dinleyici açısından yanlış yorumlanmamasını sağlar (Akçataş, 2001, s. 28).

Vardar (2002, s. 155) öngönderim terimini *önyinelem* olarak adlandırmaktadır. Söylem içerisinde anlamlı bir ögenin yerini tuttuğu ögeden daha önce bahsedilmesiyle öngönderimin ortaya çıktığını belirtir. ‘Sesinden tanıdık arkadaşımı’ cümlesinde yer alan ‘sesinden’ kelimesindeki –i ekini öngönderim örneği olarak vermektedir.

Öngönderim, yazılı veya sözlü metinlerde kendilerinden sonra yer alan bir sözcük veya sözcük öbeğine, cümlecige, cümleye ya da farklı bir yere gönderimde bulunma durumudur. Metinde herhangi bir kişinin, olayın, durumun veya nesnenin ilk önce belirtilerek gönderim yapılmasına öngönderim denir. Öngönderimler, artgönderimler kadar sık kullanılmamaktadır (Balcı, 2018, s. 69). Öngönderim, bir sözcük veya sözcük öbeğinin kendisinden sonra yer alan herhangi bir dil ögesini göstermesi durumudur. Öngönderimde, bir cümle veya metin içerisinde gönderim yapan öge gönderim yapılan ögeden daha önce yer alır (Güner, 2008, s. 6; Balyemez, 2011, s. 94). Öngönderim aracılığıyla gönderge ile gönderim aracının ilişki içerisinde olduğu durumlarda okuyucu veya dinleyicinin ilk önce kendi içinde anlamı belirginleşmeyen sözcüğe, daha sonra bu sözcüğün anlamsal değerini belirleyen ögeye ulaşması gerekir. Bu durum anlamlandırma aşamasının gecikmesine sebep olur. Öngönderim anlamlandırmayı geciktirme stratejisine yönelik olarak kullanılabilir (Uzun, 2013, s. 159).

Öngönderim, metin içerisinde daha sonra açıklanacak bir kişi, nesne ya da durumun metnin başında verilmesidir. Öngönderim metinlerde az da olsa bulunur. Öngönderim çoğunlukla yazılı metinlerde karşılaşılır. Okuyucu ve dinleyici meraklandırılarak sürükleyicilik sağlanmaya çalışılır (Özil-Şenöz, 1996, s. 29).

Dilidüzgün'e göre (2008, s. 62) öngönderim metinde yer alan herhangi bir kişi, durum ya da kavramın ismiyle bahsedilmeden önce, kimliksel ve anlamsal açıdan belirlenemeyen bir biçimde yer alması ve daha sonra isminin belirtilmesiyle gönderim yapan ögenin anlamlı hâle gelmesidir. Metinde gönderim yapan öge ile gönderim yapılan öge arasındaki mesafenin az olduğu hatta sadece bir cümle içerisinde gerçekleştiği görülür. Öngönderim bulanıklık oluşturarak okuyucunun ya da dinleyicinin dikkatini bir noktada toplama, merakını artırma ve böylelikle alıcıların dikkatini metin içerisinde ileri gönderme gibi işlevlere sahiptir.

[1]

“Göle maya çalan da o (Nasreddin Hoca) değil miydi? Kazanı doğurtan da şu Nasreddin Hoca?”

Örnek [1]'de gönderim ögesi olan üçüncü teklik kişi zamiri 'o', metinde gönderimde bulunulan 'Nasreddin Hoca'dan önce kullanılarak bir öngönderim ilişkisi sağlanmıştır (Dilidüzgün, 2008, s. 62).

Türkçede öngönderim çok sık kullanılmaz. Türkçede çoğunlukla önce bilgi verilir ve daha sonra verilen bu bilgiye gönderim yapılır. Bu bakımdan önce zamirin verilip daha sonra bu zamirin ne olduğunun açıklanması yaygın olarak kullanılmamaktadır (Parlak, 2009, s. 98).

Coşkun (2005, s. 57) öngönderim metinde sürükleyicilik oluşturma özelliğine sahiptir. Bu fikri, Toklu (2003, s. 128) “polisiye romanlarda gerilimi artırmak için öngönderimler sık sık kullanılır” cümlesiyle desteklemektedir.

Öngönderimde ve artgönderimde gönderim yapan öge ile gönderim yapılan öge arasında farklı söylemler yer alabilir. Bu iki öge cümlede veya metinde birbirine uzak konumlarda bulunabilir. İki öge arasında bulunan mesafe öngönderimde çok uzak olmazken artgönderimde bu mesafe daha uzak olabilmektedir. Gönderim yapılan öge gönderimin ana unsurudur. Artgönderimde gönderim yapılan öge daha

önce yer aldığı için metin içerisinde yer alan bilgi, okuyucu veya dinleyicinin belleğine yerleşmiş olur ve gönderim yapılan ögeden sonra metne dâhil edilen ifadeler bu ögenin bellekte aktif olarak yer almasını sağlar. Gönderim yapılan ögenin daha sonra yer aldığı öngönderimde ise bu öge yer alana kadar okuyucu veya dinleyicinin belleğinde herhangi bir bilgi canlanmaz. Bu durumda gönderim yapan ögeyle kurmuş olduğu ilişki zayıflar. Bu durumun sonucu olarak öngönderimde, gönderim yapılan öge ile gönderim yapan öge metin içerisinde birbirine fazla uzak konumlarda yer almaz (Balyemez, 2011, s. 94-95).

Bir sözcük veya sözcük öbeğinin kendisinden sonra gelen herhangi bir dil ögesini işaret etmesine öngönderim denir. Söylem içerisinde gönderim yapan öge, gönderim yapılan ögeden daha önce yer alarak öngönderim gerçekleşir.

1.1.1.1.2. Gönderim Ögeleri

Bilimsel çalışmalarda gönderimlerin farklı unsurlarla gerçekleştirildiği üzerinde durulur.

Dilidüzgün (2008, s. 60) metinde yer alan gönderim ögelerini şahıs zamirleri, işaret zamirleri, işaret sıfatları, boş zamirler, dönüşlülük zamirleri, belirtme hâl eki, iyelik ekleri ve kişi ekleri şeklinde sınıflandırmaktadır.

Dilidüzgün (2017, s. 151-156) bir başka çalışmasında gönderim ilişkisi kuran ögeleri şahıs zamiri, boş zamir, sıfır biçim birimi, dönüşlülük zamiri, iyelik ekleri, belirtme hâl eki, işaret sıfatı, işaret zamiri, kişi ekleri, zaman zarfı ve yer zarfı ile yapılan artgönderim şeklinde incelemiştir.

Huang (2000, s. 1) gönderim ögelerini zamirler, dönüşlülük zamirleri, adlar, boş artgönderimler ve tanımlamalar şeklinde değerlendirmiştir.

Halliday ve Hasan (1976, s. 37-84), İngilizcede yer alan gönderim ögelerini kişisel, karşılaştırma ve işaret edici gönderim olarak üç başlık hâlinde ele almaktadır.

Halliday ve Hasan (1989, s. 86) bir başka çalışmasında gönderim ögelerini;

i. zamirler,

ii. göstericiler (işaret zamirleri ve sıfatları),

iii. belirtme artikeli,

iv. üstünlük derecesi gösterenler (sıfatlar veya zarflar)

şeklinde incelemektedir.

Coşkun'a (2005, s. 57-58) göre, Türkçede gönderim şu ögelerle yapılmaktadır:

I. Zamirler

- i. şahıs zamirleri,
- ii. dönüşlülük zamirleri,
- iii. işaret zamirleri,
- iv. ilgi zamiri,

II. İşaret sıfatları,

III. Karşılaştırma.

Coşkun (2005), Halliday ve Hasan'ın (1976) İngilizce için yapmış olduğu sınıflandırmanın Türkçe için yeterli olmadığını bu yüzden Türkçeye uygun bir sınıflandırma yaptığını belirtmektedir.

Günay'a (2007, s. 78-80) göre artgönderim, kullanım biçimlerine göre şu yollarla;

- i. adıl kullanımı ile artgönderim,
- ii. sözcüksel artgönderim,
- iii. gösterilenin yinelenmesi olarak artgönderim,
- iv. gösterenin yinelenmesi olarak artgönderim,
- v. gönderenin yinelenmesi olarak artgönderim,
- vi. çağrışımsal artgönderim,
- vii. belirteçle yapılan artgönderim,
- viii. ortak göndergesi olan artgönderim,
- ix. çok bağımlı artgönderim,

x. önvarsayımsal artgönderim

yapılabilir. Ülkemizde yapılan çalışmalarda Bahtiyaroğlu (2006), Balcı (2006), Demir (2006), ve Erdağı (2008), Günay'ın (2007) sınıflandırmasını kullanmıştır.

Balcı (2018, s. 66) gönderim hakkındaki sınıflandırmalardan yola çıkarak ve daha anlaşılır bir sınıflandırma ortaya koymak için gönderimi 'bağımsız gönderim ve bağımlı gönderim' olarak ikiye ayırmaktadır. Türkçede gönderim için;

I. Bağımsız gönderim

- i. şahıs adılları,
- ii. işaret adılları,
- iii. dönüşlülük adılları,
- iv. işaret sıfatları,

II. Bağımlı gönderim

- i. iyelik ekleri,
- ii. belirtme ekleri,
- iii. ilgi ekleri,
- iv. şahıs ekleri

şeklinde bir değerlendirme ortaya koymuştur.

Kornfilt (1997, s. 128) çalışmasında Türkçedeki gönderimsel ilişkileri ifade etmek için şu yöntemlerden bahsetmektedir. Silme, gönderimsel ifadenin eylem üzerinde işaretlendiği durumlarda silme, şahıs adılları, dönüşlülük adılları, diğer gönderimsel ifadeler başlıkları altında vermiştir.

Karabağ ve İşsever (1995, s. 226) gönderim öğelerini zamirler, işaret sıfatları, iyelik ekleri, belirtme hâl eki ve kişi ekleri olarak ele almaktadır..

Mitkov (2002, s. 9-14) metin içi gönderim türü olan artgönderim için bir değerlendirme yapmıştır ve artgönderimleri biçime göre altı ana gruba ayırmıştır.

- i. zamir artgönderimi,
- ii. ad öbeği artgönderimi,

- iii. ad artgönderimi,
- iv. eylem öbeği artgönderimi,
- v. belirteç artgönderimi,
- vi. boş artgönderim.

Subaşı Uzun'un (1995, s. 40-61) Türkçede, gönderimsel bağdaşıklık tasnifi ise şu şekildedir:

I. Öncül-Bağımsız Gönderim Ögeleri

- i. şahıs zamirleri,
- ii. işaret zamirleri,

II. Ardıl-Bağımlı Gönderim Ögeleri

- i. iyelik ekleri,
- ii. belirtme durumu eki,
- iii. ilgi eki,
- iv. kişi ekleri.

Subaşı Uzun (2004, s. 30) bir başka çalışmasında, ardıl/öncül ayırımına yer vermeyerek ilk yaptığı sınıflandırmadan (1995) farklı bir sınıflandırma ortaya koymuştur. Bu sınıflandırmasına diğerinden farklı olarak *Ø ile işaretlenen boş zamirleri, dönüşlülük zamirleri ve gösterme zamirleri* gibi ögeleri eklemiştir.

- i. Ø ile işaretlenen boş zamirler (Ali eve geldi. Ø Erkenden yattı.)
- ii. Kişi zamirleri (ben, sen, o, biz, siz, onlar)
- iii. Gösterme zamirleri (bu, şu, o)
- iv. Gösterme sıfatları (bu kadın, o adam vb.)
- v. Dönüşlülük zamirleri (kendi, kendisi vb.)
- vi. Türkçe gibi bağlantılı dillerde adlar üzerindeki iyelik eki ve belirtme durumu eki (Annesi kızdı; Çocuğu kim dövdü?)

vii. Türkçe gibi bağlantılı dillerde çekimli eylem üzerindeki kişi ekleri. (**Ayşe ve ben** dışarı çıkıyoruz. Alış veriş yapacağız.)

Aktaş (2019, s. 79) çalışmasında Subaşı Uzun'un (1995) yapmış olduğu sınıflandırmanın genel bir sınıflandırma olduğundan ve eklenmesi gereken ögelerin bulunduğu söz etmektedir. Bu sebeple Subaşı Uzun'un (1995) gönderim sınıflandırmasını yeniden düzenlemiştir.

Aktaş'ın (2019) gönderim sınıflandırması şu şekildedir:

I. Bağımsız Gönderim Ögeleri

- i. kişi adıları,
- ii. dönüşlülük adıları,
- iii. işaret adıları,
- iv. belirsizlik adıları,
- v. soru adıları,
- vi. işaret sıfatları,
- vii. soru sıfatları,
- viii. soru belirteçleri

II. Bağımlı Gönderim Ögeleri

- i. iyelik ekleri,
- ii. belirtme eki,
- iii. kişi ekleri.

Onursal (2003, s. 129-131) çalışmasında artgönderimi şu şekilde incelemektedir:

- i. Aynı göstergenin yinelenmesi ile oluşlar,
- ii. Bir göstergenin, özellikle de kişi adının, bir kısmının (örneğin, yalnızca soyadı) kullanılmasıyla oluşlar,

iii. Göstergenin yerine aynı anlama gelen bir niteleme kullanılmasıyla oluşanlar, bir göstergenin yerine onu tanımlayan bir adılın kullanılmasıyla oluşanlar,

iv. Göstergenin eş anlamlısının kullanılmasıyla oluşanlar,

v. Eylemin adlaştırılmasıyla oluşanlar,

vi. Göstergenin üst anlamlısının kullanılmasıyla oluşanlar.

Balyemez (2011, s. 30-94) çalışmasında gönderim için değil de artgönderim için bir değerlendirme sunmuştur ve artgönderim ögelerini ise;

I. Zamir kullanımı ile artgönderim

i. şahıs zamirleri,

ii. işaret zamirleri,

II. İşaret sıfatı,

III. Kelime veya kelime grubu ile artgönderim

şeklinde sınıflandırmaktadır. Balyemez (2011) çalışmasında dönüşlülük zamirlerini şahıs zamirleri başlığı altında ele almaktadır.

Bozkurt (2022, s. 89) gönderim ögelerini;

I. Adıllar

i. kişi adılları,

ii. gösterme adılları,

iii. dönüşlülük adılları,

iv. ilgi eki (adılı),

II. Gösterme sıfatları

III. Belirlilik artikeli

olarak sınıflandırmaktadır. Bozkurt (2022, s. 89) bu sınıflandırmayı Halliday ve Hasan'ın (1989, s. 86) yapmış olduğu sınıflandırmadan yola çıkarak oluşturmuştur.

Yıldırım (2008, s. 10-13) artgönderimi geriye işaret eden veya gönderimde bulunan yapılar olarak açıklamaktadır. Çalışmasında Türkçede öne çıkan gönderim tiplerini dönüşlü¹ artgönderim, boş artgönderim, adısal artgönderim, sözlüksel ad öbeği artgönderimi, boş adsal artgönderim, karşılıklı artgönderim şeklinde değerlendirmektedir. Bu tipleri adısal artgönderim (ben, sen, o vb.), dönüşlü artgönderim (kendim, kendi vb.), boş artgönderim (yüzeyde görünmeyen), karşılıklı artgönderim (birbirleri) şeklinde açıklamaktadır.

Göçer (2012) çalışmasında ortaya konulan metinleri, metin içi gönderim türü olan artgönderim ve öngönderim kullanımı bakımından incelemektedir. Artgönderim ögeleri olarak zamir kullanımı ile yapılan, sözcüksel artgönderim, gönderenin yinelenmesi olarak artgönderim, boş artgönderim şeklinde sınıflandırılmakta ve söz konusu metinlerdeki örneklere yer verilmektedir. Söz konusu metinlerde zamir kullanımı ile yapılan artgönderimin daha sık kullanıldığı, öngönderimin ise daha seyrek kullanıldığı sonucu çıkarılmaktadır.

Artgönderimler, öncüllerin konumuna, gönderim yönüne ve gönderim yapılan öncüllerin dil bilgisel kategorilerine göre farklı şekilde sınıflandırılabilirler (Tüfekçi, 2009, s. 8). Dil bilimcilerin bazıları artgönderimleri, öncülü ile aynı cümlede yer alıp almamasına göre sınıflandırmaktadır. Artgönderim ve öncülü aynı cümlede yer alırsa *cümle içi (intrasentential) artgönderim*, aynı cümlede yer almazsa *cümleler arası (intersentential) artgönderim* olarak adlandırılır (Güner, 2008, s. 7).

Metinde bulunuş ve anlamlandırma şekline göre artgönderimler, *açık (belirtik) (fr. explicite)* ve *örtük (fr. implicite) artgönderim* olarak adlandırılır. Bir ismin tekrarı, zamir veya zarf kullanılarak yapılan gönderimlere açık artgönderim denir. Örtük artgönderim ise metinde yer alan gönderim ögelerinin, açık dilsel bir işaretleyici aracılığıyla gösterilmemesine denir. Metinde yer alan kavramların anlam bilimi açısından yakınlıklarına göre oluşturduğu özdeşlik ilişkisidir (Brinker, 2001, Akt. Çıkrıkçı, 2007, s. 43-57). Örtük artgönderimlerin bağlamdan çıkarılması zor olduğu için bu tür artgönderimler çoğunlukla metin dışı gönderimin kapsamına girer. Örneğin; bir caminin minaresinin olması, bir okulun öğrencilerinin olması, bir şehrin

¹ Yıldırım (2008, s. 6) çalışmasında dönüşlülük zamiri ile yapılan artgönderimi “dönüşlü artgönderim” şeklinde kullanmıştır.

caddelerinin olması kişilerin bilgi birikimine bağlı olarak yorumlanabileceği için bu tür gönderimler örtük artgönderim olarak adlandırılır (Günay, 2007, s. 78).

Üstte verilen sınıflandırmalarda araştırmacıların zamirleri ortak gönderim ögesi olarak kabul ettiği görülmektedir. Zarf öbekleri ile yapılan gönderim ögesi Mitkov'un (2002), Dilidüzgün'ün (2017) ve Aktaş'ın (2019) yapmış olduğu sınıflandırmalarda yer alırken diğer araştırmacıların sınıflandırmalarında yer almamaktadır. Yapılan çalışmalarda şahıs zamirleri ile dönüşlülük zamirleri ayrı ayrı başlıklar altında incelenirken Balyemez (2011) çalışmasında dönüşlülük zamirlerini şahıs zamirleri başlığı altında ele almaktadır. Coşkun (2005) çalışmasında diğer araştırmacılardan farklı olarak karşılaştırma artgönderimine ve ilgi zamirine yer vermiştir.

1.1.1.1.2.1. Sözcük veya Sözcük Öbekleri ile Yapılan Gönderim²

Bu gönderim türünde metnin içerisinde daha önceden yer alan bir ögenin yerine başka bir sözcük veya sözcük öbeği kullanılır (Balyemez, 2011, s. 81). Metin dil bilimiyle ilgili bazı çalışmalarda bu gönderim türü sözlüksel bağdaşıklık içinde incelenmiştir.

Sözcük veya sözcük öbekleri ile yapılan gönderimde, gönderim yapılan öge bir olay, durum, cümle, yargı olabilir ya da metinde yer alan kişilerin biri de olabilir. Sözcük veya sözcük öbeği ile yapılan gönderimi zamir veya belirtme sıfatları ile yapılan gönderimden ayıran en belirgin özellik, gönderim yapılan öge ile gönderim yapan öge arasındaki ilişkinin sadece incelenen metinle sınırlı olması ve incelenen metinde anlam kazanmasıdır. Şahıs zamirleri kullanıldıkları yerlerde bir şahsa gönderimde bulunabilir ve bu zamirlerin anlamı her zaman aynıdır. Ancak “oğlan, genç, cesur adam, akıllı” gibi sözcükler metin dışında gönderimde bulunmayabilir ve her yerde anlamı aynı değildir (Balyemez, 2011, s. 81; Uzun, 2016, s. 34). Sözcük veya sözcük öbeği ile yapılan gönderimler ile metinde yer alan eski bilgi yinelenerek gönderim yapılan ögeye yönelik yeni bilgilerde metne eklenmektedir (Uzun, 2016, s. 81).

² Bölüm içerisinde Huzur romanında verilen örnekler tekrara düşmemek adına roman ve yazar adı belirtilmeden (s. ...) şeklinde verilmiştir.

Günay (2007, s. 78) ise bu gönderim biçimini *sözcüksel artgönderim* olarak adlandırmış ve sözcüğün eş ya da üst anlamlısı ile gönderimde bulunulduğunu belirtmiştir.

Günay'ın *sözcüksel artgönderim* ve *göndergenin yenilenmesi ile artgönderim* şeklinde iki ayrı başlıkta ele aldığı gönderim şekillerinde gönderim bir sözcük veya sözcük öbeği ile yapılmaktadır (Balyemez, 2010, s. 146).

Bir metinde bütünlük sağlayabilmek için 'tekrar'ların kullanılması gerekir. Metin içerisinde tekrarlanan ögeler metnin devamlılığını sağlar ve aynı zamanda metnin devam ettiğini göstermek amacıyla metne eklenen yeni kavramlar için de uygun koşulları hazırlar. Metne dâhil edilen her yeni sözcük daha önce yer alan sözcüğün tekrar edilmesini sağlayarak metnin geriye kalan kısmının bağdaşıklık kapsamında devam etmesini sağlar (Otan ve Otan, 2014, s. 43).

Balyemez (2011) çalışmasında sözcük veya sözcük öbeği ile yapılan gönderimleri, metnin kişilerine yapılan gönderimler, cümlelere yapılan gönderimler, eylem ve durumlara yapılan gönderimler olarak üç başlık altında incelemiştir.

Çalışmada sözcük veya sözcük öbekleri ile yapılan gönderim zamirler (şahıs zamirleri, dönüşlülük zamiri, karşılıklılık zamiri, işaret zamirleri, ilgi (aitlik) zamiri, belirsizlik zamirleri, soru zamirleri), ad öbekleri, sıfat öbekleri (niteleme sıfatları, işaret sıfatları, belirsizlik sıfatları, sayı sıfatları, soru sıfatları), zarf öbekleri (karşılaştırma zarfları, soru zarfları) olarak sınıflandırılmıştır. Bu durumda Balyemez'in (2011) sözcük veya sözcük öbeği ile yapılan gönderim sınıflandırmasında yer alan metnin kişilerine, cümlelere, eylem ve durumlara yapılan gönderimler zamir, ad, sıfat ve zarf soylu sözcüklerden oluştuğu için tekrar ayırım yapılmasına ihtiyaç duyulmamıştır. Metnin kişilerine yapılan gönderimlere daha çok ad öbekleri ve sıfat öbeklerini oluşturan niteleme sıfatları ve işaret sıfatları başlığı altında yer verilmiştir.

1.1.1.1.2.1.1. Zamirler ile Yapılan Gönderim

Metinde ya da cümlede öncelikle bir isim kullanılır ve daha sonra bu ismin yerine bir zamir kullanılmasıyla gönderim gerçekleştirilir (Demir, 2006, s. 20). Adın yerine geçen zamirler gönderimde bulunurken bir sözcüğün anlamını metnin farklı

bölgelerine taşırlar. Bu durum cümlelerin birbirine bağlanmasını ve metinde bir bütünlüğün oluşmasını sağlar. Bu durum aynı ifadenin ilkinden farklı bir adlandırma ile metne dâhil olmasına olanak sağlar (Akçataş, 2001, s. 28). Zamirler, adların yerini tutan, kişileri ve nesneleri temsil veya işaret eden dil bilgisi türüdür. Zamirler, adların yerini tuttıkları hâlde, adlarla arasında önemli ayrılıklar söz konusudur. Adlar, tek başlarına bir varlığa ad olan sözlerdir; ancak aynı durum zamirler için geçerli değildir. Zamirlerin tek başlarına bir anlamı yoktur. Zamirler nesnelerin temsilcisidir, onların adları değildir. Bu yüzden zamirler adların yerini geçici olarak tutarlar. Zamirlerin anlam kazanabilmeleri için yerini tuttıkları adlarla anlam bağıntılarının bilinmesi gerekir. Zamirler sayı bakımından sınırlı olsalar bile her adın yerini tutabilmeleri kapsamlarının geniş ve sınırsız olduğunu kanıtlar niteliktedir (Korkmaz, 2014, s. 387).

Zamirler, metin içerisinde daha önce yer alan dilsel ögelerle ilişki kurarlar. Bu bakımdan zamirler, ifadelerin aynen tekrar edilmesinin önüne geçerek kişilere, olaylara ya da nesnelere gönderimde bulunurlar. Bu durum gönderici ve alıcı arasındaki iletişimin canlı olmasını sağlar (Kuyma, 2022, s. 20).

Metnin devamlılığını sağlayan bağdaşıklık ögelerinden biri de zamirlerdir. Zamirler bir metnin ya da cümlelerin parçası olarak yer alırlar ve anlamlarını bu metin ya da cümleden kazanırlar. Zamirler çeşitlerine ve kullandıkları yerlere bağlı olarak metin içerisinde konunun devamlılığı, öne çıkarılması, değişimi ya da belirsizliğin engellenmesi gibi işlevlere sahiptirler. Zamirler metinlerde kendisinden sonra yer alacak olan cümlelerin, sözcük veya sözcük öbeğinin yerini tutarak gönderimde bulunurlar (Keleş, 2021, s. 18-22). Zamirlerin hem cümleler arası hem de cümle içi ilişkilerde bir gönderim değeri söz konusudur (Özkan, 2004, s. 172).

Zamirler, gönderim ögesi olarak dil bilimcilerin gönderim sınıflandırmalarında yer alan ortak bir ögedir. Zamirlerin metin içi gönderim türü olan artgönderim veya öngönderim olarak gönderimde bulunması onların metin içerisindeki konumu ile ilgilidir. Bir metinde zamirler kendisinden önce gelen canlı veya cansız herhangi bir varlığın yerini tutarak artgönderim oluşturur. Öngönderimler, artgönderimlerin tezatını oluşturduğuna göre zamirler kendisinden

sonra gelen canlı veya cansız herhangi bir varlığın yerini tutuyorsa da öngönderim oluşturur.

1.1.1.1.2.1.1.1. Şahıs Zamirleri ile Yapılan Gönderim

Şahıs zamirleri, kişi adlarının yerini tutar ve varlıkları kişi olarak belirtir (Korkmaz, 2014, s. 391). “Bütün varlıklar üç şahısta toplanır. Bunlardan birincisi konuşan, ikincisi dinleyen ve üçüncüsü adı geçendir” (Ergin, 2019, s. 266). Bunlardan ilki: ben, biz; ikincisi: sen, siz; üçüncüsü de: o, onlar zamirleridir (Korkmaz, 2014, s. 391). Bir metindeki kişiye gönderimde bulunurken metinde bahsedilen kişinin şahsına ait daha önceden verilmiş bilgiler varsa şahıs zamiri kullanılır (Gül, 2015, s. 139).

Şahıs zamirleri, metinlerde şahıslar hakkında bilgilere dayalı gönderimleri düzenli hâle getirir (Akçataş, 2001, s. 29). Şahıs zamirlerinin cümledeki işlevlerinden bir diğeri eylemi gerçekleştiren özneyi pekiştirmek, öznenin rolünü öne çıkarmaktır (Subaşı Uzun, 1995, s. 45).

Halliday ve Hasan (1976, s. 38) çalışmasında kişisel gönderim (personal reference) başlığı altında İngilizcede sahiplik bildiren mine (benimki), yours (seninki- sizinki), his, hers, its (onunki), ours (bizimki), theirs (onlarınkı) zamirlerini, my (benim), your (senin), our (bizim), his, her, its (onun), their (onların) zamirlerini ve I (ben), you (sen), he, she, it (o), we (biz), they (onlar) şahıs zamirlerini vermiştir. Bu çalışmada ise şahıs zamirleri ve aitlik bildiren ilgi zamiri ayrı başlıklar altında ele alınmıştır.

Şahıs zamirleri bir metinde daha önce bahsedilen veya daha sonra bahsedilecek olan kişi adlarının yerini tutarak gönderimde bulunur.

[2]

[a]

“**Suat** eliyle alnını sildi: -**Ben** ütopyadan bahsetmiyorum...” (s. 99).

Örnek [2a]’da “Ben” birinci teklik şahıs zamiri, bir önceki cümlede verilen “Suat” adlı roman karakterine artgönderim yoluyla gönderimde bulunmaktadır.

[b]

“Ben Nuran’ım. Kandilli’de otururum. 1937 senesinde yaşıyor, aşağı yukarı zamanımın elbisesini giyiyorum. Hiçbir elbise ve hüviyet değiştirmeye hevesim yok. Hiçbir ümitsizlik içinde değilim ve bu aynalar beni korkutuyor” (s. 136).

Örnek [2b]’de “Ben” birinci teklik şahıs zamiri daha sonra yer alan “Nuran” kişisine öngönderim yoluyla gönderimde bulunmaktadır.

[c]

“Fahir bu sefer hakikaten gafıl avlandı ve karşısındakine bir saniye için hayretle baktı. Fakat Emma, uzakta ilk mimozaların arasında tropikal bir lâcivertlikle uzanan denize dalmıştı. -Hani sen rakıyı sevmezdin? -Alıştım artık! Sonra çok muhabbetli bir bakışla Fahir’e döndü: Ben artık İstanbullu oldum!” (s. 105).

Örnek [2c]’de “Sen” ikinci teklik şahıs zamiri, bir önceki cümlede verilen “Emma” adlı metin kişisine artgönderim yoluyla gönderimde bulunmaktadır.

[d]

“Nuran, Emirgân’daki evi pek severdi. -Yokuşu duymuyorum artık. O kadar alıştım. Bu, sana doğru gelmek olduğu için beni yormuyor.- İlk defa Nuran’dan bunu işittiği zaman Mümtaz şaşırdı. Çünkü her şey üzerinde o kadar konuşan, kendisine ait her şeyi anlatan genç kadın, ona, aşklarına dair tek kelime söylememişti” (s. 174).

Örnek [2d]’de “Sana” ikinci teklik şahıs zamiri daha sonraki cümlede yer alan “Mümtaz” kişisine öngönderim yoluyla gönderimde bulunmaktadır.

[e]

“Mümtaz, ‘bugün sekizinci gün’ diye düşündü. Çift günlerin daha sakın geçeceğini ona söylemişlerdi” (s. 16).

Örnek [2e]’de “Ona” üçüncü teklik şahıs zamiri, bir önceki cümlede verilen “Mümtaz” adlı roman karakterine artgönderim yoluyla gönderimde bulunmaktadır.

[f]

*“Bir adam, kolundan tutarak, bir otomobilin hemen hemen altından **onu** çekti. **Mümtaz** o kadar dalgındı ki, adama teşekkür edemedi”* (s. 330).

Örnek [2f]’de “Onu” üçüncü teklik şahıs zamiri bir sonraki cümlede yer alan “Mümtaz” kişisine öngönderim yoluyla gönderimde bulunmaktadır.

Metinde geçen kişilerin yerine şahıs zamirlerinin kullanılması gereksiz sözcük tekrarının önüne geçerek metnin estetik açıdan değerini korumaktadır.

1.1.1.1.2.1.1.2. Dönüşlülük Zamiri ile Yapılan Gönderim

Dönüşlülük zamirleri, şahıs zamirlerinin pekiştirilmiş hâlidir. Bu zamir, yapılan işin yapan kişiye dönük olduğunu belirten bir işleve sahiptir. Dönüşlülük zamiri ‘kendi’ sözcüğüne iyelik eklerinin eklenmesiyle yapılır. Kendim, kendin, kendi, kendisi, kendimiz, kendiniz, kendileri şekilleriyle bütün şahıslar için çekimi söz konusudur. Şahısların özünü, aslını bildirir (Korkmaz, 2014, s. 398).

Bazı dilciler dönüşlülük zamirini şahıs zamirleri başlığı altında ele alırken bazılarının da ayrı bir başlık olarak incelediği görülmektedir. Dönüşlülük zamirleri sadece şahıs zamiri olarak kullanılamazlar, çünkü bu zamirler genel olarak insanlar için kullanılıyor olsa bile zaman zaman hayvanlar ya da nesneler için de kullanılmaktadır. Bu durum için ‘Lamba kendi dibine ışık veremiyor (lamba), Bıçak kendini kesmez (bıçak), Bu renk yaprağın kendi rengi, sonradan boyanmadı (yaprak)’ örnekleri verilmektedir (Demirci, 2010, s. 45-46).

Dönüşlülük zamiri, dönüşlü ilişkileri ifade etmek için kullanılır, yani eylemin öznenin benliğine yönelik olduğu yerlerde kullanılır. Bu zamirin öncülleri genel olarak cümle içerisinde yer almalıdır. Türkçede iki çeşit dönüşlülük zamiri bulunmaktadır (Kornfilt, 1997, s. 138-139):

a) Sabit olan dönüşlülük zamiri: ‘Kendi’dir. Tıpkı sıfat gibi sözcüklerin önüne gelir ve iyelik eki almadan ad tamlamasının tamlayanı olabilmektedir. Eksiz olarak kullanılır.

[3]

kendi kitabım	kendi kitabımız
kendi kitabın	kendi kitabınız
kendi kitabı	kendi kitapları

b) Değişken olan dönüşlülük zamiri: Sabit olan ‘kendi’ dönüşlülük zamiri üzerine bütün iyelik eklerini alabilir. İyelik eklerinin üzerine hâl ekleri de getirilebilmektedir.

[4]

kendim	kendimizin
kendin	kendinizle
kendi	kendilerince

Görüldüğü üzere üçüncü teklik şahıs zamiri çekimsiz olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada çekimsiz olarak yer alan zamirin üçüncü teklik şahıs için “kendisi” ve üçüncü çokluk şahıs için “kendileri” şeklinde çekimlenmiş kullanımları da söz konusudur.

“Kendi” dönüşlülük zamiri üçüncü teklik (kendisi) ve üçüncü çokluk (kendileri) şahıslara göre çekimlendiğinde, sadece dönüşlü bir ilişkiyi ifade etmek için gerçek bir dönüşlülük zamiri olarak değil, aynı zamanda şahıs zamiri şeklinde de kullanılmaktadır. Yalnızca insan göndermeleri ile sınırlı olan “kendi” şahıs zamiri, cümleler arasındaki artgönderimsel ilişkileri ifade etmekte ve sıfatlı yapılarda diğer şahıs zamirlerinin kullanımının ortaya çıkaracağı mesafeye engel olmak için kullanılır. Ayrıca üçüncü şahıs için çekimlenen dönüşlülük zamiri, yüksek makamlı bir kişiye atıfta bulunulduğunda veya herhangi bir nedenle onur verilmesi gereken bir tür onursal zamir olarak da kullanılabilir. Bu kullanımda, dönüşlülük zamirinin tekil olduğu durumlarda ise üçüncü şahıs çoğul olarak çekimlenebilir (Kornfilt, 1997, s. 130-131).

Göksel ve Kerslake (2006, s. 232-237) de Kornfilt (1997) gibi Türkçede iki tür dönüşlülük zamiri olduğundan bahsetmektedir. “Yalın şekildeki dönüşlülük zamiri” ve “çekimli şekildeki dönüşlülük zamiri” olarak adlandırmaktadır. İyelik işaretli bir ad tamlamasının sıfat değiştiricisi olarak işlev görür. Yalın şekildeki

dönüşlülük zamiri kişi ve durum için çekimlenemez. “Hırsızlığı (Erol’un) kendi şirketinden biri yapmış.” örneğini verirler. Çekimli şekildeki dönüşlülük zamiri, iyelik eklerini alarak bütün şahıslar için çekimlenebilirler. Çekimli şekildeki dönüşlülük zamirinin vurgu için kullanımı, dönüşlülük için kullanımı, üçüncü şahıs için kullanımı ve ardıl gönderim zamiri olarak kullanımı şeklinde dört işlevi söz konusudur.

Balyemez (2011, s. 50) şahıs zamirlerinin katmerli hâli olarak kabul ettiği dönüşlülük zamirlerini, şahıs zamirleri başlığı altında incelemektedir.

Türkçede dönüşlülük zamirleri tıpkı şahıs zamirleri gibi kişi adlarının yerini tutarak yapılan işin kişiye dönüşünü vurgulayan ve gönderimde bulunan zamirlerdir. Bir metin içerisinde dönüşlülük zamirleri ismin aynen tekrar edilmesine engel olarak metnin akıcılığını ve bütünlüğünü korumaya yardımcı olur.

[5]

[a]

“**Mümtaz** bu sahneyi hiç unutamadı. Annesi yukarıda hep ölünün üstünde ağlıyordu. **Kendisi** bahçe kapısının bir kanadına yapışmış, büyülenmiş gibi oradan ağacın dibinde çalışanlara bakıyordu” (s. 26).

Örnek [5a]’da “Kendisi” dönüşlülük zamiri bir önceki cümlede verilen “Mümtaz” adlı metin kişisine artgönderim yoluyla gönderimde bulunmuştur.

[b]

“Bu sual düşüncesine gelir gelmez garip bir şüpheye düştü. **Kendisi, Mümtaz**, dini olduğu söylenen bu ayini nasıl dinlemiştir? Ferahfeza ayini boyunca düşüncesinin geçtiği yerleri bir bir hatırladı. Garip şeydi bu, bütün ayin boyunca, bir defa olsun mistik bir ürperme duymamıştı” (s. 295).

Örnek [5b]’de “Kendisi” dönüşlülük zamiri “Mümtaz” kişisine öngönderim yoluyla gönderimde bulunmuştur. Artgönderimin tam tersi olarak önce dönüşlülük zamiri yer almış daha sonra da öngönderimde bulunduğu ad yer almıştır.

[c]

“**Nuran** çantasını açarken, -Acaba yüzümden herkes ne yaptığımı okuyor mu?- diye düşündü. **Kendi kendisine** – Çok ahmağım!...- dedi. –Evcek ahmağız!...- (s. 149-150).

Örnek [5c]’de “Kendi kendisine” dönüşlülük zamiri “Nuran” adlı roman karakterine artgönderim yoluyla gönderimde bulunmuştur.

1.1.1.1.2.1.1.3. Karşılıklılık Zamiri ile Yapılan Gönderim³

Karşılıklılık zamiri iki kişinin karşılıklı olarak yaptığı işi “birbiri” sözcüğü ile anlatır. “Birbiri” zamiri, dil bilgisi kitaplarında sıklıkla karşılaşılmayan ancak dilde kullanılan zamirleşmiş sözcüklerdendir (Demirci, 2010, s. 46). Metin içerisinde karşılıklı olarak yer alan ögeler arasındaki karşılıklılığı belirtmek için kullanılır (Yıldırım, 2008, s. 23). İngilizcede “each other” ve “one another” şeklinde kullanılan birbiri-; birbirimiz, birbiriniz, birbiri/birbirleri şeklinde çokluk iyelik ekleri ile çekimlenebilmekte ya da birbirinizi, birbirimizden, birbirinden ve birbirlerine şeklinde ekler alarak da kullanılmaktadır. Bhat (2004, s. 85) ilk görünüşte karşılıklılık zaminin dönüşlülük zaminine benzetilebileceğini ifade eder. Ancak ikisi arasındaki en önemli fark dönüşlülükte öznenin yaptığı işten yine özne etkilenir, karşılıklılık zamininde ise özne başkasıdır. Karşılıklılık gönderimi, Türkçede yüklemde herhangi bir biçim birimsel işaretleyiciye yer vermeden, cümleye söz dizimsel bir işaretleyici ekleyerek veya mantıksal yapıda bir düşme (Ø) ile yapılabilir.

[6]

[a]

“Halbuki işte **Mümtaz’la Nuran** kendisine muhtaç olmadan **birbirleriyle** anlaşıyorlardı” (s. 89-90).

Örnek [6a]’da “Birbirleri” karşılıklılık zamiri daha önce verilen “Mümtaz’la Nuran” adlı kişilere artgönderimde bulunmaktadır.

³ Göksel ve Kerslake (2006, s. 238) çalışmasında “reciprocal pronoun” yani karşılıklılık zamiri olarak ele almaktadır.

[b]

“Herkes ayakta birbirleriyle konuşuyordu” (s. 297).

Örnek [6b]’de “Birbiri” karşılıklılık zamiri daha önce verilen “herkes” belirsizlik zahirine artgönderimde bulunmaktadır.

[c]

“İkisi de birbirini çok sevmişler; fakat vücutça hiç tanımamışlar, Fahir sinirli ve bezgin, Nuran sadece sabırlı, yan yana, birbirlerine kapalı, fakat gündelik işlerde açık, iki tesadüf mahkûmu gibi yaşamışlardı” (s. 80).

Örnek [6c]’de “Birbirini” karşılıklılık zamiri daha sonra verilen “Fahir, Nuran” adlı kişilere öngönderimde bulunmaktadır.

1.1.1.1.2.1.1.4. İşaret Zamirleri ile Yapılan Gönderim

İşaret zamirleri sözlü bir işaret etme biçimidir. Konuşmacı göndermeyi bir varlığın zaman veya mekândaki yakınlık-uzaklık durumuna göre konumlandırarak tanımlar (Halliday ve Hasan, 1976, s. 57-58). İşaret zamirleri, varlıkları işaret ederek karşılayan “bu, şu, o, bunlar, şunlar, onlar” zamirleridir (Korkmaz, 2014, s. 402-403). Türkçede konuşan kişiye bağlı olarak “bu ve bunlar” zamirleri daha yakın mesafede, “şu ve şunlar” zamirleri biraz uzak mesafede, “o ve onlar” zamirleri ise en uzak mesafede yer alan nesne ve kavramları işaret etmek için kullanılmaktadır. İşaret zamirlerinin zaman ve mekân belirtmeleri anlamsal açıdan farklı olmalarını sağlar (Bozkurt, 2016, s. 38). Aslında işaret zamirleri insanları karşılamak için kullanılmaz. Fakat işaret zamirleri eşitlik ilişkisi kuran kullanımlarda insanlar için de kullanılabilir. Bu durum için “Onu tasarlayan kadını tanımak ister misin? O Mary Smith’ti” örneği verilmektedir (Halliday ve Hasan, 1976, s. 63).

Türkçede metin dil bilimi alanında yapılan bazı çalışmalarda (Günay, 2007, s. 79; Balcı, 2006, s. 199; Parlak, 2009, s. 124; Demir, 2006, s. 54; Bahtiyaroğlu, 2006, s. 100; Erdağı, 2008, s. 48) bura, şura, ora gibi yer gösteren işaret zamirleri ‘belirteç’ olarak alınmıştır. Bu sözcükler ile yapılan artgönderimler ise ‘belirteç kullanımı ile artgönderim’ başlığı altında ele alınmıştır. “Bura, şura ve ora” işaret zamirlerinin şekil olarak {+rA} yön gösterme ekini almış olduğunu düşünen

araştırmacılar bu sözcükleri ‘belirteç’ olarak değerlendirmişlerdir. Ancak Gülsevin’e göre (2005, s. 334-335) “bu” zamiri ve {+rA} yön gösterme durumu ekinin birleşerek “bura” yapısını oluşturması, Türk dilinin kurallarına uymamaktadır. Tarihi ve yaşayan lehçelerimizde “ara” sözcüğü “yer, orun” anlamında kullanılan bir sözcüktür. Anadolu Oğuzcasında görülen “bura” sözcüğünün yaşayan diğer Türk lehçelerindeki karşılıkları da “bu ara” şeklindedir. Türkçede “ara” ile kurulan sözcükler diğer lehçelerimizde “yer (yir, cer, jer)” ve “orun (urın)” sözcükleriyle kurulmuştur. Ağız araştırmalarında “bu” ve “ara” sözcüklerinin kaynaşmış olarak “bu+ra” şeklinde izah edilmesi yaygınlaşmış bir yanlışın tekrarlanmasından kaynaklanmaktadır.

İşaret zamirleri, metin içerisinde gizli olan kişi ve nesneler arasındaki ilişkilerin okur tarafından anlaşılmasını sağlar. Bu durumda belirtilen bu birimler arasında artgönderimsel ilişki kurmaktadır (Lüleci, 2010, s. 99).

İşaret zamirleri bir metin içerisinde daha önce bahsedilen varlıkları işaret ederek artgönderimde bulunur. Önce işaret zamiri daha sonra bahsedilen varlık yer alıyorsa da öngönderim söz konusudur.

[7]

[a]

*“Dipte, dükkânın kepengine **kalin, sarı, tahta çerçeveli iki büyük fotoğraf** dayalıydı. **Bunlar** Abdülhamit devrinden, yahut biraz daha yakın zamanlardan kalma Rum patriklerinin resimleri olacaktı”* (s. 58).

Örnek [7a]’da “Bunlar” işaret zamiri bir önceki cümlede verilen “kalın, sarı, tahta çerçeveli iki büyük fotoğraf” sözcük öbeğine artgönderimde bulunmaktadır. “Kalın, sarı, tahta çerçeveli iki büyük fotoğraf” yerine “bunlar” işaret zamiri kullanılarak hem tekrardan kaçınılmış hem de anlatımda kolaylık ve akıcılık sağlanmıştır.

[b]

*“Adile Hanım şüphesiz bu kadarlık bir ima ile kalmaz, daha geniş bir planda hücumlar da yapardı. Fakat **geç kalmış iki misafir** gecenin mahiyetini değiştirdiler. **Bunlar** Nuran'a vaktiyle tambur dersi vermiş ihtiyar bir baba*

dostu ile o akşam onu evinde misafir edecek olan Sabih'in o semtte oturan bir arkadaşıydı” (s. 157-158).

Örnek [7b]’de “Bunlar” işaret zamiri bir önceki cümlede verilen “geç kalmış iki misafir” sözcük öbeğine artgönderimde bulunmaktadır. İşaret zamiri olan “bunlar” bu örnekte “geç kalmış iki misafir” şeklinde oluşturulmuş olan sözcük öbeği iki insanın yerini tutmaktadır.⁴

[c]

“Elindeki son adresi çok arkada bırakmıştı. Onu da yokladıktan sonra, Amerikan Hastanesi’ndeki bir akrabasına telefon edecek, bir de o taraflarda arayacaktı” (s. 24).

Örnek [7c]’de “Onu” işaret zamiri bir önceki cümlede verilen “elindeki son adres” sözcük öbeğine artgönderimde bulunmaktadır. “Elindeki son adres” yerine “onu” işaret zamiri kullanılarak anlatımda kolaylık ve akıcılık sağlanmıştır.

[d]

“Günlerini orada, hastanın yatağının yanı başında, kâh ona bakarak, kâh düşünerek, okuyarak geçirdi” (s. 37-38).

Örnek [7d]’de “Orada” işaret zamiri kendisinden sonra yer alan “hastanın yatağının yanı başında” sözcük öbeğine öngönderimde bulunmaktadır. Bu örnekte gönderim yapan ve yapılan öge arasındaki mesafe çok azdır.

[e]

“Karşı sahilde evlerin pencerelerinde, dalgalarda sarı bir ışık vardı. Kendilerini yalnız bu ışığın kurtardığını sanıyordu. O da olmazsa burada, bu çınar dibinde boğulacaklar, gömüleceklerdi. Hakikatte mesuttu ve saadeti içinde bir şeyler yapmak istiyordu. Eski tuzak, onda da çalışıyordu” (s. 134).

Örnek [7e]’de “Burada” işaret zamiri kendisinden sonra yer alan “bu çınar dibinde” sözcük öbeğine öngönderimde bulunmaktadır. Örnekte gönderim yapan ve yapılan öge arasındaki mesafe çok azdır.

⁴ Yer tutucular kavramını Doğru (2022) geniş bir şekilde incelemektedir.

1.1.1.1.2.1.1.5. İlgı (Aitlik) Zamiri ile Yapılan Gönderim

İşaret ve şahıs zamirleriyle oluşturulan ad tamlamalarında tamlanan öge yerine {+ki} aitlik ekinin getirilmesiyle oluşan zamirlerdir. {+ki} eki eklendiği sözcüğe ‘aitlik’ anlamı yükler, benim kitabım → benimki, onun çantası → onunki gibi” (Korkmaz, 2014, s. 409).

Şahıs zamirleri veya adlarla oluşturulan ad tamlamalarında daha önce bahsedilen tamlanan öge yerine {+ki} ilgi (aitlik) ekinin getirilmesiyle artgönderimsel ilişki ortaya çıkar. Öngönderimsel ilişki için tam tersi bir durum söz konusudur.

[8]

[a]

“Mümtaz'ın elleri hayatla doğrudan doğruya temasa girmemişti. Onun fırınında pişmemiştir. Hammalın elleri siyah, şişkin damarlı, kaba ve kalındı. - Benimkiler, beyaz, itinalı ve yumuşak...- ve ellerine büyük bir dikkatle baktı” (s. 361).

Örnek [8a]’da “Benimkiler” daha önce kullanılan “Mümtaz’ın elleri” ad tamlaması şeklinde oluşturulmuş sözcük öbeğine artgönderimde bulunmaktadır. Bu örnekte iki tane gönderim söz konusudur. “Benim” zamiri “Mümtaz” kişisine gönderim yaparken {+ki} ilgi (aitlik) zamiri de “eller” sözcüğüne gönderimde bulunmaktadır. Metinde Mümtaz, konuşan olduğu için “benim ellerim” yerine “benimkiler” şeklinde kullanılmıştır.

[b]

“Yeniden durdu ve eliyle alnını sildi; tıpkı deminki hammalın, yolun ortasında, kendisinin bir adım önünde yaptığı gibi. Fakat onun elleri hammalinkiler gibi değildi. Mümtaz'ın elleri hayatla doğrudan doğruya temasa girmemiştir. Onun fırınında pişmemiştir. Hammalın elleri siyah, şişkin damarlı, kaba ve kalındı. -Benimkiler, beyaz, itinalı ve yumuşak...- ve ellerine büyük bir dikkatle baktı” (s. 361).

Örnek [8b]'de “Hammalınkiler” daha sonra kullanılan “hammalın elleri” ad tamlaması şeklinde oluşturulmuş olan sözcük öbeğine öngönderimde bulunmuştur. “Hammalın elleri” yerine “hammalınkiler” kullanılarak hem tekrarın önüne geçilmiş hem de anlatımda akıcılık sağlanmıştır.

1.1.1.1.2.1.1.6. Belirsizlik Zamirleri ile Yapılan Gönderim

Belirsizlik zamirleri, kişileri ve nesneleri belirsiz olarak yansıtan zamirlerdir. Belirsizlik zamirleri oldukça azdır: adam, insan, kimse, herkes, falan, filan, şey gibi. Bunlar dışında kalan belirsizlik zamirleri bazı belirsiz sıfatlara, soru zamirlerine ve zarflara iyelik eki eklenerek oluşturulan belirsizlik zamirleridir. Bunlar başkası, bazısı, bazıları, biri, birisi, biriniz, bizim, birileri, büyüğü, büyükleri, çoğu, çokları, gerisi, hepsi, kimisi, kimi, öbürü, öbürleri, öteki, topu, tümü vb. (Korkmaz, 2014, s. 412).

Belirsizlik zamirleri gönderim aracı olarak kullanıldığında daha önce bahsedilen ya da daha sonra bahsedilecek olan bir kavramın parçasına veya bütününe atıfta bulunur. Daha önce bahsedilene atıfta bulunmasıyla artgönderim, daha sonra bahsedilecek olana atıfta bulunması ile öngönderim ortaya çıkar.

[9]

[a]

“Yolun başında **arkadaşları** bekliyorlardı. Onlara doğru yürüdü. (...) Kol kola girerek tıpkı senelerce evvel olduğu gibi, caddeyi yarı tutarak, güle konuşa yürüdüler. **Hiçbiri** Mümtaz'ın dalgınlığını fark etmedi” (s. 94-95).

Örnek [9a]'da “Hiçbiri” belirsizlik zamiri daha önce verilen “arkadaşları” sözcüğüne artgönderimde bulunmaktadır.

[b]

“Mümtaz deminden beri onun içinden neler geçtiğini biliyordu. Şimdi mesuttu. **Hepsi** mesuttular; **Fahir** o kadar yıkıcı şeylerden sonra karısıyla, **Nuran** çocuğu ile, **İclâl** tatmin edilmiş aile duygusu ile, **Muazzaz** ona saadetinin yıkıldığını aşağı yukarı kendi ağzıyla haber verdiği için, hepsi mesuttular” (s. 78).

(Demirci, 2010, s. 55).

Metin içerisinde kavramlara soru zamiri aracılığıyla atıfta bulunan cevaplar ile gönderimsel ilişki kuran yapılardır.

[10]

[a]

“Emma, en şirin tebessümlerinden biriyle cevap verdi:

[10]

“Emma, en şirin tebessümlerinden biriyle cevap verdi:

-İstersen bir şinitzel veya bonfile...

Örnek [10a]’da “Hangisini” soru zamiri daha önceki cümlede verilen “bir şinitel veya bonfile” sözcük öbeğine artgönderimde bulunmaktadır.

“-İhsan geldi mi?

-Kim?

-Suat adında biri. Garip bir adam. Sanatoryumda imiş!” (s. 95).

Örnek [10b]’de “Kim” soru zamiri daha sonraki cümlede verilen “Suat adında biri” sözcük öbeğine öngönderimde bulunmaktadır.

1.1.1.1.2.1.2. Ad Öbekleri ile Yapılan Gönderim

Adlar, yeryüzündeki somut veya soyut, canlı veya cansız bütün kavram ve varlıkları karşılayan sözlerdir (Korkmaz, 2014, s. 229). İyelik ekli bir adın, iyeliğin işaret ettiği bir başka adla kurmuş olduğu sözcük öbeği ad tamlaması olarak ifade edilir. İki ismin aitlik, içinde bulunma, sınırlandırma, belirtme gibi anlam ilgileri çerçevesinde birbirine bağlanır (Karahan, 2013, s. 42).

[11]

[a]

*“Fahir **Emma**'yı bir müddet süzdü:- Ne münasebeti var şimdi bu sözün? **Kadın** büyük bir hata yaptığını anladı. Bu işten hiç bahsetmemeliydi! Başını eğdi ve istakozunu yemeğe başladı” (s. 107).*

Örnek [11a]’da “Kadın” sözcüğü daha önceki cümlede “Emma” adlı roman karakteri yerine kullanılarak artgönderimde bulunmaktadır.

[b]

*“-**Nuran Hanım** denizden vazgeçmez... Zaten babası da çok severdi...- Bunu söyleyen altmışlık kayıkçı, -Hele bir kere bir yalı bulup yerleşin... Bakın sizi nasıl besleyeceğim...- diyordu. Adamcağız elinden gelse bütün Boğaz'ı **Tevfik Bey'in yeğenine** düğün hediyesi olarak verirdi” (s. 215-216).*

Örnek [11b]’de “Tevfik Bey’in yeğeni” ad tamlaması şeklinde oluşturulmuş olan sözcük öbeği daha önceki cümlede verilen “Nuran Hanım” adlı roman karakteri yerine kullanılarak artgönderimde bulunmaktadır.

[c]

*“Küçük, betondan bir polis kulübesinin yanına çömelmiş bir Ermeni kadını ona elini uzattı: -Yardım et ki kalkayım **oğul!**.. **Mümtaz** -Kalkman behemehâl lâzım mı?- der gibi baktıktan sonra elini uzattı” (s. 354).*

Örnek [11c]'de “Oğul” sözcüğü daha sonraki cümlede “Mümtaz” adlı roman karakteri yerine kullanılarak öngönderimde bulunmaktadır.

[d]

“İhsan'ın annesi, Arife Hanım'ı hem sever, hem de çenesine tahammül edemezdi. Arife Hanım'ın ikameti evde uzadıkça, ta çocukluğundan beri tanıdığı o keskin hiddet çoğalır, büyürdü. (...) Sabire Hanım birincisinde nane içmesini tavsiye etmiş, ikincisinde daha karışık bir ilaç söylemiş; fakat üçüncüsünde gene hastalıktan şikâyet işitince -söylediğim ilaçları içtin mi?- diye sormuş” (s. 15).

Örnek [11d]'de “İhsan'ın annesi” ad tamlaması şeklinde oluşturulmuş olan sözcük öbeği daha sonraki cümlede “Sabriye Hanım” adlı roman karakteri yerine kullanılarak öngönderimde bulunmaktadır.

1.1.1.2.1.3. Sıfat Öbekleri ile Yapılan Gönderim

Sıfatlar, isimlerin önüne gelerek onları belirtme, niteleme gibi işlevlere sahip olan sözcüklerdir (Yılmaz, 2010, s. 10). Niteleme sıfatları, işaret sıfatları, belirsizlik sıfatları, sayı sıfatları ve soru sıfatları artgönderim ve öngönderim yoluyla gönderimde bulunmaktadır.

1.1.1.2.1.3.1. Niteleme Sıfatları ile Yapılan Gönderim

Nitelik sıfatları, canlı ve cansız varlıkları renk, şekil, biçim, tat, koku, mesafe, huy, alışkanlık, yetenek, beceri gibi türlü dış ve özelliklerini belirten sıfatlardır (Korkmaz, 2014, s. 356). Yılmaz'a (2004, s. 52) göre nitelik “değişken olan, bize o kavramı oluşturan paradigmlar içinden, duyu ve algılarımıza, kullanım ve ihtiyaçlarımıza uygun olanını seçme, tercih etme imkânı sunan anlam birimciklere” denir. Niteleme sıfatlarını diğer sözcük türlerinden ayıran en önemli özellik anlam bakımından derecelendirilebilmesidir.

[12]

[a]

*“Birkaç gün sonra Nuran, **İclâl**'in güle güle evden içeri girdiğini gördü. **Genç kız**, iskelede Mümtaz'a rastlamış, beraber oturmuş, kahve içmişlerdi”* (s. 128).

Örnek [12a]'da “Genç kız” daha önce verilen “İclâl” adlı metin kişisine artgönderimde bulunmaktadır.

[b]

*“Nuran, **eski kocasıyla** barışmıştı; her yerde, her zaman olagelen bir iş için, bu kadar tereddüde, mânalı bakışmağa ne lüzum vardı? Bir boşluğa kendini bırakır gibi anlattı: -Belki biliyorsun, canım... Haber filan dediği, **Fahir**'le, Nuran'ın barışması”* (s. 77).

Örnek [12b]'de “Eski kocası” daha sonra verilen “Fahir” adlı metin kişisine öngönderimde bulunmaktadır.

1.1.1.1.2.1.3.2. İşaret Sıfatları ile Yapılan Gönderim

İşaret sıfatları, varlıkları işaret ederek belirten sözcüklerdir. Bu yönüyle işaret zamirleri ile benzetmektedir. İşaret sıfatları çoğul eki almaması yönüyle işaret zamirlerinden ayrılmaktadır. İşaret sıfatları gönderimde bulundukları isimlerle tamlama oluşturarak yan yana kullanılır (Coşkun, 2005, s. 64).

İşaret sıfatları metinde yer alan bilginin yinelenmeden okuyucu veya dinleyiciye anımsatılmasını sağlamaktadır. Daha önce sözü edilen ya da daha sonra söylenecek olan bilgi verilir, işaret sıfatları aracılığıyla bu bilgi yinelenir. Bu durumda işaret sıfatları metinde verilen bilgiyi gönderim yoluyla okuyucu veya dinleyiciye yansıtmaktadır (Subaşı Uzun, 1995, s. 49). İşaret sıfatları ile yapılan gönderimde gönderim yapılan öge tekrar edilen isim değil, o ismin daha önce bahsedilen bazı özellikleridir (Balyemez, 2011, s. 72). İşaret sıfatları gönderimde bulunurken daha önce bahsedilen eski bilgiyi taşıyan sözcüklerin tekrarlanmasını engeller (Özkan, 2004, s. 173).

İşaret sıfatları metin içerisinde daha önce bahsedilen varlıkları sıfat tamlaması şeklinde işaret ederek artgönderimde ya da daha sonra bahsedilecek olan varlıkları sıfat tamlaması şeklinde işaret ederek öngönderimde bulunur.

[13]

[a]

*“Herkes, **İhsan’ın hastalığının verdiği üzüntü** ile uyuyor, onunla uyanıyordu. Bu sabah, tren düdüklerinin büsbütün başka korkularla kanattığı uykusundan, Mümtaz gene **bu üzüntü** ile uyandı”* (s. 11-12).

Örnek [13a]’da “Bu üzüntü” daha önce verilen “İhsan’ın hastalığının verdiği üzüntü” sözcük öbeğine artgönderimde bulunmaktadır.

[b]

*“Nuran artık bir şey sormuyordu. Kendi düşüncesine dalmıştı. Bu biraz da akşamın iradesine kendisini bırakmıştı. Açık hava onu yormuştu. İkide bir önüne **bu sual** çıkıyordu: -**Sonu ne olacak bu işin?**”* (s. 134).

Örnek [13b]’de “Bu sual” daha sonra verilen “sonu ne olacak bu işin?” soru cümlesine öngönderimde bulunmaktadır.

[c]

*“**İhsan** Mısır’daki esirliğinden yeni dönmüştür. Sıhhati Anadolu’ya geçmesine mani idi. Onun için İstanbul’da gizli bir teşkilatta çalışıyordu. Babası, evde kardeşinin oğlundan çok bahsetmişti. -**İhsan’a** bayılıyorum. İnşallah Mümtaz da büyüyünce ona benzer-, -Bizim ailede galiba en akıllı adam **İhsan’dır**-, -**Şu çocuk** bir kere sağ salim dönse...- gibi sözler hemen her gün evde geçerdi”* (s. 41).

Örnek [13c]’de “Şu çocuk” daha önce verilen “İhsan” kişisine artgönderimde bulunmaktadır.

[d]

“Bir akşam Beylerbeyi iskelesinde kahve zannıyla girdiği bir gazinoda pencere kenarında bir müddet denize daldıktan sonra aşka gelmiş, bir ney

taksimi yapmış. Siyah gümrah kaşlarının altında iki ocak gibi yanan gözlerini kapayarak çaldığı için yavaş yavaş gazinonun dolduğunu ve ruhanî ilhamının sofrasına bir akşamcı kafilesinin toplandığını görmemiş. Onlar da zaten çit çıkarmadan demleniyor, garsonlar Dede'yi rahatsız etmemek için ayaklarının ucuna basarak gidip geliyormuş. Taksim bitip de etrafındaki kalabalığı ve rakı kadehlerini görünce Aziz Dede yerinden fırlamış. Bu hikâyeyi her anlatışında **şu cümle** ile bitirmiş:

-Erenler öyle bir hicap duydum ki, üç gün evden çıkmadım; bir ay da ehibbaya rastgelmekten korktum.- “ (s. 277).

Örnek [13d]'de “Şu cümle” daha sonra verilen “erenler öyle bir hicap duydum ki, üç gün evden çıkmadım; bir ay da ehibbaya rastgelmekten korktum” cümlesine öngönderimde bulunmaktadır.

[e]

“Mümtaz'ın babası, **S...nin işgali geces**i, oturdukları evin sahibine düşman olan bir Rum tarafından ve onun yerine öldürülmüştü. Şehrin düşeceğine yakındı. Birçok aileler şehri daha evvelden terk etmişlerdi. Adamcağız da **o gece** karısıyla çocuğunu götürmek için vasıta bulmuştu” (s. 25).

Örnek [13e]'de “O gece” daha önce verilen “S...nin işgali geces” ad tamlaması şeklinde oluşturulmuş olan sözcük öbeğine artgönderimde bulunmaktadır.

[f]

“O gün Mümtaz için hiç tanımadığı lezzetlerin günü oldu” (s. 150).

Örnek [13f]'de “O gün” daha sonra verilen “hiç tanımadığı lezzetlerin günü” sözcük öbeğine öngönderimde bulunmaktadır.

1.1.1.1.2.1.3.3. Belirsizlik Sıfatları ile Yapılan Gönderim

Belirsizlik sıfatları ismi hatırlanamayan veya bilinmeyen canlı ya da cansız varlıkların yerini tutarlar (Doğru, 2022, s. 109). “Varlık ve nesnelerin sayı ve miktarını açık ve kesin olarak değil kabataslak, belirsiz olarak bildiren sıfatlardır. Yalın ya da birleşik sıfat yapısındaki başlıca belirsizlik sıfatları: az, az buçuk, başka,

bazı, belli başlı, bir, biraz, birçok, birkaç, bir hayli, birtakım, bir sürü, bir yığın, bunca, bütün, çok, çoğu, fazla, her, hiç, hiçbir, hudutsuz, kaç, kimi, nice, sınırsız, yığın yığın vb.” (Korkmaz, 2014, s. 383).

Belirsizlik zamirlerinde olduğu gibi belirsizlik sıfatları da gönderim ögesi olarak kullanıldığında daha önce adı geçen canlı veya cansız bir varlığın parçasına ya da bütününe atıfta bulunur.

[14]

[a]

“Dükkâncı eliyle peykenin bir tarafında üst üste sicimle bağlı, eski meşin ciltli bir kitap dizisini gösterdi. **-Birkaç eski mecmua** var...(…) **Öbür mecmua** bir şarkı defteriydi: Şarkıların üstünde makamları, bestekârlarının adları yazılıydı; hepsi meyanları hiçbir sadayı ve heceyi unutmadan tekrarlıyorlardı: Pembe, mavi, beyaz, sarı kâğıtlarda, satırların tebeşir yeri hâlâ görülür şekilde, muntazam, adeta nar gibi, dış dış yazıyla yazılmıştı” (s. 52-53).

Örnek [14a]’da “Öbür mecmua” daha önceki cümlede verilen “mecmua” sözcüğüne artgönderimde bulunmaktadır. “Öbür mecmua” sıfat tamlamasıyla “mecmua”nın bütününe değil parçasına gönderim söz konusudur.

[b]

“Mümtaz bir bira ile yiyecek bir şey istedi. Soğuk içki onu kendisine getirdi. Etrafına bakındı. **Her şey** adeta uyuyordu. **Masalar, sandalyeler, boya ve cilâsı yer yer bozulmuş eski raflardaki renkli alkol şişeleri**, dışardan çok muntazam görünmelerine karşılık başbaşa vermiş uyuyor gibiydiler...” (s. 241).

Örnek [14b]’de “Her şey” belirsizlik sıfatı daha sonra verilen “masalar, sandalyeler, boya ve cilâsı yer yer bozulmuş eski raflardaki renkli alkol şişeleri” sözcük öbeğine öngönderimde bulunmaktadır.

1.1.1.1.2.1.3.4. Sayı Sıfatları ile Yapılan Gönderim

Sayı sıfatları eklenmiş oldukları adla birer sıfat tamlaması oluşturarak adın sayısını belirten sıfatlardır (Korkmaz, 2014, s. 377).

[15]

[a]

*“Bu tanışmadan sonra bir akşam kendi evinde **Mümtaz’la Nuran**’dan bahsetmek, küçük çizgilerle onun tecessüsünü uyandırmak, adeta iğnelemek, ertesi gün bir ikindi ziyaretinde Nuran’a aynı şeyi yapmak, ikisinin de zihinlerini karıştırmak, sonra bir akşam onları yemeğe davet etmek, ikisini de böylece evinin, sofrasının, tek başına dolduramadığı gece saatlerinin bir nevi demirbaşı yapmak! (...) **İki tarafı** birbirinden uzaklaştırmak için elinden gelen gayreti sarf ederdi ve bu gayret şöyle on, on iki yıllık bir tecrübeye dayandığı için çok defa muvaffak da olurdu”* (s. 90).

Örnek [15a]’da “İki taraf” sayı sıfatı ile oluşturulmuş sıfat tamlaması daha önceki cümlede verilen “Mümtaz’la Nuran” kişilerine artgönderimde bulunmaktadır.

[b]

*“Ona **iki mektubu** da uzattı. **Fahir’in mektubu** kısa, bir yığın mânasız şikâyetle doluydu. Bütün hatalarını dilediği tek bir afla unutmağa hazır bir hâlî vardı. Fakat **Suat’ın mektubu** garipti. Bu evli adam, Mümtaz’la Nuran’ın seviştiklerini ve evleneceklerini bile bile, ona aşktan bahsediyor, çağırıyor, gel, diyordu”* (s. 233).

Örnek [15b]’de “İki mektup” sayı sıfatı ile oluşturulmuş sıfat tamlaması daha sonraki cümlede verilen “Fahir’in mektubu” ve “Suat’ın mektubu” sözcük öbeklerine öngönderimde bulunmaktadır

1.1.1.1.2.1.3.5. Soru Sıfatları ile Yapılan Gönderim

Soru sıfatları, varlık ve nesneleri soru yoluyla belirten sıfatlardır. Sıfatlar ismin önüne getirilen kaç, kaçar, kaçınıcı, hangi, ne, nasıl, neredeki gibi soru sözcükleri ile işlevini yerine getirir (Korkmaz, 2014, s. 381).

Soru sıfatları, soru zamirlerinde olduğu gibi kavramlara soru aracıyla atıfta bulunarak gönderim değeri kazanır.

[16]

[a]

“-Fikirlerimin mesuliyetini üzerime alıyorum.- Suat bu cümleyi işitseydi, - Hangi fikirler, Mümtazcığım?...- diye gülmekten katılırdı.” (s. 363)

Örnek [16a]’da “Hangi fikirler” daha önce verilen “fikirlerim” sözcüğüne soru yoluyla artgönderimde bulunmaktadır.

“-Ne istersin?

Deminki garson masayı elindeki bezle silerek saydı:

-Kahve, çay, ayran, limonata, gazoz... (...)

-Bir çay!” (s. 367)

Örnek [16b]’de “Ne istersin” daha sonra verilen ve sorunun da cevabı olan “bir çay” sözcük öbeğine öngönderimde bulunmaktadır.

1.1.1.1.2.1.4. Zarf Öbekleri ile Yapılan Gönderim

Zarflar, fiillerin ve sıfatların önüne gelerek onları farklı açılardan etkiler, değiştirir ve anlamlarını daha belirgin bir hâle getirir (Korkmaz, 2014, s. 451). Zarflar, sıfatların, fiillerin, fiilimsilerin, isimlerin önüne gelerek onları zaman, durum, ölçü (miktar), yer ve soru bakımından açıklayan, gösteren, sınır çizen ya da anlamını derecelendiren sözcüklerdir. Zarflar, dil bilgisinde isimler dışında kalan bütün dil bilgisi birliklerini çeşitli yönlerden belirtebilir. Zarfların, çeşitli dil bilgisi yapıları içerisinde anlam ve işlev kazanmasından dolayı zarfların ekleri bulunmaz (Akçataş, 2019, s. 109). Karşılaştırma zarfları ve soru zarfları ile gönderimler söz konusudur.

1.1.1.1.2.1.4.1. Karşılaştırma Zarfları ile Yapılan Gönderim

Aralarında benzerlik bulunan en az iki kavramın yoğunluk-sıgılık, genişlik-darlık, benzerlik-farklılık gibi farklı açılardan kıyaslanmasıyla yapılan gönderim türüdür (Çoban, 2012, s. 45).

Halliday ve Hasan'ın (1976) çalışması⁵ birçok araştırmacıya kaynak olmuştur. Ülkemizde yapılan çalışmalarda Akçataş (2001), Altunkaya (1987), Coşkun (2005), Elyıldırım (2008), Gültekin (2000), Karabağ-İşsever (1995), Karataş (2008), Mendoza (1998), Özkan (2004), Parlak (2009), Subaşı Uzun (1995), Halliday ve Hasan'ın (1976) çalışmasını örnek almıştır. Bu araştırmacılardan Coşkun (2005) haricinde gönderim unsurlarından karşılaştırma gönderimine yer veren kimse olmamıştır. Daha sonra Coşkun'u (2005) örnek alan Başusta (2009) ve Çoban (2012) çalışmalarında karşılaştırma gönderimine değinmişlerdir. Altunkaya (1987), Halliday ve Hasan'ın (1976) çalışmasını örnek alarak gönderim, eksilti, değiştirim, bağlaçlar, sözcüksel bağdaşıklık gibi unsurları Türk dili açısından incelemiştir. Ayrıca Türkçedeki karşılaştırma gönderimi için örnekler vererek konuya açıklık getirmiştir.

“Karşılaştırma gönderimi metinde daha önce yer alan bir varlığa ilişkin olarak benzerlik-farklılık, zayıflık-üstünlük, çokluk-azlık gibi anlamsal ilişkiler oluşturur. Türkçede genel olarak karşılaştırma gönderimi zarflar ve edatlar aracılığıyla yapılır. ‘Daha, kadar, başka, gibi, benzer, farklı, bu denli, daha farklı, en, çok, ise...’ gibi ifadeler Türkçede karşılaştırma gönderimini oluşturur (Coşkun, 2005, s. 65).

Metin içerisinde en az iki öge benzerlik ya da farklılık gibi çeşitli özellikler açısından kıyaslanarak gönderimsel bir ilişki oluşturur. Karşılaştırma gönderimi yapmak için metnin ilerleyen kısımlarında “daha, en, benzer, gibi, başka, çok...” gibi kıyaslama sözcükleri kullanılır.

⁵ Halliday ve Hasan'ın (1976) *Cohesion in English* adlı çalışmasında metinde bağdaşıklık oluşturan unsurlar gönderim, değiştirim, eksilti, bağlama ögeleri ve sözlüksel bağdaşıklık olarak beş ana başlık altında incelenmiştir. Artgönderim ve öngönderim de gönderim başlığı altında yer almaktadır. Çalışmada İngilizcede yer alan gönderim ögeleri kişisel gönderim, işaret edici gönderim ve karşılaştırma gönderimi olarak üç başlıkta ele alınmaktadır.

[17]

[a]

*“Adile Hanım bu ani engelin üstünden çok iyi terbiye edilmiş **bir koşu atı gibi** tereddütsüz atladı”* (s. 112).

Örnek [17a]’da “Bir koşu atı gibi” ilgeç öbeği daha önce verilen “Adile Hanım’ın yapmış olduğu harekete” artgönderimde bulunmaktadır. Adile Hanım’ın aniden ortaya çıkan engeli atlatması yani yapmış olduğu eylem “bir koşu atı”nın engelin üzerinden atlamasına benzetilmiştir.

[b]

*“Deppoyun önünde **dünyanın en sulhperver hayvanlarına, iri develere** güreş yaptırıyor, tabiatın bu ölçüsüz ve sakın mahlûklarını insan aklına uymuş görmekle herkes mesut oluyordu”* (s. 33-34).

Örnek [17b]’de “dünyanın en sulhperver hayvanları” sözcük öbeği daha sonra verilen “iri develer” sözcük öbeğine öngönderimde bulunmaktadır. “Dünyanın en sulhperver hayvanları” ad tamlamasıyla oluşan sözcük öbeğinde yer alan “en” karşılaştırma zarfı burada en üstünlük derecesi bildirmiştir. İri develer, sulhperver olmaları açısından dünyadaki bütün hayvanlarla karşılaştırılarak en üstünlük derecesi göstermektedir.

1.1.1.1.2.1.4.2. Soru Zarfları ile Yapılan Gönderim

“Hani, nasıl, ne, neden, nereden, nereden, ne kadar, nice ve niçin” gibi sorular aracılığıyla fiildeki oluş ve kılışı belirten zarflardır (Korkmaz, 2014, s. 482).

Soru zarfları da soru zamirleri ve soru sıfatlarına benzer şekilde gönderimde bulunmaktadır. Zarflar fiile sorulan soru aracılığıyla gönderim oluşturur.

[18]

[a]

“İhsan sordu:

*-Peki ama **niçin** yaptın bunu?*

Fakat Suat hep Mümtaz'a bakarak cevap verdi.

-Niçin hayatımı en mânasız şekilde budalaca yaşadıysam, niçin eğlendiysem, niçin içtiysen, niçin evlendiysem. Zamanı öldürmek için. Yaşamak için; çürümek için!” (s. 310).

Örnek [18a]’da “Niçin” soru zarfı daha sonra verilen ve sorunun cevabı olan “zamanı öldürmek için, yaşamak için; çürümek için” sözcük öbeklerine öngönderimde bulunmaktadır.

1.1.1.1.2.2. Boş Gönderim

Boş gönderim, ortaya çıkan boşluğun yapmış olduğu gönderimin konuma göre boş artgönderim veya boş öngönderim olarak adlandırılmaktadır. Türkçede silme ya da eksiltme gönderim türleri içerisinde en yaygın gönderim aracı olarak kullanılır. Silme bağımsızdır ve bir öncülün söylenmesini dahi gerektirmez. Edim bilimsel durum bir ögenin göndergesini açık bir şekilde belli ediyorsa o öge silinebilir. Kornfilt, boş gönderim terimi için söylem silinmesi terimini kullanmaktadır. Gönderimsel ifadenin fiil üzerinde işaretlendiği durumlarda da silme işlemi yapılabilmektedir. Bir cümlede fiil üzerinde uyum biçim birimleri ile işaretli olan tek öge öznedir ve özne cümleden silinebilmektedir. Aynı şekilde isim tamlaması içerisinde asıl olan ad ile uyumlu olan iye-ad öbeği tamlamadan silinebilir. Özneler ve iye-ad öbekleri ise daha bağımsız bir şekilde silinebilmektedir (Kornfilt, 1997, s. 128-129). Dilde en az çaba ilkesi, estetik kaygılar ve anlatımı canlı tutma isteği gibi nedenlerden dolayı metin içerisinde bazı dil birimleri yüzey yapıda yer almaz. Bunun sonucunda bazı boşluklar oluşmaktadır. Sözcük veya sözcük öbeği için sıfır birim ($\emptyset$), ekler için sıfır biçim birim ($-\emptyset$) kullanılır (Aydın, 2012b, s. 170).

Boş artgönderim, artgönderim türleri içerisinde ayrı bir öneme sahiptir. Boş artgönderimler, anlam olarak anlaşılan ancak cümleden çıkartılmış, ihmâl edilmiş artgönderimlerdir. Dil bilgisi kurallarınca açığa çıkartılan ancak söylem içerisinde yüzeyde yer almayan artgönderim türüdür (Tüfekçi, 2009, s. 13). Yıldırım (2008, s. 13) boş artgönderim terimi için boş adsal artgönderim terimini kullanmayı tercih etmiştir. Bir ad öbeğinin bulunması gereken yeri boş bıraktığı durumlarda görülür. Cheng’e (1986, s. 110) göre boş artgönderim, bir cümlede göndergenin anlaşıldığı

ancak açık bir biçimde belirtilmediği, söz dizimsel açıdan boşluk oluşturan gönderim türüdür. Cümlede yer alması gereken sözcük veya sözcük öbeğinin cümlede ihmâl edilmesiyle boşluk ortaya çıkar. Eksilti, değişimin özel bir şekli olduğu için sıfır değişim ya da boş artgönderim terimleri de kullanılmaktadır. Eksilti yapılan cümle veya metinde önvarsayım söz konusudur ve yapı içerisinde bulunan ögeler aracılığıyla boş bırakılan yerlerin anlaşılması veya yorumlanması sağlanır (Elyıldırım, 2008, s. 131).

Metinlerde ya da cümlelerde dilsel boşluk oluşturan kavram için araştırmacılar arasında uzlaşmış bir terim söz konusu değildir. Çalışmalarda boş gönderim için *eksilti*, *eksiltilim*, *eksiltme*, *eksiltili anlatım*, *sıfır tekrar*, *sıfır birim* / *sıfır biçim birim*, *boş kategori*, *ellipsis* gibi terimlerde kullanılmaktadır. Trask (2005), Elyıldırım (2008), Demirci (2010), Aydın (2012a) çalışmalarında boş gönderim için *eksilti* terimini kullanmışlardır. Coşkun (2005) ise *eksiltili anlatım* terimini kullanmayı tercih etmiştir.

Boş artgönderimler anlamı aksatmayan yokluklardır. Cümlede veya metinde söz dizimsel, ses bilimsel ve şekil bilimsel açıdan bulunması gereken bir ögenin türlü sebeplerle düşürülmesi olayıdır. Düşürülen bu ögeler derin yapıda tespit edilebilirler çünkü anlam bilimsel açıdan varlıklarını korumaktadırlar (Demirci, 2010, s. 78-79). Boş artgönderim anlamsal olarak gerekli olan ve sadece bağlamdan anlaşılabilen bazı ögelerin bir cümle veya metinden çıkarılmasıdır. Geleneksel dil bilgisi uzmanları, bir cümlenin veya ifadenin bir kısmının eksik veya anlaşılmış görüldüğü durumlar için daha geniş bir anlamda bu terimi kullanmışlardır. Ancak çağdaş dil bilimciler, yalnızca bağlamdan açıkça çıkarılabilecek ögenin ihmâl edildiğini belirtmek amacıyla terimi daha dar bir anlamda kullanmayı tercih etmektedir (Trask, 2005, s. 58).

Eksiltilen öge, gönderim aracılığıyla okuyucu veya dinleyici tarafından metnin bağlamından çıkarılarak tamamlanır. Metinde özne eksiltisi, yüklem eksiltisi, tamlayan eksiltisi ve tümleç eksiltisi şeklinde boş artgönderimler görülmektedir (Aydın, 2012a, s. 389). Boş artgönderim, okuyucu ve dinleyicinin kavramasına engel olmayacak biçimde metinde yer alan bazı ifadelerin düşürülmesiyle oluşur. Boş artgönderim, bir öge dışında cümlenin tamamının düşürülmesi, ortak ögenin

düşürülmesi (isim tamlamalarında tamlayanın düşürülmesi, isim tamlamalarında tamlananın düşürülmesi) ve eklerin düşürülmesi şeklinde sınıflandırılmaktadır (Coşkun, 2005, s. 66-72).

Türkçede üçüncü teklik şahıs haricinde özneler fiil üzerinde bir ekle belirtilebildiğinden dolayı özne yüzey yapıda yer almayarak düşürülür ve bunun sonucunda boş artgönderim ortaya çıkar. Anlatımı canlı tutmak için gereksiz yinelemelerden kaçınmak amacıyla boş artgönderime başvurulur.

Kerslake (1987, s. 91-104) Türkçede dört çeşit boş gönderimden söz etmektedir:

A. Birbirine eşit olan yapılarda silinme: Birbirine bağlanmış olan iki cümlede aynı olan birimlerden bir tanesi silinir.

[19]

[a]

Ayşe şarkı söyler ve Ayşe piyano çalar.

Ayşe şarkı söyler ve Ø piyano çalar.

[b]

Mehmet arabayı tamir etti, Mustafa arabayı temizledi.

Mehmet arabayı tamir etti, Mustafa Ø temizledi.

Örnek [19a]'da özne konumunda yer alan “Ayşe” ortak olduğu için ikinci cümlede düşürülmüştür.

Örnek [19b]'de nesne konumunda yer alan ”araba” ortak olduğu için yine ikinci cümlede düşürülme yoluna gidilmiştir.

B. Eş ad öbeklerinin silinmesi: Kerslake, bu durumun Türkçede isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil alan yapılarda özne konumunda bulunan ad öbeklerinin silinmesi ile oluştuğunu belirtmektedir (1987, s. 92-94).

[20]

[Ø bu kitabı yazan] adam

Örnek [20]'de sıfat-fiil olarak özne konumunda bulunan ad öbeği düşürülmüştür.

C. Özne silinmesi: Türkçede fiiller özneye göre çekimlenir. Bir cümlede şahıs zamirleri vurgulama, pekiştirme ya da karşıtlık gibi işlevler için kullanılır. Dolayısıyla özne konumunda yer alan şahıs zamirlerinin kullanılmasına ihtiyaç yoktur. Ancak Türkçe, birbirine bağlanan iki basit cümlelerin öznesi ve yüklemi farklı olduğu durumlarda öznenin silinmesini engeller.

[21]

Onlar evde kaldılar, **ben** sinemaya gittim.

*Ø evde kaldılar, Ø sinemaya gittim.

Örnek [21]'de özneleri ve yüklemeleri farklı olan cümlelerde özne konumunda yer alan “Onlar” ve “Ben” zamirlerinin silinmesi söz dizimsel açıdan sorunludur. Türkçe bu tarz silinmelere izin vermez.

D. Sıfır artgönderim⁶: Kerslake'in sıfır artgönderim ile kastettiği Türkçede özellikle zarf-fiil ekleriyle kurulan yan cümleli yapılarda nesnenin ana cümlede kullanılmamasıdır.

[22]

Şu kitabı bitirince bana Ø verir misin? Zeynep Ø çok methetmişti. Ben de Ø okumak istiyorum.

Örnek [22]'de yer alan “Ø” sıfır artgönderimler daha önce verilen “şu kitabı” ifadesine gönderimde bulunmaktadır. Türkçede nesneler, özneler gibi fiil üzerinde bir ekle belirtilemezler. Bu nedenle okuyucu veya dinleyicilerin silinen bir nesnenin gönderim yaptığı ögeyi doğru saptaması söyleme bağlıdır. Kerslake, örnek [22]'de nesnenin silinmemesi durumunda söylemin bağdaşıklığının bozulacağını belirtir (1987, s. 97).

⁶ Kerslake (1987, s. 91) çalışmasında bu terimi “zero anaphora” olarak vermiştir.

[23]

[a]

“Mümtaz bu gözleri görmemek için gözlerini tekrar kapadı ve Ø korka korka annesine doğru döndü” (s. 30).

Örnek [23a]’da “Ø” boş artgönderimi daha önce cümlede verilen “Mümtaz” kişisine gönderimde bulunmaktadır. Öznelere ortak olan ve bağlaçla bağlanan iki cümlede aynı özne tekrar kullanılmayarak “Mümtaz” adı düşürülmüştür. Bu durum boş artgönderim olarak karşımıza çıkmaktadır.

[b]

“Bir gün evlerine gittiğimiz zaman eşeği bahçede her zamanki yerinde görmedik. Ne oldu?.. diye sorduk. Zavallı romatizma oldu, dediler ve ahırını açıp Ø gösterdiler. Eşegin eğerini karnına ters vurmuşlar, üzengilerden tavana asmışlar” (s. 312).

Örnek [23b]’de “Ø” boş artgönderimi bir önceki cümlede verilen “eşek” sözcüğüne gönderimde bulunmaktadır. “Eşek” burada nesne konumunda yer alması gerekirken daha önce kullanıldığı ve bağlaç olan “ve” ile bağlanmış cümleler söz konusu olduğu için nesne silinmesi ile oluşan boş artgönderim olarak tespit edilmiştir.

Cümle düzeyinde nesne silinmesi ile oluşan boş artgönderimler “yahut, ve, ne...ne” gibi bağlaçlarla bağlanan bağlı cümlelerde görülür (Turan, 2000, s. 139). Çeltek Kaili (2017) çalışmasında nesne silinmesi ile oluşan boş artgönderim için *boş nesne* terimini kullanmayı tercih etmiştir.

[c]

“Hegel, Nietzsche, Marx geldiler, Ø geçtiler” (s. 318).

Örnek [23c]’de “Ø” boş artgönderimi daha önce verilen “Hegel, Nietzsche, Marx” isimlerine gönderimde bulunmaktadır. Bu örnekte ortak öznelere sahip olan sıralı cümlede üç kişi olan özne tekrar kullanılmamış ve boş artgönderim yapılmıştır. Öznenin tekrar kullanılmaması metnin akıcılığını sağlamaktadır.

[d]

“Geldiklerinin üçüncü günü Nuran'a:

*-Kitabı artık vazih olarak **görüyorum!** dedi.*

-Ben de ceketindeki düğmenin boş yerini Ø” (s. 344).

Örnek [23d]'de “Ø” boş artgönderim daha önceki cümlede verilen “görüyorum” yüklemine gönderimde bulunmaktadır. Daha önceki cümlelerde karşımıza çıkan öznelere ortak olması durumu gibi burada da ortak yüklem kullanımı söz konusudur. Yüklemeleri ortak olan bu cümlelerden ikinci cümledeki yüklemi boş bırakılarak bir önceki cümledeki yüklemine bağlanmıştır. Bu durum “görüyorum” yüklemine boş artgönderimini ortaya çıkarmıştır.

[e]

*“Nuran uçmak Ø, kendi hızı içinde tavanı delmek Ø, göklere yükselmek **istiyordu**” (s. 288).*

Örnek [23e]'de “Ø” boş öngönderimler cümle sonunda verilen “istiyordu” yüklemine gönderimde bulunmaktadır. Burada ardışık şekilde sıralanmış olan cümleler aynı yükleme bağlandığı için dilde en az çaba ilkesinin etkisiyle ve metnin akıcılığını sağlama amacıyla yüklem sadece cümle sonunda verilerek diğer cümlelerde yüklemi düşürme yoluna gidilmiştir. Bunun sonucunda önceki cümlelerde söz dizimsel boşluklar oluşmuş, okuyucu veya dinleyici bu boşlukları ancak cümle sonunda tamamlayabilmiştir. Bu durum boş öngönderimsel bir boşluğun oluşmasını sağlamıştır.

[f]

*“**Herkes** şarkı söylüyor-Ø-Ø, gülüyor-Ø-Ø, konuşuyordu” (s. 331).*

Örnek [23f]'de ardışık şekilde sıralanmış olan üç cümle bulunmaktadır ve bu cümlelerin yüklemeleri aynı kişi ve zaman ekiyle çekimlenmiştir. Üçüncü cümle sonunda yer alan “konuşuyordu” yüklemine bulunan ‘şimdiki zamanın hikâyesi [-uyordu] zaman eki ve üçüncü teklik kişi eki akıcılık sağlamak amacıyla önceki iki cümledeki yüklemine yer almayarak düşürülme yoluna gidilmiştir. Bu örnekte yer alan “-Ø” boş öngönderimleri cümle sonunda verilen “konuşuyordu” yüklemine yer

alan “-DI “ hikâye birleşik zaman ekine gönderimde bulunmaktadır. Bu ekler aracılığıyla boş öngönderimsel bir ilişki ortaya çıkmıştır.

Boş artgönderim yazılı veya sözlü metinlerde yüzey yapıda yer almayan ancak okuyucu ve dinleyicinin zihninde tamamladığı gönderim türüdür. Boş öngönderim, boş artgönderimde olduğu gibi söz dizimsel açıdan boşluk oluşturan gönderim türüdür. Boş öngönderimde ileriye doğru bir gönderim söz konusudur.

Boş öngönderimin iki farklı durumda ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Birincisi, yüklem ve özneleri ortak olan ardışık cümlelerde yüklem sadece en son cümlede yer alarak daha önce yer alan cümle veya cümlelerde yüklem yer verilmeyerek söz dizimsel bir boşluk oluşturmaya ile ortaya çıkmıştır. İkinci ise ortak özne ve yüklem sahip olan sıralı cümlelerde birleşik çekimli zamana sahip olan yüklem üzerinde yer alan zaman ve kişi ekinin sadece en son cümlede bulunan yüklem üzerinde belirtilerek daha önce bulunan cümlelerde ise düşürülme yoluna gidilmesi ile oluşmaktadır.

1.1.1.1.2.3. Ekler ile Yapılan Gönderim

Çalışmada ekler ile yapılan gönderim öğeleri iyelik ekleri, belirtme hâl eki ve kişi ekleri olarak sınıflandırılmıştır.

1.1.1.1.2.3.1. İyelik Ekleri ile Yapılan Gönderim

İyelik eklerinin temel anlamsal işlevi sahipliktir. Bir nesnenin başka bir nesnenin parçası olduğunu, bir nesnenin başka bir nesneye ya da kişiye ait olduğunu belirtir. Bu açıdan iyelik eklerinin söz dizimsel bir işlevi yoktur (Boz, 2012, s. 27).

Öznenin belirtili ad tamlaması olduğu durumlarda tamlayan söz dizimsel olarak cümlede yer almayarak derin yapıda bırakılır. Tamlayan, iyelik ekinin gönderim değeriyle metni okuyan veya dinleyenlerin zihinlerinde tamamlanır. Böylece anlatımda kısalık sağlanmış hem de yapının belirtili olma özelliği korunmuş olur (Torusdağ, 2015, s. 122). İyelik ekleri gönderimde bulunurken metin içerisinde farklı görevler yüklenebilir. Bir cümlede öznenin veya herhangi bir ögesinin zamir olduğu durumlarda, fiil üzerinde şahıs ekinin olduğu gibi durumlarda anlatıma

kısalık sağlamak amacıyla zamir veya özne yüzey yapıda kullanılmayabilir (Özkan, 2004, s. 174-175).

[24]

[a]

*“İskele binasından çıkar çıkmaz, **Fatma: -Babam!.. anne, babam** geliyor, diye bağırarak ileriye atıldı”* (s. 93-94).

Örnek [24a]’da “Babam” sözcüklerindeki birinci teklik kişi iyelik eki daha önce verilen “Fatma” adlı roman karakterine artgönderimde bulunmaktadır.

[b]

*“Her şey lezzetliydi, ucunda Nuran bulunmak şartıyla. Genç kadın İstanbul’u tanıdıkça **Mümtaz**’a hak veriyordu. Bir gün ona: -Kuzum, **senin yaşın** bu kadar genç. Öyle olduğu hâlde bütün bu eski şeyleri nerden seviyorsun?.. diye sordu”* (s. 199).

Örnek [24b]’de “senin yaşın” sözcük öbeğinde yer alan ikinci teklik kişi iyelik eki daha önce verilen “Mümtaz” kişisine artgönderimde bulunmaktadır.

[c]

“Nuran:

*-Ama kimse **evliliğinden** bahsetmedi **senin?***

-Zararı yok... ben bahsettim ya; yeter, demek ki üzerimde içtimai tazyik var!” (s. 303).

Örnek [24c]’de “evliliğinden” sözcüğündeki ikinci teklik kişi iyelik eki daha sonra verilen “senin” şahıs zamirine öngönderimde bulunmaktadır. “Evliliğinden” bahsedilen kişi “Suat” adlı metin kişisidir.

[d]

*“**Mümtaz** bu sahneyi hiç unutamadı. **Annesi** yukarıda hep ölünün üstünde ağlıyordu”* (s. 26).

Örnek [24d]'de “Annesi” sözcüğündeki üçüncü teklik kişi iyelik eki daha önce verilen “Mümtaz” adlı karaktere artgönderimde bulunmaktadır.

[e]

“**Babası**, evde kardeşinin oğlundan çok bahsetmişti.(...) **Mümtaz** babasının bu sözlerini dinlerken, amcasının kendisinden yirmi üç yaş büyük oğluna, kendi zihninde başka türlü birkaç sima birden hazırlamıştı. Fakat vapurda kendisini karşılamağa geldiği zaman, realitenin bu hazırlanmış çehrelerin hepsinden iyi ve güzel olduğunu anladı” (s. 41).

Örnek [24e]'de “Babası” sözcüğündeki üçüncü teklik kişi iyelik eki daha sonra verilen “Mümtaz” adlı metin kişisine öngönderimde bulunmaktadır.

[f]

“Mümtaz, talebelik senelerinin arasından onun yüzüne, yeni terleyen bıyıklarına baktı. Bir gün emanet ettiği çantasını kaybettiği için onu azarlamış, sonra dost olmuşlardı.

-Bir çay! Sonra **arkadaşlarına** döndü: -Sizin neyiniz var, böyle?

-**Neyimiz** olsun! Vaziyeti konuşuyoruz. Harp olacak mı, olmayacak mı?” (s. 367).

Örnek [24f]'de “Neyimiz” sözcüğündeki birinci çokluk kişi iyelik eki daha önce verilen “arkadaşları” ismine artgönderimde bulunmaktadır.

[g]

“**Emin Bey Tevfik Bey'e**, -Sen ihtiyarlamayacaksın!.. Sana ihtiyarlık yok!..- diye seslendi. Birbirine bizim nesillerin tatmadığı bir sevgiyle baktılar. İhsan: -**İkiniz** de mucizesiniz... dedi” (s. 289).

Örnek [24g]'de “İkiniz” sözcüğündeki ikinci çokluk kişi iyelik ekleri daha önce verilen “Emin Bey Tevfik Bey” kişilerine artgönderimde bulunmaktadır.

[h]

“**Çocukların** hepsi gürbüz ve güzeldi. Fakat, **üstleri başları** perişandı” (s. 23).

Örnek [24h]'de “Üstleri başları” sözcüklerindeki üçüncü çokluk kişi iyelik ekleri daha önce verilen “çocuklar” sözcüğüne artgönderimde bulunmaktadır.

1.1.1.1.2.3.2. Belirtme Hâl Eki ile Yapılan Gönderim

Belirtme hâl eki, cümlelerde ve sözcük öbeklerinde fiilin doğrudan etkilediği isimlere gelir. Bu ek ismin geçişli bir fiilin etkisinde olduğunu gösterir. Ekli veya eksiz şekillerde karşımıza çıkmaktadır (Ergin, 2019, s. 236). Belirtme hâl eki, cümleler arasında işaret sıfatı, şahıs zamiri ya da iyelik ekinin gönderim işlevi aracılığıyla yüzeysel bağın kurulmasını sağlar (Subaşı Uzun, 1995, s. 54). Bağımlı gönderim ögeleri içerisinde yer alır. Nesneyi belirtme görevinin yanında cümle içinde ve cümleler arasında gönderim ögesi olarak ilişki kurmayı sağlar.

[25]

[a]

“**Fatma** kuyunun kenarında yerde upuzun yatıyordu. Mümtaz onu kaldırırken Yaşar da yanına geldi. (...) Buna rağmen **çocuğu** alt kattaki kışlık odaya taşıyan Mümtaz oldu. Yaşar içini boşalttıktan sonra sadece seyirci kalmıştı. **Çocuğu** kanepenin üstüne yatırıp peşinden gelen Nuran'a emanet ettikten sonra Yaşar'daki değişikliği fark etti” (s. 229).

Örnek [25a]'da “Çocuğu” sözcüklerindeki belirtme hâl eki daha önce verilen “Fatma” adlı kişiye artgönderimde bulunmaktadır.

[b]

“Nuran mahzun gülümsedi:

-Benim çıkışımı beklediğinizi söylesenize... ben sizi gördüm. Beyhude yere yüzünüz kızarmasın. Böyle şeyler, siz erkelerin âdetinizdir: Yalnız, asıl fenasını bulamadınız! Asıl fenası, imdadıma gelip **çocuğu** kucağımdan almamanızdır. Az kalsın ikimiz birden düşecektik... Mümtaz'ın yüzü karmakarışık; fakat Nuran ona dikkat etmiyordu; -ama daha fenası var. **Fatma** 'nın asabı alt üst oldu. Babasını unutmağa başlamıştı” (s. 115-116).

Örnek [25b]'de “Çocuğu” sözcüğündeki belirtme hâl eki daha önce verilen “Fatma” adlı karaktere öngönderimde bulunmaktadır.

1.1.1.1.2.3.3. Kişi Ekleri ile Yapılan Gönderim

Fiil üzerinde yer alan kişi ekleri, fiili gerçekleştiren özne ile gönderimsel ilişki oluşturur. Kişi ekleri, Türkçenin zamir düşürme özelliği nedeniyle kendine özgü ilişkiler sergiler (Özkan, 2004, s. 177). Kişi ekleri bağımlı gönderim öğeleri içerisinde yer alır. Türkçe, cümleden şahıs zamirlerinin çıkarılmasına olanak veren bir dildir. Bu durum cümlede kişi eklerine gönderimsel bir öge olma özelliği kazandırır. Öznenin yüzey metinden atıldığı durumlarda fiil üzerindeki kişi ekleri, özneyi bir şahıs zamiri değeriyle belirtir. (Parlak, 2009, s. 139). Kişi ekleri ile fiili gerçekleştiren kişinin metin içerisinde sürekli yinelenmesi engellenir. Metinde fiili gerçekleştiren kişi ya da kişiler okuyucu veya dinleyici tarafından kişi eklerinin aracılığıyla açık bir şekilde anlaşılabilir.

[26]

[a]

“**Nuran** mahzun gülümsedi: -Benim çıkışımı beklediğinizi söylesenize... **ben** sizi **gördüm**” (s. 115).

Örnek [26a]'da “Gördüm” sözcüğündeki birinci teklik kişi eki daha önce verilen “Ben” zamirine ve “Nuran” adlı kişiye artgönderimde bulunmaktadır.

[b]

“İhsan yeğenine şüphe ile baktı: -Bu ne coşkunkluk **Mümtaz**? Adeta on dokuzuncu asrın medeniyet müminlerine **benzedin**” (s. 101).

Örnek [26b]'de “Benzedin” sözcüğündeki ikinci teklik kişi eki daha önce verilen “Mümtaz” adlı metin kişisine artgönderimde bulunmaktadır.

[c]

“**Mümtaz** geldiğinin daha ikinci günü bir yığın arkadaş bulmuştu(Ø)” (s. 34).

Örnek [26c]'de “Bulmuştu(Ø)” sözcüğündeki üçüncü teklik kişi eki daha önce verilen “Mümtaz” kişisine artgönderimde bulunmaktadır.

[d]

“*Kapının önünde bir gürültü oldu. **Selim, Orhan, Nuri, Fahri** aralarındaki değişmez silsile ve merasimle girdiler. Yani kısa boylu Selim'i daima beraberinde gezdiği Orhan ileriye doğru fırlattı ve -Bensiz hâli olur!- der gibi arkasından girdi. Nuri eşikte etrafı iyi görmek için gözlüklerini sildi. Fahri en arkadan kapıyı kapattı. İhsan onlara, hafif bir **hoş geldiniz!** dedi”* (s. 260-261).

Örnek [26d]'de “Hoş geldiniz” sözcüğündeki ikinci çokluk kişi eki daha önce verilen “Selim, Orhan, Nuri, Fahri” adlı kişilere artgönderimde bulunmaktadır.

[e]

“***Fatih şehitleri**, küçük taş lahitlerde yan yana **uyuyorlardı**”* (s. 23).

Örnek [26e]'de “Uyuyorlardı” sözcüğündeki üçüncü teklik kişi eki daha önce verilen “Fatih şehitleri” sözcük öbeğine artgönderimde bulunmaktadır.

[f]

“*Omuzlarını silkti; ne **bileyim ben?** Kendimi duymak istiyorum da ondan! Uçuruma, her an ben varım, demek ihtiyacı*” (s. 310).

Örnek [24f]'de “Bileyim” sözcüğündeki birinci teklik kişi eki daha sonra verilen “Ben” zamirine öngönderimde bulunmaktadır.

[g]

“*İhtiyar adam olduğu yerden: -**İhtiyarlıyorsun İhsan Bey!**.. dedi”* (s. 250).

Örnek [24g]'de “İhtiyarlıyorsun” sözcüğündeki ikinci teklik kişi eki daha sonra verilen “İhsan Bey” adlı metin karakterine öngönderimde bulunmaktadır.

2. BÖLÜM

“HUZUR” ROMANINDA GÖNDERİM

Bu bölümde Ahmet Hamdi Tanpınar’ın 1949 yılında yazdığı “Huzur”⁷ romanında tespit edilen gönderimsel ifadelerin metin içerisinde kullanımları yer almaktadır.

2.1. ARTGÖNDERİM

2.1.1. Sözcük veya Sözcük Öbekleri ile Yapılan Artgönderim

“Huzur” romanında kişilerin, nesnelerin, durumların, yer adlarının tekrar kullanılmasının önüne geçmek amacıyla sözcük veya sözcük öbeklerinden yararlanılmıştır. Burada artgönderim yapan öge zamirler, ad öbekleri, sıfat öbekleri ve zarf öbekleri ile sağlanmıştır.

2.1.1.1. Zamirler ile Yapılan Artgönderim

“Huzur” romanı incelendiğinde artgönderimin en fazla zamirler aracılığıyla yapıldığı tespit edilmiştir.

2.1.1.1.1. Şahıs Zamirleri ile Yapılan Artgönderim

2.1.1.1.1.1. Birinci Teklik Şahıs Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan sözcük veya sözcük öbeği yer almakta daha sonra da artgönderim yapan birinci teklik şahıs zamiri “ben” yer almaktadır.

*“Ne kadar mustarip olursanız olun, **güneş** bu ıstırapın arasında er geç bir çatlak buluyor, oradan altın bir ejder gibi kayıyor. Sizi iç mahzeninizden çıkarıyor, bir yığın imkânı bir masal gibi anlatıyor. -Sanki, **bana** inan, **ben***

⁷ Çalışmada Ahmet Hamdi Tanpınar’ın yazmış olduğu Huzur adlı romanın Dergâh Yayınları’nın Ocak 2017’deki 27. Baskısı esas alınmıştır.

her mucizenin kaynağıyım, her şey elimden gelir; toprağı altın yaparım. Ölülere saçlarından tutup silker, uykularından uyandırırım. Düşünceleri bal gibi eritir, kendi cevherime benzetirim. **Ben** hayatın efendisiyim. Bulunduğum yerde yeis ve hüznün olamaz. **Ben**, şarabın neşesi ve balın tadıyım- diyordu” (s. 33).

“Daha on yedi yaşında **Mümtaz** kendisini bir eşiğin önünde, onu geçmek için hazır bulunuyordu. Eski divanları okumuş, tarih zevkini almıştı. Tarih dersini, onlara İhsan veriyordu. Sınıfta ilk defa amcasının oğlunu görünce, - **ben** tanıdığım insandan nasıl bir şeyler öğrenirim?...- diye düşünmüştü” (s. 42-43).

“**Mümtaz** tanındığına memnundu; fakat İclâl'in hüviyetine tuttuğu fenerden korkuyordu. (...) -O hâlde **ben** de söyleyeyim, dedi” (s. 82).

“**Adile Hanım**'ın sesi, unutulmuş olmanın korkuları içinde silkindi, uyuduğu dolaptan çıkmış bir kedi gibi sırtını kabarttı: -**Ben**, bu cinsten insanlara kızıyorum, doğrusu” (s. 86).

“**Nuran**'ın tebessümü **Adile Hanım**'a döndü. Fakat artık eski parıltısı yoktu. Sadece dediğinin doğruluğuna inandırmak istiyordu: -İclâl başka... dedi. O, on dört sene piyanoya çalıştı. Konservatuara devam etti. (...) -Doğrusunu isterseniz, **ben** ikisinden de anlamam. Hiç çalışmadım. Fakat seviyorum. Her dinlediğim şey uzviyetime yapışıyor gibi **beni** sarıyor, tercihlerim, sade oyun bulduklarım, beğenmediklerim var” (s. 87-88).

“**İhsan**: -Eğer bütün imrendiğin o ise, hiç merak etme; yakında Avrupa, hatta dünya, İspanya'ya benzeyecek. (...) **Bana** daha ziyade insanlığın felaketi hazırlanıyor gibi geliyor” (s. 100).

“**İhsan** içini çekti.(...) -**Ben** insanı seviyorum. (...) Evet tek bir manzume yazardım. İnsanı taganni etmek istiyorum, derdim; maddeyi uykusundan uyandıran ve kâinata kendi ruhunu geçireni taganni edeceğim, ey bütün büyüklüğü ihata eden lisan! Sen **bana** yardım et!” (s. 101).

“**İhsan** yeğenine şüphe ile baktı: -Bu ne coşkunkluk **Mümtaz**? Adeta on dokuzuncu asrın medeniyet müminlerine benzedin. -Hayır benzemedim.

Çünkü, meselelerin halledileceğine inanmıyorum. Daima öleceğiz ve öldüreceğiz. Daima bir tehdit altında kalacağız. **Ben** trajedinin kendisini seviyorum” (s. 101).

“**Suat** eliyle alnını sildi: -**Ben** ütopyadan bahsetmiyorum...” (s. 99).

“Fakat **Emma**, uzakta ilk mimozaların arasında tropikal bir lâcivertlikle uzanan denize dalmıştı.(...) Sonra çok muhabbetli bir bakışla Fahir'e döndü: **Ben** artık İstanbullu oldum!” (s. 105).

“**Emma**'nın içinden geçenleri adeta ezberden okuyan gözleriyle karşılaştı. Genç kadın: -Biliyorsun Fahir, istersen barış, **ben** seni hiçbir zaman çocuğundan ayırmak istemem...” (s. 107).

“**Fahir** hayretle metresini süzdü. Tanıştıkları zamandan beri Emma'nın yorgunluktan bahsedişini ilk defa işitiyordu. -Ya hakikaten ayırlamazsam, yani **beni** bırakıp gitmezse!- diye düşündü: -Biliyorsun Fahir, sen çok değiştin... Fakat Fahir dinlemiyordu. (...) -Mademki aslında kadın denen şey **beni** sıkıyor, ne diye musallat ederim kendime?..-” (s. 109).

“**Sabriye Hanım** tamir ve düzeltme denen şeyi bilmezdi.(...) Sesi, korkudan ziyade sevinçten titriyordu. -A kızım hiç unuttur muyum onun sıhhatini?..- Biricik Sabih'im o **benim**...” (s. 110).

“**Mümtaz**'ın içini Ada iskelesinde Nuran'la kocasını gördüğü zamanki ıstırap yeniden kapladı. Bir müddet cevap vermedi, sonra düşünceli düşünceli: -**Ben** çünkü tesadüfe şahit oldum, dedi” (s. 115).

“**Nuran** mahzun gülümsedi: -**Benim** çıkışımı beklediğinizi söylesenize... **ben** sizi gördüm” (s. 115).

“**Fatma**'nın asabı alt üst oldu. (...) -Varsın babam **beni** sevmesin! **Ben** onu seviyorum...- diye sabaha kadar ağladı” (s. 115-116).

“**Mümtaz**: -**Ben** de öyle, dedi. O kadar öyle ki, bir gün dost olursak, bu dostluğun yolu **bana**, çok evvelden çizilmiş gibi gelecek” (s. 118).

“Hepsini ona **Nuran** tattıracaktı; bunu bildiği için kendisini kuvvetli, o kadar kuvvetli buluyordu. (...) **Benden** küçük olduğu o kadar belli ki... Onun için

Fahir'den ayrıldığımı zannedecekler. Ben Fahir'den ayrılmadım... O benden ayrıldı.-” (s. 122).

“Mümtaz: -Ama fotoğrafı bana o göstermedi. Hatta siz olduğunuzu ben kendim tahmin ettim, dedi” (s. 127).

“Ben Nuran'ım. Kandilli'de otururum. 1937 senesinde yaşıyor, aşağı yukarı zamanımın elbisesini giyiyorum. Hiçbir elbise ve hüviyet değiştirmeye hevesim yok. Hiçbir ümitsizlik içinde değilim ve bu aynalar beni korkutuyor” (s. 136).

“Bununla beraber Nuran'ın geldiği saate kadar pek bir şeyin farkına varamadı. Fakat Nuran kapıdan girer girmez iş değişti. (...) Renkli ucuz kumaştan mavi ince yazlığı içinde kendisine, -Ben en son haddimdeyim, bütün imkânlarım budur- der gibiydi” (s. 154).

“Adile Hanım Mümtaz'ı çok bekletmedi. (...) -Vallahi Nuran'cığım düşünüyorum da, hasta bir çocuk üzülecek diye çektiklerini! Bu tahammülü dünyada ben gösteremezdim” (s. 157).

“O gece Adile Hanım'ın sofrada kendisine ve Nuran'a iki üç bakışını yakaladı. (...) Benden iyi dostun yoktur- diyordu. Adile, böylece daha zayıf sandığı, hayatında birtakım gedikler bulunduğunu bildiği Nuran'ı benimsiyordu” (s. 161).

“Tevfik Bey için bu olmayacak bir şey değildi. O destebaşı yaratılanlardandı. (...) -Benim oynadığım zeybeği değme efe oynayamaz. Hele sizin fraklı, silindirli efeler hiç...-” (s. 164).

“Tevfik, Nuran'ı göstererek: -Bunda epeyce istidat var; dedi. -Yapmayın, bilmiyordum... Nuran yüzü kızarak: -Anlatmadım mı Mümtaz, ben Anadolu oyunlarının çoğunu bilirim...” (s. 165).

“Nuran, Emirgân'daki evi pek severdi. -Yokuşu duymuyorum artık. O kadar alıştım. Bu, sana doğru gelmek olduğu için beni yormuyor” (s. 174).

“Mümtaz da birbiri ardından gelen bu iki çağrıdan şaşırmişti.(...) Belki de beni santimental ve ukala buluyor” (s. 185-186).

*“Boyacıköyü'ndeki kahveci çırağı da böyle idi. Anahid'i yalnız gökyüzünde benzerleri bulunan bir varlık gibi görmüyordu. Gözlerinin derinliklerinde kendi kaderini sezmiyor, tenine gömülürken kaybolmuş bir dinin ayin ve ibadeti **bende** diriliyor diye düşünmüyordu”* (s. 190).

*“Genç kadın İstanbul'u tanıdıkça **Mümtaz**'a hak veriyordu. (...) -**Bende** İhsan'ın tesiri büyüktür.(...) **Ben** ağabeyim diyorum, İhsan babam sayılır”* (s. 199).

*“**Macide** ile kol kola yürüyorlardı. Öbür elinde ağırca bir valiz vardı. Mümtaz, Nuran'ı tanıştırdı. Sonra sordu: -Nereden böyle ağabey? -Bir haftadır Suadiye'deydik. Biraz dinlendik. -İnanma Mümtaz, bir hafta akşamlara kadar o kürek çekti, yüzdü, **ben** de karşısında, güneşte piştim”* (s. 203-204).

*“**Nuran**'ın sualleri bitmemişti: -Sen, Macide'yi hasta diyordun, halbuki pek bir şeyi yok gibi geldi **bana**... -Hastaydı, fakat İhsan iyileştirdi”* (s. 206).

*“**Tevfik Bey** bunlardan biri olmalıydı. Fakat böyle de olsa, ihtiyar adam güzele, sonsuza, temiz ve iyiye bağlıydı. Zaten az çok bunu kendisi de itiraf ediyordu: -**Bana** benzemeyin, diyordu. **Ben** iki yol arasında kalmış bir insanım.-”* (s. 212).

*“Mümtaz belki evlenme işlerini çabuklaştırır diye bu projelere seviniyor, sonbaharda kiracılar çıktıktan sonra gidip bakmak üzere adresleri alıyor, **Nuran** Emirgân'daki evin bahçesi ve döşemesi üzerinde kurduğu hülyalar boşa gitmesin diye, -Şimdilik durun, diyordu. **Ben** bir daha günlerce oturup onları düşünemem...-”* (s. 215).

*“**Fatma**'nın sofraya gelişi bütün havayı bozdu. -**Beni** de alın, ne olur, yalnız başına yemek yemeyeyim...- diyordu”* (s. 228).

*“**Mümtaz** onu daha fazla üzmemek istemedi. Nihayet arada vakit vardı. Zaten bildikleri bir şeyi şöyle bir yoklamıştı.*

*-Bekleyelim... dedi. Sen **benden** vazgeçmezsen her şeyin çaresi bulunur”* (s. 231).

“**Nuran** önünde başka bir uçurum daha açılmış gibi geriledi: -**Bana** dokunma Mümtaz... dedi. Bütün felâketim, herkesin **bana** yüklenmesinden geliyor. İcap ederse kendi başına kalabileceğini düşün... Kendi başına yaşayamayanlar **beni** böyle harap ediyor...” (s. 231).

“**Eski üniversite arkadaşı Suat** da Nuran'a bir mektup yazmıştı. -Konya'dan hasta ve harap geldiğini, sanatoryumda yattığını söylüyor, eski dostluklarını hatırlatıyor, -Yalnız sen **beni** iyi edebilirsin!- diyordu” (s. 232).

“Vapur istediği kadar hepsinin önünden adeta teker teker saymak istiyor gibi geçsin ve **Mümtaz** büzüldüğü köşede yol fenerlerinin altında döne dolaşa denize kadar inen ıssız caddeleri, tahtaları hâlâ ıslak iskeleleri, küçük meydanları, Anadolu kasaba istasyonlarının birkaç petrol lambası altında toplanmış yalnızlıklarını andıran bir içe çekilişle buğulu camlarının arkasına çekilmiş yaşayan küçük kahveleri kendi hayatından bir parça gibi seyretsin, onlar kendi varlıklarında her şeyden uzak bu sonbahar gecesini kurmakla kalıyorlardı. (...) **Ben** yanıliyorum; **bana** yanıldığımı söyle... **Bana** her şeyin eskisi gibi her şeyin yerli yerinde olduğunu söyle...- demek için Nuran'ın yanında olmayı istiyordu” (s. 248-249).

“İhsan: -Bugün Suat da gelecek, dedi. Mümtaz'ın yüzü asıldı. Bunu gören **Macide**, bir çocuk saflığıyla: -Yapma... **bana** ömrümde iltifat eden tek insan...” (s. 253).

“**Macide** kahkaha ile güldü. -**Ben** de yaşlandım galiba İhsan; methedilmek hoşuma gidiyor artık” (s. 255).

“**Mümtaz**'ın gözleri masasının üstünde duran desenlerin yarı çocuk kompozisyonunu hatırladığı için şefkatle dolu idi; -**Benden** iki yaş büyük diye üzülüyor; halbuki ben onu bazen çocuğum gibi seviyorum!-” (s. 259).

“**İhsan** onlara, hafif bir hoş geldiniz! dedi. Sonra sözüne devam etti: -**Beni** iyi anla! Mistik olmuyorum, belki bir aydınlığa, realitenin kendisi olan bir düşünceye bağlanıyorum” (s. 260-261).

“**Orhan** sordu: -**Benim** şaşırdığım şey bir taraftan insanın ve manevi kıymetlerin etrafında ısrar ederken, öbür taraftan cemiyet içinde bir kalkınma

işi ile uğraşmanız, her şeyin başında iş hayatının tanzimini istemenizdir...” (s. 260-261).

*“**Orhan** şüpheliydi: -Hakikaten istiyor mu? **Bana** öyle geliyor ki, halkımız bütün bunlara başından itibaren kayıtsızdır” (s. 268).*

*“**Emin Bey** bir gözü kudümünü çalmağa hazırlanan Tevfik Bey’de, tam bir neyzen bakışıyla ve aynı yavaş sesle cevap verdi: -Erenler, pîrin himmetini unutma... sonra sizin o renk dediğiniz şey, **ben** olsam aşk derdim ya, asıl merhum Dede Efendimizde...” (s. 281).*

*“Zaman zaman **Mümtaz** saadet duygusundan uyanıyor, -Acaba lüzumundan fazla mı?- diye kendine soruyordu. (...) İşte şimdi de kendisiyle aynı şekilde konuşmaktaydı; -**Ben** budalayım... kendimi zorla telkin altına sokuyorum.-” (s. 294).*

*“**Nuran** Mümtaz'a baktı; elinde şişe, kadehleri dolduruyordu. En sonunda kendisinininkini doldurdu, fakat içmedi. -Ne acayip bir müşterek bağımız var? **Benim** eski arkadaşım ve âşığım, onun akrabası...” (s. 298).*

*“**Suat** Nuran'ın cevabını duymamazlıktan geldi: -Herkes **beni** azarlıyor, huyumu tenkit ediyor.(...) Düşünmüyorlar ki **ben** mesuliyet hissiyle doğmuş değilim. İnsan ya öyle doğar, yahut doğmaz. **Bende** bu yok” (s. 301-302).*

*“Mümtaz, hakikaten, ömrünün değişik bir tarafını yaşadığını sanıyordu. - Sana şimdi nasıl bir ad takalım, **Nuran**? -Benim adım **bana** yeter...” (s. 337-338).*

*“**İhsan**, sırtında robdöşambri, yazı odasında iki arkadaşıyla konuşuyordu. Mümtaz, onu bir kenara çekti; ve vaziyeti anlattı... (...) Birazdan söylerim; sen hemen nüfus kâğıtlarını **bana** ver, yahut yolla.*

-Öğleden sonra artık...

İhsan ikisine de bakarak güldü:

*-Hiçbir şey **beni** bu kadar sevindiremez” (s. 338-339).*

*“**Orta yaşlı mebus** sözünü kesti:*

-İhsan Bey, diyordu, siz ki o kadar yeni görünüyorsunuz; **bana** öyle geliyor ki, devrinizi sevmiyorsunuz?” (s. 341).

“Beylerbeyi'nin önünde **Nuran** birdenbire Mümtaz'ın elini tuttu: **-Ben** korkuyorum... dedi” (s. 347).

“**Mümtaz** onun ayakları dibinde belki de bir ölü kemiğiyle oynayan küçük erkek çocuğa bir parça bir şey verdi. (...) -İhsan'ın hakkı var? Hayat **benden** fikir ve belki de mücadele istiyor. Hissi duruşlar değil!” (s. 353).

“Küçük, betondan bir polis kulübesinin yanına çömelmiş **bir Ermeni kadını** ona elini uzattı: -Yardım et ki kalkayım oğul!.. (...) -Şurada bir kilise var da... mübarek yerdir. Fakir ama... Dileğin varsa bir adak adayıver... kabul olur. **Ben** oraya gidiyorum!” (s. 354).

“**Mümtaz** genç kızlardan ayrılıp Eminönü'ne döndüğü zaman saat beşi yirmi geçiyordu. (...) **-Ben** müdafasız adamım!-” (s. 356).

“Sabahleyin **Orhan'a** rastlamış, -Altıda **beni** Küllük'te bekleyin!- demişti. Vakit daha erkendi” (s. 356).

“**Selim** elindeki zarfı uzattı: **-Beni** şubeden çağırdılar. Yarın gideceğim” (s. 367-368).

“Ve bu, **Mümtaz'a** çok azaplı geliyordu. -Peki, **benden** ne istiyorsun? Bu ısrarın sebebi ne?” (s. 408).

“**Suat** kesik kesik gülüyordu: **-Benden** ne çabuk bıktın?” (s. 411).

Yukarıda verilen örneklerde artgönderim yapılan öge ile artgönderim yapan birinci teklik şahıs zamiri arasındaki mesafenin değiştiği görülmektedir.

2.1.1.1.1.2. İkinci Teklik Şahıs Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan sözcük veya sözcük öbeği yer almakta daha sonra da artgönderim yapan ikinci teklik şahıs zamiri “sen” yer almaktadır.

“-Ah, **Mümtaz**, **seni** gördüğümüz ne iyi oldu. -Neredesin, ayol, görünmezsin, etmezsin? İkisi de bu tesadüften memnundular: -**Sana** öyle havadislerim var ki...” (s. 76).

“**İclâl**, Muazzez'e bakılınca, çok az konuşurdu. (...) Onun için Muazzez, yüz kişi içinde de olsa sözünü ona bakarak -bilmem, **sen** ne dersin- diye bitirirdi” (s. 83).

“Evet tek bir manzume yazardım. İnsanı taganni etmek istiyorum, derdim; maddeyi uykusundan uyandıran ve kâinata kendi ruhunu geçireni taganni edeceğim, **ey bütün büyüklüğü ihata eden lisan! Sen** bana yardım et!” (s. 101).

“Fakat **Emma**, uzakta ilk mimozaların arasında tropikal bir lacivertlikle uzanan denize dalmıştı. -Hani **sen** rakıyı sevmezdin? -Alıştım artık!” (s. 105).

“Genç kadın: -Biliyorsun **Fahir**, istersen barış, ben **seni** hiçbir zaman çocuğundan ayırmak istemem...” (s. 107).

“**Fahir** hayretle metresini süzdü. (...) -Biliyorsun **Fahir**, **sen** çok değiştin...” (s. 109).

“Sonra **Sabih**'e döndü; **senin** perhiz yemeklerin de hazır...” (s. 110).

“Bu itibarla **Mümtaz**'ı kıskanıyordu. Fakat bu kıskançlığı genç adam için daha elîm yapan şeyler de vardı. Çocuk bir türlü ona karşı alacağı vaziyeti bulamıyordu. Şimdi, kayıtsız soğuk, yahut sadece nazik olmak istiyor, biraz sonra haşın ve hoyrat oluyor, sonunda her şey **senin** olsun der gibi, kendilerini bırakıp kaçıyor, fakat -aşağıda ne oluyor?...- düşüncesi onu bırakmadığı için, beş dakika sonra yine geliyor, şımarıklıklar, huysuzluklar yapıyordu” (s. 171).

“**Nuran** cevap vermedi. O da bunun güçlüğünü biliyordu. Benim kafamdaki ölümlere gelince, onlar benim kadar **sende** de mevcut şeyler” (s. 185).

“**Nuran**'ın yüzü içten gelen hamlelerle gittikçe daha derinleşiyor, sanki bu mavi gece gibi içten aydınlanıyordu.(...) -Hepsi **senin** hüviyetinle birleşti. **Senin** dışında düşünememek hastalığına müptelayım” (s. 191-192).

“Genç kadın İstanbul'u tanıdıkça **Mümtaz**'a hak veriyordu. Bir gün ona: - Kuzum, **senin** yaşın bu kadar genç. Öyle olduğu hâlde bütün bu eski şeyleri nerden seviyorsun?..- diye sordu” (s. 199).

“Her şey lezzetliydi, ucunda **Nuran** bulunmak şartıyla. (...) Zaten **seni** tanımalarını istiyorum. Doğrusunu istersen, biraz geciktik. Ben ağabeyim diyorum, İhsan babam sayılır” (s. 199).

“**Mümtaz** ses hikâyesini anlattı. Sonunda yarı şaka, yarı ciddi: -Biz, evcek tuhaf insanlarız, diye bitirmek istedi. Nuran'ın sualleri bitmemişti: -**Sen**, Macide'yi hasta diyordun, halbuki pek bir şeyi yok gibi geldi bana...” (s. 206).

“Nuran, kendisi yokken görmedikleri bir yığın şeyin arasından, onları aydınlatarak gelen bu aydınlığın ağında şaşırır, **Mümtaz**'a sarılırdı: -Bir yatakta yattığımız zaman rüyamda korkarsam, **sana** böyle sarılacağım” (s. 219).

“Eski üniversite arkadaşı Suat da **Nuran**'a bir mektup yazmıştı. -Konya'dan hasta ve harap geldiğini, sanatoryumda yattığını söylüyor, eski dostluklarını hatırlatıyor, -Yalnız **sen** beni iyi edebilirsin!- diyordu” (s. 232).

“İhsan: -Bugün Suat da gelecek, dedi. **Mümtaz**'ın yüzü asıldı. (...) **Seni** geçen günü Beyoğlu'nda görmüş, tanımamışsın!” (s. 253).

“Nuran gülüyordu: -**Mümtaz**, **seni** ne kadar şımartmışlar?” (s. 256).

“Emin Bey **Tevfik Bey**'e, -**Sen** ihtiyarlamayacaksın!.. **Sana** ihtiyarlık yok!..- diye seslendi” (s. 289).

“**Mümtaz**, onu bir kenara çekti; ve vaziyeti anlattı: -Olur, dedi. Bir hafta içinde olur... (...) Birazdan söylerim; **sen** hemen nüfus kâğıtlarını bana ver, yahut yolla” (s. 338).

Yukarıda verilen örneklerde artgönderim yapılan öge ile artgönderim yapan birinci teklik şahıs zamiri arasındaki mesafenin değişmektedir.

2.1.1.1.1.3. Üçüncü Teklik Şahıs Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan sözcük veya sözcük öbeği yer almakta daha sonra da artgönderim yapan üçüncü teklik şahıs zamiri “o” yer almaktadır.

“ **Doktor** onda geleceğini söylemişti; fakat **onu** beklemeğe mecbur değildi” (s. 12).

“Fakat **Sabiha** ile adamakıllı uğraşacak birisi lâzımdı. **Onun** her şeyden evvel konuşacak insana ihtiyacı vardı” (s 12).

“**Macide**’nin sıhhati de öyle düzgün değildi. Hatta bu kadar yorgunluğa nasıl tahammül ettiğine şaşıyordu. Biraz fazla üzüntü, yorgunluk, **onu** yeniden bir gölge hâline getirebilirdi” (s. 12).

“Sonra zihni tekrar **küçük Sabiha**’ya gitti. Küçük yeğenini sade eve döndüğü için sevdiğini düşünmek hoşuna gitmiyordu. Hayır, **ona** doğduğu günden beri bağlıydı. Hatta doğuşunun şartları düşünülürse, **ona** karşı minnettardı da” (s. 12).

“**Mümtaz**, ‘bugün sekizinci gün’ diye düşündü. Çift günlerin daha sakın geçeceğini **ona** söylemişlerdi” (s. 16).

“**Vâkıa**, **Ahmet** de sakindi. Fakat yaradılıştan öyle idi. **O**, kendisini kabahatli bulan adamdı” (s. 16).

“Hakikat şu ki, **Sabiha**’nın küçük çocuk hayatı bu cins hediyelere ve ceza vermelerine hak veren bir hayattı. **O**, hiç olmazsa bu hastalığa kadar evin tek saltanatı idi” (s. 18).

“Çünkü **Sabiha** bu evi kökünden saran bir felâketten sonra gelmişti. Macide **onu** doğurduğu zaman yarı deli sanılıyordu” (s. 18).

“**Mümtaz**, Ahmet’i babasının yatağı ucunda, en küçük işaretle kaçmağa hazır buldu. Macide ayakta, elleriyle sırtındaki yün ceketin örgüsünden kaçan bir iplikle dalgın oynuyordu. İhsan, **onu** görünce sevindi” (s. 19).

“**İhsan**, onu görünce sevindi. Yüzü gene kırmızıydı. Göğsü ağır ağır kalkıp iniyordu, Mümtaz, **onu** sabah ışığında olduğundan çok zayıf buldu” (s. 19).

“İhsan hastaydı. O, yattığı yerden vaziyeti düşünüyordu” (s. 20).

“Mümtaz'ın hayatında İhsan'la karısının çok büyük bir yeri vardır. Babasının ve annesinin birkaç hafta ara ile ölümünden sonra onu amcasının oğlu büyütmişti. Macide ve İhsan, İhsan ve Macide. Nuran'ı tanıyana kadar hayatı hemen hemen bu ikisinin arasında geçmişti. İhsan, onun hem babası, hem hocası idi” (s. 25).

“Macide ise, kadın şefkatine ve güzelliğin terbiyesine en muhtaç olduğu zamanda onun hayatına girmişti. Onu düşünürken Mümtaz, benim çocukluğumun bir kısmı bir bahar dalı altında geçti, derdi” (s. 25).

“Mümtaz şaşkın şaşkın etrafına bakındı; hiçbir şey anlamadan, -Yürürüm-dedi. Kendisinden yürümesi isteniliyordu. O da yürüyecekti” (s. 27).

“Mümtaz bu odalardan birinde dört beş çocuk ve bir o kadar kadınla beraber yatmıştı. Hanın kapısının önünde araba ve ahıra sığmayan bir yığın deve ile katır vardı. İç içe girmiş, dinlenen bu hayvanlardan biri silkinince, hepsi birden harekete geçiyor, küçük çan sesleri, nöbetçilerin bağırışları, küçük bir rüzgârın ve sessizliğin kim bilir nerelerden, hangi uzak dağların eteğinden, ıssız vadilerden, insansız kalmış köylerden toplayıp, odalarını aydınlatan isli lambanın etrafına getirip yığıldığı bozkır gecesini, onun sessizliğini, gurbet duygusunu bozuyordu” (s. 28).

“Mümtaz yukarıya annesinin yanına çıktığı zaman, demin gelen kadının on sekiz, yirmi yaşlarında bir kız olduğunu, annesinin yanına olduğu gibi boylu boyunca uzanmış, gözleri açık, yüzü adeta kaskatı, hıçkırıldığını gördü. Annesi biraz geriye çekilerek ona yer açtı. Mümtaz bu genç kızı yalnız birkaç saat gördü. Fakat o gecedeki sonraki uykularında, onun, bütün gece vücudunda duyduğu yakınlığının verdiği duyguyu duydu” (s. 29).

“Genç kız ikide bir teheyyütle uyanıyordu. O zaman kesik, adeta insan dışı hıçkırıklarla inliyordu. Bu, belki annesinin dalgın sükûtu kadar acı bir şeydi. Fakat uykuya dalar dalmaz, bacakları ve kollarıyla Mümtaz'ı kavlıyor, sanki annesinin koynundan zorla çekiyor, yüzü bütün bir saç ve nefes kalabalığıyla yüzüne geçiyor, yahut onu göğsünün tam ortasına çekip bastırıyordu” (s. 29).

“Mümtaz bu konuşma ve anlatma ihtiyacının genç kıza hitap ettiğini iyi biliyordu. Fakat genç kız ne ona, ne de atını arabanın yanından ayırmayan jandarmaya, ne de hiç kimseye tek kelime söylüyordu” (s. 30-31).

“Fakat genç kız ne ona, ne de atını arabanın yanından ayırmayan jandarmaya, ne de hiç kimseye tek kelime söylüyordu. Dün geceki iniltileri kesilmişti. Mümtaz, onu görmek ihtiyacıyla çıldırıyor; fakat buna cesaret edemediği için başını çevirip annesini bile aramıyordu” (s. 30-31).

“Mümtaz, bu karanlık aynada henüz başlangıçta olan ömrünün dost hayallerini, babasının altında yattığı ağacı, olduğu gibi bıraktığı mesut çocuk saatlerini, han odasında bakir tenine çok derin bir aşı gibi yapışan köylü kızını, büyük siyah gözlerini her an bu uğultulu davete koşmağa hazır bir ürperme ile arar, sonra onun sadece boşluğun aynası olduğunu görünce yerinden kalkar, kâbuslu bir rüyadan çıkar gibi kayaların dev gölgeleri arasından, her adımda sendeleyerek, solumağa çalışırdı. Ona öyle gelirdi ki, bütün bu kayalar, o, yanı başlarından geçerken dirilecekler, neredeyse bir el uzanacak bir tarafından onu yakalayacak, yahut biri sırtındaki harmaniyi başının üstüne atacaktı” (s. 35-36).

“Kim olduğunu bilmediği, fakat annesinin de işiteceği korkusu ile ürpererek yolunu beklediği çocuk geçince, Mümtaz için gün denen şey kapağını kapatıyordu. Ondan sonra ta ertesi akşama kadar yekpare bir zaman vardı. Annesi o hafta içinde bir gece sabaha karşı öldü. Ölmeden evvel oğlundan su istemiş, sonra ona bir şeyler söylemeğe çalışmış; fakat bir türlü muvaffak olamamış, sonra yüzü birdenbire sapsarı kesilmiş, gözleri kaymış, dudakları bir iki defa titredikten sonra kaskatı kesilmişti” (s. 39).

“Fakat Mümtaz bu mezarı bir türlü benimsememişti. O, zihninde annesini babasının yanına gömdü. Zaten aradaki zaman farkı çok azdı... Orada, büyük ölüm ağacının altında babasıyla beraber yatması daha iyi ve daha güzeldi. Belki de bütün ömrünce ikisini beraber görmeğe alıştığı için, ayrı ayrı yerlerde yattıklarını düşünmek ona ağır geliyordu” (s. 39).

“**Mümtaz**, talihe küskünlüğü içinde onlarla oracıkta vedalaşmaktan memnun oldu.(...) Bu güneş gözlerine batıyor; paylaşamadığı bu neşe **onu** rahatsız ediyordu” (s. 40).

“-**İhsan**'a bayılıyorum. İnşallah Mümtaz da büyüyünce **ona** benzer-, -Bizim ailede galiba en akıllı adam İhsan'dır-, -Şu çocuk bir kere sağ salim dönse...- gibi sözler hemen her gün evde geçerdi” (s. 41).

“**Mümtaz** babasının bu sözlerini dinlerken, amcasının kendisinden yirmi üç yaş büyük oğluna, kendi zihninde başka türlü birkaç sima birden hazırlamıştı. Fakat vapurda kendisini karşılamağa geldiği zaman, realitenin bu hazırlanmış çehrelerin hepsinden iyi ve güzel olduğunu anladı. Bir ayağı sakat, çiçekbozuğu, gözlerinin içi gülen bir adam birdenbire **onu** yakalamış; - Emmi oğlu böyle sevilmez...- diye havaya kaldırmış, -Böyle asık suratlı olma, her şeyi unut...- diye öğüt vermiş, hatta karşılık beklemeden **onunla** arkadaş olmuştu” (s. 41).

“**Mümtaz**'a ise kendisinden on iki yaş büyük bir arkadaş gelmişti.(...) O zamana kadar kendisini misafir gibi gördüğü ev birdenbire **onun** oluvermişti” (s. 42).

“O zamana kadar S...'deki son gecede kendisi için her şeyin bittiği, hayatın dışında çok hususî bir talihle, herkesten ayrı olarak yaşadığını sanan **Mümtaz**, birdenbire kendisini yeni bir hayatın içinde buldu. Etrafında bir hayat vardı ve **o**, bu hayatın bir parçasıydı” (s. 42).

“Tarih dersini, onlara **İhsan** veriyordu. Sınıfta ilk defa amcasının oğlunu görünce, ben tanıdığım insandan nasıl bir şeyler öğrenirim?... diye düşünmüştü. Fakat ders başlayınca bunun tanıdığı insandan büsbütün başka biri olduğunu anlamıştı. Daha ilk günden bütün sınıf **ona** hayran olmuştu” (s. 42-43).

“**İhsan** büyük bir Türk tarihi yazmak istiyordu. Bu, **onun** içtimaî doktrinini toplayacaktı” (s. 43).

“**Mümtaz** esere yardım edecek, hatta sanat, fikir kısmını kendisi hazırlayacaktı. Bir taraftan İhsan'ın kendisine açtığı yoldan yürürken, öbür taraftan da kendi istidadı **onu** şiire ve sanata sürüklüyordu” (s. 44).

“**İhsan** sanatkâr değildi. Yaratıcı tarafı tarihe ve iktisada doğru gitmişti. Fakat sanattan, bilhassa şiir ve resimden iyi anlıyordu. (...) Bâkî'yi, Nef'î'yi, Nailî'yi, Nedim'i, Galip'i, Dede ile, İtrî ile beraber Mümtaz'a o aşlamıştı. Baudelaire'i de onun eline verdi. -Mademki okuyorsun, dedi, bari en iyisini oku...- Ve sonra ona ezberinden birkaç şiiri okudu” (s. 44).

“Bâkî'yi, Nef'î'yi, Nailî'yi, Nedim'i, Galip'i, Dede ile, İtrî ile beraber **Mümtaz**'a o aşlamıştı. Baudelaire'i de **onun** eline verdi. -Mademki okuyorsun, dedi, bari en iyisini oku...- Ve sonra **ona** ezberinden birkaç şiiri okudu” (s. 44).

“**Mümtaz** hayatının anlattığımız kısmıyla bir macerası olan adamdı. (...) Zihni aşka, düşünceye, babasının ölümü ile İstanbul'a dönüşü arasındaki zaman içinde açılmıştı. Bu iki ay **onun** ruhunu garip surette beslemişti” (s. 45).

“Daha Bayezit'ta bir askerî kıt'anın geçişi yüzünden tramvay durmuştu. **Mümtaz** bunu fırsat bilmiş, yolun gerisini yayan yürümek için tramvaydan inmişti. **O** bu yolu öteden beri severdi” (s. 45).

“Hayır, **Allah**'tan bir şey istemeyecekti artık. **Onu** kaderiyle veya ömrünün arızalarıyla karşılaştırmayacaktı” (s. 48).

“**İnsanoğlu** böyleydi; kendisine emniyet edilmesinden hoşlanırdı. Bu **onu** hayatın efendisi, büyük ve tek yapıcısı vasıflarında içten doyuran duygu idi” (s. 48-49).

“**Mümtaz**, ne var, ne yok? diyen bir çehre ile yaklaştı. (...) Sicimi çözdü; kitapları silerek **ona** uzattı” (s. 51-52).

“İki ay evvel **Mümtaz** en beğendiği kol düğmelerini bir arkadaşına hediye etmişti. (...) Birkaç ay evvel sevdiği kadın yaşama iradesini tek başına kullanmak istemiş, **ondan** ayrılmıştı” (s. 59-60).

“**İhsan** evde hasta yatıyordu. Dokuz gündür zatürree **onu** yakalamış, yavaş yavaş bugün bulunduğu o dar geçide kadar sürüklemişti” (s. 60).

“Behçet Bey, yirmi sene karısı Atiye Hanım'ı sevmiş ve kıskanmıştı. İlk önce Atiye'yi kendisinden, sonra İttihat ve Terakki'nin ilk azalarından **Doktor Refik**'ten kıskanmış, bu kıskançlık yüzünden **Doktor Refik**'i saraya jurnal etmiş, fakat **onun** ölümünden sonra da kıskançlıktan kurtulamamıştı” (s. 60-61).

“Aylardır ki **Mümtaz**'ın dış âlemlerle teması böyle oluyordu. **Ona** her şey Nuran'la aralarındaki dargınlığın içinden geçerek, onun tarafından havası, rengi, mahiyeti bozularak geliyordu” (s. 63).

“Ona her şey **Nuran**'la aralarındaki dargınlığın içinden geçerek, **onun** tarafından havası, rengi, mahiyeti bozularak geliyordu” (s. 63).

“Şüphesiz ki, **Mümtaz** için bu mücevhere sahip olma imkânı yoktu. Fakat genç kadınla tekrar aynı havanın içinde buluşmaları, tekrar sevişmeleri **ona** büsbütün imkânsız görünüyordu” (s. 64).

“**Zavallı Mümtaz**, İstanbul sokaklarında bir nevi hayalet gemi gibi yaşıyordu. Her özlediği yerden biraz sonra kendi içindeki rüzgâr **onu** kovuyor, haberi olmadan lengerler alınıyor, yelkenler şişiyor ve uzaklaşıyordu” (s. 67-68).

“**Mümtaz**, hiçbir şey içmiyordu. Bu dükkân, bu çuval çuval eşya **onu** sıkıyordu” (s. 70).

“Nuran'ın halasının kızı lafı değiştirmek istedi; fakat **Muazzaz**'in bütün bildiklerini Mümtaz'a yetiştirmesine hiçbir kuvvet mani olamazdı. Zaten genç kız bunu yapacağını, meydanın kendisinin olduğunu biliyordu; fakat işe nereden başlayacağını bilmiyordu. Öğrendiği hiçbir şeyi kendisine saklayamayan bu tatlı mahlûk, -Mümtaz, her şeye rağmen **onu** sevimli bulurdu- kısa ömründe ilk defa bu cinsten bir havadisi verecek, hem bildiği bir şeyi anlatacak, hem de senelerdir biriken bir hıncı alacaktı” (s. 76).

“**Nuran**, Fatma'yı daha ziyade evde tutamayacağını anlayınca, Ada'da teyzesine bırakmağa karar vermişti. Kocasından kışın başında ayrıldığından

beri garip, kendi içine çekilmiş bir hayatı vardı. İstanbul'a bütün kış üç dört defa, o da şu bu almak için inmişti. İki tarafın rızası ile olmasına rağmen - Fahir'e bu son dostluğu da göstermiş, teklifi üzerine beraberce geçimsizlik davası açmağa razı olmuştu- mahkemenin uzun sürmesi **onu** yormuştu” (s. 79-80).

“**Fahir**'e göre Nuran ruhen tembeldi. Hakikatte ise kadın yedi sene bu yarı uyku hayatından **onun** kendisini uyandırmasını beklemişti” (s. 80).

“İşte **Emma**, Köstence plajlarında tesadüf ettiği Fahir'in hayatına böyle bir tecrübe ile girmişti. Bu güzel erkekte bir başkasının derisiyle uyuma imkânı eksikti. Fakat Emma'nın on beş senelik aşk kadını hayatı, bu eksikliği ikisi için de telafi edebilmişti. Kıskançlık, bir yığın gürültü, vicdan azabı, telâş, hülasa türlü uygunsuzluklar içinde, Fahir birdenbire kendisini olduğundan başka görmeğe başlamıştı. Sanki bir yarışta imiş gibi, metresinin arkasından nefesi tıkana tıkana iki sene koşmuş, yetişip **onu** geçemediğini görünce bütün dizginlerini teslim etmişti” (s. 80-81).

“**Mümtaz** alt salonda karanlığa gömülmektense, biraz rahatsız olacağını bile bile yukarıda oturmağı tercih ederdi. Fakat hangi İstanbullu bindiği vapurda kimlerin bulunup bulunmadığını merak etmez? Hele yersiz kalmak tehlikesi yoksa. **O** da alt kamaraya göz atmadan yukarıya çıkmağa razı olmamış, orada çoktan beri rastlamadığı bir dostunu karısıyla beraber görmüş, içinden; -Sanki başka gün karşıma çıksan ne olurdu?- diye diye yanlarına oturmuş, biraz sonra Nuran bir elinde birkaç paketle, bir çanta, öbüründe yedi yaşlarında, lepiska saçlı bir kız çocuğu, içeriye girmişti” (s. 81).

“Çocuğa uzaktan gülümsedi; fakat **Fatma**, Mümtaz'ın iltifatına kulak asmadı. Hiçbir yabancı erkeğe yüz vermek niyetinde değildi; her erkek **onun** saadeti için bir tehlike idi” (s. 81-82).

“-**Muazzez**'e sorun, **o** bilmiyorsa bu iş olmamıştır, İclâl unutmuşsa ehemmiyetsizdir, aldırmayın- diye alay ederdi” (s. 83).

“Nuran, **Mümtaz**'ın bu güzelliklere kendisi gibi bir yığın acının arasından bakmadığını düşünmek istedi. Fakat **onun** birkaç hafta içinde, hem de on bir

yaşında iken, -İclâl böyle söylemişti- anne ve babasını kaybettiğini biliyordu” (s. 85).

“**Adile Hanım**'ın bu işteki derin görüşüne hiçbir şey denemez. Hadise patlak vermeden altı ay evvel **o** şüphelenmiş, sonra Kadıköy tarafındaki dostlarını iyiden iyiye istintak etmişti” (s. 87).

“-**İclâl** başka... dedi. **O**, on dört sene piyanoya çalıştı” (s. 87).

“**Mümtaz** senelerdir evinin devamlı dostlarındandı. Vâkıa henüz **onu** salondaki divanda yatmağa razı edememişti ama, gene evdendi” (s. 89).

“**Adile Hanım**'ın endişelerinin yanında, **Sabih**'inkiler daha basit kalıyordu. **O**, **Mümtaz**'la **Nuran**'ın birbirlerinden hoşlanır görünmesinden büyük ümitlere kapılmıştı” (s. 91).

“Birdenbire masanın öbür ucunda sabırsızlanan **Fatma**'yı gördü.(...) Derhal **onunla** meşgul olmağa başladı. Azap meleklerini ağlatacak bir şefkatle **onun** hal ve hatırını sordu” (s. 92).

“Hakikatte **Suat**'ı görmekten sevinmemişti; zekâsını, konuşmasını çok beğenirdi. Fakat **onda** kendisini rahatsız eden bilmediği bir taraf vardı” (s. 96).

“Dört arkadaş Galatasaray'dan beri ayrılmadıkları **Mümtaz**'ı çok severler, **ona** toz kondurmak istemezlerdi” (s. 97).

“**Adile** hınçla kocasına baktı ve yavaşça, fakat içinde bütün bir katliâm arzusu parıldayan sivri bir sesle fısıldadı: -Sokakta topluyorsun, değil mi? **Sabih** karısına her zamanki tatlı bakışla bir göz işaret etti. **Onun** bütün gün niçin her şeye hiddet edeceğini biliyordu.” (s. 102).

“**Fahir** bir haftadan beri şimdi Emma'nın kendiliğinden teklif ettiği şeyi düşünüyordu. Fakat nefsine karşı o kadar itimatsız, itiyatlarına o kadar bağlı, Emma'nın **onu** içine soktuğu hayat o kadar değişikti ki, bir türlü karar veremiyordu” (s. 107-108).

“**Fahir** hayretle metresini süzdü.(...) İşte boş düğme yeri **onun** düşüncesine garip bir hürriyet vermişti” (s. 109).

“Sonra **Sabih**'e döndü; senin perhiz yemeklerin de hazır... (...) -A kızım hiç unuttur muyum **onun** sıhhatini?- Biricik Sabih'im o benim...” (s. 110).

“**Yaşar** eliyle vaktinden evvel ağarmış saçlarını düzeltti, gözlüğünü parlattı. (...) **O**, ne de olsa Avrupa görmüş adamdı” (s. 111).

“Fakat **Yaşar Bey** Mümtaz'ı unutmuştu. İçerde saat bir buçuğu çaldı. İlaç vakti gelmişti. Yaşar Bey, hatta Nuran'ın bir başkasıyla evlenmesi ihtimali bile **ona** ilaç saatlerini unutturamazdı” (s. 113).

“**Mümtaz**'ın içini Ada iskelesinde Nuran'la kocasını gördüğü zamanki ıstırap yeniden kapladı. (...) Nuran bir şey söylemeden **ona** bakıyordu” (s. 115).

“Şimdi **Nuran**'ın karşısında **onun** güzelliklerini, bu küçük kaçıışların, arzu, iştiha ve itiyatların üstüne çıkan bir bakışla sayıyor, bu kadar değişik şekilde güzel bir kadının yanı başında geçecek hayatı, imkânsız bir şey gibi düşünüyordu” (s. 119).

“**Nuran** bir iki gazete, roman aldı. Mümtaz **onun** çantasını açmasını, para çıkarmasını seyrediyordu” (s. 120).

“**Mümtaz** onun çantasını açmasını, para çıkarmasını seyrediyordu. Her gün tekrarlanan bu hareketler, **ona** harikulade şeyler gibi geliyordu” (s. 120).

“Fakat **Nuran**, bir şey söyleyecek hâlde değildi. **O**, Mümtaz gibi hayat yollarının ağzında ve serbest beklemiyordu” (s. 121).

“-Tabî **İclâl**'de... dedi. Yarabbim, bu kız için gizli hiçbir şey yok. **Onu** tanıyanlar camdan evde oturuyorlar. Mümtaz: -Ama fotoğrafı bana **o** göstermedi” (s. 126-127).

“Biraz sonra genç kadının ayağı bir taşla takıldı; **Mümtaz** koluna girdi. Solda bir sokağa saptılar. Sonra küçük bir yokuş daha çıktılar. Genç kadın dar bir sokağın başında **ondan** ayrıldı: -Bu bizim bahçe... Ev öbür tarafta, siz gelmeyin artık, dedi” (s. 127).

“Birkaç gün sonra Nuran, **İclâl**'in güle güle evden içeri girdiğini gördü. Genç kız, iskelede Mümtaz'a rastlamış, beraber oturmuş, kahve içmişlerdi. Sonra Mümtaz **onu** yolun yarısına kadar çıkarmıştı” (s. 128).

“Sonra **Mümtaz** onu yolun yarısına kadar çıkarmıştı. Eve girdiği zaman bile, hâlâ **onun** anlattığı şeylere gülmekteydi” (s. 128).

“**Nuran** artık bir şey sormuyordu.(...) Açık hava **onu** yormuştu” (s. 134).

“**Nuran** köşkü hiç de hayal ettiği gibi bulmadı. (...) Ve bu düşünce **ona** köşkü sevdirdi” (s. 135-136).

“Bir yığın aynadan bir kâinat içinde yaşıyor ve hepsinde kendisinin bir başka çehresi olan **Nuran**'ı görüyordu. Ağaç, su, aydınlık, rüzgâr, Boğaz köyleri, eski masallar, okuduğu kitap, gezdiği yol, konuştuğu ahabap, başının üstünden geçen güvercin, sesini duyduğu ve cüssesi, rengi, hayat nasibi ne olduğunu bilmediği yaz böcekleri, hep Nuran'dan gelen şeylerdi. Hepsi **ona** aitti” (s. 139).

“Orada **Mümtaz**'ı beklemeği; **ona** kara gezintilerinde arkadaşlık etmeği tercih ediyordu” (s. 144).

“O gün **Mümtaz** için hiç tanımadığı lezzetlerin günü oldu. Hayatında ilk defa bir kadın bütün mahremiyetini **ona** açıyordu” (s. 150).

“Aylardır görünmeyen **Mümtaz** bile günün birinde saat dörde doğru apartmanın kapısını çaldı. Adile Hanım **onu** görür görmez çok sevinmişti” (s. 153).

“Fakat **Nuran** kapıdan girer girmez iş değişti. (...) **Onun** girişiyle birdenbire her şey ne kadar değişmişti!” (s. 154).

“Adile Hanım bu kardeş kelimesiyle yaşını sekiz on yıl birden küçültmüş olmaktan memnun, **Nuran**'ın cevabını bekledi. Nuran gitmeğe mecbur olduğunu şöyle bir uğramak istediğini anlatmağa çalıştı. Fakat ne Adile Hanım, ne Sabih **onu** dinlediler” (s. 155).

“**Mümtaz** için **Nuran**'ın yaşadığı ev, tıpkı acemaşiran bestenin son beytinde anlattığı cennetti. Bu itibarla **onu** ve etrafındakileri görmeyi istiyordu” (s. 161).

“Tevfik Bey, o gün Mümtaz'a babası ve eniştesi hakkında epeyce izahat verdi. (...) Fakat o, bunu tabii buluyor, -bütün İstanbul pazarda, çocuğum...- diyordu” (s. 163).

*“Fakat **Tevfik Bey** sadece mazi hatıralarının sadık muhafızı, yaşadığı senelerin en iyi zeybek oyuncusu değildi. (...) Mümtaz **ona** baktıkça şaşıırıyordu: -Dayım birçok şeylerde babama benzer, garip değil mi?” (s. 165).*

*“**Tevfik Bey** yemek bahislerinde bir metot sahibiydi. **Ona** göre mutfağın esası malzeme idi” (s. 165).*

*“Mümtaz, **Yaşar**'ı, onun İhsan'la Paris'teki arkadaşlıklarından ve biraz da Adile Hanım'lardaki karşılaşmalardan tanırdı. 1925-1926 senelerinin en parlak istikbali gibi görünen bu hariciye memuru, bir aile dostunun ihaneti yüzünden küçük bir orta elçiliği kaybettiğinden beri, daha doğrusu açık bulunan o merkeze sefirlikle gideceği yerde Balkan şehirlerinden birine başkâtiplikle gittiğinden beri, tabiat adeta bir taviz gibi **ona** bu hastalık vehmini bahşetmişti” (s. 168).*

*“İşte **Yaşar Bey** bu büyük ideali sezen ve ona can ve yürekten bağlanan adamlardan biridir. Altı senelik sabırlı bir çalışma sayesinde başkalarında kendiliğinden olan birçok şeyler **onda** ilaçla olmaktadır” (s. 170).*

*“Bu itibarla **Mümtaz**'ı kıskanıyordu. Fakat bu kıskançlığı genç adam için daha elim yapan şeyler de vardı. Çocuk bir türlü **ona** karşı alacağı vaziyeti bulamıyordu” (s. 171).*

*“O günden sonra **Mümtaz** için Nuran'ın evini düşünmek ayrı bir haz oldu. (...) Nuran'ın hayat çerçevelerinden en mühimmine sahip olduğu için, artık genç kadının düşüncesi **onu** hiç bırakmıyordu” (s. 171).*

*“O günden sonra Mümtaz için **Nuran**'ın evini düşünmek ayrı bir haz oldu. Sevgilisi gidip de tek başına kaldığı saatlerde, yahut evden hiç çıkmayacağını söylediği günlerde, **onu** bu ev içinde düşünmek itiyadını aldı” (s. 171).*

*“Ona göre **Nuran**, hayatın öz kaynağı, bütün gerçeklerin annesiydi. Onun için sevgilisine en fazla doyduğu zamanlarda bile yine ona aç görünür,*

*düşüncesi **ondan** bir lahza ayrılmaz, ona gömüldükçe tamamlığına ererdi” (s. 174).*

*“İlk defa Nuran'dan bunu işittiği zaman **Mümtaz** şaşırdı. Çünkü her şey üzerinde o kadar konuşan, kendisine ait her şeyi anlatan genç kadın, **ona**, aşklarına dair tek kelime söylememiştir” (s. 174).*

*“**Mümtaz**, bu değişik silâhların karşısında bazen kendisini ölümden öteye geçen bir aciz içinde bulurdu. Fakat Nuran'ın gözleri bazen de **ona** dünyanın en zengin taçlarını giydirir, feleğin hiç kimseye basmasını nasip etmediği ikbal keçelerini ayaklarının altına döşerdi” (s. 175).*

*“Kaç defa **Mümtaz** bu musallat fikrin, **onu** başka insanlardan ayırdığı zannıyla ıstırap çekmişti” (s. 182).*

*“Hatta **Nuran**'la olan sevgisinde genç kadının güzelliğine, yaşayış kudretine biraz da hayatın zaferi gibi bakmamış mıydı? **Onu** kolları arasında tuttuğu zaman, arka tarafında başının ucunda bekleyen ifrite, ölüme, seni yenmek üzereyim; seni yendim, işte silâhım ve zırhım, demiyor muydu?” (s. 182).*

*“**Nuran**, **Mümtaz**'ı tanıdığı günden beri, bütün ömrünce Emirgân'da oturacak gibi hülyalar kurardı. **Mümtaz**, **onun** bu heveslerini gördükçe, evi satın almak çarelerini düşünüyordu” (s. 187).*

*“**Mümtaz**, biraz da kendi hâline gülerek anlattı. **Nuran**'a ait bir şeyi **ondan** ne diye saklıyacaktı?” (s. 191).*

*“Genç kadın İstanbul'u tanıdikça **Mümtaz**'a hak veriyordu. Bir gün **ona**: - Kuzum, senin yaşın bu kadar genç. Öyle olduğu hâlde bütün bu eski şeyleri nerden seviyorsun?.. diye sordu. (...) **O** söyledikçe Nuran'ın, İhsan'ı tanımak arzusu artıyordu: -Öyle ise bir gidip görelim, yahut Emirgân'a çağıralım..-” (s. 199).*

*“-Bende **İhsan**'ın tesiri büyüktür. Asıl hocam odur. **Onun** sayesinde o kadar az yoruldum ki...” (s. 199).*

*“**Nuran** kurumuş çınarı muhafaza için etrafına çekilen parmaklığa, Yesarî yazısıyla firdolayı yazılan bu çınarın ve yerin hikâyesine bayıldı. **Ona** öyle geldi ki, Sümbül Sinan hâlâ bu çınarın altında oturmaktadır“ (s. 200-201).*

“-Ya **Merkez Efendi**? **O** nasıldı? -**O** büsbütün başka türlü idi. Hatta en muzır hayvanlara bile fenalık edemezdi” (s. 201).

“Fakat **Macide** meşguldü. **Onun** bütün dikkati **Nuran**'da toplanmıştı” (s. 204).

“Fakat **Macide** meşguldü. **Onun** bütün dikkati **Nuran**'da toplanmıştı. Açıkta açığa genç kadını süzerek **onunla** konuşuyordu” (s. 204).

“**Mümtaz**, Kandilli'deki köşkte **Nuran**'ın annesi tarafından dostça karşılanmasında **Tevfik Bey**'in dostluğunun nasıl bir payı olduğunu biliyordu. Kadın **onun** ziyaretine en isteksiz olduğu zamanlar bile kardeşinin neşesine dayanamaz, onun tarafından sürüklenirdi” (s. 211).

“**Mümtaz**, Kandilli'deki köşkte **Nuran**'ın annesi tarafından dostça karşılanmasında **Tevfik Bey**'in dostluğunun nasıl bir payı olduğunu biliyordu. Kadın onun ziyaretine en isteksiz olduğu zamanlar bile kardeşinin neşesine dayanamaz, **onun** tarafından sürüklenirdi” (s. 210-211).

“**Tevfik Bey**'in on seneden beri ortada görünmeyişi, sevdiği eğlence âlemlerinden el ayak çekişi büsbütün başka sebeplerdendi. **O**, muzaffer yaşadığı bir âlemde ihtiyarlık yüzünden ikinci, üçüncü sıralara, daha gerilere atıldığını görmek istememişti” (s. 213).

“Bazı anlarında **Nuran**, karşısında iken kendi hayatından çekilmiş görünebiliyordu. Ve bu hâl genç adamda, kendi ruh hâllerine göre **onu** bir ölümün perdesi arkasından veya unutulmuş olmanın araya koyduğu uzaklıklardan seyrediyormuş zannını uyandırıyor” (s. 218).

“**Mümtaz**'ın bu vehim ve korkularda haklı olduğu bir nokta vardı. Gerçekten bir rüya içinde yaşıyordu. Genç kadın **onun** dostluğunda bütün imkânlarının açıldığı müstesna iklimi bulmuştu” (s. 218).

“Sonra **Nuran**'ın evinin duvarlarıyla, talihinin öbür yüzü gibi karşılaşır, **ondan** kapıda ayrılırdı” (s. 221).

“**Mümtaz Nuran**'ın evinde ve **Tevfik Bey**'le geçireceği bu geceye kaç günden beri hazırlanmıştı. Kandilli'den taşınmadan evvel, **Nuran**'ın içinde yaşadığı

bu evin, **onu** tanımadan evvelki günlerini bir kere daha kendisine vereceğini sanıyordu” (s. 227).

“**Mümtaz** bu anda izin alıp gidebilseydi belki de hayatı büsbütün başka bir şekil alırdı.(...) Hayatının her hadisesi **onu** yolun ortasında açık bir hedef gibi bulurdu” (s. 227).

“**Fatma** kuyunun kenarında yerde upuzun yatıyordu. Mümtaz **onu** kaldırırken Yaşar da yanına geldi” (s. 229).

“İşte o zaman günüün **Mümtaz** üzerinde o kadar tesir yapan hadisesi oldu. Yaşar, çocukla meşgul olacağı yerde **ona** dönerek çok yavaş, adeta yılan ısılığına benzeyen bir sesle -Bırakın şu çocuğu- dedi. -Yaptığınız yeter... öldürecek misiniz?-” (s. 229).

“**Yaşar**, çocukla meşgul olacağı yerde ona dönerek çok yavaş, adeta yılan ısılığına benzeyen bir sesle -Bırakın şu çocuğu- dedi. -Yaptığınız yeter... öldürecek misiniz?-. Mümtaz **onun** o andaki bakışlarını sırtında bütün ömrünce çok soğuk bir şey gibi duyacağını anladı.” (s. 229)

“**Yaşar** zavallı bir budala idi. Fakat annesi bu budalayı dinlerdi. Yakında belki **onu** da evlenmelerinin aleyhine döndüreceklerdi” (s. 230).

“**Mümtaz** da gece uyumamıştı. (...) Nuran'ı karşısında görünce iş değişti. Nuran, **onu** seviyordu” (s. 231).

“Nuran **Suat**'ın vaktiyle kendisini sevdiğini biliyordu. Fakat Fahir'i **ona** tercih etmesiyle aralarında her şeyin kapandığını sanıyordu” (s. 232-233).

“Bu evli adam, Mümtaz'la **Nuran**'ın seviştiklerini ve evleneceklerini bile bile, **ona** aşktan bahsediyor, çağırıyor, gel, diyordu” (s. 233).

“**Mümtaz** bir bira ile yiyecek bir şey istedi. Soğuk içki **onu** kendisine getirdi. Etrafına bakındı” (s. 241).

“Deminden beri yaptığı tahminler doğrudu; bu **Suat**'tı, Nuran'a kablettarihten beri âşık olan Suat! Mümtaz **onunla** göz göze gelmek korkusu içinde yüzüne doğru dürüst ancak bir an bakabildi” (s. 243).

“**Mümtaz** onunla göz göze gelmek korkusu içinde yüzüne doğru dürüst ancak bir an bakabildi. (...) Filhakika **onun** baktığı anda Suat, ellerini ovuşturarak bu patırtıyı da atlattık, der gibi hafiften kendi kendine gülüyordu” (s. 243-244).

“Şimdi içinde **Nuran**'a karşı garip bir hasret ve onu kaybetmiş olmanın korkusu vardı. Genç kadını asırlardır görmemiş gibi özliyor, **ona** karşı kendisinin de lâıykıyla bilmediği suçlar işlediğini sanıyordu. **Onu** kendisine dargın biliyor, peşinden koşmak istiyor, aradaki mesafeyi imkânsız derecede büyük buluyor, olduğu yerde çıldırıyordu” (s. 247).

“**Mümtaz**, **İhsan**'a dikkatle baktı. Çoktan beri **onda** ihtiyarlama alâmetleri görünüyordu. Saçları adamakıllı kırışmış, hafif bir göbek gövdesini ağırlaştırmıştı” (s. 250-251).

“**İhsan** onlara dikkat etmiyordu. **O** kendi düşüncesinin peşindeydi.” (s. 257)

“ -Cem galip gelse, yahut **Fatih** yirmi sene yaşasa n'olurdu acaba? En büyük felâket **onun** erken ölmesi” (s. 257).

“**Tevfik Bey** gülümsedi: -Hünerler el değiştirmezlerse devam etmezler... dedi. Bütün öğleyin boyuna canı sıkılmıştı. Bir zamanlar büsbütün başka şekilde uğraştığı meseleler şimdi **onu** rahatsız ediyordu” (s. 278).

“**Suat** birinci selâmın ortasına doğru gelmişti. (...) **Mümtaz** **onun** kendisine adeta dostça ve biraz alayla güldüğünü, **Nuran**'a hemen hemen mahcup ve ümitsiz baktığını -musikinin kendisini taşıdığı dönülmesi güç ufuktan gördü” (s. 289-290).

“Hatta **Mümtaz**, daha başka bir şeyi, bu tarzda düşünmek ve duymak itiyadını ta çocukluğundan beri biraz da kendisinin hazırladığını biliyordu. Çocukluğunun hazin tesadüfleri **ona**, her sevdiği şeyi kendisinden çok uzakta, erişilmez bir âlemde düşünmek itiyadını vermişti; nasıl aşkı keskin günah ve ölüm fikriyle beraber, yani bir nevi telâfisi kabil olmayanın mükâfat ve azabı olarak tanımışsa, bu uzaklık düşüncesi de **onda** o yıllarda kök salmış bir düşünce idi” (s. 292-293).

“**Suat** buraya mesut olmak için mi gelmişti? Elbette hayır, elbette şimdi o küçük kadınlarıyla beraber olsaydı bin kere daha mesut olurdu. Fakat o buraya **Mümtaz**'ın ayağına basmak için gelmişti” (s. 296).

“Fakat o buraya **Mümtaz**'ın ayağına basmak için gelmişti. Hem kendisine, hem **ona** ıstırap çektirecek, birbirini bedbaht edeceklerdi” (s. 296).

“**Mümtaz** misafirini yokuşun başına kadar uğurladı. Ve isteksiz isteksiz eve döndü. **Suat**'ın orada bulunuşu **ona** ev sahibi vazifelerini bile unutturmuştu” (s. 296).

“Nuran **Mümtaz**'a baktı; elinde şişe, kadehleri dolduruyordu. En sonunda kendisinininkini doldurdu, fakat içmedi. -Ne acayip bir müşterek bağımız var? Benim eski arkadaşım ve âşığım, **onun** akrabası...” (s. 298).

“**Suat** çok sevilebilir, veya **ondan** nefret edilirdi. Fakat **ona** acınamazdı” (s. 308).

“Hiç olmazsa **Nuran**'ı tanıdığı zamandan beri duymadığı bir ruh hali içindeydi. -**Ondan** yüz adım ötede bulunuyorum ve bu yolda kendi kendime titriyorum...- diye içinden kendisine kızdı” (s. 316).

“**Nuran** etrafının açıktan açığa kendisiyle meşgul olduğu bu sıkıntı devirlerinde yalnız **Mümtaz**'ın sükûnetine güvenebilirdi. Halbuki **Mümtaz** bu güvene cevap verecek ruh hâletinden çok uzaktı. Bütün bu işlere soğukkanlılıkla ve sevdiği kadına itimatla bakacağı yerde **ondan** şüpheleniyor, **onu** kendisini unutmakla itham ediyor, üst üste yazdığı mektuplarda şikâyetlerde bulunuyordu” (s. 322).

“Hemen her gün **Nuran** **Mümtaz**'a gelebilecekti. (...) Hemen hiç kimse **onun** vaziyetini anlamıyor, herkes bilerek veya bilmeyerek eski yaşayışının devamını istiyor ve genç kadın hiç olmazsa evlenene kadar **onu** değiştirmeye cesaret edemediği için bütün bu dostlukları kabule mecbur oluyor, davetler, toplantılar birbirini kovalıyordu” (s. 323).

“Yaşar, bu düşmanlık içinde **Adile**'ye karşı olan kinini de unutmuştu. Hemen her gün **onun** evindeydi” (s. 323).

“**Nuran** böyle düşünmekle Mümtaz'ı neye mahkûm ettiğini düşünmüyordu. Düşünse bile bir şey yapamazdı. Kendince güç gördüğü şeyin karşısında bütün hamlesi kırılan kadın ruhu çoktan beri bu münasebeti Mümtaz'ın hatırı için devam ettirdiği düşüncesini **ona** vermişti” (s. 325).

“**İhsan**, sırtında robdöşambri, yazı odasında iki arkadaşıyla konuşuyordu. Mümtaz, **onu** bir kenara çekti; ve vaziyeti anlattı...” (s. 338-339).

“O zaman İstanbul'da Mümtaz için korkunç bir hayat başladı. Adım adım **Nuran**'ı takip eder gibi yaşıyor, fakat **onun** bulunduğu yere yaklaşamıyordu” (s. 350).

“**Mümtaz** genç kızlardan ayrılıp Eminönü'ne döndüğü zaman saat beşi yirmi geçiyordu. (...) Hakikaten müdafasız adamdı. **Ona** insanlar kendilerini ve arzularını zorla kabul ettirirlerdi” (s. 356).

“**Mümtaz** bu çarpan adamın kim olduğunu görmek için başını o yana çevirdi: -Garip şey...- diye birkaç defa tekrarladı. Adam, Suat'a benziyordu. - Ama Suat öldü.- Tekrar bu benzeyişin derecesini tayin için o tarafa baktı. Hakikaten Suat'a benzeyen birisi, uzaktan **ona** bakıp gülümsüyordu” (s. 360).

“Fakat Suat niçin **Allah**'ı bu kadar çapraşık yollardan aramıştı. Neye doğrudan doğruya **ona** gitmemişti?” (s. 360).

“Kapının önünde, başka **bir ihtiyar kadın**, keskin bir Rumeli şivesiyle, fakat çok yavaş sesle dileniyordu. **Onun** da küçük, çocuk elleri kadar küçük elleri vardı” (s. 365).

“Sonra **tesbihçinin** önünde durdu; çocukluğunun Bin Bir Gece'yi hatırlatan ramazan sergilerinin bu son ve ufalmış hatırası, içinden geldiği âlemi birkaç tesbihle iki üç misvaka indirmiş, küçük bir dolapta satıyordu. Nuran'la geçen ağustosta **bu adamdan** iki tesbih almışlar ve **onunla** konuşmuşlardı” (s. 365).

“**Nuri** birdenbire tekrar eski bahse geldi: -Bu sefer de tecrübenin iflâs etmeyeceğini ne biliyorsun? Bir küçük şeyin, bir saman parçasının eksikliği veya fazlası yüzünden. Mümtaz **onun** düşüncesini tamamladı: -Harbi müdafaa etmiyorum” (s. 371).

“**Mümtaz** onun düşüncesini tamamladı: -Harbi müdafaa etmiyorum. Neye böyle düşünüyorsun? (...) Arkadaşları merakla **ona** bakıyorlardı. **O** devam etti: -Sabahtan beri kendi içimde bunu münakaşa ediyorum. Fakat birdenbire tekrar, deminki fikre döndü. Bilakis daha kötü şeyler çok kötü şeyler de çıkabilir” (s. 371-372).

“**Mümtaz** yalnızlığında ürküttüğü bu mahlûka fevkalâde bir ders alacakmış gibi baktı. **Ona**, bu küçük yavrunun korkusu ile günlerden beri kendi yaşayışında, düşüncelerinin ıttıatsızlığında, kafasında her gördüğü, her işittiği şeyin bir musallat fikir hâline gelişinde bir benzerlik var gibi geliyordu” (s. 381).

Metinde şahıs zamirleri ile yapılan artgönderimler içerisinde en fazla üçüncü teklik şahıs zamiri ile artgönderim yapıldığı tespit edilmiştir. Diğer şahıs zamirlerinde olduğu gibi gönderim öğeleri arasındaki mesafenin değiştiği gözlenmiştir.

2.1.1.1.1.4. Birinci Çokluk Şahıs Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan sözcük veya sözcük öbeği yer almakta daha sonra da artgönderim yapan birinci çokluk şahıs zamiri “biz” yer almaktadır.

“-Hepimiz hissiyiz!. diyordu. **Ben de İhsan da, Suat da...** Onun için hiçbir şey yapamadık! **Bizde** insanı çürüten bir taraf var!” (s. 353).

“**Mümtaz**, talebelik senelerinin arasından onun yüzüne, yeni terleyen bıyıklarına baktı. Bir gün emanet ettiği çantasını kaybettiği için onu azarlamış, sonra dost olmuşlardı.

-Bir çay! Sonra **arkadaşlarına** döndü: -Sizin neyiniz var, böyle?

-Neyimiz olsun! Vaziyeti konuşuyoruz. Harp olacak mı, olmayacak mı?

Mümtaz, Orhan'ın atletik omuzlarına baktı:

-Galiba olacak... dedi. Bu hükmü verebilmesine kendi de şaşıyordu. Bugün olmazsa yarın olacak. Başka çaresi yoktur. İşler bir kere bu raddeye geldikten sonra...

-Peki, **biz**, **biz** ne olacağız?” (s. 367).

Metinde şahıs zamirleri ile yapılan artgönderimler içerisinde en az birinci çokluk şahıs zamiri ile artgönderim yapıldığı tespit edilmiştir. Artgönderim yapılan öge ile artgönderim yapan birinci çokluk şahıs zamiri arasındaki mesafenin değişmektedir.

2.1.1.1.1.5. İkinci Çokluk Şahıs Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan veya sözcük öbeği yer almakta daha sonra da artgönderim yapan ikinci çokluk şahıs zamiri “siz” yer almaktadır.

*“Mümtaz, kendisine tanıtıldığı zaman genç kadın gülerek: - Ben **sizi** tanyorum, dedi. Sabahleyin aynı vapurda geldik. Siz, İclâl'in arkadaşı Mümtaz Bey'siniz” (s. 81-82).*

*“Mümtaz, ona baktıkça İclâl'e hak veriyordu; gerçekten güzeldi. Bir yığın şahsî tarafı vardı. -İclâl bu kış hep **sizden** bahsetti” (s. 84).*

*“Sabih, Nuran'a döndü: -**Siz**, Mümtaz'ın eski musikimize merak sardığını biliyor muydunuz?” (s. 86).*

*“Adile ile çok sevdiği Sabih'i hemen bahçe kapısının önünde karşıladı. - Neredesiniz canım?.. Gözlerimiz yolda kaldı. (...) -**Size** öyle güzel şeyler hazırladım ki...” (s. 109-110).*

*“Mümtaz bu bakışın altında genç kadının hayatına ait çok hususi bir şey görmüş olmaktan üzüldü; -eğer sizden bir şey saklamamağa karar vermiş olsaydım tabî bahsetmezdim!- sonra birdenbire kendisini yangın kulesinden aşağıya hiçbir paraşütsüz bıraktı; -asıl fenası iskeleden çıkarken o kadar sevimli bir yüzünüz, dikkatiniz vardı ki... Nuran mahzun gülümsedi: -Benim çıkışımı beklediğinizi söylesenize... ben **sizi** gördüm. Beyhude yere yüzünüz kızarmasın. Böyle şeyler, **siz** erkeklerin adetinizdir: Yalnız, asıl fenasını bulamadınız! Asıl fenası, imdadıma gelip çocuğu kucağımdan almamanızdır” (s. 115).*

*“İhsan kapıdan girerken haber verdi: -Çocukları gördüm... onlar da gelecekler... sonra birdenbire büyük kestanenin altındaki hasır koltuklarından birinde, ayaklarını bir sandalyeye uzatmış dinlenen **Tevfik Bey**'e doğru hakiki bir sevinçle gitti; -**Sizi** görmek saadeti...”* (s. 250).

*“Orta yaşlı mebus sözünü kesti: -**İhsan Bey**, diyordu, **siz** ki o kadar yeni görünüyorsunuz; bana öyle geliyor ki, devrinizi sevmiyorsunuz?”* (s. 341).

Metinde yer verilen ikinci çokluk şahıs zamiri ile yapılan artgönderimler daha çok nezaket amacıyla tek kişiye yönelik olarak kullanılmıştır. Tek bir örnekte sayı olarak çokluk belirtmek için yer verilmiştir. Gönderim yapılan öge ile gönderim yapan ikinci çokluk şahıs zamiri arasındaki mesafenin değiştiği görülmektedir.

2.1.1.1.6. Üçüncü Çokluk Şahıs Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan sözcük veya sözcük öbeği yer almakta daha sonra da artgönderim yapan üçüncü çokluk şahıs zamiri “onlar” yer almaktadır.

*“İki katlı, fakat o küçük spor otomobilleri gibi, neredeyse mukavvadan zannedilecek fakir bir evin penceresinden bir tango sesi geliyor, yol ortasında toza bulanmış **kız çocukları** oyun oynuyorlardı. Mümtaz, **onların** türküsünü dinledi”* (s. 23).

*“**Ana oğul** ne aşağıda konuşulanları, ne de gelenlerin kim olduğunu öğrenmişlerdi. Sadece silah sesinin arkasından yokuş aşağı bir koşuşma olmuştu. Daha **onlar**, olup bitenin şaşkınlığı içinde iken, yakından top sesleri duyulmağa başlamıştı. Biraz sonra komşular gelmiş, ihtiyar bir adam **onları** ölünün üstünden kaldırmağa çalışmış, -Bu kadar iyiliğini gördük. Şu adamı açıkta bırakmayalım, gömelim, şehittir, elbisesiyle gömülür- demişti”* (s. 26).

*“Mümtaz bu odalardan birinde **dört beş çocuk ve bir o kadar kadınla** beraber yatmıştı. (...) Arada sırada kapının önünde karanlıkta cıgara içen erkeklerin yüksek sesle konuştukları şeyler yukarıya, **onlara** kadar çıkıyordu”* (s. 29).

“Her gün bir iki vapur ve bir yığın deve ve mekkârenin taşıdığı yükler, yolcular, evlerinin karşısındaki otelin önüne indiriliyor, denkler açılıyor, tekrar yükleniyor, çivileniyor, tahta sandıklara maden kuşaklar vuruluyor, yolcular kapının önündeki iskemlelere oturup konuşuyorlar, pencerelerden bir fütürist tablo gibi sade göz, sade kulak ve tecessüs, yahut arzulu kadın başları uzanıyor, arsız İtalyan neferleri işsizlikten **kapıların önündeki çocuklarla** saatlerce oynuyorlar, Caromio diye diye **onları** çağırıyorlar, fırınlara ev hanımlarının yaptıkları börek, baklava tepsilerini taşıyorlar, biraz arsızlık edip de azarlandığı zamanlarda pek mahcup olmuş gibi başlarını eğiyorlar ve arka sokaktan dolaşıp gelmek için sırita sırita uzaklaşıyorlardı” (s. 33-34).

“Vapur ikindiye doğru kalkacaktı. Onu **bütün aile** iskeleye kadar indirdiler. Orada İstanbul'a götürecek eski bir memurla karısına teslim ettiler. Mümtaz, talihe küskünlüğü içinde **onlarla** oracıkta vedalaşmaktan memnun oldu” (s. 40).

“**İnsanları** sevdiği için **onlardan** ihanet görecekti” (s. 89).

“**Kendi arkadaşları** kendisine kalmalıydı. **Onlarla** ancak küçük flörtler yapılabilirdi” (s. 90).

“**Genç kadından ve kızından** orada ayrılmak lazım geliyordu. Mümtaz **onlardan** ayrılır ayrılmaz, acele ettiğine pişman oldu” (s. 93).

“Yolun başında **arkadaşları** bekliyorlardı. **Onlara** doğru yürüdü” (s. 94).

“Verandada her zamanki gibi yedi sekiz misafir vardı. Sabriye Hanım'ın bütün çocukları kendi ahbablarını ona devrederek evden ayrılmışlardı... **Büyük oğlunun piket arkadaşı Yaşar Bey - Nuran'ın dayısının oğlu- büyük kızının görümcesi Nuriye Hanım, ortanca oğlunu kumara alıştırdıktan ve tahsilini yarıda bırakmasına sebep olduktan sonra, kendisi mühendis mektebini birincilikle bitiren İffet Bey, küçük kızının lise arkadaşı Muazzez, hepsi oradaydılar. Sabriye Hanım kendisini pek az ziyaret eden çocuklarının yokluğunu onlarla telafi etmeğe çoktan alışmıştı**” (s. 111).

“Bunlar **Nuran'a vaktiyle tambur dersi vermiş ihtiyar bir baba dostu** ile o akşam onu evinde misafir edecek olan **Sabih'in o semtte oturan bir arkadaşıydı. Onların** gelişiyile sofraya bir içki meclisi hâline girdi” (s. 158).

“Nuran cevap vermedi. O da bunun güçlüğünü biliyordu. **Benim kafamdaki ölümlere** gelince, **onlar** benim kadar sende de mevcut şeyler” (s. 185).

“İhsan kapıdan girerken haber verdi: **-Çocukları** gördüm... **onlar** da gelecekler...” (s. 250).

“**Selim, Orhan, Nuri, Fahri** aralarındaki değişmez silsile ve merasimle girdiler. (...) **Fahri** en arkadan kapıyı kapattı. **İhsan onlara**, hafif bir hoş geldiniz! dedi” (s. 260-261).

“**Bir Beethoven, bir Wagner, bir Debussy, bir Listz, bir Borodine** bu gördüğü ebediyet yıldızından ne kadar ayrı insanlardı. **Onların** çılgın hiddet ve kinleri, bütün hayatı kendisi için hazırlamış bir sofraya zanneden iştihaları ve bunları tek başına yüklenebilmek için imkânsız bir Atlas gayretiyle gerilmiş gururları, hiç olmazsa şahsiyetlerini değişik planda göz önüne koyan bir yığın nazariyeleri, garabetleri, yumuşaklığı bile etrafındaki her şeye bir arslan pençesi gibi geçen mizaçları vardı” (s. 276).

“Bu kendi iradesiyle yahut medeniyetinin terbiyesiyle silinmiş çehreyi sonsuz itişlerle geriye doğru götürerek ondan **bir Aziz Dede, bir Zekâî Dede, bir İsmail Dede, bir Hafız Post, bir Itrî, bir Sadullah Ağa, bir Basmacızade, bir Kömürcü Hafız, bir Murad Ağa, hatta bir Abdülkadir-i Merâgî,** hülâsa bizim bir tarafımızı, belki en zengin his tarafımızı yapan insanların hepsini çıkarmak mümkündü. **Onlar** bir kile buğdayın içinde tek bir tane olarak yaşamayı seven insanlardı” (s. 276).

“Ancak etrafta bakışlarıyla **Nuran'la Mümtaz'ı** aramış, **onlarla** selâmlaşmıştı. Mümtaz onun kendisine adeta dostça ve biraz alayla güldüğünü, Nuran'a hemen hemen mahcup ve ümitsiz baktığını -musikininki kendisini taşıdığı dönülmesi güç ufuktan gördü” (s. 289).

Verilen örnekler incelendiğinde gönderim ögeleri arasındaki mesafenin değiştiği görülmektedir.

Tablo 1. Şahıs Zamirleri ile Yapılan Artgönderim

Şahıs Zamirleri	Artgönderim Sıklığı	Toplam
Ben	Ben	31
	Beni	15
	Bana	15
	Bende	3
	Benden	8
	Benim	5
Sen	Sen	8
	Seni	5
	Sana	3
	Sende	1
	Senden	-
	Senin	5
O	O	26
	Onu	45
	Ona	44
	Onda	4
	Ondan	8
	Onun	37
	Onunla	5
Biz	Biz	2
	Bizi	-
	Bize	-
	Bizde	1
	Bizden	-
	Bizim	-
Siz	Siz	3
	Sizi	3
	Size	1
	Sizde	-
	Sizden	-
	Sizin	-
Onlar	Onlar	4
	Onları	2
	Onlara	3
	Onlarda	-
	Onlardan	2
	Onların	3
	Onlarla	4

2.1.1.1.2. Dönüşlülük Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan sözcük veya sözcük öbeği yer almakta daha sonra da artgönderim yapan dönüşlülük zamiri “kendi” yer almaktadır.

“Çocukluğunun mühim bir devrinde çok yalnız kalan **Mümtaz**, **kendi kendisiyle konuşmayı severdi**” (s. 12).

“Bu sefer, **bu aranmaktan, yoklanmaktan hoşlanmayan adam**, üst üste haber gönderiyor, hâl hatır soruyor, hanımefendinin, olmazsa beylerden birinin behemehâl gelmelerini, **kendisini görmelerini istiyor**, dükkânın arkasında eski konağın müstemilâtından olan bakımsız kısımla üstündeki iki oda için konuşacağını, kontratın geciktiğini söylüyordu” (s. 14).

“Yengesi dün akşam, ‘**Mümtaz**, git şu adamı görüver...’ diye **kendisine tembih ettiği zaman**, İhsan, annesinin arkasından ‘Beyhude yorulma, ne diyeceğini biliyorsun, şöyle bir dolaş, gel!’ diye işaret edememişti” (s. 14).

“Vâkıa, **Ahmet** de sakindi. Fakat yaradılıştan öyle idi. O, **kendisini kabahatli bulan adamdı**” (s. 16).

“Bu kurdele, **Sabiha**’nın **kendi kendisine bulduğu bir süstü...**” (s. 17).

“**İhsan**, karısını, gerçekten ağır araz gösterdiğini söyleyen doktorlara kapılarak hastanede doğurmağa kandırdığı için **kendisini hiç affetmemiştii**” (s. 19).

“İkinci uğradığı evde hakikaten **bir hastabakıcı** oturuyordu. Fakat üç ay evvel **kendisi** Anadolu’da bir hastanede iş bulmuş, gitmişti” (s. 21).

“**Mümtaz** bu sahnayı hiç unutamadı. Annesi yukarıda hep ölünün üstünde ağlıyordu. **Kendisi** bahçe kapısının bir kanadına yapışmış, büyülenmiş gibi oradan ağacın dibinde çalışanlara bakıyordu” (s. 26).

“**Mümtaz** daha fazlasına dayanamadı, eli birdenbire tutunduğu kapının kanadında gevşedi ve yere yıkıldı. (...) Uyandığı zaman **kendisini** çitlerin dışında buldu” (s. 27).

“**Mümtaz** şaşkın şaşkın etrafına bakındı; hiçbir şey anlamadan, -Yürürüm-dedi. **Kendisinden** yürümesi isteniliyordu. O da yürüyecekti” (s. 27).

“Ne kadar mustarip olursanız olun, **güneş** bu ıstırapın arasında er geç bir çatlak buluyor, oradan altın bir ejder gibi kayıyor. Sizi iç mahzeninizden çıkarıyor, bir yığın imkânı bir masal gibi anlatıyor. -Sanki, bana inan, ben her mucizenin kaynağıyım, her şey elimden gelir; toprağı altın yaparım. Ölüleri saçlarından tutup silker, uykularından uyandırırım. Düşünceleri bal gibi eritir, **kendi** cevherime benzetirim. Ben hayatın efendisiyim. Bulunduğum yerde yeis ve hüznün olamaz. Ben, şarabın neşesi ve balın tadıyım- diyordu” (s. 33).

“Bey Dağları’nın üstünde **güneş**, sanki **kendi** ölümünün âyini ve **kendi** yıldızdan ve koyu lâcivert gölgelerden lahdini hazırlıyormuş gibi, bu dağların kıvrımlarına altın ve gümüş zırhlar geçirir, sonra alçalan ve arkaya devrilen kavis, bir altın yelpaze gibi açılır, büyük ışık parçaları şuraya, buraya ateşten yarasalar gibi uçar, kayaların üstüne asılırdı” (s. 34).

“**Mümtaz** bu sesi ta belkemiklerine varıncaya kadar duyar ve mânasını pek anlamadığı bu davete koşmamak için küçücük varlığı katılaştır, **kendi** üstüne kapanırdı” (s. 35).

“**Mümtaz**, bu ikinci türkü ile küçücük ömrünün henüz mânasını dahi kavramadığı kederlerin içinden çıkar, birdenbire çok ışıklı, taptaze; fakat bununla beraber yine hasret ve ıstırap dolu başka bir dünyaya girerdi. Bu, bir ucu İzmir’in Kordonboyu’nda başlayan, öbür ucu babasının hiç anlayamadığı ölümünde biten dünya idi. Orada da **kendi** çocuk muhayyilesine sığmayan bir yığın şey, orada da ölüm, gurbet, kan, yalnızlık ve içinde çöreklenen o yedi başlı ejder hüznü vardı” (s. 38-39).

“Belki de **çocuk** bu sıkıntı günlerini hatırlamağa çalışa çalışa zihninde bu zaman boşluğunu **kendisi** yaratmıştı” (s. 39).

“**Mümtaz**, talihe küskünlüğü içinde onlarla oracıkta vedalaşmaktan memnun oldu. Hatta **kendisine** o kadar dostluk gösteren evin büyük oğlunun aralarında bulunmadığını fark bile etmedi” (s. 40).

“**Mümtaz** babasının bu sözlerini dinlerken, amcasının **kendisinden** yirmi üç yaş büyük oğluna, **kendi** zihninde başka türlü birkaç sima birden hazırlamıştı. Fakat vapurda **kendisini** karşılamaya geldiği zaman, realitenin bu hazırlanmış çehrelerin hepsinden iyi ve güzel olduğunu anladı.” (s. 41)

“O zamana kadar S...’deki son gecede kendisi için her şeyin bittiği, hayatın dışında çok hususi bir talihle, herkesten ayrı olarak yaşadığını sanan **Mümtaz**, birdenbire **kendisini** yeni bir hayatın içinde buldu” (s. 42).

“**Mümtaz** için bu ders evde de devam ediyordu. Ve bir gün farkına varmadan **İhsan**’ın adeta küçük bir yol arkadaşı olduğunu, birçok şeyleri **kendisine** anlattığını, **kendisiyle** münakaşa ettiğini, ona ufak tefek yardımlar ettiğini görünce şaşırmıştı” (s. 43).

“**Mümtaz** esere yardım edecek, hatta sanat, fikir kısmını **kendisi** hazırlayacaktı. Bir taraftan **İhsan**’ın **kendisine** açtığı yoldan yürürken, öbür taraftan da **kendi** istidadı onu şiire ve sanata sürüklüyordu” (s. 44).

“**Mümtaz**’ın kafasında acayip bir sahne vardı ki, her okuduğu ve dinlediği oraya nakledilirdi. Antalya’da kayalık ile, N...’deki evleri, okuduğu romanların bütün hadiseleri bu iki dekorda geçer, ve oradan **kendi** hayatına nakledilirdi” (s. 44).

“**İhsan** yengesinin yatağının ucunda, elinde onun için yeni satın aldığı meşin kaplı Şer Çiçekleri, gözleri belki de **kendi** gençliğinde, kızıl saçlı Matmazel Romantique’e bütün bir kafîle âşık oldukları, onu bekledikleri, onunla gece sabahlara kadar kahve kahve dolaştıkları zamanda, **Mümtaz**’la “l’Invitation”u, “Tabiat” sonesini, “l’Irremediable”i, boğuk sesiyle okudu” (s. 44).

“**Mümtaz**, peykenin kenarına, ayakları sokağa doğru sarkmış oturdu. Kitapçının artık **kendisiyle** alâkadar olmayacağını biliyordu; nitekim gözlüklerini takmış, bir rahle üzerinde açık duran yazmasına dönmüştü” (s. 52).

“Uzakta henüz gelmiş kırlangıçlar yuvalarını hazırlama telaşı içindeydiler. Köprüünün kenarında kahvenin saçağında, mânasını anlamadıkları hızlı

*konuşmalar oluyor, bazen **bir kırlangıç** küçük kanat çırpınışlarıyla, tıpkı yüzen bir insanın kendisini sadece olduğu sulara tutmağa çalışan hâliyle boşlukta tutunduğu noktadan hudutsuz maviliğe **kendisini** bırakıyor, dikine bir hamle ile yüksekliklere fırlıyor, sonra gözlerinin artık takip edemeyeceği noktadan aşağıya doğru süzülüyor ve bu süzülüş tam sonuna kadar böyle gidecek vehmini uyandırdığı zaman, birdenbire ufkîleşiyor, **kendi** üzerinde münhaniler, helezonlar çiziyor, bilinmez bir hendese davasını ispat eder gibi bir yığın kesik ve iç içe hareketler birbirini takip ediyor ve nihayetinde bu kendi ördüğü ağdan bir kanat darbesiyle kurtuluyor, telaşlı ve sevinçli yuvasına kavuşuyordu” (s. 53).*

*“**Behçet Bey**, yirmi sene karısı Atiye Hanım'ı sevmiş ve kıskanmıştı. İlk önce Atiye'yi **kendisinden**, sonra İttihat ve Terakki'nin ilk azalarından Doktor Refik'ten kıskanmış, bu kıskançlık yüzünden Doktor Refik'i saraya jurnal etmiş, fakat onun ölümünden sonra da kıskançlıktan kurtulamamıştı” (s. 60).*

*“**Behçet Bey**, elindeki baston sapını bıraktı. Fakat yaymacının önünden uzaklaşamadı. Karısının ölümünden beri durmuş bir saat gibi bütün fikri hayatı olduğu yerde kalan ve hatta üstündeki elbise, boyunbağı, podösüetli ayakkabısıyla 1909 yılına ait canlı bir hatıraya benzeyen bu adamı belli ki bu küçük kadın eşyası çok gerilere, **kendisinin** Behçet Beyefendi olduğu, bir kadını sevdiği, kıskandığı hatta onun ve sevgilisinin ölümüne sebep olduğu yıllara götürmüştü” (s. 61).*

*“Böyle zamanlarda **Mümtaz** için iyi, kötü, güzel, çirkin hiçbir şey yoktu. Tıpkı arkasındaki uzviyetten, **kendisini** besleyen sinir cihazından, terkip ve tahlil imkânlarından alâkası kesilmiş, adeta tek başına kalmış bir gözde, son ihsas anlarını tek başına yaşayan müstakil bir gözde sade sarsılıştan ibaret bir kâinatın akisleri gibi, Mümtaz bu ölüm bahçesinin canlı hayallerine, o kül rengi tıklılıktan kopup **kendisine** gelen her şeye anlamadan bakardı” (s. 63).*

*“Bu anlarda **Nuran** etrafındaki her şeyi tanısa bile **kendisini** tanıyamazdı” (s. 66).*

*“**Zavallı Mümtaz**, İstanbul sokaklarında bir nevi hayalet gemi gibi yaşıyordu. Her özlediği yerden biraz sonra **kendi** içindeki rüzgâr onu*

kovuyor, haberi olmadan lengerler alınıyor, yelkenler şişiyor ve uzaklaşıyordu” (s. 67-68).

*“Nuran'ın halasının kızı lâfı değiştirmek istedi; fakat **Muazzez**'in bütün bildiklerini Mümtaz'a yetiştirmesine hiçbir kuvvet mâni olamazdı. Zaten genç kız bunu yapacağını, meydanın **kendisinin** olduğunu biliyordu; fakat işe nereden başlayacağını bilmiyordu. Öğrendiği hiçbir şeyi **kendisine** saklayamayan bu tatlı mahlûk, -Mümtaz, her şeye rağmen onu sevimli bulurdu- kısa ömründe ilk defa bu cinsten bir havadisi verecek, hem bildiği bir şeyi anlatacak, hem de senelerdir biriken bir hıncı alacaktı” (s. 76).*

*“**Mümtaz** güçlkle bir -Allah hayırlı etsin...- dedi. Bu üç kelimeyi nasıl bulmuş, nasıl birbirine eklemişti. Heceleri, kurumuş gırtlğından nasıl çıkarttı? Bunu **kendisi** de bilmiyordu” (s. 77).*

*“Şurası var ki **İclâl**, genç kızlık denen mevsimi, tabîi yaşayanlardandı. Onun bir kedi kadar kanaatkâr hayatı vardı. Etrafindakiler birbirine karşı iyi olsunlar, yeterdi; **kendisine** bundan elbette bir hisse düşerdi” (s. 78).*

*“**Nuran**, Fatma'yı daha ziyade evde tutamayacağını anlayınca, Ada'da teyzesine bırakmağa karar vermişti. Kocasından kışın başında ayrıldığından beri garip, **kendi** içine çekilmiş bir hayatı vardı” (s. 79).*

*“Fahir'e göre **Nuran** ruhen tembeldi. Hakikatte ise kadın yedi sene bu yarı uyku hayatından onun **kendisini** uyandırmasını beklemişti” (s. 80).*

*“Kıskançlık, bir yığın gürültü, vicdan azabı, telâş, hülasa türlü uygunsuzluklar içinde, **Fahir** birdenbire **kendisini** olduğundan başka görmeğe başlamıştı” (s. 80-81).*

*“**Mümtaz**, Boğaz vapurunda ilk önce onun karşısında oturmak istediğini, sonra nedense bunu yapmadığı için **kendisini** Muazzez'in dişleri arasına attığını düşünüyor, tereddüdünü, utangaçlığını fark ettiyse, diye üzüliyordu” (s. 82).*

“İclâl'le Muazzez'in aralarında birincisinin sadece tesadüfle öğrenmesi, ikincisinin ise büyük bir tecessüsle herhangi bir meselenin peşine düşmesi gibi bir fark vardı. Ta liseden beri tanıdığı arkadaşının bu huyunu bildiği

için, **İclâl** o kadar sevdiği ve çok defa tesiri altında yaşadığı Muazzez'i **kendi** aile muhitine sokmaktan daima çekinmişti” (s. 83).

“**Nuran**, Mümtaz'ın bu güzelliklere **kendisi** gibi bir yığın acının arasından bakmadığını düşünmek istedi” (s. 85).

“**Mümtaz** senelerdir evinin devamlı dostlarındandı. Vâkıa henüz onu salondaki divanda yatmağa razı edememişti ama, gene evdendi. Onun için **kendisine** daha iyi bir istikbal isterdi” (s. 89).

“**Adile Hanım** olduğu yerde bu örümceklerden birine benziyor, düşüncesi tıpkı o cinsten açılışlara **kendi kendisini** yiyordu” (s. 92).

“**Mümtaz** lâfa tutulmamak için bir grubun arkasında **kendini** sipere çekti” (s. 93).

“**Mümtaz** şaşkın: -Suat'ı gördüm, sevindim... dedi. Hakikatte Suat'ı görmekten sevinmemişti; zekâsını, konuşmasını çok beğenirdi. Fakat onda **kendisini** rahatsız eden bilmediği bir taraf vardı” (s. 96).

“**Adile** hınçla kocasına baktı ve yavaşça, fakat içinde bütün bir katliâm arzusu parıldayan sivri bir sesle fısıldadı: -Sokakta topluyorsun, değil mi? (...) O istediği yerde durur, bazen hiç fren kabul etmez, vitesleri **kendi kendine** değiştirir, bazen doludizgin yürürdü“ (s. 102).

“**Sabih**, talihin **kendisine** uzattığı barışma fırsatını kaçırmadı” (s. 103).

“**Emma**, rakıya hiç alışmamıştı. (...) **Kendi kendisine**: -En aşağı bir ay...- diye tekrarlardı” (s. 105).

“O zamana kadar **Mümtaz**'ın aşk tecrübesi, başıboş birkaç çapkınlıkla, **kendini** dörtyol ağzında rüzgâra dağıtmağa benzeyen bazı arkadaşlıklardan ileriye geçmemişti” (s. 118).

“**Nuran**, onun bu pervasız bakışlarından sakınmağa çalışıyordu. **Kendisini** her serbest bırakışında birdenbire çırpıplak yakalanmış gibi mahcup, kendi kabuğuna çekiliyor, karşısındaki adamdan kendisini gizleyebilmek için ikide bir çantasını açıyor, yüzünü pudralıyordu” (s. 119).

“**Nuran** artık bir şey sormuyordu. **Kendi** düşüncesine dalmıştı. Bu biraz da akşamın iradesine **kendisini** bırakmıştı. Açık hava onu yormuştu” (s. 134).

“**Nuran** köşkü hiç de hayal ettiği gibi bulmadı. Fevkalâdeliği yoktu. Dördüncü Murat, gözdesine hemen hemen küçük bir ev yaptırmıştı. Ancak Mümtaz'la **kendisinin** oturabileceği kadar bir yer” (s. 135-136).

“**Mümtaz**, oluştun bu zerresi, şimdi **kendisini** kâinat kadar geniş, sonsuz buluyordu. Nuran'ın varlığı ile **kendi** varlığını bulmuştu. Bir yığın aynadan bir kâinat içinde yaşıyor ve hepsinde **kendisinin** bir başka çehresi olan Nuran'ı görüyordu” (s. 139).

“**Nuran** içindeki didişmenin arasından **kendi** hayatına ve etrafına yeni bir gözle baktığı bu günlerde, bu garip aile yâdigârının bütün iç hayatını idare ettiğini, ömrüne büyük annesinin hâkim olduğunu gördüğünü anladı. Sade **kendisi** değil, bütün aile böyleydi. Hepsini, kendilerinden çok evvel, geçmiş bir takvim yaprağına ait bir akşama benzeyen bu aşk macerası terbiye etmiş, onlara ve etrafındakilere yaradılışlarına göre ayrı ayrı kederler hazırlamıştı. Şimdi sıra **kendisinin**di. **Kendisinin** ve Mümtaz'ın! Mahur Beste'nin altın kafesi arkasında onların gölgeleri çırpınacaktı” (s. 149-148).

“**Nuran** çantasını açarken, -Acaba yüzümden herkes ne yaptığımı okuyor mu?- diye düşündü. **Kendi kendisine** -Çok ahmağım!...- dedi” (s. 149-150).

“**Fatma**'da, babasının kendilerini bıraktığı günden beri insanlara karşı emniyetsizlik, **kendisine** ait her şeyi kaybetmek korkusu tabî hâl olmuştu” (s. 171).

“**Hakikatte** iki **Nuran** vardı. Biri kendisinden uzakta olandı ki, her attığı adımda maddî hüviyeti biraz daha değişir, arzunun, hasretin kimyasıyla adeta ruha ait bir varlık olur ve dokunduğu her şeye **kendisinden** bir yığın şeyler kata kata, bütün uzaklıkları, geçtiği her yeri yaşanan hayatın üstünde bir âlem yapar ve **kendi** akislerinden başka bir şey olmayan bu âlemin ortasında yine **kendisi** olarak yaşardı” (s. 172-173).

“Bir de yanı başında olan **Nuran** vardı. Bütün bu hayalleri **kendi** maddî varlığıyla çocukça bir şey yapan, uzaktan telkin ettiklerini bir kalemde silen genç kadın” (s. 173).

“**Mümtaz**, bu değişik silâhların karşısında bazen **kendisini** ölümden öteye geçen bir aciz içinde bulurdu” (s. 175).

“**Mümtaz**, biraz da **kendi** hâline gülerek anlattı” (s. 191).

“Fakat **Macide** meşguldü. Onun bütün dikkati **Nuran**'da toplanmıştı. Açıkta, açığa genç kadını süzerek onunla konuşuyordu. **Nuran** **kendisiyle** biraz konuşunca arkasında çok sıkı bir zemberek gevşemiş gibi, bu yüz birdenbire açıldı” (s. 204).

“**Tevfik Bey**'in çok efendice bir epikürcülüğü vardı ki, yalnız, ağarmış bıyıklarını ellerinin tersiyle silerken, gözlerinde toplanan kısık bir haz ifadesinde **kendini** açıkça gösterirdi” (s. 210).

“**Mümtaz**, **Tevfik Bey**'in aşk üzerindeki bu düşüncelerinde **kendi** fikirlerinin bir başka çeşidini bulmaktan memnundu. Vâkıa **Nuran**'ın dayısı **Mümtaz** gibi bu işe metafizik bir çeşni katmıyordu; fakat realiteyi görüyordu” (s. 211).

“**Tevfik Bey** bunlardan biri olmalıydı. Fakat böyle de olsa, ihtiyar adam güzele, sonsuza, temiz ve iyiye bağlıydı. Zaten az çok bunu **kendisi** de itiraf ediyordu: -Bana benzemeyin, diyordu” (s. 212).

“**Tevfik Bey**'in on seneden beri ortada görünmeyişi, sevdiği eğlence âlemlerinden el ayak çekişi büsbütün başka sebeplerdendi. (...) Dış hayatının derbederliğine rağmen, daima muvazene içinde yaşamış olan bu adam, kuvvetten düştüğünü görünce, **kendisini** bir nevi yaş tahdidine tutmuş, adeta **kendi** isteği, **kendi** kararıyla emekliye ayrılmıştı” (s. 213).

“**Tevfik Bey**'in zoruyla sandalda bir gece tıpkı eski mehtap saflarında olduğu gibi, içki bile içmişlerdi. **Nuran** balıktan yorulduğu zaman dayısının mırıldandığı şarkı veya besteye iştirak ediyor; **Tevfik Bey**, yeğeninin **kendisine** yardıma geldiğini görünce sesini yükseltiyor, lüfer avı musiki safasına dönüyordu” (s. 215).

“Böyle anlarda **Mümtaz**'ın muhayyilesi, meselâ büyük deniz ejderlerinin çektiği arabasında, etrafa köpük saçarak gelen bir deniz tanrısının, Nuran'ı elinden alıp bütün etraftaki parıltıların, onların arasından kıvranan, renkli bir akide şekeri hazırlanır gibi eriyen, balık sırtı gibi pul pul, her renkten, her perdeden kadife ve yosun kadar yumuşak gölgelerin toplandığı, en son haberini Andersen'in masallarından aldığımız o deniz altı saraylarından birine götürebileceğine pekâlâ inanabilirdi. (...) Ve bu hâl genç adamda, **kendi** ruh hâllerine göre onu bir ölümün perdesi arkasından veya unutulmuş olmanın araya koyduğu uzaklıklardan seyrediyormuş zannını uyandırıyor” (s. 217-218).

“**Mümtaz** Nuran'ın evinde ve Teyfik Bey'le geçireceği bu geceye kaç günden beri hazırlanmıştı. Kandilli'den taşınmadan evvel, Nuran'ın içinde yaşadığı bu evin, onu tanımadan evvelki günlerini bir kere daha **kendisine** vereceğini sanıyordu” (s. 227).

“**Mümtaz** da gece uyumamıştı. Hatta yatağa girmek zahmetine bile katlanmamıştı. Geç vakte kadar şurada burada dolaşmış, sonra alt katta sofada oturmuş, **kendisini** bir türlü veremediği şeyler okuyarak sabahı etmişti. Nuran'ı karşısında görünce iş değişti. Nuran, onu seviyordu” (s. 231).

“**Nuran** Suat'ın vaktiyle **kendisini** sevdiğini biliyordu. Fakat Fahir'i ona tercih etmesiyle aralarında her şeyin kapandığını sanıyordu” (s. 232-233).

“**Mümtaz** bir bira ile yiyecek bir şey istedi. Soğuk içki onu **kendisine** getirdi” (s. 241).

“Deminden beri yaptığı tahminler doğrudu; bu Suat'tı, **Nuran'a kablettarihten beri âşık olan Suat!** Mümtaz onunla göz göze gelmek korkusu içinde yüzüne doğru dürüst ancak bir an bakabildi. Fakat bütün bu tesadüfleri hazırlayan talih bu anında ayrı bir keşif olmasını istemişti. Filhakika onun baktığı anda Suat, ellerini ovuşturarak bu patırtıyı da atlattık, der gibi hafiften **kendi kendine** gülüyordu” (s. 243-244).

“Vapur istediği kadar hepsinin önünden adeta teker teker saymak istiyor gibi geçsin ve **Mümtaz** büzüldüğü köşede yol fenerlerinin altında döne dolaşa

denize kadar inen ıssız caddeleri, tahtaları hâlâ ıslak iskeleleri, küçük meydanları, Anadolu kasaba istasyonlarının birkaç petrol lambası altında toplanmış yalnızlıklarını andıran bir içe çekilişle buğulu camlarının arkasına çekilmiş yaşayan küçük kahveleri kendi hayatından bir parça gibi seyretsin, onlar kendi varlıklarında her şeyden uzak bu sonbahar gecesini kurmakla kalıyorlardı. Genç adam ikide bir -Başka âlemde gibi...- diye **kendi kendine** söyleniyor, düne kadar yaşadığı hayatın **kendisini** bir gecede nasıl dışına attığına şaşıyor ve sadece -Böyle bir şey yok değil mi? Ben yanıliyorum; bana yanıldığımı söyle... Bana her şeyin eskisi gibi her şeyin yerli yerinde olduğunu söyle...- demek için Nuran'ın yanında olmayı istiyordu” (s. 248-249).

“**Tevfik Bey** başını gökyüzüne doğru kaldırdı; sonra bahçeyi, kızarmış ağaçları, uzaklarda morlaşan ağaç kütüklerini ve dalları, son çimenleri seyretti. (...) Akli geçmiş mevsimlerde, **kendisine** Bolahenk Tevfik adını verdikleri zamanlardaydı” (s. 251).

“**Mümtaz**: -Evet güç oluyor... O kadar güç oluyor ki, bazen biz neyiz? diye **kendi kendime** soruyorum” (s. 260).

“Bu kendi iradesiyle yahut medeniyetinin terbiyesiyle silinmiş çehreyi sonsuz itişlerle geriye doğru götürerek ondan **bir Aziz Dede, bir Zekâî Dede, bir İsmail Dede, bir Hafız Post, bir Itrî, bir Sadullah Ağa, bir Basmacızade, bir Kömürcü Hafız, bir Murad Ağa, hatta bir Abdülkadir-i Merâgî**, hülâsa bizim bir tarafımızı, belki en zengin his tarafımızı yapan insanların hepsini çıkarmak mümkündü. Onlar bir kile buğdayın içinde tek bir tane olarak yaşamayı seven insanlardı. Hiçbir azdırıcı ile **kendilerini** çıldırtmamışlar, saf bir idealin etrafında, içlerindeki hayatın henüz uyanmış mahmur günlerinden yığın yığın baharlar açmakla kalmışlar, sanatlarını bir benliğin behemehâl ikrar vasıtası olarak değil, büyük bütünde kaybolmanın tek yolu tanımışlardı” (s. 276).

“**Tevfik Bey** gülümsedi: -Hünerler el değiştirmezlerse devam etmezler... dedi. Bütün öğleyin boyuna canı sıkılmıştı. Bir zamanlar büsbütün başka şekilde uğraştığı meseleler şimdi onu rahatsız ediyordu. Hareketten uzakta

ihhtyarlamanın verdiği bir küskünlükle hepsini bir tarafa bırakmıştı. Şimdi ölmek için kabuklanma devrine gelmiş bir hayvana benziyordu. Bütün hayatı ve etrafı ile **kendisine** zevkli bir lahit hazırlıyor gibiydi” (s. 278).

“**Nuran** uçmak, **kendi** hızı içinde tavanı delmek, göklere yükselmek istiyordu” (s. 288).

“**Mümtaz** onun **kendisine** adeta dostça ve biraz alayla güldüğünü, **Nuran'a** hemen hemen mahcup ve ümitsiz baktığını -musikinın **kendisini** taşıdığı dönülmesi güç ufuktan gördü” (s. 289).

“Belki **Nuran'a** karşı olan aşkında da bunlar vardı. Genç kadının arkasında Mahur Beste'nin çok yüklü irsiyeti bulunmasa, kendisinden evvelki aşk ve evlenme tecrübesinin verdiği üstünlükle hayatına girmiş olmasa Mümtaz o kadar **kendisine** bağlanmayacaktı” (s. 294).

“Belki **Nuran'a** karşı olan aşkında da bunlar vardı. Genç kadının arkasında Mahur Beste'nin çok yüklü irsiyeti bulunmasa, kendisinden evvelki aşk ve evlenme tecrübesinin verdiği üstünlükle hayatına girmiş olmasa **Mümtaz** o kadar kendisine bağlanmayacaktı. (...) Hakikatte o, **kendisine** bir iç nizamı arıyordu” (s. 294).

“Zaman zaman **Mümtaz** saadet duygusundan uyanıyor, -Acaba lüzumundan fazla mı?- diye **kendine** soruyordu. Sade bu sual aşklarının cennetini, yapmacık bir cennet hâline getiriyordu. O kadar mesut olduğu bütün yaz boyunca adeta çifte denecek bir hayat yaşamıştı. Garibi bu ki, **kendi** hislerine karşı beslediği bu şüphe, **kendi kendisini** bu göz altında bulunduruş, ne **Nuran'a** karşı olan sevgisini azaltmış, ne de bu sevgi yüzünden zaman zaman çektiği ıstırapların hakiki olmasını men etmişti. İşte şimdi de **kendisiyle** aynı şekilde konuşmaktaydı; -Ben budalayım... **kendimi** zorla telkin altına sokuyorum.-” (s. 294).

“**Suat** buraya mesut olmak için mi gelmişti? (...) Hem **kendisine**, hem ona ıstırap çektirecek, birbirini bedbaht edeceklerdi” (s. 296).

“**Mümtaz** misafirini yokuşun başına kadar uğurladı. Ve isteksiz isteksiz eve döndü. **Suat'ın** orada bulunuşu ona ev sahibi vazifelerini bile unutturmuştu.

Hayatının hiçbir devrinde bu kadar kaçmak, kurtulmak için kaçmak arzusunu duymamıştı. Kaçmak, bir yerlere gizlenmek istiyordu. Kapının önünde **kendi kendine**: -Bir, iki, üç... bir, iki, üç...- diye saydı. Suat'ı görmekten korkuyordu” (s. 296).

“**Nuran** etrafının açıktan açığa **kendisiyle** meşgul olduğu bu sıkıntı devirlerinde yalnız Mümtaz'ın sükûnetine güvenebilirdi” (s. 322).

“**Nuran** etrafının açıktan açığa **kendisiyle** meşgul olduğu bu sıkıntı devirlerinde yalnız **Mümtaz**'ın sükûnetine güvenebilirdi. Halbuki Mümtaz bu güvene cevap verecek ruh hâletinden çok uzaktı. Bütün bu işlere soğukkanlılıkla ve sevdiği kadına itimatla bakacağı yerde ondan şüpheleniyor, onu **kendisini** unutmakla itham ediyor, üst üste yazdığı mektuplarda şikâyetlerde bulunuyordu” (s. 322).

“**Mümtaz**'la beraber, hiç olmazsa bir müddet için bir arada görünmemeğe karar vermişlerdi. Bir bakıma göre bu çok doğru bir şeydi. Fakat böyle ayrı yaşamaları genç adam için kolay olmuyordu. Hemen her gün şuradan buradan **Nuran**'ın dün akşam veya evvelki akşam bulunduğu davetin, eğlencenin, balonun hikâyesi **kendisine** geliyordu” (s. 323).

“İşin daha fenası, Mümtaz için çocuğunu feda etti, ithamını üzerinden kaldırmak arzusuyla **Nuran** bu eğlencelerde olduğundan çok başka görünmeğe çalışıyor, hakikaten eğlenmeğe, gülmeğe, ufak iltifatları kabul etmeğe **kendisini** mecbur sanyordu” (s. 323).

“**Mümtaz**'ın önünde sanki bir kuyu açılmıştı. **Kendi** sevinci, İhsan'ın fikirleri, Sabiha'nın aşağıdan doğru gelen hava fişegi gibi renkli, taze kahkahaları, ve birkaç adım ötede gömülmeğe hazırlanan bu cenaze...” (s. 341).

“**Mümtaz**, yine rüyada gibi hareketlerinin manasından adeta habersiz; **Nuran**'ı otomobile bindirdi. **Kendisi** de yanına oturdu” (s. 349).

“**Mümtaz** genç kızlardan ayrılıp Eminönü'ne döndüğü zaman saat beşi yirmi geçiyordu. (...) On beş gündür, ilk defa **kendi** arkadaşlarıyla buluşacaktı; başkalarının aralarına katılmasından korkuyordu. -Ben müdafaasız adamım!- Birdenbire söylediği söze **kendisi** de şaşırdı” (s. 356).

Metinde dönüşlülük zamiri tamlama oluşturma, pekiştirme gibi amaçlarla kullanılmıştır. Metinde tekrara düşmenin önüne geçerek artgönderim görevi görürler.

Tablo 2. Dönüşlülük Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Dönüşlülük Zamiri	Artgönderim Sıklığı
Kendi	103
Kendi kendine	9

2.1.1.1.3. Karşılıklılık Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan sözcük veya sözcük öbeği yer almakta daha sonra da karşılıklılık zamiri “birbiri” yer almaktadır.

*“Mümtaz güçlkle bir -Allah hayırlı etsin...- dedi. Bu üç kelimeyi nasıl bulmuş, nasıl **birbirine** eklemişti. Heceleri, kurumuş gırtlğından nasıl çıkarttı? Bunu kendisi de bilmiyordu” (s. 77).*

*“**Fahir** sinirli ve bezgin, **Nuran** sadece sabırlı, yan yana, **birbirlerine** kapalı, fakat gündelik işlerde açık, iki tesadüf mahkûmu gibi yaşamışlardı” (s.80).*

*“**Muazzez’le İclâl’in** ayrı ayrı yaradılışlarla **birbirini** tamamlayan çok lezzetli bir dostlukları vardı” (s. 82).*

*“İşte bu düşünceleri birdenbire **Nuran’la Mümtaz’ın birbirlerine** bakış tarzları, **Nuran’ın** mesut gülüşü, **Mümtaz’ın** hayranlığını bozmuştu. Bu iki ahmak **birbirlerini** tanıyarak buraya gelmişlerdi. **Birbirlerini** seveceklerdi” (s. 87).*

*“Halbuki işte **Mümtaz’la Nuran** kendisine muhtaç olmadan **birbirleriyle** anlaşıyorlardı” (s. 89-90).*

*“**İki tarafı birbirinden** uzaklaştırmak için elinden gelen gayreti sarf ederdi ve bu gayret şöyle on, on iki yıllık bir tecrübeye dayandığı için çok defa muvaffak da olurdu” (s. 90).*

*“Halbuki **Mümtaz’la Nuran birbirlerini** tanıyarak işe başlamışlardı” (s. 90).*

“Adile Hanım'ın endişelerinin yanında, Sabih'inkiler daha basit kalıyordu. O, **Mümtaz'la Nuran'ın birbirlerinden hoşlanır görünmesinden büyük ümitlere kapılmıştı**” (s. 91).

“Bazen bir kalabalıktan biraz fazla gürültülü bir kahkaha yükseliyor, uzakta, ta başta, yalı çocukları ağız çalgıları çalıyorlar, tecrübesiz seslerle şarkı söylüyorlar, **beraber yolculuk yapmağa alışmış olanlar birbirlerini çağırıyorlardı**” (s. 124).

“Dizlerinin üzerine attığı ince battaniyeyi silkerek ayaklarına topladı; Macide'yi; -Benim hanım kızım... diye yanına çağırdı. Macide kumral saçlarını güneşte parlatarak ihtiyar adamın elini öptü; **Mümtaz'a ve Nuran'a -Birbirinize yaklaşıyorsunuz!- der gibi sessizce gülümsedi**” (s. 250).

“**Emin Bey Tevfik Bey'e, -Sen ihtiyarlamayacaksın!.. Sana ihtiyarlık yok!..-** diye seslendi. **Birbirine** bizim nesillerin tatmadığı bir sevgiyle baktılar. İhsan: -İkiniz de mucizesiniz... dedi” (s. 289).

“**Suat** buraya mesut olmak için mi gelmişti? Elbette hayır, elbette şimdi o küçük kadınlarıyla beraber olsaydı bin kere daha mesut olurdu. Fakat o buraya **Mümtaz'ın** ayağına basmak için gelmişti. Hem kendisine, hem ona ıstırap çektirecek, **birbirini** bedbaht edeceklerdi” (s. 296).

“**Herkes** ayakta **birbiriyle** konuşuyordu” (s. 297).

“Pencereden dışarıya baktı: **Serçeler** pencerenin pervazı üstünde **birbirlerini** ite ite ekmek ufaklarını topluyorlardı” (s. 346).

“**Herkes birbirinden** korkuyor, **herkes birbirine karşı az çok silâhlaniyordu**” (s. 369).

“**Fikirler birbiriyle** kavga ediyor. Fikirler sokağa düştü” (s. 369).

Metinde karşılıklılık zamiri ile yapılan artgönderim örnekleri incelendiğinde gönderim öğeleri arasındaki mesafenin kısa olduğu gözlenmiştir. Karşılıklılık zamiri ile yapılan artgönderim bazen iki kişi ismine, bazen belirsizlik zamirine, bazen bir hayvana, bazen de cansız bir varlığa artgönderimde bulunmaktadır.

Tablo 3. Karşılıklılık Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Karşılıklılık Zamiri	Artgönderim Sıklığı
Birbiri-	18

2.1.1.1.4. İşaret Zamirleri ile Yapılan Artgönderim

2.1.1.1.4.1. Bu/Bunlar İşaret Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan öge yer almakta daha sonra da artgönderim yapan işaret zamiri “bu/bunlar” yer almaktadır.

*“İhtiyar hizmetçi, Ahmet’le şöyle böyle meşgul olabilirdi. **Fakat Sabiha ile adamakıllı uğraşacak birisi lâzımdı. Onun her şeyden evvel konuşacak insana ihtiyacı vardı.** Mümtaz, **bunu** düşünürken, küçük yeğeninin hâllerine içinden gülümsedi”* (s. 12).

*“**Bu sefer, bu aranmaktan, yoklanmaktan hoşlanmayan adam, üst üste haber gönderiyor, hâl hatır soruyor, hanımefendinin, olmazsa beylerden birinin behemehâl gelmelerini, kendisini görmelerini istiyor, dükkânın arkasında eski konağın müstemilâtından olan bakımsız kısımla üstündeki iki oda için konuşacağını, kontratın geciktiğini söylüyordu. Buna şaşmağa hakları vardı**”* (s. 14).

*“Üç gün evvel Mümtaz’a ‘**Kırmızı kurdelemi takmayacağım. Babam iyileşince süslenirim!**’ demişti. **Bunu** her zamanki şuhluğuyla, etrafındakilere anladığını, onlarla dost olduğunu göstermek istediği zamanlardaki gülümsemesi ve kırıntısıyla söylemişti”* (s. 17).

*“**Bir de gerçek kederle, çocuk kafasının anlayabileceği kadar olsa da, karşılaştığı zamanlardaki ağlaması vardır. Bu sessiz olur ve çok defa yarı yolda kalırdı**”* (s. 17).

“Bir gün yerde bulduğu vişne rengine bir kurdeleyi annesine uzatmış,- ‘Saçlarıma tak, tak- demişti. Sonra bir daha başından çıkarılmasına razı olmamıştı. Bu kurdele iki seneden beri süs olmaktan çıkmış, evin içinde, ona

ait bir müessese hâline gelmişti. **Ona ait her şeyin bir kırmızı kurdelesini vardı** ki, Sabiha **bunu** bir hükümdarın nişan dağıtması gibi hediye ederdi. Kedi yavruları, bebekleri, beğendiği eşyası, -bilhassa yeni çocuk karyolası-sevgisine mazhar her şey ve herkes bu nişana sahip olurdu” (s. 17).

“Ağır bir humma ile günlerce yatmış, **Ahmet’i de bu humma içinde doğurmuştu. Bu, sekiz sene evvel bir haziran sabahı olmuştu**” (s. 18).

“Onun eline geçene kadar **Mümtaz, her şeye küskün, etrafa kapalı, gökten yalnız felaket bekleyen bir mahlûktu ve bunda da haklıydı**” (s. 25).

“Mümtaz bu yolculuğu bir türlü tam olarak hatırlayamazdı. **Hangi tepeden şehrin yanışını seyretmişler? Hangi büyük yolda o yüzlerce insanlık acayip, perişan, mustarip kabileye katılmışlardı? Kim onları sabaha karşı o yaylıya koymuş, kendisini arabacının yanına oturtmuştu? Bunlar cevapsız kalan suallerdi**” (s. 27).

“Mümtaz bu odalardan birinde dört beş çocuk ve bir o kadar kadınla beraber yatmıştı. Hanın kapısının önünde araba ve ahıra sığmayan bir yığın deve ile katır vardı. İç içe girmiş, dinlenen bu hayvanlardan biri silkinince, hepsi birden harekete geçiyor, küçük çan sesleri, nöbetçilerin bağırışları, küçük bir rüzgârın ve sessizliğin kim bilir nerelerden, hangi uzak dağların eteğinden, ıssız vadilerden, insansız kalmış köylerden toplayıp, odalarını aydınlatan isli lambanın etrafına getirip yığıldığı bozkır gecesini, onun sessizliğini, gurbet duygusunu bozuyordu. Arada sırada kapının önünde karanlıkta cigara içen erkeklerin yüksek sesle konuştukları şeyler yukarıya, onlara kadar çıkıyordu. **Bunlar mânasını anlamadan, içini ümitsizlikle, hınçla dolduran, o zamana kadar farkına varmadan yaşadığı hayatı, küçük, nazlı, iyilikle dolu hayatı birdenbire kendisi için çok katı, çok zalim ve anlaşılmaz yapan kelimeler, cümlelerdi**” (s. 28).

“Mümtaz bu konuşma ve anlatma ihtiyacının genç kıza hitap ettiğini iyi biliyordu. Fakat genç kız ne ona, ne de atını arabanın yanından ayırmayan jandarmaya, ne de hiç kimseye tek kelime söylüyordu. Dün geceki iniltileri kesilmişti. **Mümtaz, onu görmek ihtiyacıyla çıldırıyor; fakat buna cesaret edemediği için başını çevirip annesini bile aramıyordu**” (s. 30-31).

“Bundan iki gün sonra bir akşamüstü Mümtaz'la, annesi, A...'ya geldiler ve uzak bir akrabanın evine indiler. **Burası** Akdeniz'di” (s. 32).

“Mümtaz, **Akdeniz**'in ne olduğunu, nasıl bir hayat rahatlığıyla insanı kavradığını, güneşin, berrak havanın, ufkun çizgisine kadar uzanan ve her dalgayı, her kıvrımı kendi kenarlarıyla göze nakşeden sarahatin, insanı nasıl terbiye ettiğini, ruhumuza nasıl doğduğunu, hülasa üzümle zeytini, mistik ilhamla vâzıh düşünceyi, en çetin ihtirasla ferdî huzur endişesini el ele yürüten tabiatın mahiyetini sonra kitaplardan öğrendi. Fakat onları o yaşta bilmemesi, onlardan lezzet almaması demek değildi. **Buradaki** zamanı, hayatının sürüp giden kötü tesadüflerine rağmen onun için ayrı bir mevsim oldu” (s. 32-33).

“Bundan iki gün sonra bir akşamüstü Mümtaz'la, annesi, A...'ya geldiler ve uzak bir akrabanın evine indiler.(...) S...'de hayatlarının bir tarafını yakan humma **burada** da vardı” (s. 32-33).

“Mümtaz sonraları Kozyatağı'nı bu cevizliğe benzettiği için sevmişti. Fakat ekseriya gündüzleri Mermerli'de veya iskelede deniz kenarında vakit geçiriyorlar, akşama yakın **Hastahane üstüne** çıkıyorlardı. Mümtaz **burada**, yoldan denize kadar inen büyük kayalar üstünde oturup akşam saatlerini geçirmeği severdi” (s. 34).

“Bey dağlarının üstünde güneş, sanki kendi ölümünün âyinini ve kendi yıldızdan ve koyu lâcivert gölgelerden lahdini hazırlıyormuş gibi, bu dağların kıvrımlarına altın ve gümüş zırhlar geçirir, sonra alçalan ve arkaya devrilen kavis, bir altın yelpaze gibi açılır, büyük ışık parçaları şuraya, buraya ateşten yarasalar gibi uçar, kayaların üstüne asılırdı. Bu, bir mevsim gibi bereketli, velût saatti” (s. 34).

“Mümtaz, bu ikinci türkü ile küçücük ömrünün henüz mânasını dahi kavramadığı kederlerin içinden çıkar, birdenbire çok ışıklı, taptaze; fakat bununla beraber yine hasret ve ıstırap dolu **başka bir dünyaya** girerdi. **Bu**, bir ucu İzmir'in Kordonboyu'nda başlayan, öbür ucu babasının hiç anlayamadığı ölümünde biten dünya idi” (s. 38).

“Uzakta simsiyah cüssesini gördüğü vapur onun için hoşuna gidiyordu. **Hiçbir şey konuşmamış, teşekkür bile etmemiş, sadece el ve yanak öperek, hatta bütün bunları acele acele yaparak ayrılmıştı**” (s. 40-41).

“**Macide etrafındaki her şeye kendi içindeki saadet duygusunu geçiren insanlardandı. Bu**, onun cevherinde vardı: Güzelliği, iyi ahlâkı, sâkin tabiatı sonradan hissedilirdi” (s. 42).

“**İhsan büyük bir Türk tarihi yazmak** istiyordu. **Bu**, onun içtimaî doktrinini toplayacaktı” (s. 43).

“**Baudelaire'de kendisini buldu. Bunu da az çok İhsan'a borçluydu**” (s. 44).

“**Daha Bayezıt'ta bir askerî kıt'anın geçişi yüzünden tramvay durmuştu. Mümtaz bunu** fırsat bilmiş, yolun gerisini yayan yürümek için tramvaydan inmişti” (s. 45).

“**İnsanoğlu böyleydi; kendisine emniyet edilmesinden hoşlanırdı. Bu** onu hayatın efendisi, büyük ve tek yapıcısı vasıflarında içten doyuran duygu idi” (s. 48-49).

“**Mümtaz, ateşte ağır ağır kavrulmuşa benzeyen ciltleri elinde evirip çevirirken, geçen mayıs başında bu dükkâna** son defa geldiği günü düşündü. Nuran'la buluşmalarına bir saat vardı; vakit geçirmek için **buraya** uğramış, ihtiyar kitapçı ile konuşmuş, güzel ve temiz ciltli bir Şakâyık-ı Numaniye ile zeylini satın alarak gitmişti” (s. 52).

“**Üzüldüğü** belliydi; fakat **hastalığın ne olduğunu** sormadı. Mümtaz içinden -galiba **bunu** bir aile sırrı telakki etti...- diye düşündü” (s. 57).

“**Mümtaz kendi sıkıntılarının hikâyesiyle başkasını teselli etmek isteyen bir adamın sözünün bir türlü bitmeyeceğini birkaç defa tecrübe etmişti. -Üzülme, hepsi düzelir, hepsi düzelir... diye ayrıldı. Bunlar** kendisinden çok yaşlılardan öğrendiği sözlerdendi” (s. 57).

“**Dipte, dükkânın kepengine kalın, sarı, tahta çerçeveli iki büyük fotoğraf** dayalıydı. **Bunlar** Abdülhamit devrinden, yahut biraz daha yakın zamanlardan kalma Rum patriklerinin resimleri olacaktı” (s. 58).

“Bu küçük sokağın ne kadar üst üste, girift bir hayatı vardı. Nasıl bütün İstanbul, her çeşit ve her türlü modasıyla, en gizli, en umulmadık taraflarıyla buraya akıyordu” (s. 59).

“Nuran'ın halasının kızı lafı değiştirmek istedi; fakat Muazzez'in bütün bildiklerini Mümtaz'a yetiştirmesine hiçbir kuvvet mani olamazdı. Zaten genç kız bunu yapacağını, meydanın kendisinin olduğunu biliyordu; fakat işe nereden başlayacağını bilmiyordu” (s. 76).

“Mümtaz güçlükle bir -Allah hayırlı etsin...- dedi. Bu üç kelimeyi nasıl bulmuş, nasıl birbirine eklemişti. Heceleri, kurumuş gırtlğından nasıl çıkarttı? Bunu kendisi de bilmiyordu” (s. 77).

“Sabih, Nuran'a döndü: -Siz, Mümtaz'ın eski musikimize merak sardığını biliyor muydunuz? Nuran, genç adama dostça baktı. Yüzünü çok lezzetli bir meyveye benzeten bir gülümseme içinde: -Hayır, dedi. İclâl burasını saklamış olacak....” (s. 86).

“İşin garibi, adamın ilk karısının kısırlığına hakikaten inanmış olmasıydı. Bu, yanlış çıkınca -Adile Hanım yalnız bu işlerde doktorluğa inanırdı- iki çocuğun ikisinin de babası olmaması ihtimali kalıyordu” (s. 87).

“Fakat geç kalmış iki misafir gecenin mahiyetini değiştirdiler. Bunlar Nuran'a vaktiyle tambur dersi vermiş ihtiyar bir baba dostu ile o akşam onu evinde misafir edecek olan Sabih'in o semtte oturan bir arkadaşıydı” (s. 157-158).

“Ferahfezâyı, acemaşirani, beyatîyi, sultanîyegâhı, nühüftü, mahuru tercih ederlerdi. Bunlar asıl ruh iklimleriydi...” (s. 158).

“Tevfik, Nuran'ı göstererek: -Bunda epeyce istidat var; dedi. -Yapmayın, bilmiyordum... Nuran yüzü kızarak: -Anlatmadım mı Mümtaz, ben Anadolu oyunlarının çoğunu bilirim...” (s. 165).

“Nuran, Emirgân'daki evi pek severdi. -Yokuşu duymuyorum artık. O kadar alıştım. Bu, sana doğru gelmek olduğu için beni yormuyor.- İlk defa Nuran'dan bunu işittiği zaman Mümtaz şaşırdı” (s. 174).

“Zaten az çok bunu kendisi de itiraf ediyordu: **-Bana benzemeyin, diyordu. Ben iki yol arasında kalmış bir insanım.-** Ve **bunu** söylerken yüzünü gölgeleyen hüzünde ömrünün hazin tecrübesi görünüyordu” (s. 212).

“Nuran'ın annesi bu sene **Kandilli**'de oturamayacağını söylemişti. Tevfik Bey'in romatizmaları da epeyce rahatsız ediyordu. Belki de lüfer eğlenceleri ihtiyar adama yaramamıştı. Onun için onlar İstanbul'a geçeceklerdi. Mümtaz, - Dünyada tek başıma **burada** oturamam!- demişti” (s. 226).

“İhsan: -Bugün Suat da gelecek, dedi. **Mümtaz'ın yüzü asıldı. Bunu** gören Macide, bir çocuk saflığıyla: -Yapma... bana ömrümde iltifat eden tek insan...” (s. 253).

“**Aileyi, evi, şehri ve köyü** tekrar kuracağız... **Bunları** yaparken insanı da yapmış olacağız” (s. 266).

“Huxley, -**Allah var ve görünüyor; fakat sade kemanlar çalarken...-** diyor. **Bunu** çok sevdiği romancı “La Mineur Kuvarteti” için söylemişti” (s. 295).

“Orhan laboratuvarın kilidini asmış, dalgın dalgın düşünüyordu. Böyle anlarında muhakkak bir halk şarkısı söylerdi. Nitekim Mümtaz'a cevap vereceği yerde dudaklarının arasından mırıldandı:

Gide gide iki duvar arası,

Kimi kurşun, kimi bıçak yarası...

Mümtaz bu türküyü tanıyordu. Geçen büyük harpte babasıyla Konya'da iken akşamları uğradıkları istasyonda, nakliyat katarlarında sevk edilen askerler, sabaha doğru araba ile şehre sebze taşıyanlar hep **bunu** söylerlerdi” (s. 370-371).

Metinde işaret zamirinin geçtiği örnekler incelendiğinde, bazen bir cümleye, bazen bir kişi adına, bazen bir yer adına, bazen bir ad tamlamasına, bazen de bir sıfat tamlamasına bu ve bunlar işaret zamirleri ile artgönderim yapıldığı tespit edilmiştir. Gönderim öğeleri arasındaki mesafenin değiştiği gözlenmiştir.

2.1.1.1.4.2. O/Onlar İşaret Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan öge yer almakta daha sonra da artgönderim yapan işaret zamiri “o/onlar” yer almaktadır.

“Elindeki son adresi çok arkada bırakmıştı. Onu da yokladıktan sonra, Amerikan Hastanesi’ndeki bir akrabasına telefon edecek, bir de o taraflarda arayacaktı” (s. 24).

“Mümtaz, bu ikinci türkü ile küçüçük ömrünün henüz mânasını dahi kavramadığı kederlerin içinden çıkar, birdenbire çok ışıklı, taptaze; fakat bununla beraber yine hasret ve ıstırap dolu başka bir dünyaya girerdi. Bu, bir ucu İzmir’in Kordonboyu’nda başlayan, öbür ucu babasının hiç anlayamadığı ölümünde biten dünya idi. Orada da kendi çocuk muhayyilesine sığmayan bir yığın şey, orada da ölüm, gurbet, kan, yalnızlık ve içinde çöreklenen o yedi başlı ejder hüznü vardı” (s. 38-39).

“Vapur ikindiye doğru kalkacaktı. Onu bütün aile iskeleye kadar indirdiler. Orada İstanbul’a götürecek eski bir memurla karısına teslim ettiler. Mümtaz, talihe küskünlüğü içinde onlarla oracıkta vedalaşmaktan memnun oldu” (s. 40).

“Mümtaz’ın kafasında acayip bir sahne vardı ki, her okuduğu ve dinlediği oraya nakledilirdi. Antalya’da kayalık ile, N...’deki evleri, okuduğu romanların bütün hadiseleri bu iki dekorda geçer, ve oradan kendi hayatına nakledilirdi” (s. 44).

“Garip bir şekilde yalnız kendimize ait olan şeylerle uğraşüyor, yalnız onları sevmeye çalışıyordu” (s. 44).

“O günden beri Mümtaz Baudelaire’i elinden bırakmadı. Neden sonra sevdiği şairin yanına Mallarme ile Nerval geldi. Fakat genç adam onları tanıdığı zaman yolunu tayin edebilecek, seveceği şeyleri sevebilecek yaşıydı” (s. 45).

“Mümtaz’a göre Mahur Beste Dede’nin bazı beste ve semaîleri gibi, Tab’î Efendi’nin bayâtî yürük semaîsi gibi hususî yürüyüşü olan, insanı büyük mânasında kaderle karşılaştıran bir parçaydı. Onu Nuran’dan,

büyükannesinin hikâyesi ile beraber dinlediği zamanı çok iyi hatırlıyordu” (s. 61).

“Uzviyetinde **bir gizli zehirlenme** vardı; **onun** değişikliklerine göre etrafla konuşuyordu” (s. 63).

“Çarşıdan **Nuruosmaniye**'ye çıktı. **Oradan** aşağıya doğru saptı. Kiracıyı bir an evvel görmek istiyordu. Bir an evvel bütün işleri bitmeliydi” (s. 68).

“Bütün ömrümce **ölüm**e o kadar yakın yaşadım ki... **Ondan** korkmama sebep yok.- Fakat harp, hatta gidenler için bile sade ölüm değildi. Tek başına **ölüm** basit bir şeydi. Bazen insan **ona** en son çare diye bakabilirdi” (s.72)

“**Dönmesi imkânsız olan günleri** kendisinden uzaklaştırmaya çalıştı. Şu dakikada **onları** düşünmeğe hiç lüzum yoktu” (s. 75).

“İhsan hasta idi; içindeki rahatsızlık, **o renksiz külçe** hakiki şeklini almıştı. **O**, İhsan'ın hastalığı idi, onun dili ile, onun ıstırapıyla konuşuyordu” (s. 75).

“-Hepimiz eve **bir heybe havadisle** geliriz, derdi. Akşamüstü sofrada birbirimize **onları** anlatırız, sabahleyin kahvaltı ederken fasulye ayıklar gibi lüzumlu ve lüzumsuzunu ayırırız” (s. 82).

“Ve Mümtaz içinden tekrar **Nuran'ın saçlarını** düşündü: -Hep böyle düşer mi bu saç... daima elleriyle başını biraz geriye atarak **onu** düzeltir mi?..” (s. 98).

“Daha ilerisini düşünmüyordu. Çünkü yaz, kış, hangi mevsim olursa olsun, behemehâl **Paris**'i istiyordu. Bir kere **oraya** gitmeliydi” (s. 105).

“Önünde **sayısız günler** vardı ve **onları** küçük kuklalar gibi ümitleriyle giydirdiyordu” (s. 135).

“İclâl kendi hülyalarına dalmıştı. **Müstakil bir ev, iş, bir yığın iş, mesuliyet, hesaplar, uzun beklemeler, çocuk elbiseleri, mutfak ve yemekler...** Ara sıra **onların** içinden sıyrılıyor ve Muazzez'i düşünüyordu“ (s. 138).

“Mümtaz, **Boyacıköyü**'ne kadar yürüdü. **Orada** deniz kenarında küçük bir balıkçı kahvesinde oturdu” (s. 142).

“Evin kapısını açtı. Köpeği buyur etti. Fakat hayvan içeriye girmedi. Bu evde vaktiyle yalnız üç gün misafir olmağa razı olmuştu. Sonra hürriyetini tekrar

eline almış, *kovuğunda doğduğu büyük çınarın dibine gitmişti. Orada Mümtaz'ı beklemeği; ona kara gezintilerinde arkadaşlık etmeği tercih ediyordu*” (s. 144).

“Yalnız **güller** ayrı olacaktı. **Onlar** tek başına büyük meşaleler, söndürülmesi unutulmuş fenerler ve lambalar gibi yanacaktı” (s. 186).

“Akşamüstü **Büyükdere**'ye geçtiler. **Orada** küçük bir lokantada yemek yediler” (s. 187).

“Her şeyin kendi yükü altında ezildiği bu saatte, el ele içlerindeki garip talih sezişiyle **Anadoluhisarı**'na kadar geldiler. **Orada** iskelenin sağındaki küçük kahveye girdiler” (s. 226).

“**Sonbahar** büyük ve altın bir meyve gibi bütün olgunluğuyla gözlerinin önündeydi. **Onu** bütün hassalarıyla tadıyor, zamansız zamana, hafızaya mal etmek istiyordu” (s. 256).

“-Şurada **bir kilise** var da... mübarek yerdir. Fakir ama... Dileğin varsa bir adak adayıver... kabul olur. Ben **oraya** gidiyorum!” (s. 354).

“Kız çocukları **türkü** ile oyun oynuyorlardı. Ta fetihten beri belki **bu türkü**ler vardı. Ve kız çocukları **onları** söyleyerek oynuyorlardı” (s. 371-372).

Metinde o/onlar işaret zamiri ile yapılan artgönderimler daha sık kullanılmıştır. Gönderim öğeleri arasındaki mesafe de değişiklik göstermektedir.

2.1.1.1.4.3. Şu/Şunlar İşaret Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Aşağıdaki örnekten de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan öge yer almakta daha sonra da artgönderim yapan işaret zamiri “şu/şunlar” yer almaktadır.

“Sabih, Mümtaz'a sordu:

-Plakları buldun mu?

-Buldum. Ama biraz eski. Fakat asıl **bilmediklerimiz, hiç tanımadığımız parçalar** var! İhsan ki bu işe o kadar meraklıdır, o hâlde mevcudun yüzde birini bilmiyoruz, diyor. Biri çıksa da **şunları** tanıtırsa, notaları neşredilse,

diskleri yapılsa, hülasa, şu piyasa musikisinden bir parça kurtulsak!” (s. 85-86).

Metinde işaret zamirleri ile yapılan artgönderim sayısı birbirleri ile kıyaslandığında en az şu/şunlar işaret zamiri ile yapıldığı tespit edilmiştir.

2.1.1.1.4.4. Böyle Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan öge yer almakta daha sonra da artgönderim yapan işaret zamiri “şöyle/böyle” yer almaktadır.

“Mümtaz, üç gündür bu hastabakıcının peşinde idi. Bir yığın adres almış, telefonlar etmişti. Fakat bizim memlekette aranan kaybolur. Şark oturup beklemenin yeridir. Biraz sabırla her şey ayağınıza gelir. Mesela İhsan iyi olduktan altı ay sonra bile bir iki hastabakıcı mutlaka onu arayacaktır. Fakat lazım olduğu zaman... İşte hastabakıcı meselesi böyleydi” (s. 13).

*“Macide ise, kadın şefkatine ve güzelliğin terbiyesine en muhtaç olduğu zamanda onun hayatına girmişti. Onu düşünürken Mümtaz, **benim çocukluğumun bir kısmı bir bahar dalı altında geçti**, derdi. Hakikatte de **böyle** idi. Onun için İhsan'ın bu seferki hastalığı, zaten sıkıntı içinde olan genç adamı temelinden sarsmıştı. Doktorun ağzından zatürree kelimesini duyduğu andan itibaren, garip bir teheyyüç içinde yaşıyordu” (s. 25).*

Metinde böyle işaret zamiri ile yapılan artgönderimler seyrek kullanılmıştır. Şöyle zamiri ile yapılan artgönderim örneği tespit edilmemiştir. Gönderim ögeleri arasındaki mesafe de değişiklik göstermektedir.

Tablo 4. İşaret Zamirleri ile Yapılan Artgönderim

İşaret Zamirleri	Artgönderim Sıklığı
Bu	25
Şu	-
O	7
Bunlar	8
Şunlar	1
Onlar	2
Böyle	2
Bura	8
Ora	10
Şura	-

2.1.1.1.5. İlgi (Aitlik) Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan öge yer almakta daha sonra da artgönderim yapan ilgi zamiri “+ki” yer almaktadır.

*“**Güvercinler** bu ikindi sıcağında yeme karşı isteksizdiler.(...) Bir kısmı sıralandıkları karşı binaların duvarından **yerdekilerini** şüphe ile seyreliyorlardı; adeta acıyarak”* (s. 48).

*“Adile Hanım'ın **endişelerinin** yanında, **Sabih'inkiler** daha basit kalıyordu. O, Mümtaz'la Nuran'ın birbirlerinden hoşlanır görünmesinden büyük ümitlere kapılmıştı”* (s. 91).

*“**Sabih** senelerden beri gazete havadislerini bir nevi iltifat veya takdir vasıtası olarak kullanırdı. Bir gün Adile'nin hayranlarından ve evin gedikli misafirlerinden birine bu cinsten bir makaleyi anlatırken, genç adamın evvelâ sabırsızlıkla esnediğini, sonra da çekilip gittiğini görünce, birdenbire dünya havadisleri karşısında **herkesin aksülamelinin kendisinininkine** benzemediğini anlamıştı”* (s. 111).

*“**Genç kadın** şaşırmış görünmek istemedi: -Mevsimi! dedi. -Mevsimi olması hayretimize mâni değil ki... İçinden, -Sen güzelsin, ve bu güzelliğin gençliğinden geliyor. Fakat ben gene şaşıyorum.- diye düşündü. Fakat hakikaten güzel miydi? **Karşısındakini** sarhoşluklarından uzak seyretmek*

istedi. Hayır, bir şey söylemeyecekti. Hatta görmüyordu bile. Bir kamaşmadan başka hiçbir şey görmüyordu. Daha ikisi içindeki hayranlığın aynasıyla karşılaşmıştı. Tılsımlı bir aynada kendi içini, yavaş yavaş uyanan arzuyu seyrediyordu” (s. 119-120).

“Nuran gülüyordu:

-İyi ama, eşya var, biz varız. **Vücudumuz** maddi bir şey değil mi? Yani **herkesinki** gibi...

-Allah'a bin şükür... Fakat **seninki** bana göre **herkesinki** gibi değil...” (s. 194).

“Fakat Macide meşguldü. Onun bütün dikkati Nuran'da toplanmıştı.(...) Macide **karşısındakine** güldü. Macide'nin üzerinde insan sesinin garip, adeta metafizik bir tesiri vardır” (s. 204).

“Nuran Mümtaz'a baktı; elinde şişe, **kadehleri** dolduruyordu. En sonunda **kendisinininkini** doldurdu, fakat içmedi. -Ne acayip bir müşterek bağımız var? Benim eski arkadaşım ve âşığım, onun akrabası...” (s. 298).

“**Mümtaz'ın elleri** hayatla doğrudan doğruya temasa girmemişti. Onun fırınında pişmemişti. Hammalın elleri siyah, şişkin damarlı, kaba ve kalındı. - **Benimkiler**, beyaz, itinalı ve yumuşak...- ve ellerine büyük bir dikkatle baktı” (s. 361).

Metinde +ki ilgi zamiri ile yapılan artgönderimler seyrek olsa da görülmektedir. Gönderim öğeleri arasındaki mesafe de değişiklik göstermektedir.

Tablo 5. İlgi (Aitlik) Zamiri ile Yapılan Artgönderim

İlgi Zamiri	Artgönderim Sıklığı
+ki	10

2.1.1.1.6. Belirsizlik Zamirleri ile Yapılan Artgönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan sözcük veya sözcük öbeği yer almakta daha sonra da artgönderim yapan belirsizlik zamiri yer almaktadır.

“Sabiha’nın iki türlü ağlaması vardır. Birisi çocuk ağlayışıdır; zorla ve ısrarla zalim olanların ağlaması” (s. 17).

*“Ona ait her şeyin bir kırımızı kurdelesini vardı ki, Sabiha bunu bir hükümdarın nişan dağıtması gibi hediye ederdi. **Kedi yavruları, bebekleri, beğendiği eşyası, -bilhassa yeni çocuk karyolası-** sevgisine mazhar her şey ve herkes bu nişana sahip olurdu”* (s. 17).

*“İki katlı, fakat o küçük spor otomobilleri gibi, neredeyse mukavvadan zannedilecek fakir bir evin penceresinden bir tango sesi geliyor, yol ortasında toza bulanmış **kız çocukları** oyun oynuyorlardı. Mümtaz, onların türküsünü dinledi:*

Aç kapıyı bezirgânbaşı, bezirgânbaşı

Kapı hakkı ne verirsin? Ne verirsin?

Çocukların hepsi gülbüz ve güzeldi” (s. 23).

“Hizmetçi, birisinin kapıda beyi beklediğini haber vermişti. Babası, bütün gün akşama kadar peşinden koştuğu yük arabasına dair bir haber geldiği zannıyla koşmuştu. Sonra bir silah sesi, tek, kuru, hatta akissiz bir ses. Ve koskoca adam bir eli karnının üstünde, adeta sürünerek, yukarıya kadar çıkmış ve orada sofada, yere yıkılmıştı. Bunların hepsi beş dakika bile sürmemişti” (s. 26).

“Hafızasında gerisi gelmeyen birkaç hayal vardı. Bunlardan biri, annesinin yola çıkar çıkmaz değişmesiydi. Artık o, kocasının ölüsü üzerinde ağlayan, sızlayan kadın değildi” (s. 27).

“Hanın kapısının önünde araba ve ahıra sığmayan bir yığın deve ile katır vardı. İç içe girmiş, dinlenen bu hayvanlardan biri silkinince, hepsi birden harekete geçiyor, küçük çan sesleri, nöbetçilerin bağırıışları, küçük bir

rüzgârın ve sessizliğin kim bilir nerelerden, hangi uzak dağların eteğinden, ıssız vadilerden, insansız kalmış köylerden toplayıp, odalarını aydınlatan isli lambanın etrafına getirip yığıldığı bozkır gecesini, onun sessizliğini, gurbet duygusunu bozuyordu” (s. 28).

“Mümtaz, o günü çok iyi hatırlardı. **Her taraf güneş içinde idi. Aydınlık evlerin tahta duvarlarında, kiremitler üstünde, bembeyaz şosede ve yol ağzlarından ikide bir karşılarına çıkan deniz parçalarında, eski camiın sarı boyalı duvarlarında, mezarlığın küçük ve tozlu ağaçlarında, sivri taşlarında, dönüşte bir aylık arkadaşlarını oynar gördüğü yıkık kale bedenlerinde, her tarafta billur sazlarını kurmuş, o acayip, sâri, her şeyi yenen hayat şarkısını söylüyordu... Arılar, sinekler, küçük sokak kedileri, oturdukları evin önünü benimseyen köpek, her tarafa dağılmış güvercinler, herkes ve her şey bu musikiden, bu davetten sarhoştı**” (s. 39-40).

“**Arılar, sinekler, küçük sokak kedileri, oturdukları evin önünü benimseyen köpek, her tarafa dağılmış güvercinler, herkes ve her şey bu musikiden, bu davetten sarhoştı**” (s. 40).

“**Güvercinler** bu ikindi sıcaklığında yeme karşı isteksizdiler.(...) **Bir kısmı** sıralandıkları karşı binaların duvarından yerdekilerini şüphe ile seyrediyorlardı; adeta acıyarak” (s. 48).

“**Güvercinler** bu ikindi sıcaklığında yeme karşı isteksizdiler. (...) Fakat **hiçbiri** istediği gibi kımıldamıyor, dantelalı birkaç uçuş topraktan ancak yarım arşın yüksekliğinde çırpınıyor, sonra heyecan sönüyordu” (s. 48-49).

“Üstelik içi rahat değildi, **kafası ikiye, hatta üçe bölünmüştü**. Bir Mümtaz, belki en mühimmi, talihten en çok korkan, düşüncesini gizlemeğe en fazla çalışanı; orada, evde hastanın başı ucunda, onun dalan gözlerine, kuruyan dudaklarına, inip çıkan göğsüne bakıyordu. **Öbürü** Nuran'ın şu dakikada bulunması ihtimali olan İstanbul'un her köşesinde onunla beraber olabilmek için parçalanıyordu; sanki her rüzgâra kendisini parça parça dağıtıyordu. Bir üçüncü Mümtaz demin tramvayı durduran kıt'anın peşine takılmış, bilinmeze, talihin haşın cilvelerine doğru yürüyordu. Kaç gündür hadiseler üzerinde düşünüyordu” (s. 50).

“Tanıdığı dükkâncılardan biri kendisine dostça bir işaret etti. Mümtaz, ne var, ne yok? diyen bir çehre ile yaklaştı. Dükkâncı eliyle peykenin bir tarafında üst üste sicimle bağlı, **eski meşin ciltli bir kitap dizisini** gösterdi.- Birkaç eski mecmua var... Görmek isterseniz...- Sicimi çözdü; kitapları silerek ona uzattı. Meşin ciltlerin çoğu kıvrılmış, **bir kısmı** da arkalarından çatlamıştı” (s. 51-52).

“Dükkâncı eliyle peykenin bir tarafında üst üste sicimle bağlı, eski meşin ciltli bir kitap dizisini gösterdi.-**Birkaç eski mecmua** var... Görmek isterseniz...- Sicimi çözdü; kitapları silerek ona uzattı. (...) **Mecmualardan biri** baştan aşağı çok kötü bir yazıyla kopya edilmiş bir Yunus Divanı'ydı; fakat haşiyelerde Bâkî'den, Nefî'den, Nâbî ve Galib'den alınmış gazeller vardı” (s. 53).

“Mecmualardan biri baştan aşağı çok kötü bir yazıyla kopya edilmiş bir Yunus Divanı'ydı; fakat haşiyelerde Bâkî'den, Nefî'den, Nâbî ve Galip'ten alınmış gazeller vardı. Sonuna doğru birkaç yaprakta muhtelif ellerle, daülfilfilli, kakuleli, raventli **birçok ilaç** yazılıydı. **Birinin** üstünde kırmızı yazıyla Macuni-i Lokman Hekim başlığı vardı. **Bir başkası** bir soğanın içine karanfil doldurarak ateşte pişiriyor, iksir-i hayat yapıyordu” (s. 53).

“Bedesten'e doğru saptı. Müzayede salonu boştu. Fakat **iki taraflı camekânlar**, odalar, yarınki büyük satış için hazırlanmıştı. **Camekânlardan birinde** iki aydan beri dedikodusu bütün İstanbul'u dolduran eski mücevherlerden biri tek başına, küçük bir yıldız topluluğu gibi haşın, insan dışı, fakat güzel parlıyordu” (s. 64).

“Bir yığın iç parçalayıcı yokluktan ibaret bir dünya idi bu. Hep böyle oluyor, çoktan beri **iç içe odalarda** yaşıyor gibi, **birinden öbürüne** geçiyordu” (s. 75).

“Fakat dönmesi imkânsız olan, onu bırakmak niyetinde değildi. Şimdi de karşısına **iki genç kız kıyafetinde** çıkmıştı. **Biri** kırmızısı bol emirmesi içinde sadece tül ve kıvrım, **öbürü** çok açık göğsü omuza doğru, hiçbir şey tutmayan tek bir düğme ile kesişin düzlüğünü mühmel yapan ve vücuda adeta o anda ve çarçabuk, ancak elden geldiği kadar örtülmüş hâlini veren sarı elbisesinde sade telâş, nefes nefese karşısına dikildiler” (s. 76).

“Mümtaz için **kadın güzelliğinin iki büyük şartı** vardı. **Biri** İstanbullu olmak, **öbürü** de Boğaz'da yetişmek. **Üçüncü** ve belki en büyük şartının tıpkı tıpkısına Nuran'a benzemek, Türkçeyi onun gibi taganni edercesine konuşmak, karşısındakine onun gözlerinin ısrarıyla bakmak, kendisine hitap edildiği zaman kumral başını onun gibi sallayarak konuşana dönmek, elleriyle aynı jestleri yapmak, konuşurken bir müddet sonra kendi cesaretine şaşıracak öyle kızarma, hiçbir özentisiz, telaşsız, büyük ve geniş, suları, dibi görünecek kadar berrak, bir nehir gibi hayatın ortasında hep kendi kendisi olarak sakin, besleyici akmak olduğunu o gün değilse bile, o haftalar içinde öğrendi” (s. 81).

“O da alt kamaraya göz atmadan yukarıya çıkmağa razı olmamış, orada çoktan beri rastlamadığı bir dostunu karısıyla beraber görmüş, içinden; - Sanki başka gün karşıma çıksan ne olurdu?- diye diye yanlarına oturmuş, biraz sonra **Nuran bir elinde** birkaç paketle, bir çanta, **öbüründe** yedi yaşlarında, lepiska saçlı bir kız çocuğu, içeriye girmişti” (s. 81).

“ Zaten **evcek** böyle idiler. -**Hepimiz** eve bir heybe havadisle geliriz, derdi-” (s. 82).

“**İclâl'le Muazzez'in** aralarında **birincisinin** sadece tesadüfle öğrenmesi, **ikincisinin** ise büyük bir tecessüsle herhangi bir meselenin peşine düşmesi gibi bir fark vardı” (s. 83).

“Bu tanışmadan sonra bir akşam kendi evinde **Mümtaz'la Nuran'dan** bahsetmek, küçük çizgilerle onun tecessüsünü uyandırmak, adeta iğnelemek, ertesi gün bir ikindi ziyaretinde Nuran'a aynı şeyi yapmak, **ikisinin** de zihinlerini karıştırmak, sonra bir akşam onları yemeğe davet etmek, **ikisini** de böylece evinin, sofrasının, tek başına dolduramadığı gece saatlerinin bir nevi demirbaşı yapmak!” (s. 90).

“Yolun başında **arkadaşları** bekliyorlardı. Onlara doğru yürüdü. (...)Kol kola girerek tıpkı senelerce evvel olduğu gibi, caddeyi yarı tutarak, güle konuşa yürüdüler. **Hiçbiri** Mümtaz'ın dalgınlığını fark etmedi” (s. 94-95).

“Sabih'in teyzesi şişman, yüzünden iyilik ve hayat neşesi akan bir kadındı. Otuz beş sene astımlı, huysuz, bir saati öbürüne uymaz bir kocanın kahrını

çekmiş, üst üste, nasıl, hangi sebeplerle yaptığını bilmediği borçlarını ödemiş, kocasını düşündükçe huy ve ahlâklarına bir türlü güvenemediği **dört çocuğunu** büyütüp yetiştirmiş, **hepsini** teker teker evlendirip yer yurt sahibi etmiş, şimdi ömrünü misafir ağırlamakla geçiriyordu” (s. 109-110).

“Verandada her zamanki gibi yedi sekiz misafir vardı. Sabriye Hanım'ın bütün çocukları kendi ahbablarını ona devrederek evden ayrılmışlardı... **Büyük oğlunun piket arkadaşı Yaşar Bey - Nuran'ın dayısının oğlu- büyük kızının görümcesi Nuriye Hanım, ortanca oğlunu kumara alıştırdıktan ve tahsilini yarıda bırakmasına sebep olduktan sonra, kendisi mühendis mektebini birincilikle bitiren İffet Bey, küçük kızının lise arkadaşı Muazzez, hepsi** oradaydılar. Sabriye Hanım kendisini pek az ziyaret eden çocuklarının yokluğunu onlarla telafi etmeğe çoktan alışmıştı” (s. 111).

“Ağaç, su, aydınlık, rüzgâr, Boğaz köyleri, eski masallar, okuduğu kitap, gezdiği yol, konuştuğu ahbap, başının üstünden geçen güvercin, sesini duyduğu ve cüssesi, rengi, hayat nasibi ne olduğunu bilmediği yaz böcekleri, hep Nuran'dan gelen şeylerdi. **Hepsi** ona aitti” (s. 139).

“Bütün bu insanlar dostlarıydı. Tıpkı **bu kahve, bu ağlar, bu duvara dayalı direkler, biraz ilerideki cami, çeşme** gibi, **hepsi** dostuydular” (s. 143- 144).

“Sade kendisi değil, **bütün aile** böyleydi. **Hepsini**, kendilerinden çok evvel, geçmiş bir takvim yaprağına ait bir akşama benzeyen bu aşk macerası terbiye etmiş, onlara ve etrafindakilere yaradılışlarına göre ayrı ayrı kederler hazırlamıştı” (s. 148).

“Talât Bey'in macerasından sonra bütün ailede garip bir boşanma taassubu başlamıştı. Hiçbir şey boşanmak kadar ayıp görülmedi. Hatta bu yüzden **aileye giren damatların çoğu** bütün kabahatlerin affedileceğini evvelden bildikleri için şımarmıştılar. **Bazıları** karılarını bir kuru ekmeğe muhtaç etmişlerdi” (s. 148-149).

“**Nuran, eski hocasının ısrarına dayanamadığı için bu değişikliği kabul etti. İkisi** de alaturka musikiyi çok sevmekle beraber, muayyen makamlardan öteye pek az geçerlerdi” (s. 157-158).

“Hakikatte **iki Nuran** vardı. **Biri** kendisinden uzakta olardı ki, her attığı adımda maddî hüviyeti biraz daha değişir, arzunun, hasretin kimyasıyla adeta ruha ait bir varlık olur ve dokunduğu her şeye kendisinden bir yığın şeyler kata kata, bütün uzaklıkları, geçtiği her yeri yaşanan hayatın üstünde bir âlem yapar ve kendi akislerinden başka bir şey olmayan bu âlemin ortasında yine kendisi olarak yaşardı” (s. 172-173).

“Tevfik Bey'in zoruyla sandalda bir gece tıpkı eski mehtap saflarında olduğu gibi, içki bile içmişlerdi. Nuran balıktan yorulduğu zaman dayısının mırıldandığı şarkı veya besteye iştirak ediyor; Tevfik Bey, yeğeninin kendisine yardıma geldiğini görünce sesini yükseltiyor, lüfer avı musiki safasına dönüyordu. **Bütün kayıkçılar** ihtiyar adamın dostuydular. Yaşlılar, Nuran'ı çocukluğundan tanıyordu. Zaten genç kadın **hepsiyle** arkadaş olmuştu” (s. 215).

“Tevfik Bey gülümsedi: -Hünerler el değiştirmezlerse devam etmezler... dedi. Bütün öğleyin boyuna canı sıkılmıştı. Bir zamanlar **büsbütün başka şekilde uğraştığı meseleler** şimdi onu rahatsız ediyordu. Hareketten uzakta ihtiyarlamamanın verdiği bir küskünlükle **hepsini** bir tarafa bırakmıştı” (s. 278).

“**Yaşar**, bu düşmanlık içinde **Adile**'ye karşı olan kinini de unutmuştu. Hemen her gün onun evindeydi. Açıkça bir kelime söylemeden işbirliği yapmışlardı. **İkisi** de er geç Nuran'ın Adile'ye doğru kayacağını tahmin etmişlerdi” (s. 323-324).

Metindeki örnekler incelendiğinde belirsizlik zamiri aracılığıyla gönderim yapan ögeler ile gönderim yapılan ögeler arasında içine alma, kapsama ilişkisi bulunmaktadır. Gönderim ögeleri arasındaki mesafe de değişiklik göstermektedir.

Tablo 6. Belirsizlik Zamirleri ile Yapılan Artgönderim

Gönderim Türü	Artgönderim Sıklığı
Belirsizlik Zamirleri	40

2.1.1.1.7. Soru Zamirleri ile Yapılan Artgönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan öge yer almakta daha sonra da artgönderim soru zamiri yer almaktadır.

“Emma, en şirin tebessümlerinden biriyle cevap verdi:

-İstakozdan sonra düşünüyoruz... Fakat beraber yaşadığı adamın sofrada yemek beklemekten -tabii bütün Türkler gibi- ne kadar sıkıldığını hatırlayarak ilâve etti:

-İstersen bir şinitsel veya bonfile...

-Peki, sana bir şinitsel veya bonfile... Garsona döndü: -Hangisini tavsiye edersin?-” (s. 104).

“Ben senin gibi miyim? Ben sefil, maddî, ayyaş, vazifesinden kaçan bir adamım. Benim ömrüm bîçare bir israftır. Su gibi akıyorum. Hastayım, içki içiyorum; evlât babasıyım, yüzlerini görmek istemiyorum. Kendi hayatımı bir tarafa bırakmışım, her an başka bir insanın derisinde yaşıyorum. Bir hırsız, bir katil, bacağını sürükleyerek yürüyen bir zavallı, hepsi, her gördüğüm canlı mahluk, benim için ayrı ayrı davetler oluyor. Beni çağırıyorlar. Hepsinin peşlerinden koşuyorum. Bana kabuklarını açıyorlar, yahut ben onlara vücudumu açıyor, fark etmeden içime yerleşiyorlar, elimi, kolumu, düşüncemi zapt ediyorlar, korkuları, vehimleri, benim korkularım, vehimlerim oluyor, geceleyin onların rüyasını görüyorum. Onların azabıyla uyanıyorum. Sade bu mu? Bütün inkâr edilenlerin azabını içimde yaşıyorum. Her düşüşü tecrübe etmek istiyorum. Bizim bankanın kasasını, bana emanet edilen kasayı kaç defa soydum biliyor musun?

Macide ağlayacak gibiydi:

-Neler söylüyorsun Suat?.. Dinlemeyin bunu Allah aşkına... Ter içinde baksanıza...” (s. 310).

Metinde soru zamiri ile yapılan artgönderimin sadece iki örnekte görülmesiyle zamirler ile yapılan artgönderim örnekleriyle kıyaslandığında en az

soru zamiri ile yapılan artgönderimin kullanıldığı tespit edilmiştir. Gönderim ögeleri arasındaki mesafe de değişiklik göstermektedir.

Tablo 7. Soru Zamirleri ile Yapılan Artgönderim

Gönderim Türü	Artgönderim Sıklığı
Soru Zamirleri	2

2.1.1.2. Ad Öbekleri ile Yapılan Artgönderim

“Huzur” adlı romanda ad ve ad tamlamalarının da artgönderim ögesi olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

“Mümtaz'ın hayatında **İhsan**'la karısının çok büyük bir yeri vardır. Babasının ve annesinin birkaç hafta ara ile ölümünden sonra onu **amcasının oğlu** büyütmişti “ (s. 25).

“**İhsan** Mısır'daki esirliğinden yeni dönmüştür. Sıhhati Anadolu'ya geçmesine mani idi. Onun için İstanbul'da gizli bir teşkilatta çalışıyordu. Babası, evde **kardeşinin oğlundan** çok bahsetmişti.” (s. 41).

“**Mümtaz** babasının bu sözlerini dinlerken, amcasının kendisinden yirmi üç yaş büyük oğluna, kendi zihninde başka türlü birkaç sima birden hazırlamıştı. (...) Bir ayağı sakat, çiçekbozuğu, gözlerinin içi gülen bir adam birdenbire onu yakalamış; **-Emmi oğlu** böyle sevilmez...- diye havaya kaldırmış, -Böyle asık suratlı olma, her şeyi unut...- diye öğüt vermiş, hatta karşılık beklemeden onunla arkadaş olmuştu” (s. 41).

“Bir hafta sonra da **İhsan Macide** ile evlendi. Mümtaz **ağabeyisinin karısını** ilk görüşte beğenmiş, **İhsan'ın** adeta alay ederek, -nasıl buldun?- diye yaptığı işarete farkında olmadan, -çok mesudum-, diye cevap vermişti” (s. 41-42).

“Mümtaz **İhsan'ı** daha sonra, asıl onun fikir hayatına girince tanıdı. (...) Sınıfta ilk defa **amcasının oğlunu** görünce, ben tanıdığım insandan nasıl bir şeyler öğrenirim?... diye düşünmüştü” (s. 42-43).

“**Mümtaz** için bu ders evde de devam ediyordu. Ve bir gün farkına varmadan **İhsan'ın** adeta küçük bir yol arkadaşı olduğunu, birçok şeyleri kendisine

anlattığını, kendisiyle münakaşa ettiğini, ona ufak tefek yardımlar ettiğini görünce şaşırmıştı” (s. 43).

“Bir boşluğa kendini bırakır gibi anlattı: -Belki biliyorsun, canım... Haber filân dediği, **Fahir**'le, Nuran'ın barışması. Yarın İzmir'e gidiyorlar. Nikâhları orada olacak. (...) Bu yilandan kurtar beni...- der gibi baktığını görünce, **Fatma'nın babasını** çok sevdiğini ilâve etti” (s. 77).

“İkisi de birbirini çok sevmişler; fakat vücutça hiç tanımamışlar, **Fahir** sinirli ve bezgin, **Nuran** sadece sabırlı, yan yana, birbirlerine kapalı, fakat gündelik işlerde açık, iki tesadüf mahkûmu gibi yaşamışlardı. (...) Fakat çocuğunu çok sevmesine rağmen ev, **Fahir'i** daima sıkmış, **karısının** sessiz, yumuşak ve kendi âlemine gömülmüş hayatını daima yadırgamıştı” (s. 80).

“**Fahir'e** göre **Nuran** ruhen tembeldi. Hakikatte ise **kadın** yedi sene bu yarı uyku hayatından onun kendisini uyandırmasını beklemişti” (s. 80).

“İşte **Emma**, Köstence plajlarında tesadüf ettiği **Fahir'in** hayatına böyle bir tecrübe ile girmişti. (...) Sanki bir yarışta imiş gibi, **metresinin** arkasından nefesi tıkana tıkana iki sene koşmuş, yetişip onu geçemediğini görünce bütün dizginlerini teslim etmişti” (s. 80-81).

“**Mümtaz**, kendisine tanıtıldığı zaman genç kadın gülerek: - Ben sizi tanyorum, dedi. Sabahleyin aynı vapurda geldik. Siz, **İclâl'in arkadaşı Mümtaz Bey'siniz. İclâl'in arkadaşı** kelimelerini, altları çizilmiş gibi söylemişti” (s. 81-82).

“-**İclâl** başka... dedi. O, on dört sene piyanoya çalıştı. Konservatuara devam etti. Gerçekten anlar ve sever. Nuran **akrabası** için mübalâğa etmiyordu” (s. 87-88).

“Birdenbire masanın öbür ucunda sabırsızlanan **Fatma'yı** gördü. **Kız** çok güzeldi, fakat garip bir hırçınlıkla bu güzellik kaybolmuştu. Annesini kışkandığı belliydi. İçinde bir ümit belirdi; yüreği sonsuz bir merhamet ve şefkatle suya atılmış Japon oyuncağı gibi birdenbire açıldı. Önünde bir ufuk vardı. **Çocuğa** baktıkça bu işin çıkmayacağını anlıyordu” (s. 92).

“**Adile** hınçla kocasına baktı ve yavaşça, fakat içinde bütün bir katliâm arzusu parıldayan sivri bir sesle fısıldadı: -Sokakta topluyorsun, değil mi? Sabih **karısına** her zamanki tatlı bakışla bir göz işaret etti. Onun bütün gün niçin her şeye hiddet edeceğini biliyordu. -Bir köşeye otururum, lâfa karışmam. Ev sahipleri tahammül etsinler!- Zamanla **karısına**, bütün aksak taraflarını öğrendiği eski bir otomobil gibi alışmıştı” (s. 102).

“**Fahir Emma**’yı bir müddet süzdü:- Ne münasebeti var şimdi bu sözün? **Kadın** büyük bir hata yaptığını anladı. Bu işten hiç bahsetmemeliydi! Başını eğdi ve istakozunu yemeğe başladı” (s. 107).

“-Kimden?-**Ressam Cemil**’den... **Emin Bey’in talebesi!**” (s. 114).

“**Kitapçı Kemal**’in önünde durdular. Nuran bir iki gazete, roman aldı. (...) **Kitapçı** paranın üstünü verdi” (s. 120).

“O gece **Adile Hanım**’ın sofrada kendisine ve Nuran’a iki üç bakışını yakaladı. **Ev sahibi** kendisine gizliden gizliye; -Ben sana gösteririm- der gibi bakıyordu” (s. 161).

“**Fatma**’da, babasının kendilerini bıraktığı günden beri insanlara karşı emniyetsizlik, kendisine ait her şeyi kaybetmek korkusu tabî hâl olmuştu. Bu itibarla Mümtaz’ı kıskanıyordu. Fakat bu kıskançlığı genç adam için daha elîm yapan şeyler de vardı. **Çocuk** bir türlü ona karşı alacağı vaziyeti bulamıyordu” (s. 171).

“O günden sonra Mümtaz için **Nuran**’ın evini düşünmek ayrı bir haz oldu. **Sevgilisi** gidip de tek başına kaldığı saatlerde, yahut evden hiç çıkmayacağını söylediği günlerde, onu bu ev içinde düşünmek itiyadını aldı. Nuran’ın hayat çerçevelerinden en mühimmine sahip olduğu için, artık genç kadının düşüncesi onu hiç bırakmıyordu” (s. 171).

“Fakat **evin asıl sahibi olan kadını** konuşmak için bir türlü ele geçiremiyordu. **Mal sahibi** Emirgân’a uğramıyordu” (s. 187).

“Mümtaz, biraz da kendi hâline gülerek anlattı. **Nuran**’a ait bir şeyi ondan ne diye saklayacaktı? **Kadın** ilk önce alayla sonra yüzü değişerek dinledi. -

Niçin bugünü yaşamıyorsun Mümtaz? Neden ya mazidesin, ya istikbaldesin. Bu saat de var” (s. 191).

*“-Bende **İhsan**'ın tesiri büyüktür. **Asıl hocam** odur. Onun sayesinde o kadar az yoruldum ki... **İhsan**'ın en güzel tarafı, insan için yolları kısaltmayı bilmesidir” (s. 199).*

*“Bir haftadır ki, **İhsan**'ı görmemişti. Acaba ne yapıyordu? Ne hâldeydiler? O akşam Köprü'de onlara tesadüf ettiler. Macide ile kol kola yürüyorlardı. Öbür elinde ağırca bir valiz vardı. Mümtaz, Nuran'ı tanıştırdı. Sonra sordu: - Nereden böyle **ağabey**? -Bir haftadır Suadiye'deydik. Biraz dinlendik” (s. 203-204).*

*“Bir haftadır ki, **İhsan**'ı görmemişti. Acaba ne yapıyordu? Ne hâldeydiler? O akşam Köprü'de onlara tesadüf ettiler. **Macide** ile kol kola yürüyorlardı. (...) Biraz dinlendik. -İnanma Mümtaz, bir hafta akşamlara kadar o kürek çekti, yüzdü, ben de karşısında, güneşte piştim. İkisinin de yüzü kıpkırmızıydı. Mümtaz bu bir hafta içinde Macide'nin çektiklerini tasavvur edebiliyordu. **İhsan** onsuz kalmağa tahammül edemezdi. Hayatının her safhasında **karısını** yanında görmek ihtiyacındaydı” (s. 203-204).*

*“Mümtaz daha o gün bu üç ayrı hüviyetin **Nazife Hanım**'da ne kadar tatlı bir halita yaptığını gördü. (...) Mümtaz, Kandilli'deki köşte **Nuran'ın annesi** tarafından dostça karşılanmasında Tevfik Bey'in dostluğunun nasıl bir payı olduğunu biliyordu. **Kadın** onun ziyaretine en isteksiz olduğu zamanlar bile kardeşinin neşesine dayanamaz, onun tarafından sürüklenirdi” (s. 162-210-211).*

*“Mümtaz, Kandilli'deki köşte Nuran'ın annesi tarafından dostça karşılanmasında **Tevfik Bey**'in dostluğunun nasıl bir payı olduğunu biliyordu. Kadın onun ziyaretine en isteksiz olduğu zamanlar bile **kardeşinin** neşesine dayanamaz, onun tarafından sürüklenirdi” (s. 210-211).*

*“Mümtaz'ın taaccüp ettiği şey, aşklarını bu ihtiyar hovardanın ciddiye almasıydı. **Tevfik Bey**'in uçarı hayatında bu cinsten bir ihtirası beğenmesini tabii gösterecek pek az şey vardı. (...) **Nuran'ın dayısı** bir gün lâf arasında ona, bizim çapkın diye tanıdığımız ve her hangi bir ömür muhasebesini*

yaparken, yahut iflâs etmiş bir hayalin tesiri altında kaçırdığımız eğlenmek fırsatları arkasından üzüldürken kışkandığımız insanların çoğunun, -bir kadını lâyıkıyla sevmek fırsatına ermemiş, yahut bu fırsatı kaçırmış insanlar olduğunu, onların peşinde koştukları bir keyfiyeti, bir ideali, aynı tecrübenin bir yığın tatsız tekrarıyla telâfiye çalıştıklarını,- hülâsa, kıskanılacak olanların Mümtaz gibi tek sevgi ile yaşayanlar olduğunu söylemişti” (s. 211).

“Mümtaz, **Tevfik Bey**'in aşk üzerindeki bu düşüncelerinde kendi fikirlerinin bir başka çeşidini bulmaktan memnundu. Vâkıa **Nuran'in dayısı** Mümtaz gibi bu işe metafizik bir çeşni katmıyordu; fakat realiteyi görüyordu” (s. 211).

“**Tevfik Bey**, on seneden beri doğru dürüst denize çıkmamış, yüksek sesle şarkı söylememiş, eğlence âlemlerinde görünmemiş, yalı çocuklarıyla, eskiden olduğu gibi sağa sola mektup göndermemişti. Herkes bunu karısının ölümünden duyduğu kedere yorarak, onun kadar eğlence düşkününü bir adamda bu vefalı bağlanışa şaşıyorlar, bir kısmı -Muhakkak vicdan azabı çekiyor.- diye tefsir ediyorlar, bir kısmı da bu on senelik münzevî hayatın getirdiği haklı şüphe altında onun içten içe övündüğü, o kadar lezzetle hatırladığı mazisini büsbütün silmeğe hazırlanıyorlar, -Kim bilir, belki de **adamcağızın** günahını aldılar, beyhude yere iftira ettiler. Hiç karısına bu kadar bağlı olan adam o anlatılan kepazelikleri yapar mı?- diye düşünüyorlardı” (s. 212).

“**Tevfik Bey**'in zoruyla sandalda bir gece tıpkı eski mehtap saflarında olduğu gibi, içki bile içmişlerdi. **Nuran** balıktan yorulduğu zaman dayısının mırıldandığı şarkı veya besteye iştirak ediyor; **Tevfik Bey**, **yeğeninin** kendisine yardıma geldiğini görünce sesini yükseltiyor, lüfer avı musiki safasına dönüyordu” (s. 215).

“-**Nuran Hanım** denizden vazgeçmez... (...) **Adamcağız** elinden gelse bütün Boğaz'ı **Tevfik Bey'in yeğenine** düğün hediyesi olarak verirdi” (s. 215-216).

“-**Nuran Hanım** denizden vazgeçmez... Zaten babası da çok severdi...- Bunu söyleyen **altmışlık kayıkçı**, -Hele bir kere bir yalı bulup yerleşin... Bakın sizi nasıl besleyeceğim...- diyordu. **Adamcağız** elinden gelse bütün Boğaz'ı **Tevfik Bey'in yeğenine** düğün hediyesi olarak verirdi” (s. 216).

“Fakat **Fatma**'nın hırçınlığı bütün bu hülyaları imkânsız yaptı. **Çocuk**, Mümtaz'ın daha kapıdan ayak attığını görür görmez aksiliğe başladı” (s. 227).

“**Fatma** kuyunun kenarında yerde upuzun yatıyordu. Mümtaz onu kaldırırken Yaşar da yanına geldi. **Çocuğunun** vücudunda belli başlı bir yara yoktu. (...) Yaşar, **çocukla** meşgul olacağı yerde ona dönerek çok yavaş, adeta yılan ısılığına benzeyen bir sesle -Bırakın şu çocuğu- dedi. -Yaptığınız yeter... öldürecek misiniz?-” (s. 229).

“**Mümtaz** bir bira ile yiyecek bir şey istedi. (...) Bununla beraber **dükkânın tek müşterisi** değildi” (s. 241).

“Dizlerinin üzerine attığı ince battaniyeyi silkerek ayaklarına topladı; **Macide**'yi; -**Benim hanım kızım...** diye yanına çağırdı” (s. 250).

“İlk önce **Tevfik Bey**'e; -**Mîrim**, ferahfezaya var mısın? diye sordu”(s.280).

“O kadar ki, musiki bittikten sonra tekrar **Tevfik Bey** ve Emin Dede, yine aynı makamın etrafında dolaşan besteleri ve semaîleri okurken Mümtaz evvelden tanıdığı bu eserleri, şimdi aynı ümitsizlik hissi içinde dinledi. Hatta, **dayısına** her zaman olduğu gibi refakat eden Nuran'ın sesini, yine her zaman yaptığı gibi etrafından ayırmağa çalışınca, bu sesle kendi arasında bir nevi engelin varlığını vehmetti” (s. 292-293).

“**Emin Bey** taksimini bitirir bitirmez izin aldı. Cemil'i, çok yormamak şartıyla, onlara bırakıyordu. Mümtaz **misafirini** yokuşun başına kadar uğurladı. Ve isteksiz isteksiz eve döndü” (s. 296).

“**Macide** ağlayacak gibiydi:

-Neler söylüyorsun Suat?.. Dinlemeyin bunu Allah aşkına... Ter içinde baksanıza... Mümtaz **yengesine** baktı; yüzü bembeyazdı, gözleri büyük büyük açılmıştı. Macide tam bir asap krizi içindeydi” (s. 310).

Metindeki örnekler incelendiğinde ad ve ad tamlaması aracılığıyla gönderim yapan ögeler ile gönderim yapılan ögeler arasındaki mesafenin değiştiği görülmektedir.

Tablo 8. Ad Öbekleri ile Yapılan Artgönderim

Gönderim Yapılan Öge	Gönderim Ögesi	Artgönderim Sıklığı
İhsan	Amcasının oğlu	2
	Kardeşinin oğlu	1
	Ağabey	1
	Asıl hocam	1
Nuran	(Fahir'in) Karısı	1
	Kadın	2
	(Mümtaz'ın) Sevgilisi	1
	(Tevfik Bey'in) Yeğeni	1
	Nuran Hanım	1
	Tevfik Bey'in yeğeni	1
Mümtaz	Emmi oğlu	1
	İhsan'ın adeta küçük bir yol arkadaşı	1
	İclâl'in arkadaşı Mümtaz Bey	1
	Dükkânın tek müşterisi	1
Macide	Ağabeyisinin karısı	1
	Benim hanım kızım	1
	(Mümtaz'ın) Yenge	1
İclâl	(Nuran'ın) Akrabası	1
Fahir	Fatma'nın babası	1
Emma	Metres	1
	Kadın	1
Fatma	Kız	1
	Çocuk	5
Adile Hanım	(Sabih'in) Karısı	2
	Ev sahibi	1
Ressam Cemil	Emin Bey'in talebesi	1
Kitapçı Kemal	Kitapçı	1
Nazife Hanım	Nuran'ın annesi	1
	Kadın	1
Tevfik Bey	Kardeşi	1
	Nuran'ın dayısı	2
	Adamcağız	1
	(Nuran'ın) Dayısı	2
	Mirim	1
Evin asıl sahibi olan kadın	Mal sahibi	1
Altmışlık kayıkçı	Adamcağız	1
Emin Bey	Misafir	1

2.1.1.3. Sıfat Öbekleri ile Yapılan Artgönderim

“Huzur” adlı romanda niteleme sıfatları, işaret sıfatları, belirsizlik sıfatları, sayı sıfatları ve soru sıfatlarının artgönderim ögesi olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

2.1.1.3.1. Niteleme Sıfatları ile Yapılan Artgönderim

“Huzur” adlı romanda sıfatlar sözcük öbekleri oluşturarak metnin kişilerine dair bizlere daha geniş bilgiler sunmaktadır. Aşağıdaki örneklerden de anlaşılabacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan metin kişisi yer almakta daha sonra da artgönderim yapan sözcük veya sözcük öbeği yer almaktadır. Metinde yer alan kişilerin tekrar edilmesi yerine onların yaşı, ne iş yaptığı, nereli olduğu, fiziksel veya ruhsal özelliklerine göre sözcük veya sözcük öbekleri kullanılmıştır. Bunun sonucunda aynı sözcüklerin tekrarının önüne geçilmiş ve metnin daha akıcı bir hâl alması sağlanmıştır.

*“Fakat **Sabiha** ile adamakıllı uğraşıacak birisi lazımdı. (...) Sonra zihni tekrar **küçük Sabiha**’ya gitti. **Küçük yeğenini** sade eve döndüğü için sevdiğini düşünmek hoşuna gitmiyordu”* (s. 12).

*“Nihayet, tam kıvamına gelince otomobil ismarlanır, **Arife Hanım** nereye gidileceğini bilmeden yola çıkılır, evvela Üsküdar iskelesinde **ihtiyar emektar**, -Güle güle Arifeciğim...”* (s. 15).

*“İnsanlar bazen doğuştan mahkum olurlar, saz parçası kendiliğinden kırılırdı. **Sabiha** öyle değildi. O evin masalıydı. Durmadan konuşur, gezer, masallar uydurur, şarkı söylerdi. (...) Fakat Mümtaz, kendisini biraz okşayınca ağlamağa başlamıştı, Sabiha’nın iki türlü ağlaması vardır. Birisi çocuk ağlayışıdır; zorla ve ısrarla zalim olanların ağlaması. O zaman yüzü çirkinleşir, sesi acayip perdeler bulur, durmadan tepinir, hulasa, hodbinliği içinde her çocuk gibi **küçük bir ifrit** olur”* (s. 17).

*“**Zeynep**, annesinin yattığı hastaneye büyük annesiyle beraber gelmiş, sonra getirmesini unuttuğu hediyeği hatırlamış, hiç kimseye haber vermeden hastanenin önünde babasını beklemek ve ona söylemek için dışarı çıkmış ve*

kim bilir neler düşünen **küçük çocuk** kafasının bir dalgınlık anında ölüm kendisini birdenbire kapmıştı” (s. 18).

“Mümtaz, bir yaz evvel bu sokaklarda, belki bugünkülerden birinde, **Nuran’la** dolaştığını, Kocamustafa’yı, Hekimalipaşa’yı gezdiklerini düşünüyordu. **Genç kadınla** yan yana, adeta vücudu vücuduna girmiş, sıcakta, alnındaki terleri silerek, konuşa konuşa bu medresenin avlusuna girmişler, biraz evvelki çeşmenin kitabesini okumuşlardı” (s. 23).

“Onu düşünürken **Mümtaz**, benim çocukluğumun bir kısmı bir bahar dalı altında geçti, derdi. Hakikatte de böyle idi. Onun için İhsan'ın bu seferki hastalığı, zaten sıkıntı içinde olan **genç adamı** temelinden sarsmıştı” (s. 25).

“Bu hayatın ortasında **Macide** adlı acayip bir mahlûk vardı. Her şeyi, herkesi peşinden sürükleyen, bir büyü gibi değiştiren **küçük bir kadın...**” (s. 42).

“O günden beri **Mümtaz** Baudelaire'i elinden bırakmadı. Neden sonra sevdiği şairin yanına Mallarme ile Nerval geldi. Fakat **genç adam** onları tanıdığı zaman yolunu tayin edebilecek, seveceği şeyleri sevebilecek yaşıyordu” (s. 45).

“**Kitapçının** artık kendisiyle alâkadar olmayacağını biliyordu; nitekim gözlüklerini takmış, bir rahle üzerinde açık duran yazmasına dönmüştü. (...) Nuran'la buluşmalarına bir saat vardı; vakit geçirmek için buraya uğramış, **ihtiyar kitapçı** ile konuşmuş, güzel ve temiz ciltli bir Şakâyık-ı Numaniye ile zeylini satın alarak gitmişti” (s. 52).

“**Nuran'la** buluşmalarına bir saat vardı; vakit geçirmek için buraya uğramış, ihtiyar kitapçı ile konuşmuş, güzel ve temiz ciltli bir Şakâyık-ı Numaniye ile zeylini satın alarak gitmişti. Bu, Nuran'la ilk defa Çekmeceler'e gittikleri gündü. **Genç kadınla**, İstanbul'un her tarafını dolaştıkları hâlde Çekmeceler'e gidememişlerdi” (s. 52).

“Behçet Bey, yirmi sene karısı **Atiye Hanım**'ı sevmiş ve kıskanmıştı. İlk önce **Atiye**'yi kendisinden, sonra İttihat ve Terakki'nin ilk azalarından Doktor Refik'ten kıskanmış, bu kıskançlık yüzünden Doktor Refik'i saraya jurnal etmiş, fakat onun ölümünden sonra da kıskançlıktan kurtulamamıştı. İhsan'ın

kendisine söylediğine göre, **genç kadın**ın ölüm döşeğinde Mahur Beste'yi mırıldandığını duyunca ağzına eliyle birkaç defa vurmuştu, belki de böylece bu ölüme sebep olmuştu” (s. 60-61).

“Bir an bu mücevheri **Nuran**'ın boynunda görmeğe çalıştı. Fakat muvaffak olamadı; saadet hülyası kurmayı unutmuştu. Şüphesiz ki, Mümtaz için bu mücevhere sahip olma imkânı yoktu. Fakat **genç kadın**la tekrar aynı havanın içinde buluşmaları, tekrar sevişmeleri ona büsbütün imkânsız görünüyordu. Bu imkânsızlık, önündeki süsün insan dışı parıltısıyla zihnindeki kadının güzelliğini onun için ayrı şey yapıyordu. Sanki **genç kadın** hayatından uzaklaşmakla bütün zaaflarından, paylaştıkları her şeyden yıkanmış, hayatın erişilmez tabakalarında bu elmasın parıltılı katılığını kazanmıştı” (s. 64).

“Hakikat şuydu: **Mümtaz** Bin Bir Gece'deki eskicinin hikâyesine benzeyen ikiz bir ömrü yaşıyordu. Bir taraftan güzel günlerinin hatırası zihninden ayrılmıyor; fakat o güneş doğar doğmaz, ayrılığın gecesi bütün azaplarıyla içinde kuruluyordu. Hülasa hemen hemen muhayyilesinde yaşayan **genç adam** cennet ve cehennemini beraberinde gezdiriyordu. Bu iki haddin arasında, uçurum kenarlarında şiddetli uyanışlarla dolu bir somnambül hayatı vardı. Bu iki zıt ruh hâletinin arasından etrafla konuşur, dersini verir, talebelerini dinler, yapacaklarını tarif eder, dostlarının işleriyle uğraşır, yakalandığı zaman münakaşa eder, hülasa kendi hayatını yaşardı. **Genç adam** bu kadar kalabalık ve kesif yaşamının sıkıntılarını adım başında çekerdi. Zaman olurdu ki bütün hayatı sadece kaçışlardan ibaret kalırdı. **Zavallı Mümtaz**, İstanbul sokaklarında bir nevi hayalet gemi gibi yaşıyordu” (s. 67-68).

“Nuran'ın halasının kızı lafı değiştirmek istedi; fakat **Muazzez**'in bütün bildiklerini Mümtaz'a yetiştirmesine hiçbir kuvvet mâni olamazdı. Zaten **genç kız** bunu yapacağını, meydanın kendisinin olduğunu biliyordu; fakat işe nereden başlayacağını bilmiyordu” (s. 76).

“Nihayet **İclâl** dayanamadı; oyun çok uzamıştı; belli ki **genç kız** akrabasına, kendilerine ait bir işin üzerinde böyle durulmasını istemiyordu” (s. 77).

“O da alt kamaraya göz atmadan yukarıya çıkmağa razı olmamış, orada çoktan beri rastlamadığı bir dostunu karısıyla beraber görmüş, içinden; - Sanki başka gün karşıma çıksan ne olurdu?- diye diye yanlarına oturmuş, biraz sonra **Nuran** bir elinde birkaç paketle, bir çanta, öbüründe yedi yaşlarında, lepiska saçlı bir kız çocuğu, içeriye girmişti. (...) Mümtaz, **genç kadının** güzel ve biçimli büstünü, beyaz bir rüyayı andıran yüzünü daha evvelden beğenmişti” (s. 81).

“Mümtaz tanındığına memnundu; fakat **İclâl**'in hüviyetine tuttuğu fenerden korkuyordu. **Genç kız** fena insan değildi; aralarındaki dostluk ömür boyunca sürecektinstendi” (s. 82).

“Muazzaz günün meçhul ülkeler ve lüzumsuz hadiseler gazetesiydi. **İstanbul**'un her semtinde gidip göreceği bir akrabası, hiç olmazsa kardeş gibi sevdiği bir ahababı bulunan büyükannesine benzerdi. Bu ihtiyar kadın sabahtan akşama kadar, her uğradığı yerde, yolda veya bir evvelki ziyaretinde gördüğü, işittiği şeyleri tekrarlaya tekrarlaya gezer, akşamüstü bir hususî metotla hafızaya tamamiyle mal olmuş bir yığın havadisle dönerdi. **Koca şehirde** bilmediği şey pek azdı” (s. 82).

“**Sabih**, Nuran'a döndü: -Siz, Mümtaz'ın eski musikimize merak sardığını biliyor muydunuz? Nuran, **genç adama** dostça baktı” (s. 86).

“Nuran'ın tebessümü Adile Hanım'a döndü. Fakat artık eski parıltısı yoktu. Sadece dediğinin doğruluğuna inandırmak istiyordu: -**İclâl** başka... dedi. O, on dört sene piyanoya çalıştı. (...) **Genç kız** daha şimdiden bir musikişinas sayılabilirdi” (s. 87-88).

“**Nuran**'ın tebessümü Adile Hanım'a döndü. (...) Hiç çalışmadım. Fakat seviyorum. Her dinlediğim şey uzviyetime yapışıyor gibi beni sarıyor, tercihlerim, sade oyun bulduklarım, beğenmediklerim var. -Bilmeden sevilir mi? Bir şey söyleyin- der gibi **genç kadına** baktı” (s. 87-88).

“Halbuki Mümtaz'la **Nuran** birbirlerini tanıyarak işe başlamışlardı. Zaten Adile Hanım ikisinde de, öteden beri tek başına iş görmek hevesini sezerdi. Bu yüzden, demin Mümtaz'ın **genç kadına** bakış tarzını gördüğü zaman,

onları üç gün sonra sofrasında birleştirmek için verdiği karardan derhal dönmüştü” (s. 90-91).

“Ancak tebessümü ile orada, yanlarında idi. Mümtaz, bu uzak tebessümün ışığı altında **Sabih**'in dünya vaziyeti hakkındaki fikirlerini dinledi. **Büyük havuç yiyicisi**, mahrumiyetlerinin intikamını şimdi insanlıktan alıyordu” (s. 92).

“Birdenbire masanın öbür ucunda sabırsızlanan **Fatma**'yı gördü. (...) -**Zavallı yavrucak...**- Derhal onunla meşgul olmağa başladı. Azap meleklerini ağlatacak bir şefkatle onun hâl ve hatırını sordu” (s. 92).

“Mümtaz, o gün kıskanç bir çocuk kafasının nasıl bir tâbiye makinesi olduğunu gördü. Bütün yol boyunca Fatma, **Nuran**'ın bir dakikasını boş bırakmadı. **Genç kadın** küçük bir ifrit tarafından zaptedilmiş gibiydi” (s. 92).

“Mümtaz, o gün kıskanç bir çocuk kafasının nasıl bir tâbiye makinesi olduğunu gördü. Bütün yol boyunca **Fatma**, Nuran'ın bir dakikasını boş bırakmadı. Genç kadın **küçük bir ifrit** tarafından zaptedilmiş gibiydi” (s. 92).

“**Mümtaz** karşısında, Adile ile çok uzaktan, çekildiği meçhul derinliklerden konuşan Nuran'ın yüzünü, bu yüzü dışarıdan aydınlatan ince tebessümü görmese, dünyanın sonunu yaşadığına ve bunun böyle olması çok iyi olduğuna ve insanoğlu denen bu ahmaklar kâfilesinin buna lâayık olduğuna inanacaktı. (...) Vapur Ada'ya yaklaşınca **genç adam**daki bu iyimserliğe hafif bir acı katıldı” (s. 92-93).

“Biraz sonra **Nuran**'la kızı göründü. **Genç kadın** belli ki rahat yürüyebilmek için en sona kalmayı tercih etmişti” (s. 93).

“Başını kaldırdı. **Emma**'nın içinden geçenleri adeta ezberden okuyan gözleriyle karşılaştı. **Genç kadın**: -Biliyorsun Fahir, istersen barış, ben seni hiçbir zaman çocuğundan ayırmak istemem...” (s. 107).

“Sonra **Nuran**'ın böyle bir teklifi nasıl karşılayacağını hiç bilmiyordu. **Genç kadın** kendisine vaktinde barışmak, hepsini unutmak için üst üste bir yığın mühlet vermişti” (s. 107-108).

“**Nuran** bir şey söylemeden ona bakıyordu. Mümtaz bu bakışın altında **genç kadının** hayatına ait çok hususî bir şey görmüş olmaktan üzüldü; -eğer sizden bir şey saklamamağa karar vermiş olsaydım tabî bahsetmezdim!- sonra birdenbire kendisini yangın kulesinden aşağıya hiçbir paraşütsüz bıraktı; - asıl fenası iskeleden çıkarken o kadar sevimli bir yüzünüz, dikkatiniz vardı ki...” (s. 115).

“Şimdi **Nuran**’ın karşısında onun güzelliklerini, bu küçük kaçışların, arzu, iştiha ve itiyatların üstüne çıkan bir bakışla sayıyor, bu kadar değişik şekilde güzel bir kadının yanı başında geçecek hayatı, imkânsız bir şey gibi düşünüyordu. Tam adını koymadığı bir nevi ümitsizliğin verdiği pervasızlıkla gözleri **genç kadının** yüzünde, ellerinde dolaşıyordu” (s. 119).

“Birkaç gün sonra Nuran, **İclâl**’in güle güle evden içeri girdiğini gördü. **Genç kız**, iskelede Mümtaz’a rastlamış, beraber oturmuş, kahve içmişlerdi” (s. 128).

“Sonra **Mümtaz** onu yolun yarısına kadar çıkarmıştı. Eve girdiği zaman bile, hala onun anlattığı şeylere gülmekteydi. Bu Mümtaz’ın ayak üstünde uydurduğu bir köpek hikâyesiydi. **Genç adam** beş gün, elbette birinden birine rastlarım diye, Kandilli önlerinden ayrılmamıştı” (s. 128).

“Beşinci günü sabrının mükâfatını gördü. **İclâl** vapurda idi. Bu tesadüfün sevinciyle yerinden sıçramaktan kendini zor menetti. **Genç kıza** iskelede yakaladı” (s. 129).

“**İclâl** akşamın iradesine tâbi değildi. O ölümün terbiyesini bir kere bile aklına getirmemişti. Küçük, temiz, etrafındaki her şeyde vefalı **genç kız** hayatını yaşıyordu” (s. 135).

“İclâl kendi hülyalarına dalmıştı. Müstakil bir ev, iş, bir yığın iş, mesuliyet, hesaplar, uzun beklemeler, çocuk elbiseleri, mutfak ve yemekler... Ara sıra onların içinden sıyrılıyor ve **Muazzaz**’i düşünüyordu. Birdenbire **genç kızın** Mümtaz’ı sevdiğini düşündü” (s. 138).

“İşte **Nuran** bu basit şeylerin arasında geldi. O geldiği zaman köpek çoktan gitmişti. Kapının önünde Mümtaz mavi gömleği, ütüsüz pantolonuyla

sabırsızlıktan harap, onu bekliyordu. **Genç kadın** yokuştan nefes nefese kapıdan girdi. -Ne dik yokuş Yarabbim, diyordu” (s. 145).

“Daha ilk günden **Mümtaz**'a gideceğini biliyordu. Çünkü kendisini yalnız **genç bir adam** davet etmemiştir” (s. 148).

“Bununla beraber **Nuran**'ın geldiği saate kadar pek bir şeyin farkına varamadı. Fakat Nuran kapıdan girer girmez iş değişti. Mümtaz belki o gün ilk defa **sevdiği kadını**, bu kadar itinalı giyinmiş görüyordu” (s. 154).

“Adile Hanım şüphesiz bu kadarcık bir ima ile kalmaz, daha geniş bir planda hücumlar da yapardı. Fakat geç kalmış iki misafir gecenin mahiyetini değiştirdiler. Bunlar **Nuran'a vaktiyle tambur dersi vermiş ihtiyar bir baba dostu** ile o akşam onu evinde misafir edecek olan Sabih'in o semtte oturan bir arkadaşıydı. Onların gelişiyle sofraya bir içki meclisi hâline girdi. Nuran, **eski hocasının** ısrarına dayanamadığı için bu değişikliği kabul etti. İkisi de alaturka musikiyi çok sevmekle beraber, muayyen makamlardan öteye pek az geçerlerdi” (s. 157-158).

“Mümtaz daha o gün bu üç ayrı hüviyetin **Nazife Hanım**'da ne kadar tatlı bir halita yaptığını gördü. Fakat asıl dikkat ettiği şey, **ihtiyar kadının** konuşma tarzıydı” (s. 162).

“Fatma'da, babasının kendilerini bıraktığı günden beri insanlara karşı emniyetsizlik, kendisine ait her şeyi kaybetmek korkusu tabî hâl olmuştu. Bu itibarla **Mümtaz**'ı kıskanıyordu. Fakat bu kıskançlığı **genç adam** için daha elîm yapan şeyler de vardı. Çocuk bir türlü ona karşı alacağı vaziyeti bulamıyordu” (s. 171).

“O günden sonra Mümtaz için **Nuran**'ın evini düşünmek ayrı bir haz oldu. (...) Nuran'ın hayat çerçevelerinden en mühimmine sahip olduğu için, artık **genç kadının** düşüncesi onu hiç bırakmıyordu” (s. 171).

“Bir de yanı başında olan **Nuran** vardı. Bütün bu hayalleri kendi maddî varlığıyla çocukça bir şey yapan, uzaktan telkin ettiklerini bir kalemde silen **genç kadın**” (s. 173).

“Bazı gece saatlerinde niçin taşlarla, kuşlarla, bahçedeki otlarla konuşmadığını hayretle düşünürdü. O kadar kâinatı kendi teninde duyardı. Ona göre bunun sırrı yine **Nuran**'daydı. **Genç kadın**, o kapalı ve kıskanç, kısır saadetlerin insanı değildi” (s. 174).

“**Nuran**, Emirgân'daki evi pek severdi. -Yokuşu duymuyorum artık. O kadar alıştım. (...) Çünkü her şey üzerinde o kadar konuşan, kendisine ait her şeyi anlatan **genç kadın**, ona, aşklarına dair tek kelime söylememişti” (s. 174).

“Ta çocukluğundan beri rüyalarını kuran zemberek bu sabit fikir değil miydi? Hatta **Nuran**'la olan sevgisinde **genç kadın**ın güzelliğine, yaşayış kudretine biraz da hayatın zaferi gibi bakmamış mıydı?” (s. 182).

“İşte bu akşam **Mehmet** sinirli ve mahzundu. Mümtaz **üç senedir işlerini gören bu çocuğun** yüzünü bir kitap gibi okumağa alışmıştı” (s. 190).

“Her şey lezzetliydi, ucunda **Nuran** bulunmak şartıyla. **Genç kadın** İstanbul'u tanıdıkça Mümtaz'a hak veriyordu” (s. 199).

“Ona öyle geldi ki, **Sümbül Sinan** hâlâ bu çınarın altında oturmaktadır. Bu kurumuş ağacın muhafazasına gösterilen itina, bu ölüm bahçesine, büyük sanat eserlerine has bir derinlik veriyordu. Buna mukabil türbe mimarisizdi ve içinde **dört asır hayata yattığı yerden tesir etmiş bir ölü** vardı” (s. 200-201).

“Fakat Macide meşguldü. Onun bütün dikkati **Nuran**'da toplanmıştı. Açıktan açığa **genç kadını** süzerek onunla konuşuyordu” (s. 204).

“**Tevfik Bey**'in çok efendice bir epikürçülüğü vardı ki, yalnız, ağarmış bıyıklarını ellerinin tersiyle silerken, gözlerinde toplanan kısıt bir haz ifadesinde kendini açıkça gösterirdi. **İhtiyar adamın** Boğaz'da lüfer avını sevmesinin, aşkın insan hayatındaki yerini bilmesinin **Nuran**'la Mümtaz'a büyük yardımı oldu” (s. 210).

“**Tevfik Bey** bunlardan biri olmalıydı. Fakat böyle de olsa, **ihtiyar adam** güzele, sonsuza, temiz ve iyiye bağlıydı” (s. 212).

“**Tevfik Bey**'in zoruyla sandalda bir gece tıpkı eski mehtap saflarında olduğu gibi, içki bile içmişlerdi. (...) Bütün kayıkçılar **ihtiyar adamın** dostuydular.

Yaşlılar, Nuran'ı çocukluğundan tanıyordu. Zaten genç kadın hepsiyle arkadaş olmuştu” (s. 215).

“Yaşlılar, **Nuran**'ı çocukluğundan tanıyordu. Zaten **genç kadın** hepsiyle arkadaş olmuştu” (s. 215).

“Böyle anlarda **Mümtaz**'ın muhayyilesi, meselâ büyük deniz ejderlerinin çektiği arabasında, etrafa köpük saçarak gelen bir deniz tanrısının, **Nuran**'ı elinden alıp bütün etraftaki parıltıların, onların arasından kıvranan, renkli bir akide şekeri hazırlanır gibi eriyen, balık sırtı gibi pul pul, her renkten, her perdeden kadife ve yosun kadar yumuşak gölgelerin toplandığı, en son haberini Andersen'in masallarından aldığımız o deniz altı saraylarından birine götürebileceğine pekâlâ inanabilirdi. Bu şüphesiz bir hayal oyunuydu. Fakat o gecelerde **genç kadında** dikkatini çeken bir hâl bu vehimlere keskinlik veriyordu. Bazı anlarında Nuran, karşısında iken kendi hayatından çekilmiş görünebiliyordu. Ve bu hâl **genç adamda**, kendi ruh hâllerine göre onu bir ölümün perdesi arkasından veya unutulmuş olmanın araya koyduğu uzaklıklardan seyrediyormuş zannını uyandırıyor” (s. 217-218).

“Sonra **Nuran**'ın evinin duvarlarıyla, talihinin öbür yüzü gibi karşılaşır, ondan kapıda ayrılırdı. Beraberinde **genç kadının** yirmi dört saatinden o kadar canlı ve güzel şeyler götürmesine rağmen, Mümtaz bu yalnız dönüşleri hiç sevmezdi” (s. 221).

“**Tevfik Bey**'in romatizmaları da epeyce rahatsız ediyordu. Belki de lüfer eğlenceleri **ihtiyar adama** yaramamıştı” (s. 226).

“Mümtaz **Nuran**'ın evinde ve Tevfik Bey'le geçireceği bu geceye kaç günden beri hazırlanmıştı. (...) Onun için bahçede yemek yerlerken, Tevfik Bey'le konuşurken, Nuran'ın annesine cevap verirken, **genç kadının** çocukluk rüyalarını, uzun sonbahar gecelerinde sarsılan camları ve yaprakları hışırdayan ağaçların **küçük Nuran**'ın uykularına ilham ettiği hayalleri pekâlâ düşünebilirdi” (s. 227).

“Çocuk, **Mümtaz**'ın daha kapıdan ayak attığını görür görmez aksiliğe başladı. Vâkıa **genç adama** karşı herhangi bir şey yapmıyordu” (s. 227).

“Ne Nuran'ı ne de **Tevfik Bey**'i bırakabildi. Yemeğe davetliydi, kalacaktı. Sekize doğru rakı sofrasına oturdular. **İhtiyar adam** bu işteki bütün maharetini sarf etmişti” (s. 228).

“Bahçeye döndüğü zaman **Tevfik Bey**'i olduğu yerde buldu. **İhtiyar adam** hiçbir şey olmamış gibi sâkindi” (s. 230).

“O anda **Mümtaz**, Nuran'ın düşüncesinin bir ucunun Fahir'de, öbür ucunun Suat'ın hasta yatağının başucunda dolaştığına emindi. **Genç adam** bu zalim endişe içinde düşündüklerini keşfetmek korkusu ile sevdiği kadının yüzüne bile bakamadı” (s. 234).

“O anda **Mümtaz**, **Nuran**'ın düşüncesinin bir ucunun Fahir'de, öbür ucunun Suat'ın hasta yatağının başucunda dolaştığına emindi. Genç adam bu zalim endişe içinde düşündüklerini keşfetmek korkusu ile **sevdiği kadının** yüzüne bile bakamadı” (s. 234).

“Bu gülüş **Mümtaz**'ı günler boyunca düşündürdü. Çünkü **genç adam**, burada insan iradesinin, hatta şuurlu hayatın dışına çıkmak lâzım geldiğini anlamıştı. Bu gülüş, bir yaratılışın gizli gülüşü idi” (s. 243-244).

“Şimdi içinde **Nuran**'a karşı garip bir hasret ve onu kaybetmiş olmanın korkusu vardı. **Genç kadını** asırlardır görmemiş gibi özlüyor, ona karşı kendisinin de lâıykıyla bilmediği suçlar işlediğini sanıyordu” (s. 247).

“Vapur istediği kadar hepsinin önünden adeta teker teker saymak istiyor gibi geçsin ve **Mümtaz** büzüldüğü köşede yol fenerlerinin altında döne dolaşa denize kadar inen ıssız caddeleri, tahtaları hâlâ ıslak iskeleleri, küçük meydanları, Anadolu kasaba istasyonlarının birkaç petrol lambası altında toplanmış yalnızlıklarını andıran bir içe çekilişle buğulu camlarının arkasına çekilmiş yaşayan küçük kahveleri kendi hayatından bir parça gibi seyretsin, onlar kendi varlıklarında her şeyden uzak bu sonbahar gecesini kurmakla kalıyorlardı. **Genç adam** ikide bir -Başka âlemde gibi...- diye kendi kendine söyleniyor, düne kadar yaşadığı hayatın kendisini bir gecede nasıl dışına attığına şaşıyor ve sadece -Böyle bir şey yok değil mi? Ben yanıliyorum; bana yanıldığımı söyle... Bana her şeyin eskisi gibi her şeyin yerli yerinde

olduğunu söyle...- demek için Nuran'ın yanında olmayı istiyordu” (s. 248-249).

“İhsan kapıdan girerken haber verdi: -Çocukları gördüm... onlar da gelecekler... sonra birdenbire büyük kestanenin altındaki hasır koltuklarından birinde, ayaklarını bir sandalyeye uzatmış dinlenen **Tevfik Bey**'e doğru hakiki bir sevinçle gitti; -Sizi görmek saadeti... ceketini, şapkası elindeydi; hızlı hızlı soluyordu. **İhtiyar adam** olduğu yerden: -İhtiyarlıyorsun İhsan Bey!.. dedi. Dizlerinin üzerine attığı ince battaniyeyi silkerek ayaklarına topladı; Macide'yi; -Benim hanım kızım... diye yanına çağırdı. Macide kumral saçlarını güneşte parlatarak **ihtiyar adamın** elini öptü; Mümtaz'a ve Nuran'a -Birbirinize yaklaşıyorsunuz!- der gibi sessizce gülümsedi” (s. 250).

“**Tevfik Bey** başını gökyüzüne doğru kaldırdı; sonra bahçeyi, kızarmış ağaçları, uzaklarda morlaşan ağaç kütüklerini ve dalları, son çimenleri seyretti. (...) Akli geçmiş mevsimlerde, kendisine **Bolahenk Tevfik** adını verdikleri zamanlardaydı. -Kalmıştır, malum ya, sizde hazinesi var. Bu, Tevfik Bey'in ilk hocası Hüseyin Dede'nin bir latîfesi idi. **İhtiyar adam** bu hatıra ile mahzunlaştı; yavaşça: - Allah rahmet etsin... dedi” (s. 251).

“Hatta, dayısına her zaman olduğu gibi refakat eden **Nuran**'ın sesini, yine her zaman yaptığı gibi etrafından ayırmağa çalışınca, bu sesle kendi arasında bir nevi engelin varlığını vehmetti. Sanki **genç kadının** sesini çok uzaklardan, sisli bir sabahın arasından dinliyordu.(...) Sanki **genç kadın** çok uzaklardan kendisini imdadına çağırıyordu; ve Mümtaz bir türlü ona gidemiyordu” (s. 292-293).

“Belki **Nuran**'a karşı olan aşkında da bunlar vardı. **Genç kadının** arkasında Mahur Beste'nin çok yüklü irsiyeti bulunmasa, kendisinden evvelki aşk ve evlenme tecrübesinin verdiği üstünlükle hayatına girmiş olmasa Mümtaz o kadar kendisine bağlanmayacaktı” (s. 294).

“Genç kadının arkasında Mahur Beste'nin çok yüklü irsiyeti bulunmasa, kendisinden evvelki aşk ve evlenme tecrübesinin verdiği üstünlükle hayatına girmiş olmasa **Mümtaz** o kadar kendisine bağlanmayacaktı. Nuran'ın hayata ve duygularımıza karşı güvensizliği, ve onun yüzünden her şeyi olduğu gibi

kabul ediş tarzı, günlerin getirdiği ile mesut oluşu, hülasa sadece kabul etmekle kalışı, onu yarı tanrılaşmış bir çehre yapmıştı. Bütün bunları yaşarken **genç adam**, bu duyguların arkasında işleyen zembereği gayet iyi tanıyordu” (s. 294).

“**Nuran** etrafının açıktan açığa kendisiyle meşgul olduğu bu sıkıntı devirlerinde yalnız Mümtaz'ın sükûnetine güvenebilirdi. Halbuki Mümtaz bu güvene cevap verecek ruh hâletinden çok uzaktı. Bütün bu işlere soğukkanlılıkla ve **sevdiği kadına** itimatla bakacağı yerde ondan şüpheleniyor, onu kendisini unutmakla itham ediyor, üst üste yazdığı mektuplarda şikâyetlerde bulunuyordu” (s. 322).

“Hemen her gün **Nuran** Mümtaz'a gelebilecekti. Fakat bu sefer **genç kadının** hayatına büsbütün başka engeller girdi” (s. 323).

“Beyoğlu'na taşınmakla **Nuran** eski mektep arkadaşlarının, oldukça kalabalık bir aile muhitinin, Yaşar'ın bitmez tükenmez dostlarının, Fahir'in hısımları ve akrabasının ve nihayet Adile'nin ve ahbablarının arasına düşmüş oluyordu. Hemen hiç kimse onun vaziyetini anlamıyor, herkes bilerek veya bilmeyerek eski yaşayışının devamını istiyor ve **genç kadın** hiç olmazsa evlenene kadar onu değiştirmeye cesaret edemediği için bütün bu dostlukları kabule mecbur oluyor, davetler, toplantılar birbirini kovalıyordu” (s. 323).

“**Mümtaz**'la beraber, hiç olmazsa bir müddet için bir arada görünmemeğe karar vermişlerdi. Bir bakıma göre bu çok doğru bir şeydi. Fakat böyle ayrı yaşamaları **genç adam** için kolay olmuyordu” (s. 323).

“İkisi de er geç **Nuran**'ın Adile'ye doğru kayacağını tahmin etmişlerdi. İlk ziyaret gününde -Evet, bu zavallı çocuğu kurtarmalı.. yoksa mahvolacak!- diye anlaştıktan sonra **genç kadını** Mümtaz'dan uzaklaştırmak için her türlü tedbiri beraberce sadece birbirlerinin düşüncelerini kabul etmekle almışlardı” (s. 323-324).

“Bütün bu tesadüfler, oyunlar, **Nuran**'da yavaş yavaş neticelerini vermeğe başlamıştı. **Genç kadın**, düşüncesinin, hiç olmazsa bu davetlerde ve toplantılarda Mümtaz'dan uzaklaştığını hissediyordu” (s. 324).

“Karşısında **Nuran** vardı. **Genç kadın**, perşembe günü, söz verdiği saatte Mümtaz'a gelmek için yola çıkmış, fakat tam kapının önünde Suat'a rastgeldiği için girmeye cesaret edememişti” (s. 335-336).

“Mümtaz, ekmek ufaklarını pencerenin kenarına koydu, camı kapattı. Sonra Nuran'a döndü: -**Tevfik Bey**, bizimle oturmağa hakikaten razı olur mu? Bunu çok istiyordu. **İhtiyar adama** hemen hemen Nuran kadar bağlıydı” (s. 346).

“Nadir karşılaşmalarında ise **Nuran**'ın rahat dostluğuna cevap veremiyor, şaşkın ve asabî, bazen delice kıskanç, bazen ölesiye hayran bir ruh hâleti içinde **genç kadını** rahatsız ediyordu” (s. 350).

“Küçük, betondan bir polis kulübesinin yanına çömelmiş **bir Ermeni kadını** ona elini uzattı: -Yardım et ki kalkayım oğul!.. (...) **İhtiyar kadın** güçlkle yerinden kalktı” (s. 354).

“Bir masa önünden geçerken tanıdığı birinin yüksek sesle söylediklerini duydu: -Azizim, bugünkü **Fransa** harp edemez, yozlaşmış millet... **Andre Gide** gibi insanlar...-

-**Zavallı Gide** -ve **zavallı Fransa**! Eğer Fransa harp edemezse, elbette bu Gide'in yüzünden değildir” (s. 366).

“Acaba **Nuran**'la aralarındaki dargınlık hangisinin hatırına gelmişti. İnsanoğlunun içinde çalışan o kendisi ve her yaptığını beraberce harap etme kudreti hangisinde daha evvel hız almıştı. (...)Sonra **küçük bir kadın** için” (s. 394).

“**Mümtaz** ta içinden sarsıldı: (...)

-Hayır diyorum sana. Bende gidecektim. Gideceğim. Onları kendimden ayırmıyorum.

-Ayırıyorsun, **küçük bey**, ayırıyorsun. Ölsünler diye pazarlık ediyordun. Kandırmağa çalışıyordun!” (s. 410).

Metindeki örnekler incelendiğinde niteleme sıfatları aracılığıyla gönderim yapan ögeler ile gönderim yapılan ögeler arasındaki mesafenin değiştiği görülmektedir.

Tablo 9. Niteleme Sıfatları ile Yapılan Artgönderim

Gönderim Yapılan Öge	Gönderim Ögesi	Artgönderim Sıklığı
Arife Hanım	İhtiyar Emektar	1
Sabiha	Küçük bir ifrit	1
	Küçük Sabiha	1
	Küçük yeğen	1
Zeynep	Küçük çocuk	1
Nuran	Genç kadın	33
	(Mümtaz'ın) Sevdigi kadın	3
	Küçük Nuran	1
	Küçük bir kadın	1
Mümtaz	Genç adam	13
	Genç bir adam	1
	Zavallı Mümtaz	1
	Küçük bey	1
Macide	Küçük bir kadın	1
Atiye Hanım	Genç kadın	1
Muazzez	Genç kız	2
İclâl	Genç kız	7
Emma	Genç kadın	1
Sabih	Genç adam	1
	Büyük havuç yiyicisi	1
Fatma	Zavallı yavrucak	1
	Küçük bir ifrit	1
İstanbul	Koca şehir	1
Kitapçı	İhtiyar kitapçı	1
Nuran'a vaktiyle tambur dersi vermiş ihtiyar bir baba dostu	Eski hocası	1
Nazife Hanım	İhtiyar kadın	1
Tevfik Bey	İhtiyar adam	9
	Bolahenk Tevfik	1
Mehmet	Üç senedir işlerini gören bu çocuk	1
Sümbül Sinan	Dört asır hayata yattığı yerden tesir etmiş bir ölü	1
Bir Ermeni kadın	İhtiyar kadın	1
İstanbul	Koca şehir	1
Fransa	Zavallı Fransa	1

2.1.1.3.2. İşaret Sıfatları ile Yapılan Artgönderim

2.1.1.3.2.1. Bu İşaret Sıfatı İle Yapılan Artgönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan sözcük veya sözcük öbeği yer almakta daha sonra da artgönderim yapan işaret sıfatı “bu” yer almaktadır.

*“Herkes, **İhsan’ın hastalığının verdiği üzüntü** ile uyuyor, onunla uyanıyordu. Bu sabah, tren düdüklerinin büsbütün başka korkularla kanattığı uykusundan, Mümtaz gene **bu üzüntü** ile uyandı”* (s. 11-12).

*“Daha, genç adam dükkâna girer girmez **siyah gözlüğünü**, bir kudret tılsımı, büyümlü bir silâh gibi takar, **bu cam perde** arkasında adeta görünmez olur, oradan piyasanın durgunluğunu, hayatın ağırlığını, devlet memuriyetinde belli bir gelirle çalışanların saadetini anlatır, memurluğu bırakıp da, Elkâsibü Habibullah hadîsine uyduğu için, -evet, sırf bunun için, Peygamber’in bu sözüne, bildiği hâlde riayetsizlik etmemek için ticarete başlamıştı;- kendisine kızar, dövünür, (...)”* (s. 13).

*“**Sabire Hanım** birincisinde nane içmesini tavsiye etmiş, ikincisinde daha karışık bir ilaç söylemiş; fakat üçüncüsünde gene hastalıktan şikâyet işitince - söylediğim ilaçları içtin mi?- diye sormuş. (...) Hiddetle vicdan azabı arasında bulunan **bu ihtiyar kadını** atlatamayacağını kiracı bu üçüncü ziyarette öğrenmişti”* (s. 15).

*“**Sabiha**, onun terliklerini giymiş, sofada küskün küskün oturuyordu. **Bu gürültücü çocuğun** böyle sessiz duruşuna Mümtaz hiç tahammül edemiyordu”* (s. 16).

*“Mümtaz, böyle zamanlarda **yeğeninin kırmızı kadife kurdelesinin** bile fersizleştğini zannederdi. **Bu kurdele**, Sabiha’nın kendi kendisine bulduğu bir süstü...”* (s. 17).

*“Bir gün yerde bulduğu vişne renginde **bir kurdeleyi** annesine uzatmış, - Saçlarıma tak, tak- demişti. Sonra bir daha başından çıkarılmasına razı olmamıştı. **Bu kurdele** iki seneden beri süs olmaktan çıkmış, evin içinde, ona*

ait bir müessese hâline gelmişti. Ona ait her şeyin bir kırmızı kurdelesı vardı ki, Sabiha bunu bir hükümdarın **nişan** dağıtması gibi hediye ederdi. Kedi yavruları, bebekleri, beğendiği eşyası, -bilhassa yeni çocuk karyolası-sevgisine mazhar her şey ve herkes **bu nişana** sahip olurdu. Hatta hususî bir irade ile **bu nişanın** geri alındığı bile olurdu...” (s. 17).

“**Ağır bir humma** ile günlerce yatmış, Ahmet’i de **bu humma** içinde doğurmuştu” (s. 18).

“Hakikat şu ki, Sabiha’nın küçük çocuk hayatı bu cins hediyelere ve ceza vermelerine hak veren bir hayattı. O, hiç olmazsa bu hastalığa kadar **evin tek saltanatı** idi. Ahmet bile kalplerdeki yerini almağa başlayan kardeşinin **bu saltanatını** tabî bulurdu” (s. 18).

“-**Dünya gömlek değiştireceği zaman hadiseler kaçınılmaz olur.**- Albert Sorel’in **bu cümlesini** son yılların vaziyetini daima beraber konuştukları İhsan sık sık tekrarlardı” (s. 19).

“Sokak **ışık** içindeydi. Mümtaz **bu ışığa** dalgın dalgın baktı” (s. 21).

“İki katlı, fakat o küçük spor otomobilleri gibi, neredeyse mukavvadan zannedilecek fakir bir evin penceresinden bir tango sesi geliyor, yol ortasında toza bulanmış kız çocukları **oyun** oynuyorlardı. Mümtaz, **onların türküsünü** dinledi:

Aç kapıyı bezîrgânbaşı, bezîrgânbaşı

Kapı hakkı ne verirsin? Ne verirsin?

Çocukların hepsi gürbüz ve güzeldi. Fakat, üstleri başları perişandı. Bir zamanlar Hekimoğlu Ali Paşa’nın konağı bulunan bir mahallede bu hayat döküntüsü evler, bu fakir kıyafet, **bu türkü** ona garip düşünceler veriyordu. Nuran, çocukluğunda **bu oyunu** muhakkak oynamıştı. Ondan evvel annesi, annesinin annesi de aynı türküyü söylemişler ve aynı oyunu oynamışlardı. - Devam etmesi lazım gelen, işte **bu türküdür**. Çocuklarımızın **bu türküyü** söyleyerek, **bu oyunu** oynayarak büyümesi; ne Hekimoğlu Ali Paşa’nın kendisi, ne konağı, hatta ne de mahallesi. Her şey değişebilir, hatta kendi

irademizle değiştiririz. Değişmeyecek olan, hayata şekil veren, ona bizim damgamızı basan şeylerdir” (s. 23-24).

“Mümtaz'ın hayatında İhsan'la karısının çok büyük bir yeri vardır. Babasının ve annesinin birkaç hafta ara ile ölümünden sonra onu amcasının oğlu büyütmüştü. **Macide ve İhsan, İhsan ve Macide**. Nuran'ı tanıyana kadar hayatı hemen hemen **bu ikisinin** arasında geçmişti. İhsan, onun hem babası, hem hocası idi” (s. 25).

“Macide iyileştikten sonra, iki sene için gittiği **Fransa**'da bile ağabeyisinin tesiri devam etmiş, hatta daha iyisi **bu yeni muhitte** ve o kadar cazip şeyler arasında biraz da bu tesir yüzünden ilk sarhoşluklardan kurtulmuş, vakit israf etmemişti” (s. 25).

“Adamcağız da o gece karısıyla çocuğunu götürmek için vasıta bulmuştu. **Denkler, her şey hazırlanmıştı. Bütün günü bu işler için dışarıda geçirmişti**” (s. 25).

“Sonra isli bir fenerle yarı çılgın bir bahçıvanın tuttuğu henüz denge girmemiş petrol lambasının ışığı altında, bahçenin bir köşesinde, büyükçe bir ağacın dibinde, alelacele bir mezar kazmışlardı. Mümtaz **bu sahneyi** hiç unutamadı” (s. 26).

“Sona doğru hava birden **kızıl-laşmıştı. Bu kızılık** evin bulunduğu taraftan geliyordu” (s. 26).

“Mümtaz şaşkın şaşkın etrafına bakındı; hiçbir şey anlamadan, **-yürürüm-dedi. Kendisinden yürümesi isteniliyordu. O da yürüyecekti. Mümtaz bu yolculuğu** bir türlü tam olarak hatırlayamazdı” (s. 27).

“Mümtaz yukarıya annesinin yanına çıktığı zaman, demin gelen kadının **on sekiz, yirmi yaşlarında bir kız** olduğunu, annesinin yanına olduğu gibi boylu boyunca uzanmış, gözleri açık, yüzü adeta kaskatı, hıçkırdığını gördü.(...) Mümtaz **bu genç kıızı** yalnız birkaç saat gördü” (s. 29).

“İçinde bazı uyku sonlarını andıran çok lezzetli bir tükenme duygusu, hatta bu sıcak kavrayış ve sokuluşların içinde **bir tükenme arzusu** vardı. Ve **bu arzu** en son haddine, şuurun kaybına vardığı, insan ve etrafının adeta

birleştigi anda bütün o yorgunluk ve acıların harap ettiği beden birdenbire uykuya geçiyordu” (s. 30).

“Mümtaz ilk ve son defa, bu güneşin içinde onun yüzünü gördü. Sağ şakağından çenesine kadar henüz iyi olmuş **bir bıçak yarası** vardı. **Bu yara** yüze garip bir sertlik veriyordu” (s. 32).

“Evin çocuklarıyla beraber çıkıp geziyorlar, portakal bahçelerine, Karaoğlan'a gidiyorlardı. Hatta **şehrin dışındaki cevizliğe** kadar uzanmışlardı. Mümtaz sonraları Kozyatağı'nı **bu cevizliğe** benzettiği için sevmişti” (s. 34).

“**Bey Dağları**’nın üstünde güneş, sanki kendi ölümünün âyinini ve kendi yaldızdan ve koyu lâcivert gölgelerden lahdini hazırlıyormuş gibi, **bu dağların** kıvrımlarına altın ve gümüş zırhlar geçirir, sonra alçalan ve arkaya devrilen kavis, bir altın yelpaze gibi açılır, büyük ışık parçaları şuraya, buraya ateşten yarasarlar gibi uçar, kayaların üstüne asılırdı” (s. 34-35).

“Bu, her şeyin ayrı şekilde dirildiği, seslerin kabartma kazandığı, derinleşen, dost yüzünü, sıcaklığını kaybeden göklerin altında insanoğlunun nâmütenâhiye doğru küçüldüğü, tabiatın bize her taraftan **-ne diye ayrıldın, sefil ıstırapların** oynacağı oldun, gel, bana dön, **terkibime** karış, her şeyi **unutur, eşyanın rahat ve mesut uykusunu uyursun-** dediği saatti. Mümtaz **bu sesi** ta belkemiklerine varıncaya kadar duyar ve mânasını pek anlamadığı **bu davete** koşmamak için küçücük varlığı katılaştır, kendi üstüne kapanırdı” (s. 35).

“**Ta yerin altından, ilerleyen ve gerileyen dalgaların** sağır gürültüsü, **küçük piyanolar, aşk fısıltıları, kanat çırpışları, şırıltılar, hülasa bilinmeyen varlıkların, yalnız günün bu saati için yaşayan, akşamla gecenin arasındaki geçidi doldurduktan sonra kim bilir hangi sedef kabuğunda, balık pulunda, kaya çukurunda, ay ve yıldız aksinde uyuyan binlerce varlığın sesleriyle kenarları pul pul, akisleri renkli büyük davetler onu çağırırdı. Nereye çağırırlardı? Mümtaz bunu bilseydi, belki **bu davete** koşardı” (s. 35).**

“Kaç gündür sokakta küçük bir çocuk peyda olmuştu. Her akşam elinde boş bir şişe veya başka bir kap, evlerinin önünden, **türkü** söyleyerek geçirdi. Mümtaz, daha sokağın başında iken onun sesini tanırdı:

Akşam oldu yakamadım gazımı,

Kadir Mevlâm böyle yazmış yazımı,

Doya doya sevemedim kuzumu,

Ben ölürsem yavrum seni döverler.

Mümtaz, annesinin her başını kaldırdıkça, üstüne dikilmiş bakışlarında **bu türkünün** güftesine benzer bir mâna bulunduğunu zannederek içi sızlardı” (s. 38).

“Evlerinin biraz ilerisinde, aşağıya doğru giden sokağın tam başında **türkü** değişirdi. Ses birdenbire yükselir, aydınlanırdı. O kadar ki, evlerin duvarlarında, yolun üstünde, hatta havaya çarptıkça sanki çok parlak akislerle kırılırdı:

Şu İzmir'in minaresi sedeften, annem sedeften

Sen doldur ben içeyim kadehten, aman kadehten...

Mümtaz, **bu ikinci türkü** ile küçücük ömrünün henüz mânasını dahi kavramadığı kederlerin içinden çıkar, birdenbire çok ışıklı, taptaze; fakat bununla beraber yine hasret ve ıstırap dolu başka bir dünyaya girerdi” (s. 38).

“Annesi o hafta içinde bir gece sabaha karşı öldü. Ölmeden evvel oğlundan su istemiş, sonra ona bir şeyler söylemeğe çalışmış; fakat bir türlü muvaffak olamamış, sonra yüzü birdenbire sapsarı kesilmiş, gözleri kaymış, dudakları bir iki defa titredikten sonra kaskatı kesilmişti. Mümtaz'ın hafızası **bu son anı** olduğu gibi tespit etmişti” (s. 39).

“Bu ölümün arkasında da bir türlü dolduramadığı **uzun bir boşluk** vardır. Belki de çocuk bu sıkıntı günlerini hatırlamağa çalışa çalışa zihninde **bu zaman boşluğunu** kendisi yaratmıştı” (s. 39).

“O gün, onu hısım, akraba hep birden bir eski camiın avlusundaki küçük bir mezarlığa götürmüşler, orada henüz düzeltilmiş **bir toprak yığını** göstererek, annen burada yatıyor, demişlerdi. Fakat Mümtaz **bu mezarı** bir türlü benimsememişti” (s. 39).

“Babası, evde kardeşinin oğlundan çok bahsetmişti. **-İhsan'a bayılıyorum. İnşallah Mümtaz da büyüünce ona benzer-, -Bizim ailede galiba en akıllı adam İhsan'dır-, -Şu çocuk bir kere sağ salim dönse...-** gibi sözler hemen her gün evde geçerdi. Mümtaz **babasının bu sözlerini** dinlerken, amcasının kendisinden yirmi üç yaş büyük oğluna, kendi zihninde başka türlü birkaç sima birden hazırlamıştı” (s. 41).

“Ona evin üst katında İhsan'ın odasının üstündeki odayı vermişlerdi. Onun yanındaki büyük oda sonraları bir köşesinde onun da çalıştığı **kütüphane** idi. Mümtaz ilk defa bu kadar kitapla bir yığın resim ve öteberi ile karşılaştığı zaman şaşırmıştı. Sonra evin hayatına alışınca **bu kütüphane** onu çekmişti. İlk okumaları **bu kütüphanenin** tesadüfıyla olmuştu” (s. 41).

“Bir hafta sonra da İhsan Macide ile evlendi. Mümtaz ağabeyisinin karısını ilk görüşte beğenmiş, İhsan'ın adeta alay ederek, **-nasıl buldun?-** diye yaptığı işarete farkında olmadan, **-çok mesudum-,** diye cevap vermişti. Mümtaz'ın **bu çocukça cevabında** bütün bir hakikat de vardı” (s. 41-42).

“Bu hayatın ortasında **Macide** adlı acayip bir mahlûk vardı. Her şeyi, herkesi peşinden sürükleyen, bir büyü gibi değiştiren **küçük bir kadın...** Tatil günlerinde **bu küçük kadın** Mümtaz'ı mektepten alıyor, saatlerce aç karnına onunla mağaza önlerinde durarak, gelen geçene bakarak Beyoğlu'nda geziyorlar, öteberi alıyorlar, sonra iki mektep kaçağı gibi geç kalmış olmaktan korka korka eve dönüyorlardı” (s. 42).

“**Tarih dersini,** onlara İhsan veriyordu. Sınıfta ilk defa amcasının oğlunu görünce, ben tanıdığım insandan nasıl bir şeyler öğrenirim?... diye düşünmüştü. (...) Seneler geçtikten sonra bile o ve arkadaşları bu ilk saatten hafızalarında kalan cümleleri hatırlarlardı. Mümtaz için **bu ders** evde de devam ediyordu” (s. 43).

“Mümtaz'ın kafasında acayip bir sahne vardı ki, her okuduğu ve dinlediği oraya nakledilirdi. **Antalya'da kayalık ile, N...'deki evleri**, okuduğu romanların bütün hadiseleri **bu iki dekorda** geçer, ve oradan kendi hayatına nakledilirdi” (s. 44).

“Zihni aşka, düşünceye, **babasının ölümü ile İstanbul'a dönüşü arasındaki zaman** içinde açılmıştı. **Bu iki ay** onun ruhunu garip surette beslemişti” (s. 45).

“**Güvercinler** bu ikindi sıcağında yeme karşı isteksizdiler. Onun için alçaktan, isteksiz isteksiz ve sanki teker teker uçarak geliyorlardı. (...) Mümtaz için **bu güvercinler**, İstanbul'un sevilen kadınlarda bizi kendilerine o kadar bağlayan zaafılar cinsinden bir nevi vice'i idi” (s. 48-49).

“Sahaflar içi tenhaydı; daha kapıda eski Mısırçarşısı'ndan sıçramış bir damla gibi **küçük bir dükkân**, eski zengin şarkın, kökü kim bilir nereye dayanan, hangi ölmüş medeniyetlere çıkan bir yığın geleneğin küçük ve sefil bir hülasası, tozlu kavanozlarda, uzun tahta kutularda, üstü açık mukavvalar içinde asırlarca faydasına inanılmış, kaybolan hayat ve sıhhat ahenklerinin biricik çaresi gibi bakılmış ot ve köklerini, peşinden o kadar hırsla koşulan, okyanuslar aşılın baharlarını teşhir ediyordu. Mümtaz **bu dükkâna** bakarken hiç farkında olmadan Mallarmé'nin mısraını hatırladı: -Meçhul bir felâketten buraya düşmüş...- Buraya, **bu tozlu dükkâna**, bu duvarına elle yapılmış triko çorapların asıldığı yere...” (s. 50-51).

“Böyle hep bir arada bakılınca insan sadece **zihnî bir hazımsızlığın eserleri gibi görülen garip bir halita**. Mümtaz **bu halitanın** yüz senelik bir didinme, durmadan bir gömlek değiştirme içinde olduğunu biliyordu” (s. 51).

“Mümtaz kendi kendine tekrarlardı: **Temâgisin, Begedânin, Yesevâdin, Vegdasin, Nevfena, Gadisin...** (...) Eğer bir sene evvel olsaydı muhakkak ki, Mümtaz bugün, yahut yarın, herhalde ilk görüşünde, bir vesile uydurur, merak ettiği bir hadise için istihareye yatmak istediğini ve **bu altı ismi** yedi defa okuduktan sonra gördüğü rüyayı anlatırdı” (s. 55).

“Mümtaz **Memo**'yu tanıdı. Abdülhamit devrinin son günlerinin bütün hüznü Haliç'te boğulan **bu Harbiyelinin** hatırasında yaşıyordu. Ses bu hayat artıklarının üstünde geniş, aydınlık bir çadır gibi açılmıştı” (s. 59).

“**Mahur Beste**, Nuran'ın dedesi Talat Bey'in eseri idi. Bu ve buna benzer birkaç hadise onu birkaç koldan evlenme ile çok genişleyen bu eski Tanzimat ailesi arasında uğursuz tanıtmıştı. Buna rağmen **bu garip eser** hafızalarda yerleşmişti” (s. 61).

“Çünkü **Mahur Beste** küçük ve kısa şeklinde insanın tenine yapışan o acı çığlıklardan biriydi. Eserin kendi macerası da garipti. Talât Bey'in karısı Nurhayat Hanım Mısırlı bir binbaşı ile sevişerek kaçınca Mevlvî muhibbi olan Talât Bey **bu eseri** yazmıştı” (s. 61).

“Behçet Bey, elindeki **baston sapını** bıraktı. Fakat yaymacının önünden uzaklaşamadı. Karısının ölümünden beri durmuş bir saat gibi bütün fikri hayatı olduğu yerde kalan ve hatta üstündeki elbise, boyunbağı, podüsüetli ayakkabısıyla 1909 yılına ait canlı bir hatıraya benzeyen bu adamı belli ki **bu küçük kadın eşyası** çok gerilere, kendisinin Behçet Beyefendi olduğu, bir kadını sevdiği, kıskandığı hatta onun ve sevgilisinin ölümlerine sebep olduğu yıllara götürmüştü” (s. 61).

“Hakikatte tam bir fasıl yapmak istiyordu. Fakat tam o esnada Mısır'dan gelen bir dostu **Nurhayat Hanım'ın ölümünü** haber vermişti. Daha sonra ise **bu ölümün** eserin bittiği geceye tesadüf ettiğini öğrenmişti” (s. 61).

“**Behçet Bey**, elindeki baston sapını bıraktı. (...) Şimdi çoktan beri unuttuğu şeyler, **bu hayat artığının** kafasında birdenbire canlanmıştı” (s. 61).

“Camekânlardan birinde iki aydan beri dedikodusu bütün İstanbul'u dolduran **eski mücevherlerden biri** tek başına, küçük bir yıldız topluluğu gibi haşin, insan dışı, fakat güzel parlıyordu. (...) Bir an **bu mücevheri** Nuran'ın boynunda görmeğe çalıştı. Fakat muvaffak olamadı; saadet hülyası kurmayı unutmuştu. Şüphesiz ki, Mümtaz için **bu mücevhere** sahip olma imkânı yoktu” (s. 64).

“Hakikat şuydu. Mümtaz Binbir Gece'deki eskicinin hikâyesine benzeyen **ikiz bir ömrü** yaşıyordu. (...) **Bu iki haddin** arasında, uçurum kenarlarında şiddetli uyanışlarla dolu bir somnambül hayatı vardı. **Bu iki zıt ruh hâletinin** arasından etrafla konuşur, dersini verir, talebelerini dinler, yapacaklarını tarif eder, dostlarının işleriyle uğraşır, yakalandığı zaman münakaşa eder, hülâsa kendi hayatını yaşardı” (s. 67-68).

“Mümtaz güçlkle bir **-Allah hayırlı etsin...-** dedi. **Bu üç kelimeyi** nasıl bulmuş, nasıl birbirine eklemişti. Heceleri, kurumuş gırtlğından nasıl çıkarttı? Bunu kendisi de bilmiyordu” (s. 77).

“İşte Emma, Köstence plajlarında tesadüf ettiği Fahir'in hayatına böyle bir tecrübe ile girmişti. Bu güzel erkekte **bir başkasının derisiyle uyuşma imkânı** eksikti. Fakat Emma'nın on beş senelik aşk kadını hayatı, **bu eksikliği** ikisi için de telafi edebilmişti” (s. 80).

“O da alt kamaraya göz atmadan yukarıya çıkmağa razı olmamış, orada çoktan beri rastlamadığı bir dostunu karısıyla beraber görmüş, içinden; - Sanki başka gün karşıma çıksan ne olurdu?- diye diye yanlarına oturmuş, biraz sonra **Nuran** bir elinde birkaç paketle, bir çanta, öbüründe yedi yaşlarında, lepiska saçlı bir kız çocuğu, içeriye girmişti. Karı koca **bu yeni geleni** tıpkı biraz evvel Mümtaz'ı karşıladıkları gibi sevinçle karşılamışlardı” (s. 81).

“İşte Emma, Köstence plajlarında tesadüf ettiği **Fahir**'in hayatına böyle bir tecrübe ile girmişti. **Bu güzel erkekte** bir başkasının derisiyle uyuşma imkânı eksikti” (s. 80).

“Muazzez günün meçhul ülkeler ve lüzumsuz hadiseler gazetesiydi. İstanbul'un her semtinde gidip göreceği bir akrabası, hiç olmazsa kardeş gibi sevdiği bir ahababı bulunan **büyükannesine** benzerdi. **Bu ihtiyar kadın** sabahtan akşama kadar, her uğradığı yerde, yolda veya bir evvelki ziyaretinde gördüğü, işittiği şeyleri tekrarlaya tekrarlaya gezer, akşamüstü bir hususî metodla hafızaya tamamiyle mal olmuş bir yığın havadisle dönerdi. Koca şehirde bilmediği şey pek azdı” (s. 82).

“İşte bu düşünceleri birdenbire **Nuran'la Mümtaz**'ın birbirlerine bakış tarzları, Nuran'ın mesut gülüşü, Mümtaz'ın hayranlığını bozmuştu. **Bu iki ahmak** birbirlerini tanıyarak buraya gelmişlerdi” (s. 87).

“Hakikatte Mümtaz'la **Nuran**'ın münasebetsizlikleri onu sıkıyordu. Mümtaz senelerdir evinin devamlı dostlarındandı. Vâkıa henüz onu salondaki divanda yatmağa razı edememişti ama, gene evdendi. Onun için kendisine daha iyi bir istikbal isterdi. -**Bu dul kadınla...**- ama Adile Hanım'ın talihi böyle idi” (s. 89).

“Mümtaz karşısında, Adile ile çok uzaktan, çekildiği meçhul derinliklerden konuşan **Nuran'ın yüzünü, bu yüzü dışarıdan aydınlatan ince tebessümü** görmese, dünyanın sonunu yaşadığına ve bunun böyle olması çok iyi olduğuna ve insanoğlu denen bu ahmaklar kafflesinin buna lâayık olduğuna inanacaktı” (s. 92-93).

“Ve Mümtaz içinden tekrar **Nuran'ın saçlarını** düşündü: -Hep böyle düşer mi **bu saç...** daima elleriyle başını biraz geriye atarak onu düzeltir mi?” (s. 98).

“**Yeni insan** eskinin hiçbir artığını kabul edemez... Mümtaz bir gözü kapıdan giren müşterilerde: -Suat bize **bu yeni insanı** tarif etsin!.. dedi” (s. 99).

“**Adile** hınçla kocasına baktı ve yavaşça, fakat içinde bütün bir katliâm arzusu parıldayan sivri bir sesle fısıldadı: -Sokakta topluyorsun, değil mi? (...) Sabih'in vazifesi **bu eski makinenin** bir kaza çıkarmasını önlemektir” (s. 102).

“**Fatma**'nın asabı alt-üst oldu. Babasını unutmağa başlamıştı. **Bu çocukta** garip bir sahip olma duygusu var” (s. 116).

“Kadın, onun için **Macide'nin dostluğu, büyük yengenin şefkati**, annesinin ölümü ile İhsan'ın evine alıştığı zamana kadar hayatında eksik bulduğu ve **bu ikisiyle** tamamlanan şeylerdi” (s. 118).

“Sanki Kızkulesi'nden Marmara açıklarına kadar denizin altına, su tabakalarının arasına yer yer, iyi dövülmüş bir yığın mücevher parıltısından geçirilmiş **bakır levhalar** döşenmişti. Bazen **bu bakır levhalar** suyun üstünde yüzüyor, adeta mücevher salları yapıyor, bazen da primitif resamlarda,

mağfiretin timsali ışığın kaynaştığı derinlikler gibi hasretle, bir hakikat yükseliş arzusu ile dolu, büyük ve kıpkırmızı uçurumlar açıyordu” (s. 119).

“Nuran köşkü hiç de hayal ettiği gibi bulmadı. Fevkalâdeliği yoktu. Dördüncü Murat, gözdesine hemen hemen küçük bir ev yaptırmıştı. Ancak **Mümtaz'la kendisinin oturabileceği kadar bir yer. Ve bu düşünce** ona köşkü sevdirdi” (s. 135-136).

“**Emma'nın dişleri** Fahir'i İstanbul'a dönüşünden beri korkutmuştu. Lekesiz, bembeyaz, bir çehre için oldukça mübalâğalı karoserisi içinde hiç şaşmadan işleyen bir cihaza benzeyen **bu dişler**, onun üzerinde **her rastgeldiğini öğütebilecek bir değirmen** hissini bırakmıştı. Şimdi **bu değirmen** evvelâ istakozu öğütecek, sonra Viyana usulü şinitsemi çiğneyecekti” (s. 105).

“**Nuran'ın annesini tahmin ettiği gibi buldu. 1908 sıralarında kendisini idrak eden bu ihtiyar kadında** hayatı ince bir peçe altından görmeğe alışmış birçok kendisi gibilerin bir yığın tatlı hususiyeti vardı” (s. 161).

“Mümtaz ilk önce levhayı okudu: **Lutf u kerem-i Hazret-i Mevlâ ile geçtik - 1313'de babam için Abdülhamid'e büyük bir jurnal vermişlerdi. On gece Yıldız'da mevkuf kaldı. Kurtulunca Naili'nin bu mısraını yazdı**” (s. 163-164).

“Akşama doğru **Tevfik Bey** ortadan kayboldu. Fakat bir saat sonra meydana çıktığı zaman rakı masası kendiliğinden bir zevkti. -Rakıyı yavaş içeceksiniz ha... Uzun vakit içmeli, o zaman tadı çıkar. **Bu eski İstanbul efendisinin hayat rahatlığı, neşesi, bu günlerde pek az görülen şeydi**” (s. 165).

“Mümtaz, **Yaşar'ı**, onun İhsan'la Paris'teki arkadaşlıklarından ve biraz da Adile Hanım'lardaki karşılaşmalardan tanırdı. 1925-1926 senelerinin en parlak istikbali gibi görünen **bu hariciye memuru**, bir aile dostunun ihaneti yüzünden küçük bir orta elçiliği kaybettiğinden beri, daha doğrusu açık bulunan o merkeze sefirlikle gideceği yerde Balkan şehirlerinden birine başkâtiplikle gittiğinden beri, tabiat adeta bir taviz gibi ona bu hastalık vehmini bahşetmişti” (s. 168).

“**Nuran'ın evine kabul edilmek saadeti** Mümtaz için zevklerin en büyüğüydü. Yazık ki, Fatma'nın huysuzlukları **bu saadeti** zehirledi” (s. 170).

“O günden sonra Mümtaz için **Nuran'ın evini** düşünmek ayrı bir haz oldu. Sevgilisi gidip de tek başına kaldığı saatlerde, yahut evden hiç çıkmayacağını söylediği günlerde, onu **bu ev** içinde düşünmek itiyadını aldı.” (s. 171).

“*Ve Nuran'ın en parlak mücevherlerden, en keskin kılıç parıltılarına kadar değişen bakışları* vardı. Mümtaz, **bu değişik silâhların** karşısında bazen kendisini ölümden öteye geçen bir aciz içinde bulurdu” (s. 175).

“Tramvay durak yerinde **on sekiz, yirmi yaşlarında bir çift** hararetli hararetli konuşuyorlardı. Kızın yüzü yarı aydınlıkta tam bir ümitsizlikti, erkeğin kendisini zorladığı, zalim görünmeğe çalıştığı hâlden belliydi. Onları görünce sustular. -Sokakta muaşaka...- Yoksa bütün bu şiir kervanı, bu düşünceler, hepsi hakikatte **bu çocukların** yaptığından ileri gitmiyor muydu?” (s. 186).

“Nuran, Mümtaz'ı tanıdığı günden beri, bütün ömrünce Emirgân'da oturacak gibi hülyalar kurardı. Mümtaz, onun bu heveslerini gördükçe, **evi** satın almak çarelerini düşünüyordu. (...) Üst üste kaybettiği dört çocuğun acısı, gelin olarak geldiği ve bir zamanlar ne Mümtaz'ın ne de Nuran'ın hayalinin alamayacağı bir debdebe içinde halayıklar, ahretlikler, sazlar, sohbetler arasında yaşadığı **bu eve**, hatta bu semte uğramasını men ediyordu” (s. 187).

“Nuran **kurumuş çınarı** muhafaza için etrafına çekilen parmaklığa, Yesarî yazısıyla firdolayı yazılan **bu çınarın** ve yerin hikâyesine bayıldı. Ona öyle geldi ki, Sümbül Sinan hâlâ bu çınarın altında oturmaktadır. **Bu kurumuş ağacın** muhafazasına gösterilen itina, bu ölüm bahçesine, büyük sanat eserlerine has bir derinlik veriyordu“ (s. 200-201).

“Hatta rivayete göre, bu şarkılar ve bestelerin her biri **Tevfik Bey**'le bu pencereleri açan, orada sandalının tam geçeceği anda saçlarını düzelten, hülâsa, elinde veya üstündeki çiçeği bu sandala veya yanı başına düşürecek kadar çolpalaşan, musiki ile kendinden geçen hanımların arasında sarih bir parola, tek şifreli bir nevi aşk mektubu olduğu için, ertesi günü içlerinden biri behemehâl ya terzisine iner, yahut eski bir ahababı, bir sütineyi veya emektarı görmek lüzumunu duyar, yahut da evvelden kararlaştırmış şekilde, yalının bahçe kapılarından biri o gecelerden birinde arkasında bekleyen

sadık bir hizmetçi veya halayıkla açık kalırdı. Mümtaz, kendisinin doğduğu senelerde semt hanımlarına olan aşkını bazen aynı mahalle mescidinin minaresinden bütün semte kurtarıcı davetin ayrılmaz bir parçası gibi bir günde beş defa ilan eden **bu eski zaman hovardasına** bayılıyordu” (s. 210).

“-Nuran Hanım denizden vazgeçmez... Zaten babası da çok severdi...- Bunu söyleyen **altmışlık kayıkçı**, -Hele bir kere bir yalı bulup yerleşin... Bakın sizi nasıl besleyeceğim...- diyordu. Adamcağız elinden gelse bütün Boğaz'ı Teyfik Bey'in yeğenine düğün hediyesi olarak verirdi. Nuran da Mümtaz da **bu halk adamındaki inceliğe** bayılıyorlardı” (s. 216).

“Kendisine bir gün, -**Bu yaz, bizimdir Mümtaz, her deliliği yaparız-** demişti. Mümtaz'ın kafasında **bu cümle** Nuran'ı kaybetmek korkusu ile binbir kılığa girmişti” (s. 222).

“Ne Mümtaz, ne Nuran o akşam ikide bir kabaran **dalgaların lâcivert rengini** başka zaman gördüklerini pek hatırlıyorlardı. **Bu lâcivert rengi**, sanki bir Fra Angelico tablosu hazırlanıyormuş gibi koyu yaldız ve mücevher tozu ile birleştiren son bir dalga, hakikaten bu ressamın ve ona eşit velilerin ruhlarındaki mağfiret tufanı gibi ılık içinde bir dalga onları Kanlıca iskelesine adeta fırlattı” (s. 223-224).

“Ne Mümtaz, ne Nuran o akşam ikide bir kabaran **dalgaların lâcivert rengini** başka zaman gördüklerini pek hatırlıyorlardı. Bu lâcivert rengi, sanki bir **Fra Angelico** tablosu hazırlanıyormuş gibi koyu yaldız ve mücevher tozu ile birleştiren son bir dalga, hakikaten **bu ressamın** ve ona eşit velilerin ruhlarındaki mağfiret tufanı gibi ılık içinde bir dalga onları Kanlıca iskelesine adeta fırlattı” (s. 223-224).

“Nuran beyti yavaşça okudu.

Günler kısaldı. Kanlıca'nın ihtiyarları

Bir bir hatırlamakta geçen sonbaharları.

Ve ilâve etti: -Bir insanın bir şehri böyle zaptetmesi beni hayran ediyor. **Bu beyti** her işittikçe hatırıma Rodin'in Calais burjuvaları geliyor” (s. 224-225).

“Mümtaz **Nuran'ın evinde** ve Tefvik Bey'le geçireceği bu geceye kaç günden beri hazırlanmıştı. Kandilli'den taşınmadan evvel, **Nuran'ın içinde yaşadığı bu evin**, onu tanımadan evvelki günlerini bir kere daha kendisine vereceğini sanıyordu” (s. 227).

“**Mümtaz** Nuran'ın evinde ve Tefvik Bey'le geçireceği bu geceye kaç günden beri hazırlanmıştı. Kandilli'den taşınmadan evvel, Nuran'ın içinde yaşadığı bu evin, onu tanımadan evvelki günlerini bir kere daha kendisine vereceğini sanıyordu. Çünkü **bu hülya adamı** birkaç türlü yaşamasını biliyor ve seviyordu” (s. 227).

“**Yaşar zavallı bir budala** idi. Fakat annesi **bu budalayı** dinlerdi” (s. 230).

“Ona iki mektubu da uzattı. Fahir'in mektubu kısa, bir yığın mânasız şikâyetle doluydu. Bütün hatalarını dilediği tek bir afla unutmağa hazır bir hâli vardı. Fakat **Suat'ın** mektubu garipti. **Bu evli adam**, Mümtaz'la Nuran'ın seviştiklerini ve evleneceklerini bile bile, ona aşktan bahsediyor, çağırıyor, gel, diyordu” (s. 233).

“**Suat'ın** birdenbire pencereden düşen bir taş gibi hayatının ortasına düşmesi, Nuran'a o mektubu yazması, kendisinin **bu hasta adamı** şu anda hayatının ayrılmaz parçası imiş gibi hiç durmadan düşünmesi hepsi iğrençtiler” (s. 238).

“Mümtaz, Emin Bey'i de çağırmış. **Ressam Cemil** ile beraber... yavaş sesle, **bu Cemil Bey'i** tanımıyorum, diye ilâve etti” (s. 252).

“Ve Mümtaz onun şimdi evinin bahçesinde, sonbahar güneşi altında, siyah elbisesi içinde ve herhangi bir insan gibi oturuşunu seyrederken öbür âlemin o kadar sevdiği ustalarını, **Emin Dede'nin** varlığından haberdar bile olmadığı ruh iklimlerini yaratanları farkında olmadan düşündü. Bir Beethoven, bir Wagner, bir Debussy, bir Listz, bir Borodine **bu gördüğü ebediyet yıldızından** ne kadar ayrı insanlardı. Onların çılgın hiddet ve kinleri, bütün hayatı kendisi için hazırlamış bir sofraya zanneden iştihaları ve bunları tek başına yüklenebilmek için imkânsız bir Atlas gayretiyle gerilmiş gururları, hiç olmazsa şahsiyetlerini değişik planda göz önüne koyan bir yığın nazariyeleri, garabetleri, yumuşaklığı bile etrafındaki her şeye bir arslan

pençesi gibi geçen mizaçları vardı. Halbuki **bu şöhretsiz dervişin** hayatı üst üste kendi şahsını inkârdan ibaretti” (s. 275-276).

“Aziz Dede, sert, titiz, şişman, son derecede afif, okuması, yazması kıt bir adammış. **Bir gün yazı yazmak için hokkasına daldırdığı kalemin mürekkepsiz çıktığını görmüş** ve **bu işaretin mânasını** anlayarak yalnız kalple ve niyetle Allah'a bağlanmağa karar vermiş” (s. 277).

“Emin Dede makamların arasında çok kısa bir gezinti yaptı ve sonra **Dede'nin Devrikebir Peşrevi'ne** girdi. Mümtaz **bu peşrevi** Cemil'den birkaç defa dinlemişti” (s. 280).

“Hatta, dayısına her zaman olduğu gibi refakat eden **Nuran'ın sesini**, yine her zaman yaptığı gibi etrafından ayırmağa çalışınca, **bu sesle** kendi arasında bir nevi engelin varlığını vehmetti. Sanki genç kadının sesini çok uzaklardan, sisli bir sabahın arasından dinliyordu” (s. 292-293).

“Zaman zaman Mümtaz saadet duygusundan uyanıyor, **-Acaba lüzumundan fazla mı?-** diye kendine soruyordu. Sade **bu sual** aşklarının cennetini, yapmacık bir cennet hâline getiriyordu” (s. 294).

“Huxley, **-Allah var ve görünüyor; fakat sade kemanlar çalarken...-** diyor. Bunu çok sevdiği romancı **“La Mineur Kuvarteti”** için söylemişti. Fakat Mümtaz **bu kuvarteti** kitabı okumadan çok daha evvel dinlemişti” (s. 295).

“Nuran, **Sabiha'yı** yıkayan Macide'nin yanına gitti. Sabiha'nın yıkanişı, bir on sekizinci asır kralının yıkanişı kadar merasimliydi. **Bu küçük çocuk**, suyu, sabun köpüğünü, teknede ördek çırpınışlarını delice seviyordu” (s. 339).

“Mümtaz, birdenbire, İhsan'ın hâlindeki değişikliği fark etti:

-Ne oldu? Kim?

-Eski bir arkadaş. Hani şu rüşdiye arkadaşım Hüseyin Bey. Dün akşam ölmüş. **Cenaze** bugün kalkıyor... Mümtaz'ın önünde sanki bir kuyu açılmıştı. Kendi sevinci, İhsan'ın fikirleri, Sabiha'nın aşağıdan doğru gelen hava fişegi gibi renkli, taze kahkahaları, ve birkaç adım ötede gömülmeğe hazırlanan **bu cenaze...**” (s. 341).

“Geldiklerinin sabahı uyanır uyanmaz pencerelerin etrafında, ince, dantela kadar zarıf, munis cıvıltılı bir kaynaşma görmüşlerdi. Nuran: -Ay! **Serçeler** geldi...- diye bağırmişti. (...) Çünkü Nuran elinden gelse **bu küçük hayvanlar** için hususî yemek dahi yaptırırdı. O gün akşama doğru köşkün nüfusu bir kişi daha arttı. Bu karlı ve buzlu hava Emirgân'daki siyah köpeğe tahammülü güç ve sıkıcı gelmiş olacak ki, her zaman o kadar istişna gösterdiği Mümtaz'ın davetini bu sefer büyük bir memnuniyetle kabul ederek içeri girdi. Şimdi, Nuran'ın, **kanatlı dostlarına** iştahlı bakışlar fırlatarak sobanın kenarında temizleniyor, bir pencere dışında, her türlü masûniyet içinde kendisiyle adeta alay eden **bu nimetleri** rahat bir rüyada tatmağa hazırlanıyordu” (s. 345-346).

“Adamın alnından **iri ter taneleri** akıyordu; tam Mümtaz'ın yanbaşıda **bu damlalar** gözlerini örtmesin diye, eliyle alnını silmişti” (s. 359).

“Kapının önünde, başka bir ihtiyar kadın, keskin bir Rumeli şivesiyle, fakat çok yavaş sesle dileniyordu. Onun da küçük, çocuk elleri kadar küçük elleri vardı. -Pörsümüş yüzünde **gözleri**, dağ kenarlarındaki pınarlara benziyor.- Mümtaz kadına para verirken **bu gözlerin** içine bakmak istedi” (s. 365).

“Sonra **tesbihçinin** önünde durdu; çocukluğunun Bin Bir Gece'yi hatırlatan ramazan sergilerinin bu son ve ufalmış hatırası, içinden geldiği âlemi birkaç tesbihle iki üç misvaka indirmiş, küçük bir dolapta satıyordu. Nuran'la geçen ağustosta **bu adamdan** iki tesbih almışlar ve onunla konuşmuşlardı“ (s. 365).

“Orhan laboratuvarın kilidini asmış, dalgın dalgın düşünüyordu. Böyle anlarında muhakkak bir halk şarkısı söylerdi. Nitekim Mümtaz'a cevap vereceği yerde dudaklarının arasından mırıldandı:

Gide gide iki duvar arası,

Kimi kurşun, kimi bıçak yarası...

Mümtaz **bu türküyü** tanıyordu” (s. 370-371).

“Kız çocukları **türkü** ile oyun oynuyorlardı. Ta fetihten beri belki **bu türküler** vardı” (s. 372).

*“Komşu kapının eşiğine sığınmış **bir kedi yavrusu**, insan tecrübesini henüz geçirmemiş hayvanların ani korkusu ile birdenbire adımlarının hemen ucundan geriledi ve üzerine atılacakmış gibi pufladı. Mümtaz yalnızlığında ürküttüğü **bu mahlûka** fevkalâde bir ders alacakmış gibi baktı. Ona, **bu küçük yavrunun** korkusu ile günlerden beri kendi yaşayışında, düşüncelerinin ıttıratsızlığında, kafasında her gördüğü, her işittiği şeyin bir musallat fikir hâline gelişinde bir benzerlik var gibi geliyordu” (s. 381).*

*“Acaba **Nuran**'la aralarındaki dargınlık hangisinin hatırına gelmişti. İnsanoğlunun içinde çalışan o kendisi ve her yaptığını beraberce harap etme kudreti hangisinde daha evvel hız almıştı.(...) Fakat devam edemedi; çünkü **bu küçük kadının**, söylediği kadar küçük olmadığını ve bir sene dünya ile arasında en güzel köprüyü kurduğunu, onun hassalarıyla duyduğunu, onun vücudu ile geniş dünyaya açıldığını biliyordu” (s. 394).*

Metinde işaret sıfatının geçtiği örnekler incelendiğinde, bazen bir isme, bir cümleye, bir soruya, bir ad tamlamasına bu işaret sıfatı ile artgönderim yapıldığı tespit edilmiştir. Gönderim öğeleri arasındaki mesafenin değiştiği gözlenmiştir.

2.1.1.3.2.2. Şu İşaret Sıfatı ile Yapılan Artgönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan sözcük veya sözcük öbeği yer almakta daha sonra da artgönderim yapan işaret sıfatı “şu” yer almaktadır.

*“-İhsan'a bayılıyorum. İnşallah Mümtaz da büyüyünce ona benzer-, -Bizim ailede galiba en akıllı adam **İhsan**'dır-, -**Şu çocuk** bir kere sağ salım dönse...- gibi sözler hemen her gün evde geçerdi” (s. 41).*

*“On vapurunu kapıcının karısının **ikinci kattakiler** için anlattığı şeyler yüzünden kaçırmıştı. Vakıa Huriye kadın onun için yeni şeyler söylememişti. (...)Biliyoruz dedikleri şeyin ne kadar cahili olduklarını **şu ikinci kattaki musibetten** tutun da, Sabih'in üst üste kaybettiği paraların acısı ona iyice öğretmişti” (s. 86-87).*

“Yaşar, **çocukla** meşgul olacağı yerde ona dönerek çok yavaş, adeta yılan ısılığına benzeyen bir sesle -Bırakın **şu çocuğu**- dedi. -Yaptığınız yeter... öldürecek misiniz?-” (s. 229).

“-**Barbunya** dünyanın en güzel balığıdır; fakat mevsiminde olmazsa, hatta Ada açıklarında, yahut Boğaz'ın aşağı ağzında tutulmazsa değişir. (...)

-**Şu barbunyayı** burada bu akşam beraberce yiyebilmemiz için kaderin asırlarca çalışmasını düşün” (s. 165-166).

Metinde şu işaret sıfatı ile yapılan artgönderimsel örnekler incelendiğinde, bu işaret sıfatı ile yapılan örnekler kadar sık kullanılmadığı tespit edilmiştir. Gönderim ögeleri arasındaki mesafenin değiştiği gözlenmiştir.

2.1.1.3.2.3. O İşaret Sıfatı İle Yapılan Artgönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan sözcük veya sözcük öbeği yer almakta daha sonra da artgönderim yapan işaret sıfatı “o” yer almaktadır.

“İnsanlar bazen doğuştan mahkûm olurlar, saz parçası kendiliğinden kırılırdı. **Sabiha** öyle değildi. **O** evin masalıydı” (s. 16).

“Fakat Mümtaz, kendisini biraz okşayınca ağlamağa başlamıştı, **Sabiha'nın iki türlü ağlaması vardır. Birisi çocuk ağlayışıdır; zorla ve ısrarla zalim olanların ağlaması. O zaman yüzü çirkinleşir, sesi acayip perdeler bulur, durmadan tepinir, hulasa, hodbinliği içinde her çocuk gibi küçük bir ifrit olur**” (s. 17).

“Mümtaz'ın babası, **S... 'nin işgali gecesi**, oturdukları evin sahibine düşman olan bir Rum tarafından ve onun yerine öldürülmüştü.(...) Adamcağız da **o gece** karısıyla çocuğunu götürmek için vasıta bulmuştu” (s. 25).

“Akşamdan biraz sonra eve gelmiş, -haydi!, demişti; biraz bir şey yiyelim, bir saate kadar yola çıkacağız. Yollar henüz açık.- Sonra **yere serilen bir örtü üzerinde yemeğe oturmuşlardı. Tam o esnada kapı çalınmıştı**” (s. 25).

“Ve **koskoca adam** bir eli karnının üstünde, adeta sürünerek, yukarıya kadar çıkmış ve orada sofada, yere yıkılmıştı. (...) Biraz sonra komşular gelmiş,

ihtiyar bir adam onları ölünün üstünden kaldırmağa çalışmış, -Bu kadar iyiliğini gördük. **Şu adamı** açıkta bırakmıyalım, gömelim, şehittir, elbisesiyle gömülür- demişti” (s. 26).

“Bir adam bahçenin çitinden içeriye atladı. Şehre giriyorlar, diye bağırdı. O zaman hepsi birden durdular” (s. 27).

“Yalnız İstanbul'a gönderilmek için vapura bindirileceği günü bütün teferruatıyla hatırlıyordu. **O gün**, onu hısım, akraba hep birden bir eski camiin avlusundaki küçük bir mezarlığa götürmüşler, orada henüz düzeltilmiş bir toprak yığınının göstererek, annen burada yatıyor, demişlerdi. (...) Mümtaz, **o günü** çok iyi hatırlardı” (s. 39).

“Nihayet ağlamak, biraz da etrafındaki insanları kendisine acındırmak olacaktı. **O insanlar** çoktan kendisinden bıkmış olmalıydılar” (s. 40).

“Baudelaire'i de onun eline verdi. -Mademki okuyorsun, dedi, bari en iyisini oku...- (...) **O günden beri** Mümtaz Baudelaire'i elinden bırakmadı” (s. 44-45).

“-Keşki hep böyle uzakta, bu kadar yalnız, kendisi olarak güzel ve her şeyden uzak bilseydim...- O zaman bütün vicdan azaplarından, içini burgu gibi delen bir yığın hatıradan kurtulacaktı” (s. 64).

Metinde o işaret sıfatının geçtiği örnekler incelendiğinde gönderim öğeleri arasındaki mesafenin değiştiği gözlenmiştir.

2.1.1.3.2.4. Böyle İşaret Sıfatı ile Yapılan Artgönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan öge yer almakta daha sonra da artgönderim yapan işaret sıfatı “böyle” yer almaktadır.

“Sabiha onun terliklerini giymiş, sofada küskün küskün oturuyordu. Bu gürültücü çocuğun böyle sessiz duruşuna Mümtaz hiç tahammül edemiyordu” (s. 16).

Metinde böyle işaret sıfatı artgönderim ögesi olarak tek bir örnekte tespit edilmiştir.

Tablo 10. İşaret Sıfatları ile Yapılan Artgönderim

İşaret Sıfatları	Artgönderim Sıklığı
Bu	84
Şu	5
O	10
Böyle	1

2.1.1.3.3. Belirsizlik Sıfatları ile Yapılan Artgönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan sözcük veya sözcük öbeği yer almakta daha sonra da artgönderim yapan belirsizlik sıfatı yer almaktadır.

*“Mümtaz, bu ikinci türkü ile küçücük ömrünün henüz mânasını dahi kavramadığı kederlerin içinden çıkar, birdenbire çok ışıklı, taptaze; fakat bununla beraber yine **hasret ve ıstırap dolu başka bir dünyaya** girerdi. Bu, **bir ucu** İzmir'in Kordonboyu'nda başlayan, **öbür ucu** babasının hiç anlayamadığı ölümünde biten dünya idi”* (s. 38).

*“Dükkâncı eliyle peykenin bir tarafında üst üste sicimle bağlı, **eski meşin ciltli bir kitap dizisini** gösterdi. **Meşin ciltlerin çoğu** kıvrılmış, bir kısmı da arkalarından çatlamıştı”* (s. 52).

*“Dükkâncı eliyle peykenin bir tarafında üst üste sicimle bağlı, eski meşin ciltli bir kitap dizisini gösterdi. **-Birkaç eski mecmua** var...(…) **Öbür mecmua** bir şarkı defteriydi: Şarkıların üstünde makamları, bestekârlarının adları yazılıydı; hepsi meyanları hiçbir sadayı ve heceyi unutmadan tekrarlıyorlardı: Pembe, mavi, beyaz, sarı kâğıtlarda, satırların tebeşir yeri hâlâ görülür şekilde, muntazam, adeta nar gibi, dış dış yazıyla yazılmıştı”* (s. 52-53).

Metinde belirsizlik sıfatının geçtiği örnekler incelendiğinde gönderim öğeleri arasındaki mesafenin değiştiği gözlenmiştir. Belirsizlik sıfatı örneklerde bir bütünün parçasını belirtmek için kullanılmaktadır.

Tablo 11. Belirsizlik Sıfatları ile Yapılan Artgönderim

Gönderim Türü	Artgönderim Sıklığı
Belirsizlik Sıfatları	4

2.1.1.3.4. Sayı Sıfatları ile Yapılan Artgönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan öge yer almakta daha sonra da artgönderim yapan sayı sıfatı yer almaktadır.

*“Bu tanışmadan sonra bir akşam kendi evinde **Mümtaz'la Nuran'dan** bahsetmek, küçük çizgilerle onun tecessüsünü uyandırmak, adeta iğnelemek, ertesi gün bir ikindi ziyaretinde Nuran'a aynı şeyi yapmak, ikisinin de zihinlerini karıştırmak, sonra bir akşam onları yemeğe davet etmek, ikisini de böylece evinin, sofrasının, tek başına dolduramadığı gece saatlerinin bir nevi demirbaşı yapmak! (...) **İki tarafı** birbirinden uzaklaştırmak için elinden gelen gayreti sarf ederdi ve bu gayret şöyle on, on iki yıllık bir tecrübeye dayandığı için çok defa muvaffak da olurdu” (s. 90).*

Metinde sayı sıfatının geçtiği örnekler incelendiğinde gönderim öğeleri arasındaki mesafenin değiştiği gözlenmiştir.

Tablo 12. Sayı Sıfatları ile Yapılan Artgönderim

Gönderim Türü	Artgönderim Sıklığı
Sayı Sıfatları	1

2.1.1.3.5. Soru Sıfatları İle Yapılan Artgönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan öge yer almakta daha sonra da artgönderim yapan soru sıfatı yer almaktadır.

*“-Sonra karşı kıyılarına bakarak ilâve etti- **Şu şartla** ki...*

*-**Hangi şartla** Mümtaz?*

-Bizi izah etsin, bizi ve etrafımızı...” (s. 196).

“Ona öyle geldi ki, Sümbül Sinan hâlâ bu çınarın altında oturmaktadır. Bu kurumuş ağacın muhafazasına gösterilen itina, bu ölüm bahçesine, büyük sanat eserlerine has bir derinlik veriyordu. Buna mukabil türbe mimarîsizdi ve içinde dört asır hayata yattığı yerden tesir etmiş bir ölü vardı. Duvarlarına, parmaklıklarına eller sürülüyor, dualar ediliyordu. **Hastaları iyileştiriyor, ümidi olmayanlara ümit kapıları açıyor, dünyaları yıkılmış olanlara ölümün ötesinde ışıklar gösteriyor, sabır, feragat, tahammül öğretiyordu.**

-Nasıl bir adamdı bu?

-Bunların hepsi manevi vazifelerine inanmış, muayyen bir ruh nizamından geçmiş, nefislerini terbiye etmiş insanlardı. Onun için şahsiyetlerini ölümden ötede bile kabul ettirdiler. Sümbül Sinan öbürlerinden biraz daha başkadır. Evvelâ büyük bir âlimdi. Sonra da şakacı ve hazır cevaptı” (s. 201).

“-**Fikirlerimin** mesuliyetini üzerime alıyorum.- Suat bu cümleyi işitseydi, - **Hangi fikirler, Mümtazcığım?..- diye gülmekten katılırdı**” (s. 363).

Metinde soru sıfatının geçtiği örnekler incelendiğinde gönderim öğeleri arasındaki mesafenin az olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 13. Soru Sıfatları İle Yapılan Artgönderim

Gönderim Türü	Artgönderim Sıklığı
Soru Sıfatları	3

2.1.1.3. Zarf Öbekleri ile Yapılan Artgönderim

2.1.1.3.1. Karşılaştırma Zarfları ile Yapılan Artgönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan ad yer almakta daha sonra da benzerlik, farklılık, zayıflık, üstünlük, azlık, çokluk belirten “daha, kadar, başka, gibi, benzer, farklı, bu denli, daha farklı, en, çok, ise” gibi karşılaştırma yapan zarflar ve edatlar yer almaktadır.

“Daha, genç adam dükkana girer girmez **siyah gözlüğünü**, bir kudret tılsımı, **büyülü bir silah gibi** gözlerine takar, bu cam perde arkasında adeta görünmez olur...” (s. 13).

“Ne kadar mustarip olursanız olun, **güneş** bu ıstırapın arasında er geç bir çatlak buluyor, oradan **altın bir ejder gibi** kayıyor” (s. 33).

“Ve bu nasihati dinleyen hayat, her üzüntünün üstünde cıvıl cıvıl ötüyordu. Her gün bir iki vapur ve bir yığın deve ve mekkârenin taşıdığı yükler, yolcular, evlerinin karşısındaki otelin önüne indiriliyor, denkler açılıyor, tekrar yükleniyor, çivileniyor, tahta sandıklara maden kuşaklar vuruluyor, yolcular kapının önündeki iskemlelere oturup konuşuyorlar, pencerelerden **bir fütürist tablo gibi sade göz, sade kulak ve tecessüs, yahut arzulu kadın başları** uzanıyor, arsız İtalyan neferleri işsizlikten kapıların önündeki çocuklarla saatlerce oynuyorlar, Caromio diye diye onları çağırıyorlar, fırınlara ev hanımlarının yaptıkları börek, baklava tepsilerini taşıyorlar, biraz arsızlık edip de azarlandığı zamanlarda pek mahcup olmuş gibi başlarını eğiyorlar ve arka sokaktan dolaşıp gelmek için sırita sırita uzaklaşıyorlardı” (s. 33-34).

“Bey Dağları’nın üstünde güneş, sanki kendi ölümünün ayinini ve kendi yaldızdan ve koyu lacivert gölgelerden lahdini hazırlıyormuş gibi, bu dağların kıvrımlarına altın ve gümüş zırhlar geçirir, sonra alçalan ve arkaya devrilen kavis, bir altın yelpaze gibi açılır, **büyük ılık parçaları** şuraya, buraya **ateşten yarasalar gibi** uçar, kayaların üstüne asılırdı” (s. 34).

“Bir yük olduğunu sanıyor ve **talihine** kızılıyordu. Onun için ağlamamalıydı. Fakat **bir talihi, garip, herkesinkinden çok başka bir talihi** olduğu da muhakkaktı” (s. 40).

“Tarih dersini, onlara **İhsan** veriyordu. Sınıfta ilk defa amcasının oğlunu görünce, ben tanıdığım insandan nasıl bir şeyler öğrenirim?... diye düşünmüştü. Fakat ders başlayınca bunun tanıdığı insandan **büsbütün başka biri** olduğunu anlamıştı” (s. 42-43).

“Daha ilk günden bütün sınıf ona hayran olmuştu. **İhsan** onlar için **Ganimed’in kartalı gibi** bir şey olmuştu” (s. 43).

“-**Suat Bey** hastalanmış, bir hafta evvel İstanbul'a gelmiş, sanatoryumdaymış, o da oraya gidiyordu. (...) **Adile Hanım** başka zaman olsaydı, **Suat**'ın hastalığına çok üzülürdü. **Onun kadar** neşeli, kadın ruhunu anlayan insan azdı” (s. 112).

“**Adile Hanım** bu ani engelin üstünden çok iyi terbiye edilmiş **bir koşu atı gibi** tereddütsüz atladı” (s. 112).

“Önünde **sayısız günler** vardı ve onları **küçük kuklalar gibi** ümitleriyle giydirdiyordu” (s. 135).

“**Seyit Nuh'un Nühüft bestesi**, Mümtaz için bizim şarkımızın en kendisi olan taraftıydı. Pek az eser **onun kadar** ruhumuzdaki sonsuzluk iştihakını, güneşe, aydınlatıcı ve yakıcı şeylere doğru kanatlanmayı verirdi” (s. 159-160).

“-**İstanbul'un en güzel günlerini** yaşıyoruz... bu sonbahar emsalsiz oluyor” (s. 256).

“Emin Dede makamların arasında çok kısa bir gezinti yaptı ve sonra **Dede'nin Devrikebir Peşrevi'ne** girdi. Mümtaz bu peşrevi Cemil'den birkaç defa dinlemişti. Fakat şimdi o büsbütün **başka bir eser** olarak karşısına çıkıyordu” (s. 280).

“Kapının önünde bir gürültü oldu. Selim, Orhan, Nuri, Fahri aralarındaki değişmez silsile ve merasimle girdiler. Yani kısa boylu Selim'i daima beraberinde gezdiği Orhan ileriye doğru fırlattı ve -Bensiz hâli nolur!- der gibi arkasından girdi. Nuri eşikte etrafı iyi görmek için gözlüklerini sildi. **Fahri en arkadan kapıyı kapattı**” (s. 260-261).

“**Birkaç güvercin**, avlunun mermerleri üzerinde, çok mücerret bir bahçede gezinir gibi salınıyorlardı. -**Eski minyatürlerin dilberleri gibi...**-” (s. 364).

“Kapının önünde, **başka bir ihtiyar kadın**, keskin bir Rumeli şivesiyle, fakat çok yavaş sesle dileniyordu. Onun da küçük, çocuk elleri kadar küçük elleri vardı. -Pörsümüştü yüzünde gözleri, dağ kenarlarındaki pınarlara benziyor.- Mümtaz kadına para verirken bu gözlerin içine bakmak istedi” (s. 365).

Metinde karşılaştırma araçları ile yapılan artgönderimlerin geçtiği örnekler incelendiğinde gönderim öğeleri arasındaki mesafenin değiştiği gözlenmiştir.

Tablo 14. Karşılaştırma Zarfları ile Yapılan Artgönderim

Gönderim Türü	Artgönderim Sıklığı
Karşılaştırma Zarfları	12

2.1.2. Boş Artgönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan sözcük veya sözcük öbeği yer almakta daha sonra da boş artgönderim “Ø” yer almaktadır.

“Bu sefer, **bu aranmaktan, yoklanmaktan hoşlanmayan adam**, üst üste haber gönderiyor, hâl hatır soruyor, hanımefendinin, olmazsa beylerden birinin behemehâl gelmelerini, Ø kendisini görmelerini istiyor, Ø dükkânın arkasında eski konağın müstemilatından olan bakımsız kısımla üstündeki iki oda için konuşacağını, Ø kontratın geciktiğini söylüyordu” (s. 14).

“O, yatakta çivili idi; Ø göğsü zorlukla inip kalkıyordu” (s. 14).

“Ondan sonra **kadın** altında taksî, dükkân dükkân dolaşır, Ø herkese münasip hediyeler arar ve Ø aldığı parayı son kuruşa kadar sarf ettikten sonra eve dönerdi” (s. 16).

“**Omuzları** birincisi gibi katılaşmazdı; Ø adeta çökerdi” (s. 17).

“Nihayet, **genç kadın** hastabakıcılardan başına geleni öğrenmiş, Ø yattığı yerden ölünün bulunduğu yere kadar sürüne sürüne gitmiş, Ø hazırlanmış cesedi görmüş, Ø başında kaskatı kesilmişti” (s. 18).

“**İhsan** vaktinde hastahaneye yetişebilmek için bir türlü araba bulamamış, Ø tramvayla gelmişti” (s. 19).

“**İhsan**, onu görünce sevindi. Ø Yüzü gene kırmızıydı. Ø Göğsü ağır ağır kalkıp iniyordu” (s. 19).

“**İhsan** hastaydı. O, yattığı yerden, vaziyeti düşünüyordu. Ø Eli bir çaresizlik ve yalvarma işaretiyle yorganın üstüne düştü” (s. 20).

“İkinci uğradığı evde hakikaten **bir hastabakıcı** oturuyordu. Fakat üç ay evvel kendisi Anadolu’da bir hastanede iş bulmuş, Ø gitmişti” (s. 21).

“**Mümtaz**’ın hayatında İhsan’la karısının çok büyük bir yeri vardır. Ø Babasının ve Ø annesinin birkaç hafta ara ile ölümünden sonra onu amcasının oğlu büyütmüştü” (s. 25).

“Fakat asıl Macide’nin eve gelişi ile **Mümtaz** iyileşmiş, Ø yüzünü güneşe çevirmişti” (s. 25).

“**Mümtaz** bu sahneyi hiç unutamadı. Ø Annesi yukarıda hep ölünün üstünde ağlıyordu” (s. 26).

“**Mümtaz** daha fazlasına dayanamadı, Ø eli birdenbire tutunduğu kapının kanadında gevşedi ve Ø yere yıkıldı” (s. 27).

“**Mümtaz** bu gözleri görmemek için gözlerini tekrar kapadı ve Ø korka korka annesine doğru döndü” (s. 30).

“Bundan iki gün sonra bir akşamüstü **Mümtaz’la, annesi, A...**’ya geldiler ve Ø uzak bir akrabanın evine indiler” (s. 32).

“**Mümtaz** acele acele arkadaşlarından ayrıldı ve Ø eve koştu” (s. 37).

“Sabih, Nuran’a döndü: -Siz, Mümtaz’ın eski musikimize merak sardığını biliyor muydunuz? **Nuran**, genç adama dostça baktı. Ø Yüzünü çok lezzetli bir meyveye benzeten bir gülümseme içinde: -Hayır, dedi. İclâl burasını saklamış olacak” (s. 86).

“İşte bu düşünceleri birdenbire **Nuran’la Mümtaz**’ın birbirlerine bakış tarzları, Nuran’ın mesut gülüşü, Mümtaz’ın hayranlığını bozmuştu. Bu iki ahmak birbirlerini tanıyarak buraya gelmişlerdi. Ø Birbirlerini seveceklerdi” (s. 87).

“**Fahir** bu sefer hakikaten gafil avlandı ve Ø karşısındakine bir saniye için hayretle baktı” (s. 105).

“Fakat **Fahir** dinlemiyordu. Ø Gözü garsonun ceketinin kopmuş düğmesine takılmıştı” (s. 109).

“**Yaşar** eliyle vaktinden evvel ağarmış saçlarını düzeltti, Ø gözlüğüni parlattı” (s. 111).

“**Muazzez** saçlarını güneşte salladı, Ø gözlerini kısıtı” (s. 113).

“Ben **Nuran**'ım. Ø Kandilli'de otururum. Ø 1937 senesinde yaşıyor, Ø aşağı yukarı zamanımın elbisesini giyiyorum. Ø Hiçbir elbise ve hüviyet değiştirmeye hevesim yok” (s. 136).

“**Adile Hanım** bu yaz Taksim'deki evinden çıkmamıştı. Ø Yeni baştan tanzim ettiği hususi hayat kadrosunu bozmak, Ø zorla topladığı erkekleri ve kadınları yine elden çıkarmak istemiyordu” (s. 153).

“**Tevfik Bey**, o gün Mümtaz'a babası ve eniştesi hakkında epeyce izahat verdi. Ø Tabakları gösterdi. Ø Kandilleri, şekerlikleri anlattı” (s. 163).

“**Nuran** ikide bir elini denize sokuyor, Ø ayın etrafına gerdiği mavi ipek kumaşı bir tarafından çekip zorluyor, Ø belki de ancak o zaman bunun bir hayal, bir vehim olduğunu anlıyordu” (s. 197).

“**Tevfik Bey**, on seneden beri doğru dürüst denize çıkmamış, Ø yüksek sesle şarkı söylememiş, Ø eğlence âlemlerinde görünmemiş, yalı çocuklarıyla, Ø eskiden olduğu gibi sağa sola mektup göndermemişti” (s. 212).

“**Mukbile Hanım**'la, **Şükrü Bey**'in hayatta çiçek yetiştirmekten başka ihtirasları yoktu. Ø Günlerinin hemen büyük bir kısmı yalının arkasında çiçek bahçesinde ve serde geçirdi” (s. 214).

“**Mümtaz** bu küçük çocuğun hareketlerindeki ritme şaşıyor, ØØ -Elime bir geç, ben seni nasıl yetiştiririm görürsün!- diyordu” (s. 228).

“**Bu evli adam**, Mümtaz'la Nuran'ın seviştiklerini ve evleneceklerini bile bile, ona aşktan bahsediyor, Ø çağırıyor, Ø gel, Ø diyordu” (s. 233).

“**Mümtaz** bu mektuptan öbüründen fazla korkmuştu; çünkü Ø Suat'ı yakından tanıyordu” (s. 234).

“**Mümtaz** olduğu yerde durdu. Ø İçinde birdenbire garip bir değişiklik olmuştu. Ne o deminki iğrenme, ne de etrafının tazyiki kalmıştı. Uzun, çok

uzun bir uykudan uyanmış gibi etrafına bakıyordu. Tanımadığı bir saadet duygusu ve çok keskin bir hasretle Nuran'ı hatırladı. Ø Gözleri hep o ağacın tepesindeki aydınlıkta, sanki bu ıslak ışık Nuran'a sımsıkı bağlanmış, onun yaşadığı ülkelerden geliyormuş gibi ona baka baka sevgilisini özliyordu” (s. 246).

“**Tevfik Bey** başını gökyüzüne doğru kaldırdı; Ø sonra bahçeyi, kızarmış ağaçları, uzaklarda morlaşan ağaç kütüklerini ve dalları, son çimenleri seyretti. Bir arıyı gözüyle bahçe kapısına kadar takip etti. İhtiyar vücudundan garip ve üşümeli bir hayat sıcaklığı geçiyordu” (s. 251).

“**Emin Bey**'in hayatı da çok temiz ve saftı. Ø Ömrünün uzun bir kısmını ağabeyisinin kat'î vesayeti altında geçirmeğe razı olmuştu. Ø Alkol, cıgara kullanmadı; Ø hiçbir ifratı yoktu” (s. 277).

“**Emin Dede** makamların arasında çok kısa bir gezinti yaptı ve Ø sonra Dede'nin Devrikebir Peşrevi'ne girdi” (s. 280).

“**Emin Bey** hep beraber geçtikleri tecrübenin ardından gibi İhsan'a tebessüm etti, Ø sonra Tevfik Bey'e tatlı bir gülümseme ile neyini tekrar ağzına götürdü” (s. 286).

“**Nuran** uçmak, Ø kendi hızı içinde tavanı delmek, Ø göklere yükselmek istiyordu” (s. 288).

“**Tevfik Bey** kudümünü elinden bıraktı; Ø alnını sildi” (s. 289).

“**Macide** ağlayacak gibiydi: -Neler söylüyorsun Suat?.. Dinlemeyin bunu Allah aşkına... Ter içinde baksanıza... Mümtaz yengesine baktı; Ø yüzü bembeyazdı, Ø gözleri büyük büyük açılmıştı” (s. 310).

“Bir gün evlerine gittiğimiz zaman **eşeği** bahçede her zamanki yerinde görmedik. Ne oldu?.. diye sorduk. Zavallı romatizma oldu, dediler ve ahırı açıp Ø gösterdiler. Eşeğin eğerini karnına ters vurmuşlar, üzengilerden tavana asmışlar” (s. 312).

“**Hegel, Nietzsche, Marx** geldiler, Ø geçtiler” (s. 318).

“**Herkes** şarkı söylüyor, Ø gülüyor, Ø konuşuyordu” (s. 331).

“Biraz ötede, **üç erkek** tek başlarına oturmuşlar, Ø konuşuyorlardı” (s. 332).

“Geldiklerinin üçüncü günü Nuran'a:

-Kitabı artık vazih olarak **görüyorum!** dedi.

-Ben de ceketindeki düğmenin boş yerini Ø” (s. 344).

“**Çekçek arabaları** ortaya çıkmış,Ø yolları tutmuştu” (s. 358).

“Komşu kapının eşiğine sığınmış **bir kedi yavrusu**, insan tecrübesini henüz geçirmemiş hayvanların ani korkusu ile birdenbire adımlarının hemen ucundan geriledi ve Ø üzerine atılacakmış gibi pufladı” (s. 381).

Metinde boş artgönderim örnekleri incelendiğinde gönderim öğeleri arasındaki mesafenin kısa olduğu gözlenmiştir. Boş artgönderim, özneleri ortak olan iki cümlede ikinci cümlenin öznesinin düşürülmesiyle ortaya çıkmaktadır.

Tablo 15. Boş Artgönderim

Gönderim Türü	Artgönderim Sıklığı
Boş Artgönderim “Ø”	70

2.1.3. Ekler ile Yapılan Artgönderim

“Huzur” romanında ekler ile yapılan artgönderim türleri iyelik ekleri, belirtme hâl eki ve kişi ekleri olarak tespit edilmiştir.

2.1.3.1. İyelik Ekleri ile Yapılan Artgönderim

2.1.3.1.1. Birinci Teklik Kişi İyelik Eki ile Yapılan Artgönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan ad yer almakta daha sonra da artgönderim yapan birinci teklik kişi iyelik eki {+m}, {+Im}, {+Um} yer almaktadır.

“**Kız**, onu gülümseyerek karşıladı. -Harp olursa bir işe yarayayım diye kursa yazıldım. Fakat daha hiçbir şey bilmiyorum...- Sesi ciddiye. -**Ağabeyim** askerde... Onu düşünerek...-” (s. 21)

“**Mümtaz**, onlara, evde hasta olduğundan bahsetmek istemedi. Beyhude yere kendisine acındırmış olacaktı. -Hakikaten **işim** var, diye ayrıldı” (s. 78)

“**Mümtaz**, ona baktıkça İclâl'e hak veriyordu; gerçekten güzeldi. Bir yığın şahsî tarafı vardı. -İclâl bu kış hep sizden bahsetti. Boğaz'da tek başına bir evde oturuyor, diye... -Evet, garip bir tesadüf oldu. Birkaç yaz evvel **İhsan ağabeyim** çok güzel bir ev bulmuştu” (s. 84).

“**Nuran**'ın tebessümü Adile Hanım'a döndü. Fakat artık eski parlaklığı yoktu. (...) Her **dinlediğim** şey **uzviyetime** yapışıyor gibi beni sarıyor, **tercihlerim**, sade oyun **bulduklarım**, **beğenmediklerim** var” (s. 87-88).

“İskele binasından çıkar çıkmaz, **Fatma**: -**Babam!**.. anne, **babam** geliyor, diye bağırarak ileriye atıldı” (s. 93-94).

“**Suat** eliyle işaret etti: -**Maksadım** şaka tabii...” (s. 97).

“**Sabriye Hanım** tamir ve düzeltme denen şeyi bilmezdi. Zaten kopan, kaybolan, yıkılanla alâkası yoktu. -Size öyle güzel şeyler hazırladım ki... Sonra Sabih'e döndü; senin perhiz yemeklerin de hazır... **Adile** kocasının birdenbire ekşiyen yüzüne hiç sevincini gizlemeden baktı: -Allah razı olsun **teyzeciğim**, dedi. Ödüm patlıyordu dokunacak bir şey yer de hastalanır diye... Sesi, korkudan ziyade sevinçten titriyordu. -A **kızım** hiç unutur muyum onun sıhhatini?.. - Biricik **Sabih'im** o benim...” (s. 110).

“**Mümtaz**'ın içini Ada iskelesinde Nuran'la kocasını gördüğü zamanki ıstırap yeniden kapladı.(...) **Arkadaşlarımı** arıyordum; -hiç yalan söylemeği beceremediği için olacak, yüzü kızarmıştı, -Fahir Bey'le karşılaşmanızı gördüm” (s. 115).

“**Nuran** mahzun gülümsedi: -**Benim çıkışımı** beklediğinizi söylesenize... (...) Asıl fenası, **imdadıma** gelip çocuğu **kucağımdan** almamanızdır. Az kalsın ikimiz birden düşecektik...” (s. 115).

“**Fatma'nın** asabı alt üst oldu.(...) -Varsın **babam** beni sevmesin! Ben onu seviyorum...- diye sabaha kadar ağladı”(s.115-116).

“**Mümtaz:** -Ama fotoğrafı bana o göstermedi. Hatta siz olduğunuzu ben **kendim** tahmin ettim, dedi” (s. 127).

“Ben **Nuran'ım**. Kandilli'de otururum. 1937 senesinde yaşıyor, aşağı yukarı **zamanımın** elbisesini giyiyorum. Hiçbir elbise ve hüviyet değiştirmeye **hevesim** yok. Hiçbir ümitsizlik içinde **değilim** ve bu aynalar beni korkutuyor” (s. 136).

“**İclâl** kendi hülyalarına dalmıştı. Müstakil bir ev, iş, bir yığın iş, mesuliyet, hesaplar, uzun beklemeler, çocuk elbiseleri, mutfak ve yemekler... (...) -Hayır, hiçbir şey söylemem!- Fakat havadis de mükemmeldi. –**Ömrümde** bir kere zafer kazanacaktım-“ (s. 138).

“İşte **Nuran** bu basit şeylerin arasında geldi. (...) -Ne dik yokuş **Yarabbim**, diyordu” (s. 145).

“**Adile Hanım** Mümtaz'ı çok bekletmedi. Daha ikinci kadehten itibaren hızını arttıran bir samimilik dalgası içinde, evvelâ onun güzelliğini övdü, genç kızlık arkadaşlarından birisinin arabasını, kürkünü, evlerinde verdiği ziyafetleri anlattı. Nihayet kalbi, bütün şefkat hızını alınca, ona ait temennilerini söyledi. Onun için Mümtaz'ın temin edemeyeceği her şeyi kader dediğimiz o meçhul çeşmeden birbiri ardınca istedi; hermin kürkleri, mücevherler, yakutlar, en lüks otomobiller genç kadının bu bolluktan ürkmüş gözleri önünden geçtiler ve nihayet sözünü: -Vallahi **Nuran'cığım** düşünüyorum da, hasta bir çocuk üzülecek diye çektiklerini! Bu tahammülü dünyada ben gösteremezdim” (s. 157).

“**Tevfik Bey**, o gün Mümtaz'a babası ve eniştesi hakkında epeyce izahat verdi. (...) Fakat o, bunu tabii buluyor, -bütün İstanbul pazarda, **çocuğum**...- diyordu” (s. 163).

“**Tevfik Bey**'in babasından sonra en sevdiği adam eniştesiydi. Rasim Bey'e ait hemen hiçbir şeyi kaybetmemişti. Resimler, kendi el yazısı notalar, meşk defterleri, her cinsten ney ve nisfiyeler olduğu gibi duruyordu. (...) Mümtaz

ilk önce levhayı okudu: *Lutf u kerem-i Hazret-i Mevlâ ile geçtik -1313'de babam için Abdülhamid'e büyük bir jurnal vermişlerdi. On gece Yıldız'da mevkuf kaldı. Kurtulunca Nailî'nin bu mısraını yazdı*” (s. 163-164).

“Tevfik, Nuran'ı göstererek: -Bunda epeyce istidat var; dedi. -Yapmayın, bilmiyordum... **Nuran** yüzü kızarak: -Anlatmadım mı Mümtaz, ben Anadolu oyunlarının çoğunu bilirim... Fakat Tevfik Bey sadece mazi hatıralarının sadık muhafızı, yaşadığı senelerin en iyi zeybek oyuncusu değildi. En büyük meziyetlerinden yahut saadetlerinden biri de rakı sofrası hazırlamaktı. Mümtaz ona baktıkça şaşıırıyordu: -**Dayım** birçok şeylerde **babama** benzer, garip değil mi?” (s. 165).

“Kaç defa **Mümtaz** bu musallat fikrin, onu başka insanlardan ayırdığı zannıyla ıstırap çekmişti. Ta çocukluğundan beri rüyalarını kuran zemberek bu sabit fikir değil miydi? Hatta Nuran'la olan sevgisinde genç kadının güzelliğine, yaşayış kudretine biraz da hayatın zaferi gibi bakmamış mıydı? Onu kolları arasında tuttuğu zaman, arka tarafında başının ucunda bekleyen ifrite, ölüme, seni yenmek **üzereyim**; seni yendim, işte **silâhım** ve **zırhım**, demiyor muydu?” (s. 182).

“**Nuran** gülü seviyordu. Hele Hollanda yıldızı denilen kadife güllerine çıldırıyordu: (...) -**Elbisem** çok eski olsun... Fakat **bahçemde** en iyi güller yetişsin-“ (s. 186).

“**Mümtaz** o zaman ona İhsan Ağabeyi anlattı.(...) **Asıl hocam** odur. Onun sayesinde o kadar az yoruldum ki... (...) Ben **ağabeyim** diyorum, İhsan **babam** sayılır” (s. 199).

“**Nuran**, kendisi yokken görmedikleri bir yığın şeyin arasından, onları aydınlatarak gelen bu aydınlığın ağında şaşıır, Mümtaz'a sarılırdı: -Bir yatakta yattığımız zaman **rüyamda** korkarsam, sana böyle sarılacağım” (s. 219).

“**Nuran** önünde başka bir uçurum daha açılmış gibi geriledi: (...) Bütün **felâketim**, herkesin bana yüklenmesinden geliyor” (s. 231).

“Dizlerinin üzerine attığı ince battaniyeyi silkerek ayaklarına topladı; **Macide**'yi; -**Benim hanım kızım...** diye yanına çağırdı” (s. 250).

“**İhsan**: -Bugün Suat da gelecek, dedi. **Mümtaz**'ın yüzü asıldı. Bunu gören **Macide**, bir çocuk saflığıyla: -Yapma... bana **ömrümde** iltifat eden tek insan...” (s. 253).

“**Mümtaz** -**Hayatım** meydanda!..- der gibi bir işaret yaptı” (s. 254).

“**Orhan** sordu: -**Benim şaşırdığım** şey bir taraftan insanın ve manevi kıymetlerin etrafında ısrar ederken, öbür taraftan cemiyet içinde bir kalkınma işi ile uğraşmanız, her şeyin başında iş hayatının tanzimini istemenizdir... Bu çok maddede kalmak olmuyor mu?” (s. 260-261).

“Zaman zaman **Mümtaz** saadet duygusundan uyanıyor, -Acaba lüzumundan fazla mı?- diye kendine soruyordu. İşte şimdi de kendisiyle aynı şekilde konuşmaktaydı; -**Ben budalayım... kendimi zorla telkin altına sokuyorum-**” (s. 294).

“**Nuran** **Mümtaz**'a baktı; elinde şişe, kadehleri dolduruyordu.(...) **Benim eski arkadaşım** ve **âşığım**, onun akrabası...” (s. 298).

“**Suat** **Nuran**'ın cevabını duymamazlıktan geldi: -Herkes beni azarlıyor, **huyumu** tenkit ediyor. Kimi **hastalığımı** söylüyor, kimi **evliliğimden** bahsediyor. Halbuki ikisi de lüzumsuz. (...) **Karım**, **arkadaşlarım**, akrabalar, herkes. (...) **Karım** bunu ilk haftasında anladı; fakat yine söylüyor, hatırlatıyor” (s. 301-302).

“-Sana şimdi nasıl bir ad takalım, **Nuran**?

-**Benim adım** bana yeter...” (s. 337-338).

“**Mümtaz**, birdenbire, **İhsan**'ın hâlindeki değişikliği fark etti:

-Ne oldu? Kim?

-Eski bir arkadaş. Hani şu rüşdiye **arkadaşım** Hüseyin Bey. Dün akşam ölmüş” (s. 341).

“**Mümtaz** genç kızlardan ayrılıp Eminönü'ne döndüğü zaman saat beşi yirmi geçiyordu. (...) **-Ben müdafasız adamım!**- Birdenbire söylediği söze kendisi de şaşırdı” (s. 356).

“**Mümtaz** onun düşüncesini tamamladı: **-Harbi müdafaa etmiyorum. Neye böyle düşünüyorsun? (...)** Arkadaşları merakla ona bakıyorlardı. O devam etti: **-Sabahtan beri kendi içimde bunu münakaşa ediyorum**” (s. 371-372).

Metinde birinci teklik kişi iyelik ekinin geçtiği örnekler incelendiğinde gönderim ögeleri arasındaki mesafenin değiştiği gözlenmiştir.

2.1.3.1.2. İkinci Teklik Kişi İyelik Eki ile Yapılan Artgönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan öge yer almakta daha sonra da artgönderim yapan ikinci teklik kişi iyelik eki {+n}, {+In}, {+Un} yer almaktadır.

“Belki de **çocuk** bu sıkıntı günlerini hatırlamağa çalışa çalışa zihninde bu zaman boşluğunu kendisi yaratmıştı. Yalnız İstanbul'a gönderilmek için vapura bindirileceği günü bütün teferruatıyla hatırlıyordu. O gün, onu hısım, akraba hep birden bir eski camiin avlusundaki küçük bir mezarlığa götürmüşler, orada henüz düzeltilmiş bir toprak yığınını göstererek, **annen** burada yatıyor, demişlerdi” (s. 39).

“Sabriye Hanım tamir ve düzeltme denen şeyi bilmezdi. Zaten kopan, kaybolan, yıkılanla alâkası yoktu. -Size öyle güzel şeyler hazırladım ki... Sonra **Sabih'e** döndü; **senin perhiz yemeklerin** de hazır...” (s. 110).

“-Vallahi **Nuran**’cığım düşünüyorum da, hasta bir çocuk üzülecek diye çektiklerini! Bu tahammülü dünyada ben gösteremezdim. Ayol en güzel yaşın...” (s. 157).

“Genç kadın İstanbul'u tanıdıkça **Mümtaz**'a hak veriyordu. Bir gün ona: - Kuzum, **senin yaşın** bu kadar genç. Öyle olduğu hâlde bütün bu eski şeyleri nerden seviyorsun?.. diye sordu” (s. 199).

“İhsan dayanamadı; çok yavaş bir sesle: **-Dedem, senin** muhteşem bir renk **dünyan** var... dedi” (s. 281).

Metinde ikinci teklik kişi iyelik ekinin geğtiği örnekler incelendiğinde gönderim ögeleri arasındaki mesafenin az olduğu gözlenmiştir. Ayrıca örneklerin de kısıtlı olduğu tespit edilmiştir.

2.1.3.1.3. Üçüncü Teklik Kişi İyelik Eki ile Yapılan Artgönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan öge yer almakta daha sonra da artgönderim yapan üçüncü teklik kişi iyelik eki {+I}, {+U}, {+sI}, {+sU} yer almaktadır.

“Çocukluğunun mühim bir devrinde çok yalnız kalan **Mümtaz**, kendi kendisiyle konuşmayı severdi.-‘Ve hayat dediğimiz çok ayrı şey...’ Sonra **zihni** tekrar küçük **Sabiha**’ya gitti” (s. 12).

“**Sabiha** öyle değildi. O evin masalıydı. Durmadan konuşur, gezer, masallar uydurur, şarkı söylerdi. İhsan Bey Adasını çok defa onun **neşesi** ve **şamatası** doldururdu” (s. 16).

“**Mümtaz**, **kızın** solmuş yüzüne, içeriye kaçmış gözlerine, elinden geldiği kadar neşe ile baktı. **Başı**, üç günden beri olduğu gibi, kurdelesizdi” (s. 17).

“**İhsan**, onu görünce sevindi. **Yüzü** gene kırmızıydı. **Göğsü** ağır ağır kalkıp iniyordu, **Mümtaz**, onu sabah ışığında olduğundan çok zayıf buldu, **Uzayan tıraşı** yüzüne garip bir ifade veriyordu” (s. 19).

“**İhsan** hastaydı. O, yattığı yerden vaziyeti düşünüyordu. **Eli** bir çaresizlik ve yalvarma işaretiyle yorganın üstüne düştü” (s. 20).

“**Kız**, onu gülümseyerek karşıladı. -Harp olursa bir işe yarayayım diye kursa yazıldım. Fakat daha hiçbir şey bilmiyorum...- **Sesi** ciddi idi” (s. 21).

“**Mümtaz**’ın hayatında **İhsan**’la karısının çok büyük bir yeri vardır. (...) **İhsan**, onun hem **babası**, hem **hocası** idi” (s. 25).

“**Mümtaz** bu sahneyi hiç unutamadı. **Annesi** yukarıda hep ölünün üstünde ağlıyordu” (s. 26).

“**Mümtaz** daha fazlasına dayanamadı, **eli** birdenbire tutunduğu kapının kanadında gevşedi ve yere yıkıldı. Olduğu yerde kulağına birtakım sesler

geliyor, fakat etrafındakilerden büsbütün başka şeyler görüyordu. **Babası** her akşam yaptığı gibi büyük kesme billur lambanın şişesini çıkarmış, onu yakmağa çalışıyordu. Uyandığı zaman kendisini çitlerin dışında buldu. **Annesi**, -Yürüyebilecek misin?- diye soruyordu” (s. 27).

“**Mümtaz** yukarıya **annesinin** yanına çıktığı zaman, demin gelen kadının on sekiz, yirmi yaşlarında bir kız olduğunu, annesinin yanına olduğu gibi boylu boyunca uzanmış, gözleri açık, yüzü adeta kaskatı, hıçkırdığını gördü. **Annesi** biraz geriye çekilerek ona yer açtı” (s. 29).

“**Mümtaz** Şehzadebaşı'ndaki evin hayatına epeyce güç alışmıştı. **Yengesi** ihtiyar ve çok acı görmüş bir kadındı” (s. 41).

“**Mümtaz** hayatının anlattığımız kısmiyle bir macerası olan adamdı.(...) **Zihni** aşka, düşünceye, babasının ölümü ile İstanbul'a dönüşü arasındaki zaman içinde açılmıştı” (s. 45).

“Çocuğa uzaktan gülümsedi; fakat **Fatma**, Mümtaz'ın iltifatına kulak asmadı.(...) Hiçbir Yalnız **annesini** gülüyordu” (s. 81-82).

“Biraz sonra **Nuran**'la kızı göründü. Genç kadın belli ki rahat yürüyebilmek için en sona kalmayı tercih etmişti. **Yüzü** çocuğuna doğru, çok sade ve tatlı bir gülüşle eğilmiş, bir şeyler söyleyerek yürüyordu” (s. 93).

“Fakat **Fahir** dinlemiyordu. **Gözü** garsonun ceketinin kopmuş düğmesine takılmıştı“ (s. 109).

“**Mümtaz** belki evlenme işlerini çabuklaştırır diye bu projelere seviniyor, sonbaharda kiracılar çıktıktan sonra gidip bakmak üzere adresleri alıyor, **Nuran** Emirgân'daki evin bahçesi ve döşemesi üzerinde kurduğu hülyalar boşa gitmesin diye, -Şimdilik durun, diyordu. (...) Zaten **babası** da çok severdi...” (s. 215-216).

“**Macide** ağlayacak gibiydi:

-Neler söylüyorsun Suat?.. Dinlemeyin bunu Allah aşkına... Ter içinde baksanıza...

Mümtaz yengesine baktı; yüzü bembeyazdı, gözleri büyük büyük açılmıştı. Macide tam bir asap krizi içindeydi” (s. 310).

Metinde üçüncü teklik kişi iyelik ekinin geçtiği örnekler incelendiğinde gönderim öğeleri arasındaki mesafenin değiştiği gözlenmiştir.

2.1.3.1.4. Birinci Çokluk Kişi İyelik Eki ile Yapılan Artgönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan öge yer almakta daha sonra da artgönderim yapan birinci çokluk kişi iyelik eki {+mIz}, {+mUz}, {+ImIz}, {+UmUz} yer almaktadır.

“O zaman Mümtaz arkadaşına, behemehâl yaşaması lâzım olanla kendisine ait geçici hâller arasında uydurduğu münasebetin mânasız olduğunu elinden geldiği kadar anlatmağa çalışmıştı. -İşlerimiz iyi gitmiyor diye, tanrılara kızmayalım, demişti İşlerimiz, bizim ve bize benzerlerin küçük sakatlıklarıyla tesadüflerin ihanetiyle, her zaman bozulabilir. Hatta birkaç nesil için bozuk gidebilir. Bu bozulma, bu düzensizlik iç kıymetlerimize karşı vaziyetimizi değiştirmemelidir. İki ayrı şeyi birbirine karıştırırsak çıplak kalırız. Hatta zaferlerimizi bile tanrılardan bilmemeliyiz” (s. 47).

“Mümtaz, talebelik senelerinin arasından onun yüzüne, yeni terleyen bıyıklarına baktı. Bir gün emanet ettiği çantasını kaybettiği için onu azarlamış, sonra dost olmuşlardı.

-Bir çay! Sonra arkadaşlarına döndü: -Sizin neyiniz var, böyle?

-Neyimiz olsun! Vaziyeti konuşuyoruz. Harp olacak mı, olmayacak mı?” (s. 367).

“Nuri birdenbire tekrar eski bahse geldi: -Bu sefer de tecrübenin iflâs etmeyeceğini ne biliyorsun? Bir küçük şeyin, bir saman parçasının eksikliği veya fazlası yüzünden. Mümtaz onun düşüncesini tamamladı: -Harbi müdafaa etmiyorum. Neye böyle düşünüyorsun? Bir kere insanlık galip veya mağlûp, diye ikiye ayrılacak mı... Bu kadarı kâfi. Kıymet hükümleri, hatta uğrunda dövüştüklerimizi iflâs ettirmek için bu ayrılık yeter. Elbette her buhranın arkasından iyi, çok iyi şeyler geleceğini beklemek hatadır. Fakat ne

yapabilirsin? İşte burada **beş kişiyiz. Beş arkadaş. Tek başımıza düşündüğümüz zaman kendimizi** bir yığın kuvvete sahip bulabiliriz” (s. 371-372).

Metinde birinci çokluk kişi iyelik ekinin geçtiği örnekler incelendiğinde gönderim ögeleri arasındaki mesafenin değiştiği gözlenmiştir.

2.1.3.1.5. İkinci Çokluk Kişi İyelik Eki İle Yapılan Artgönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan ad yer almakta daha sonra da artgönderim yapan ikinci çokluk kişi iyelik eki {+nIz}, {+nUz}, {+sInIz}, {+sUnUz} yer almaktadır.

“Mümtaz, kendisine tanıtıldığı zaman genç kadın gülerek: -Ben sizi tanyorum, dedi. Sabahleyin aynı vapurda geldik. Siz, **İclâl'in arkadaşı Mümtaz Bey'siniz**” (s. 81-82).

“Mümtaz tanındığına memnundu; fakat İclâl'in hüviyetine tuttuğu fenerden korkuyordu. Genç kız fena insan değildi; aralarındaki dostluk ömür boyunca sürecek cinstendi. Fakat geveze idi; -kim bilir, edalı yârim, neler söylemiştir?- -O hâlde ben de söyleyeyim, dedi. Siz **meşhur Nuran ablasınız**” (s. 81-82).

“**Mümtaz**, ona baktıkça İclâl'e hak veriyordu; gerçekten güzeldi. Bir yığın şahsi tarafı vardı. -İclâl bu kış hep sizden bahsetti. Boğaz'da tek başına bir evde oturuyor, diye... -Evet, garip bir tesadüf oldu. Birkaç yaz evvel İhsan ağabeyim çok güzel bir ev bulmuştu. Kış gelince onlar taşındılar, ben kaldım. -**Canınız** sıkılmadı mı? -Pek sıkılmadı” (s. 84).

“Mümtaz'ın içini Ada iskelesinde **Nuran'la kocasını** gördüğü zamanki ıstırap yeniden kapladı.(...) -Fahir Bey'le **karşılaşmanızı** gördüm” (s. 115).

“**Nuran** bir şey söylemeden ona bakıyordu. Mümtaz bu bakışın altında genç kadının hayatına ait çok hususi bir şey görmüş olmaktan üzüldü; -eğer sizden bir şey saklamamağa karar vermiş olsaydım tabî bahsetmezdim!- sonra birdenbire kendisini yangın kulesinden aşağıya hiçbir paraşütsüz bıraktı; -

asil fenası iskeleden çıkarken o kadar **sevimli bir yüzünüz, dikkatiniz** vardı ki...” (s. 115).

“**Mümtaz** bu bakışın altında genç kadının hayatına ait çok hususî bir şey görmüş olmaktan üzüldü; (...) Nuran mahzun gülümsedi: -Benim çıkışımı beklediğinizi söylesenize... ben sizi gördüm. Beyhude yere **yüzünüz** kızarmasın” (s. 115).

“**Emin Bey Tevfik Bey'e**, -Sen ihtiyarlamayacaksın!.. Sana ihtiyarlık yok!..- diye seslendi. Birbirine bizim nesillerin tatmadığı bir sevgiyle baktılar. İhsan: -**İkiniz de mucizesiniz...** dedi” (s. 289).

Metinde ikinci çokluk kişi iyelik ekinin geçtiği örnekler incelendiğinde gönderim öğeleri arasındaki mesafenin değiştiği gözlenmiştir.

2.1.3.1.6. Üçüncü Çokluk Kişi İyelik Eki ile Yapılan Artgönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan ad yer almakta daha sonra da artgönderim yapan üçüncü çokluk kişi iyelik eki {+IArI} yer almaktadır.

“**Çocukların** hepsi gürbüz ve güzeldi. Fakat, **üstleri başları** perişandı” (s. 23).

“Bunlar dört atlıydılar. Atlılardan biri, terkisinden bir şey indirdi. Atların burnuna kadar sokulan Mümtaz, **bir genç kadının**: -Emmi, Allah senden razı olsun, diye mırıldandığını işitti. Hancının tuttuğu ışıktaki **kadının büyük siyah gözleri** görünüyordu” (s. 28).

“**Mümtaz**, mavi zarfı cebine soktu. **Gözleri**, başka bir öğreteceğin var mı? diye telefona dikili, kiracıya veda etti” (s. 71).

“Haber filan dediği, **Fahir'le, Nuran'ın** barışması. Yarın İzmir'e gidiyorlar. **Nikâhları** orada olacak” (s. 77).

“**İclâl, Muazzez'e** bakılınca, çok az konuşurdu. (...) Her akşam **onların** fakülteden **başları** birbirine girmiş, kol kola **çıkışlarını** görmek Mümtaz'ın en büyük zevkiydi” (s. 83).

“Bu evli adam, **Mümtaz**'la **Nuran**'ın **seviştiklerini** ve **evleneceklerini** bile bile, ona **aşıktan bahsediyor**, **çağırıyor**, **gel**, diyordu” (s. 233).

“Mümtaz, **İhsan**'a dikkatle baktı. Çoktan beri onda ihtiyarlama alâmetleri görünüyordu. **Saçları** adamakıllı kırlaşmış, hafif bir göbek gövdesini ağırlaştırmıştı. Gözünün altında büyük halkalar vardı. Fakat **kolları** hâlâ edalı, vücut atletikti. Yüzünden derunî bir kudret ifadesi akıyordu” (s. 250-251).

“**Nuri** eşikte etrafı iyi görmek için **gözlüklerini** sildi. Fahri en arkadan kapıyı kapattı” (s. 260-261).

“O zaman İstanbul'da **Mümtaz** için korkunç bir hayat başladı. Adım adım **Nuran**'ı takip eder gibi yaşıyor, fakat onun bulunduğu yere yaklaşamıyordu. **Ömürleri**, adeta muvazi geçiyordu. Nadir **karşılaşmalarında** ise Nuran'ın rahat dostluğuna cevap veremiyor, şaşkın ve asabî, bazen delice kıskanç, bazen ölesiye hayran bir ruh hâleti içinde genç kadını rahatsız ediyordu” (s. 350).

“Şadırvanda iki ihtiyar abdest alıyordu. -Ne namazı kılacaklar acaba?- **Siyah çarşafı, pejmürde kıyafetli ihtiyar bir kadın**, çömelmiş, avucuna doldurduğu suyu yüzüne götürerek beceriksizce serinleniyordu. **Elleri**, sanki ateşte kavrulmuş gibi, küçüktü” (s. 364).

“Kapının önünde, **başka bir ihtiyar kadın**, keskin bir Rumeli şivesiyle, fakat çok yavaş sesle dileniyordu. Onun da küçük, çocuk **elleri** kadar küçük **elleri** vardı. -Pörsümüş yüzünde **gözleri**, dağ kenarlarındaki pınarlara benziyor” (s. 365).

“**Mümtaz**, talebelik senelerinin arasından onun yüzüne, yeni terleyen bıyıklarına baktı.(...)

-Bir çay! Sonra **arkadaşlarına** döndü: -Sizin neyiniz var, böyle?

-Neyimiz olsun! Vaziyeti konuşuyoruz. Harp olacak mı, olmayacak mı?” (s. 367).

Metinde üçüncü çokluk kişi iyelik ekinin geçtiği örnekler incelendiğinde gönderim öğeleri arasındaki mesafenin değiştiği gözlenmiştir.

Tablo 16. İyelik Ekleri ile Yapılan Artgönderim

İyelik Ekleri	Artgönderim Sıklığı
birinci teklik kişi iyelik eki {+m},{+Im}, {+Um}	62
ikinci teklik kişi iyelik eki {+n},{+In}, {+Un}	6
üçüncü teklik kişi iyelik eki {+I},{+U},{+sI},{+sU}	24
birinci çokluk kişi iyelik eki {+mIz},{+mUz}, {+ImIz}, {+UmUz}	9
ikinci çokluk kişi iyelik eki {+nIz}, {+nUz}, {+sInIz}, {+sUnUz}	9
üçüncü çokluk kişi iyelik eki {+IArI}	16

2.1.3.2. Belirtme Hâl Eki ile Yapılan Artgönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan öge yer almakta daha sonra da artgönderim yapan belirtme hâl eki yer almaktadır.

*“Mümtaz, ağabey dediği amcasının oğlu İhsan’ın hastalandığından beri doğru dürüst sokağa çıkmamıştı. Doktor çağırmak, eczaneye reçete götürüp ilaç getirmek, komşunun evinden telefon etmek gibi şeyler bir tarafa bırakılırsa, bu haftayı hemen hemen ya hastanın başı ucunda, yahut da kendi odasında, kitap okuyarak, düşünerek, **yeğenlerini** avutmağa çalışarak geçirmişti” (s. 11).*

*“Sonra zihni tekrar **küçük Sabiha’ya** gitti. Küçük **yeğenini** sade eve döndüğü için sevdiğini düşünmek hoşuna gitmiyordu” (s. 12).*

*“Zeynep, annesinin yattığı hastaneye büyük annesiyle beraber gelmiş, sonra getirmesini unuttuğu hediyeği hatırlamış, hiç kimseye haber vermeden hastanenin önünde **babasını** beklemek ve ona söylemek için dışarı çıkmış ve kim bilir neler düşünen küçük çocuk kafasının bir dalgınlık anında ölüm kendisini birdenbire kapmıştı” (s. 18).*

“**İhsan**, **karısını**, gerçekten ağır araz gösterdiğini söyleyen doktorlara kapılarak hastanede doğurmağa kandırdığı için kendisini hiç affetmemişti. O, felâketi olduğundan hemen iki dakika sonra, daha vücut kan içinde ve sıcakken görmüş, **çocuğunu** kolları arasında içeriye taşımış, son ümitlerin iflâsına şahit olmuştu” (s. 19).

“Fakat asıl Macide'nin eve gelişi ile **Mümtaz** iyileşmiş, **yüzünü** güneşe çevirmişti” (s. 25).

“**Mümtaz** avuçlarında hâlâ bu kilitlenmenin, belki ölümün ötesine kadar sürecek kavrayışını duyardı. Bazen hayal daha vazih olur. **Annesini** yanı başında, yırtık çarşafı, zayıf ve kaskatı yüzü ile, dimdik gördüğü olurdu. Sonra arabada, **başını** her arkaya çevirişinde onu biraz daha solgun, erimiş yüzü, hapsedilmiş gözyaşlarıyla adeta bir yara hâline gelmiş, her şeyden biraz daha uzak görürdü” (s. 27).

“Yalnız **İstanbul'a** gönderilmek için vapura bindirileceği günü bütün teferruatıyla hatırlıyordu. **O gün**, onu hısım, akraba hep birden bir eski camiin avlusundaki küçük bir mezarlığa götürmüşler, orada henüz düzeltilmiş bir toprak yığınının göstererek, annen burada yatıyor, demişlerdi. (...) **Mümtaz**, **o günü** çok iyi hatırlardı” (s. 39-40).

“**Mümtaz** **İhsan'ı** daha sonra, asıl onun fikir hayatına girince tanıdı. Hiç farkına vardırılmadan **çocuğu** takip etmiş, istidat ve temayüllerini öğrenmiş, onları beslemişti” (s. 42).

“**Nuran**, genç adama dostça baktı. **Yüzünü** çok lezzetli bir meyveye benzeten bir gülümseme içinde: -Hayır, dedi. İclâl burasını saklamış olacak...” (s. 86).

“Birdenbire masanın öbür ucunda sabırsızlanan **Fatma'yı** gördü. Kız çok güzeldi, fakat garip bir hırçınlıkla bu güzellik kaybolmuştu. **Annesini** kıskandığı belliydi” (s. 92).

“**Fatma'nın** asabı alt üst oldu. **Babasını** unutmağa başlamıştı” (s. 116).

“**Fatma** kuyunun kenarında yerde upuzun yatıyordu. **Mümtaz** onu kaldırırken Yaşar da yanına geldi. (...)Buna rağmen **çocuğu** alt kattaki kışlık odaya taşıyan **Mümtaz** oldu. Yaşar içini boşalttıktan sonra sadece seyirci kalmıştı.

Çocuğu kanepenin üstüne yatırıp peşinden gelen Nuran'a emanet ettikten sonra Yaşar'daki değişikliği fark etti” (s. 229)

“Suat Nuran'ın cevabını duymamazlıktan geldi: -Herkes beni azarlıyor, huyumu tenkit ediyor. Kimi hastalığımı söylüyor, kimi evliliğimden bahsediyor. Halbuki ikisi de lüzumsuz. -Kadehini sımsıkı avucunda tutuyordu. Herkes bana bir şey hatırlatıyor. Karım, arkadaşlarım, akrabalar, herkes. Düşünmüyorlar ki ben mesuliyet hissiyle doğmuş değilim. İnsan ya öyle doğar, yahut doğmaz. Bende bu yok. Karım bunu ilk haftasında anladı; fakat yine söylüyor, hatırlatıyor” (s. 301-302).

Metinde belirtme hâl eki alan sözcükler kendisinden önce yer alan ve artgönderim yapılan öğeleri belirtmektedir. Gönderim öğeleri arasındaki mesafe değişmektedir.

Tablo 17. Belirtme Hâl Eki ile Yapılan Artgönderim

Gönderim Türü	Artgönderim Sıklığı
Belirtme Hâl Eki	16

2.1.3.3. Kişi Ekleri ile Yapılan Artgönderim

2.1.3.3.1. Birinci Teklik Kişi Eki ile Yapılan Artgönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan ad yer almakta daha sonra da artgönderim yapan birinci teklik kişi eki {-m}, {-Im}, {-Um} yer almaktadır.

*“Mümtaz’a verilen adreslerin çoğu yanlıştı. İlk uğradığı evde Fatma ismindeki hastabakıcı hiç oturmamıştı. Sadece **evin kızı** hastabakıcı kursuna girmişti. Kız, onu gülümseyerek karşıladı. -Harp olursa bir işe yarayayım diye kursa **yazıldım**. Fakat daha hiçbir şey **bilmiyorum**...-“ (s. 21).*

*“Mümtaz, kendisine tanıtıldığı zaman **genç kadın** gülerek: - **Ben** sizi **tanıyorum**, dedi” (s. 81-82).*

“**Mümtaz** tanındığına memnundu; fakat **İclâl**'in hüviyetine tuttuğu fenerden korkuyordu. Genç kız fena insan değildi; aralarındaki dostluk ömür boyunca sürecek cinstendi. Fakat geveze idi; -kim bilir, edalı yârim, neler söylemiştir?- **O hâlde ben de söyleyeyim**, dedi” (s. 82).

“**Mümtaz**, ona baktıkça **İclâl**'e hak veriyordu; gerçekten güzeldi. Bir yığın şahsi tarafı vardı. -**İclâl** bu kış hep sizden bahsetti. Boğaz'da tek başına bir evde oturuyor, diye... -Evet, garip bir tesadüf oldu. Birkaç yaz evvel **İhsan** ağabeyim çok güzel bir ev bulmuştu. Kış gelince onlar taşındılar, **ben kaldım**” (s. 84).

“Sabih, **Mümtaz**'a sordu: -Plakları buldun mu? -**Buldum**. Ama biraz eski” (s. 85).

“**Adile Hanım**'ın sesi, unutulmuş olmanın korkuları içinde silkindi, uyuduğu dolaptan çıkmış bir kedi gibi sırtını kabarttı: -**Ben**, bu cinsten insanlara **kızıyorum**, doğrusu” (s. 86).

“**Nuran**'ın tebessümü **Adile Hanım**'a döndü. (...) -Doğrusunu isterseniz, **ben** ikisinden de **anlamam**. Hiç **çalışmadım**. Fakat **seviyorum**” (s. 87-88).

“**Mümtaz** şaşkın: -Suat'ı **gördüm**, **sevindim**... dedi” (s. 96).

“**Suat** eliyle işaret etti: -Maksadım şaka tabii... **Mümtaz**'ı eskiden böyle **kızdırırdım**. Yoksa ne olduğunu **biliyorum**. Akrabayız. Fakat doğrusunu isterseniz herkes bizim kadar çok mu okuyor? diye **düşünüyorum**” (s. 97).

“**Suat** eliyle alnını sildi: -**Ben** ütopyadan **bahsetmiyorum**... fakat bâkir **türküler istiyorum**. Dünyayı yeni gözle görmek **istiyorum**. Bunu sade Türkiye için **istemiyorum**, dünya için **istiyorum**. Yeni doğan insanın taganni edilmesini **istiyorum**” (s. 99).

“**İhsan** içini çekti. -Halbuki daha iyi şeyler isteyebiliriz. Fakat istemek neye yarar; insanoğlu bu kadar zayıf olduktan sonra?.. Evet, insana güvenilmesi güçtür, halbuki talihini düşününce, onun kadar alınacak mahlûk yoktur. -**Ben** insanı **seviyorum**. Onun şartlarıyla dövüşme kudretini **seviyorum**. Kaderini bile bile hayatı yüklenmesini, o cesareti **seviyorum**” (s. 101).

“İhsan yeğenine şüphe ile baktı: -Bu ne coşkunluk **Mümtaz**? Adeta on dokuzuncu asrın medeniyet müminlerine benzedin. -Hayır **benzemedim**. Çünkü, meselelerin halledileceğine **inanmıyorum**. Daima öleceğiz ve öldüreceğiz. Daima bir tehdit altında kalacağız. **Ben** trajedinin kendisini **seviyorum**. Asıl büyüklük, ölüm şuuruna rağmen gösterdiğimiz cesarettir” (s. 101).

“**Sabih** karısına her zamanki tatlı bakışla bir göz işaret etti. Onun bütün gün niçin her şeye hiddet edeceğini biliyordu. -Bir köşeye **otururum**, lâfa **karışmam**“ (s. 102).

“Fahir bu sefer hakikaten gafil avlandı ve karşısındakine bir saniye için hayretle baktı. Fakat **Emma**, uzakta ilk mimozaların arasında tropikal bir lâcivertlikle uzanan denize dalmıştı. -Hani sen rakıyı sevmezdin? -**Alıştım** artık! Sonra çok muhabbetli bir bakışla Fahir'e döndü: Ben artık İstanbullu **oldum!**” (s. 105).

“**Emma**'nın içinden geçenleri adeta ezberden okuyan gözleriyle karşılaştı. Genç kadın: -Biliyorsun Fahir, istersen barış, **ben** seni hiçbir zaman çocuğundan ayırmak **istemem...**” (s. 107).

“**Sabriye Hanım** tamir ve düzeltme denen şeyi bilmezdi. Zaten kopan, kaybolan, yıkılanla alâkası yoktu. -Size öyle güzel şeyler **hazırladım** ki...” (s. 110).

“**Mümtaz**'ın içini Ada iskelesinde Nuran'la kocasını gördüğü zamanki ıstırap yeniden kapladı. Bir müddet cevap vermedi, sonra düşünceli düşünceli: -**Ben** çünkü tesadüfe **şahit oldum**, dedi. Arkadaşlarımı **arıyordum**; -hiç yalan söylemeği beceremediği için olacak, yüzü kızarmıştı, -Fahir Bey'le karşılaşmanızı **gördüm**” (s. 115).

“**Nuran** mahzun gülümsedi: -Benim çıkışımı beklediğinizi söylesenize... **ben** sizi **gördüm**” (s. 115).

“**Fatma**'nın asabı alt-üst oldu.(...) -Varsın babam beni sevmesin! **Ben** onu **seviyorum...**- diye sabaha kadar ağladı” (s. 116).

“**Mümtaz**: -Ama fotoğrafı bana o göstermedi. Hatta siz olduğunuzu **ben** kendim **tahmin ettim**, dedi” (s. 127).

“**Ben Nuran**'ım. Kandilli'de **otururum**. 1937 senesinde yaşıyor, aşağı yukarı zamanımın elbisesini **giyiyorum**. Hiçbir elbise ve hüviyet değiştirmeye hevesim yok. Hiçbir ümitsizlik **içinde değilim** ve bu aynalar beni korkutuyor” (s. 136).

“**İclâl** kendi hülyalarına dalmıştı. (...) -Hayır, hiçbir şey **söylemem!**- Fakat havadis de mükemmeldi. -Ömrümde bir kere zafer **kazanacaktım**-“ (s. 138).

“Şaşılacak taraf, birdenbire kendisine verdiği bu ihtirasta **Tevfik Bey**'in bir nevi derinliğe erişmesiydi. (...) Bunu 1926'da Ankara'da bir toplantıda iki vekilin beraberce oynadıkları zeybeği hatırlayarak söylediler: -Hemen orkestraya **işaret ettim, kalktım**. Herkes şaşırdı. Zeybek başka türlü oyundur; o etrafta ne varsa hepsini silmezse bir işe yaramaz...-“ (s. 164).

“Tevfik, Nuran'ı göstererek: -Bunda epeyce istidat var; dedi. -Yapmayın, bilmiyordum... **Nuran** yüzü kızararak: -**Anlatmadım** mı Mümtaz, ben Anadolu oyunlarının çoğunu **bilirim**...” (s. 165).

“**Nuran**, Emirgân'daki evi pek severdi. -Yokuşu **duymuyorum** artık. O kadar **alıştım**. Bu, sana doğru gelmek olduğu için beni yormuyor-” (s. 174).

“-**Mümtaz** da birbiri ardından gelen bu iki çağrıdan şaşırmıştı. -Ne diye bu böceği **hatırladım**? Yoksa onun sadece hazlarını düşünen bir kadın olmasından mı şüphe **ediyorum**? Belki de beni santimental ve ukala buluyor. Hakkı da var, o kadar çok şeyden **bahsediyorum** ki... Fakat **ne yapabilirim**. Madem ki o benim için artık her şeydir, o hâlde bütün kâinatımla ona **taşınacağım!**-” (s. 185-186).

“**Mümtaz** o zaman ona İhsan Ağabeyi anlattı. (...)Asıl hocam odur. Onun sayesinde o kadar az **yoruldum** ki... (...) Zaten seni tanımalarını **istiyorum**” (s. 199).

“**Mümtaz** kendisini anlatmak ihtiyacını duydu. -**Bilmem**, tam **dindar mıyım**? Her hâlde şu anda dünyaya çok **bağlıyım**. Fakat ne Allah ile kulunun arasına

girmek **isterim**, ne de insan ruhunun büyüklüğünden, imkânlarından şüphe ederim” (s. 202).

“Bir haftadır ki, İhsan'ı görmemişti. Acaba ne yapıyordu? Ne hâldeydiler? O akşam Köprü'de onlara tesadüf ettiler. **Macide** ile kol kola yürüyorlardı. Öbür elinde ağırca bir valiz vardı. Mümtaz, Nuran'ı tanıştırdı. Sonra sordu: - Nereden böyle ağabey? -Bir haftadır Suadiye'deydik. Biraz dinlendik. - İnanma Mümtaz, bir hafta akşamlara kadar o kürek çekti, yüzdü, **ben** de karşısında, güneşte **piştim**” (s. 203-204).

“Mümtaz belki evlenme işlerini çabuklaştırır diye bu projelere seviniyor, sonbaharda kiracılar çıktıktan sonra gidip bakmak üzere adresleri alıyor, **Nuran** Emirgân'daki evin bahçesi ve döşemesi üzerinde kurduğu hülyalar boşa gitmesin diye, -Şimdilik durun, diyordu. **Ben** bir daha günlerce oturup onları **düşünemem...**” (s. 215).

“-Nuran Hanım denizden vazgeçmez... Zaten babası da çok severdi...- Bunu söyleyen **altmışlık kayıkçı**, -Hele bir kere bir yalı bulup yerleşin... Bakın sizi nasıl **besleyeceğim...**- diyordu” (s. 216).

“**Mümtaz**, - Dünyada tek başıma burada **oturamam!**- demişti” (s. 226).

“Fakat **Fatma**'nın hırçınlığı bütün bu hülyaları imkânsız yaptı. (...) -Yaşım büyüdü. Artık bebeklerden **bıktım**. Arkadaşlık için kedi, köpek, böyle bir hayvan **istiyorum**” (s. 227).

“**Fatma**'nın sofraya gelişi bütün havayı bozdu. -Beni de alın, ne olur, yalnız başına yemek **yemiyeyim...**- diyordu” (s. 228).

“Vapur istediği kadar hepsinin önünden adeta teker teker saymak istiyor gibi geçsin ve **Mümtaz** büzüldüğü köşede yol fenerlerinin altında döne dolaşa denize kadar inen ıssız caddeleri, tahtaları hâlâ ıslak iskeleleri, küçük meydanları, Anadolu kasaba istasyonlarının birkaç petrol lambası altında toplanmış yalnızlıklarını andıran bir içe çekilişle buğulu camlarının arkasına çekilmiş yaşayan küçük kahveleri kendi hayatından bir parça gibi seyretsin, onlar kendi varlıklarında her şeyden uzak bu sonbahar gecesini kurmakla kalıyorlardı. **Genç adam** ikide bir -Başka âlemde gibi...- diye kendi kendine

söyleniyor, düne kadar yaşadığı hayatın kendisini bir gecede nasıl dışına attığına şaşıyor ve sadece -Böyle bir şey yok değil mi? **Ben yanılıyorum**; bana yanıldığımı söyle....” (s. 248-249).

“**İhsan** kapıdan girerken haber verdi: -Çocukları **gördüm**... onlar da gelecekler...” (s. 250).

“**Macide** kahkaha ile güldü. -**Ben de yaşlandım** galiba **İhsan**; methedilmek hoşuma gidiyor artık” (s. 255).

“**İhsan** onlara, hafif bir hoş geldiniz! dedi. Sonra sözüne devam etti: -Beni iyi anla! Mistik **olmuyorum**, belki bir aydınlığa, realitenin kendisi olan bir düşünceye **bağlanıyorum**. Kendimizi tanımamızı ve sevmemizi **istiyorum**...” (s. 261).

“**Emin Bey** bir gözü kudümünü çalmağa hazırlanan Tevfik Bey’de, tam bir neyzen bakışıyla ve aynı yavaş sesle cevap verdi: -Erenler, pîrin himmetini unutma... sonra sizin o renk dediğiniz şey, **ben olsam aşk derdim** ya, asıl merhum Dede Efendimizde...” (s. 281).

“Beylerbeyi’nin önünde **Nuran** birdenbire Mümtaz’ın elini tuttu: -**Ben korkuyorum**... dedi” (s. 347).

“Küçük, betondan bir polis kulübesinin yanına çömelmiş **bir Ermeni kadını** ona elini uzattı: -Yardım et ki **kalkayım** oğul!.. (...) -Şurada bir kilise var da... mübarek yerdir. Fakir ama... Dileğin varsa bir adak adayiver... kabul olur. Ben oraya **gidiyorum**!” (s. 354).

“**Mümtaz** kadına para verirken bu gözlerin içine bakmak istedi. Fakat hiçbir şey göremedi; o kadar sert ve acıyla örtülmüşlerdi ki. Sonra tesbihçinin önünde durdu; çocukluğunun Bin Bir Gece’yi hatırlatan ramazan sergilerinin bu son ve ufalmış hatırası, içinden geldiği âlemi birkaç tesbihle iki üç misvaka indirmiş, küçük bir dolapta satıyordu. Nuran’la geçen ağustosta bu adamdan iki tesbih almışlar ve onunla konuşmuşlardı. Bu sefer de iki tesbih aldı; fakat tesbihleri Suat’ın birdenbire uzanan ellerinden adeta güçlkle kurtardı. -Uyanık iken rüya **görüyorum**...- “ (s. 365).

“**Selim** elindeki zarfı uzattı: -Beni şubeden çağırdılar. Yarın **gideceğim**” (s. 367-368).

“**Mümtaz** onun düşüncesini tamamladı: -Harbi müdafaa **etmiyorum**” (s. 371).

“**Mümtaz** bir çocuk gibi yalvardı: -Beni azarlama... O kadar sıkıntı **çektim** ki” (s. 409).

“**Mümtaz**, yolun ortasında bir daha durdu ve Suat'a baktı: -Hayır, dedi. **Ben** yükümün derecesine **yükselebilirim**. **Yükselemezsem** altında ezilmeğe razıyım. Fakat seninle **gelemem**” (s. 412).

Metinde birinci teklik kişi ekinin geçtiği örnekler incelendiğinde gönderim ögeleri arasındaki mesafenin kısa olduğu gözlenmiştir.

2.1.3.3.2. İkinci Teklik Kişi Eki ile Yapılan Artgönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan ad yer almakta daha sonra da artgönderim yapan ikinci teklik kişi eki {-n}, {-sIn}, {-sUn} yer almaktadır.

“**İclâl**, Muazzez'e bakılınca, çok az konuşurdu. O küçük dikkatlerin insanıydı.(...) Onun için Muazzez, yüz kişi içinde de olsa sözünü ona bakarak -bilmem, **sen ne dersin-** diye bitirirdi” (s. 83).

“Sabih, **Mümtaz**'a sordu: -Plakları **buldun** mu?” (s. 85).

“İhsan yeğenine şüphe ile baktı: -Bu ne coşkunkluk **Mümtaz**? Adeta on dokuzuncu asrın medeniyet müminlerine **benzedin**” (s. 101).

“**Suat** eliyle alnını sildi: -Ben ütopyadan bahsetmiyorum... fakat bâkir türküler istiyorum. Dünyayı yeni gözle görmek istiyorum. Bunu sade Türkiye için istemiyorum, dünya için istiyorum. Yeni doğan insanın taganni edilmesini istiyorum. -Adalet **istiyorsun**, hak **istiyorsun**” (s. 99).

“Fahir bu sefer hakikaten gafil avlandı ve karşısındakine bir saniye için hayretle baktı. Fakat **Emma**, uzakta ilk mimozaların arasında tropikal bir lacivertlikle uzanan denize dalmıştı. -Hani **sen** rakıyı **sevmezdin?**” (s. 105).

“Mümtaz'ın yüzü asıldı. (...) Seni geçen günü Beyoğlu'nda görmüş, tanımamışsın!..” (s. 253).

*“Emin Bey **Tevfik Bey**'e, -Sen ihtiyarlamayacaksın!.. Sana ihtiyarlık yok!..- diye seslendi”* (s. 289).

*“Mümtaz onun düşüncesini tamamladı: -Harbi müdafaa etmiyorum.(...) - Sabahtan beri neyi münakaşa **ediyordun?**”* (s. 371-372).

Metinde ikinci teklik kişi ekinin geçtiği örnekler incelendiğinde gönderim ögeleri arasındaki mesafenin kısa olduğu gözlenmiştir.

2.1.3.3.3. Üçüncü Teklik Kişi Eki ile Yapılan Artgönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan sözcük veya sözcük öbekleri yer almakta daha sonra da artgönderim yapan üçüncü teklik kişi eki {Ø} yer almaktadır.

*“Mümtaz bu sahneyi hiç **unutamadı**. Annesi yukarıda hep ölünün üstünde ağlıyordu. Kendisi bahçe kapısının bir kanadına yapışmış, büyülenmiş gibi oradan ağacın dibinde çalışanlara **bakıyordu**”* (s. 26).

*“**Bir adam** bahçenin çitinden içeriye **atladı**. Şehre giriyorlar, diye **bağırды**”* (s. 27).

*“Mümtaz daha fazlasına **dayanamadı**, eli birdenbire tutunduğu kapının kanadında gevşedi ve yere **yıkıldı**. Olduğu yerde kulağına birtakım sesler geliyor, fakat etrafındakilerden büsbütün başka şeyler **görüyordu**”* (s. 27).

*“**Genç kız** ikide bir teheyyüçle **uyanıyordu**”* (s. 29).

*“Mümtaz geldiğinin daha ikinci günü bir yığın arkadaş **bulmuştu**”* (s. 34).

*“Nuran, Fatma'yı daha ziyade evde tutamayacağını anlayınca, Ada'da teyzesine bırakmağa karar **vermişti**. Kocasından kışın başında ayrıldığından beri garip, kendi içine çekilmiş bir hayatı vardı. İstanbul'a bütün kış üç dört defa, o da şu bu almak için **inmişti**”* (s. 79).

“İhsan: -Eğer bütün imrendiğin o ise, hiç merak etme; yakında Avrupa, hatta dünya, İspanya'ya benzeyecek. Fakat hakikaten İspanya'da veya Rusya'da

yeni insanın doğduğuna inanıyor musun? Bana daha ziyade insanlığın felâketi hazırlanıyor gibi **geliyor**” (s. 100).

“**İhsan** yeğenine şüphe ile **baktı**: -Bu ne coşkunkluk Mümtaz?” (s. 101).

“**Adile** hınçla kocasına **baktı** ve yavaşça, fakat içinde bütün bir katliâm arzusu parıldayan sivri bir sesle **fısıldadı**: -Sokakta topluyorsun, değil mi? **Sabih** karısına her zamanki tatlı bakışla bir göz **işaret etti**. Onun bütün gün niçin her şeye hiddet edeceğini **biliyordu**“ (s. 102).

“**Fahir** bir haftadan beri şimdi Emma'nın kendiliğinden teklif ettiği şeyi **düşünüyordu**. Fakat nefesine karşı o kadar itimatsız, itiyatlarına o kadar bağlı, Emma'nın onu içine soktuğu hayat o kadar değişikti ki, bir türlü karar **veremiyordu**. Sonra Nuran'ın böyle bir teklifi nasıl karşılayacağını hiç **bilmiyordu**” (s. 107-108).

“**Fahir** hayretle metresini **süzdü**. Tanıştıkları zamandan beri Emma'nın yorgunluktan bahsedişini ilk defa **işitiyordu**. -Ya hakikaten ayrılamazsam, yani beni bırakıp gitmezse!- diye **düşündü**: -Biliyorsun Fahir, sen çok değiştin... Fakat Fahir **dinlemiyordu**“ (s. 109).

“**Sabriye Hanım** kendisini pek az ziyaret eden çocuklarının yokluğunu onlarla telafi etmeğe çoktan **alışmıştı**” (s. 111).

“**Mümtaz**'ın içini Ada iskelesinde Nuran'la kocasını gördüğü zamanki ıstırap yeniden kapladı. Bir müddet cevap **vermedi**, sonra düşünceli düşünceli: -Ben düünkü tesadüfe şahit oldum, **dedi**” (s. 115).

“**Nuran** bir şey söylemeden ona **bakıyordu**” (s. 115).

“Birkaç gün sonra **Nuran**, İclâl'in güle güle evden içeri girdiğini **gördü**” (s. 128).

“**Nuran** artık bir şey **sormuyordu**. Kendi düşüncesine **dalmıştı**” (s. 134).

“**Sabih** çoktan beri siyasî vaziyeti münakaşa edecek bir adam ele geçirmedeği için **memnundu**” (s. 154).

“**Sabih**, ancak gitmeyecekleri hakkında teminat aldıktan sonra, Almanya'daki son vaziyetler üzerindeki düşüncesini anlatmağa **başladı**” (s. 155).

“**Adile Hanım** Mümtaz'ı çok **bekletmedi**. Daha ikinci kadehten itibaren hızını arttıran bir samimilik dalgası içinde, evvelâ onun güzelliğini övdü, genç kızlık arkadaşlarından birisinin arabasını, kürkünü, evlerinde verdiği ziyafetleri **anlattı**” (s. 157).

“**Nuran** sık sık bahsettiği Mümtaz'ı evlerine **çağır**dı” (s. 161).

“**Tevfik Bey**, o gün Mümtaz'a babası ve eniştesi hakkında epeyce izahat verdi. Tabakları **gösterdi**. Kandilleri, şekerlikleri **anlattı**” (s.163).

“**Mümtaz** barbunyanın bu etnik ve sosyal macerasına **bayılmıştı**” (s. 166).

“Sofraya oturdukları zaman **Mümtaz** bu kırk beşlik adamın herkesten fazla eğleneneğini **sanmıştı**” (s. 166).

“**Mümtaz**, Yaşar'ı, onun İhsan'la Paris'teki arkadaşlıklarından ve biraz da Adile Hanımlardaki karşılaşmalardan **tanırdı**” (s. 168).

“**Mümtaz** bu bakışları, kucaklaşma hıçkırıklarına benzeyen gülüşleri gece gündüz beraberinde **taşır**dı” (s. 175).

“**Mümtaz**, bu gerçeğin Nuran tarafından sezilmesinden **korkardı**” (s. 182).

“**Nuran**, Mümtaz'ı tanıdığı günden beri, bütün ömrünce Emirgân'da oturacak gibi hülyalar **kurardı**” (s. 187).

“Zaten **Nuran** onun konuşma ve düşünme tarzını kabul **etmişti**. Çamlıca'da bir akşam evvelki hırçınlığını **unutmuştu**. Âşığına kızması hayatın sadeliğini bozduğu içindi. Bunu Mümtaz'a sabahleyin **anlatmıştı**” (s. 194).

“**Mümtaz** bir taraftan onu dinlerken, bir taraftan da Şeyh Galip'in üzerinde **düşünüyordu**. Kitabın ne planını, ne de yazdığı kısımları **beğenmişti**” (s. 196).

“**Nuran**, kayık ışıklarının siyah, mor kadifelerde mahpus elmaslar gibi parıldadığı sulara, biraz ötede bir yeni balıkçı kümesiyle kırılmak üzere onların bittiği yerde başlayan o şeffaf karanlığa, vapur dalgalarından, küçük çalkantılardan, bu aydınlık yüklü gölgenin bin türlü akisle size doğru yükselişine, sizi alıp götürecekmış gibi etrafı sarmasına, velhâsıl döşemeleri çok cilâlı renkli ve ışıklı bir sarayda yalnız akisten, parıltıdan, ışık

sarsıntılarından ibaret, onların küçük nağmeden, musiki cümlelerinden büyük ve müstakil varyasyonlara kadar yükselişinden bir dünyada yaşanıyormuş hissini veren bu lüfer gecelerine çocukluğundan beri **bayılırdı**” (s. 209).

“**Tevfik Bey**, biraz da Nuran'a bu kolaylığı bahşetmek için, gece yarısından sonra Kandilli yokuşunu tırmanmanın güçlüğünü bahane ederek köşkten Kanlıca'ya inince, hemen yirmi sene evvelki Tevfik Bey **olmuştu**. O kadar ki, önlerinden geçtiği eski yalıların pencerelerine, -Acaba eski sevdiklerim de benim gibi gençleştiler mi?- der gibi **bakıyordu**” (s. 209-210).

“**Mümtaz**, Tevfik Bey'in aşk üzerindeki bu düşüncelerinde kendi fikirlerinin bir başka çeşidini bulmaktan **memnundu**” (s. 211).

“**Tevfik Bey**, on seneden beri doğru dürüst denize **çıkamamış**, yüksek sesle şarkı **söylememiş**, eğlence âlemlerinde **görünmemiş**, yalı çocuklarıyla, eskiden olduğu gibi sağa sola mektup **göndermemişti**” (s. 212).

“**Mümtaz** Nuran'ı her eve bırakışında bunu sonuncu zannederek **korkardı**” (s. 222).

“**Mümtaz** bu küçük çocuğun hareketlerindeki ritme şaşıyor, -Elime bir geç, ben seni nasıl yetiştiririm görürsün!- **diyordu**” (s. 228).

“**Mümtaz** da gece **uyumamıştı**. Hatta yatağa girmek zahmetine bile **katlanmamıştı**. Geç vakte kadar şurada burada dolaşmış, sonra alt katta sofada **oturmuş**, kendisini bir türlü veremediği şeyler okuyarak sabahı **etmişti**” (s. 231).

“**Bu evli adam**, Mümtaz'la Nuran'ın seviştiklerini ve evleneceklerini bile bile, ona aşktan **bahsediyor, çağırıyor, gel, diyordu**. Sanki delinen ciğerle beraber bu on senelik veya daha eski aşk da bir yanardağ gibi patlamış, Koch basili yerine bir yığın ateşli kelime, şikâyet ve yalvarma **savuruyordu**. Evlilik hayatının mahrumiyetlerini **sayıyor**, İstanbul'dan uzaktaki hayatının mânasızlığını **anlatıyor**, Nuran'dan başka hiç kimse ile mesut olamayacağını üst üste **söylüyordu**” (s. 233).

“**Mümtaz** bu mektuptan öbüründen fazla **korkmuştu**; çünkü Suat'ı yakından **tanıyordu**” (s. 234).

“**Bir hamal** sırtında, çok havaleli bir yükü ona doğru yavaş yavaş **geldi**” (s. 357).

“**Mümtaz**, kalın, esmer elin hareketini iyi **hatırlıyordu**” (s. 359).

Metinde üçüncü teklik kişi ekinin geçtiği örnekler incelendiğinde gönderim ögeleri arasındaki mesafenin kısa olduğu gözlenmiştir.

2.1.3.3.4. Birinci Çokluk Kişi Eki ile Yapılan Artgönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan ad yer almakta daha sonra da artgönderim yapan birinci çokluk kişi eki {-Iz}, {-Uz}, {-k} yer almaktadır.

“O zaman **Mümtaz arkadaşına**, behemehâl yaşaması lâzım olanla kendisine ait geçici hâller arasında uydurduğu münasebetin mânasız olduğunu elinden geldiği kadar anlatmağa çalışmıştı. -İşlerimiz iyi gitmiyor diye, tanrılara kızmayalım, demişti İşlerimiz, bizim ve bize benzerlerin küçük sakatlıklarıyla tesadüflerin ihanetiyle, her zaman bozulabilir. Hatta birkaç nesil için bozuk gidebilir. Bu bozulma, bu düzensizlik iç kıymetlerimize karşı vaziyetimizi değiştirmemelidir. İki ayrı şeyi birbirine **kariştürsək** çıplak **kalırız**. Hatta zaferlerimizi bile tanrılardan **bilmemeliyiz**” (s. 47).

“Mesela **biz**. İki yüz seneye yakın bir zamandır, hayati müdafaalarla **yaşıyoruz**” (s. 300).

“-Hepimiz hissiyiz!. diyordu. **Ben de İhsan da, Suat da...** Onun için hiçbir şey **yapamadık!** Bizde insanı çürüten bir taraf var!..-” (s. 353).

“-Bir felâketle alay etmek bana yakışmaz. Kaldı ki ölümünden az çok ben de mesulüm. Hatta yalnız **ben ve Nuran**. O anahtarı bulup evimize gelmeseydi; burnunun dibinde o kadar gürültü **yapmasaydık-**” (s. 360).

“**Birkaç güvercin**, avlunun mermerleri üzerinde, çok mücerret bir bahçede gezinir gibi **salınıyorlardı**” (s. 364).

“**Birkaç güvercin**, revakın çatısında, dantelalı bir uçuşla bir şeyler **çizdiler**” (s. 364).

“Mümtaz, talebelik senelerinin arasından onun yüzüne, yeni terleyen bıyıklarına baktı. Bir gün emanet ettiği çantasını kaybettiği için onu azarlamış, sonra dost olmuşlardı.

-Bir çay! Sonra **arkadaşlarına** döndü: -Sizin neyiniz var, böyle?

-Neyimiz olsun! Vaziyeti **konusuyoruz**. Harp olacak mı, olmayacak mı?” (s. 367).

“Nuri birdenbire tekrar eski bahse geldi: -Bu sefer de tecrübenin iflâs etmeyeceğini ne biliyorsun? Bir küçük şeyin, bir saman parçasının eksikliği veya fazlası yüzünden. Mümtaz onun düşüncesini tamamladı: -Harbi müdafaa etmiyorum. Neye böyle düşünüyorsun? Bir kere insanlık galip veya mağlûp, diye ikiye ayrılacak mı... Bu kadari kâfi. Kıymet hükümleri, hatta uğrunda dövüştüklerimizi iflâs ettirmek için bu ayrılık yeter. Elbette her buhranın arkasından iyi, çok iyi şeyler geleceğini beklemek hatadır. Fakat ne yapabilirsin? İşte burada **beş kişiyiz**. **Beş arkadaş**. Tek başımıza düşündüğümüz zaman kendimizi bir yığın kuvvete sahip **bulabiliriz**” (s. 371-372).

“Doktor:

-İyi ama, bu Bektaşî değil, Mevlevî...

-Hayır, Bektaşî. Ben çok konuştum; kaç defa **o, İhsan Ağabey ve ben** beraber rakı **içtik**... Halis Bektaşî'dir, gayet güzel nefesler söyler; bu beyti ayrıca seviyor” (s. 399).

Metinde birinci çokluk kişi ekinin geçtiği örnekler incelendiğinde gönderim ögeleri arasındaki mesafenin kısa olduğu gözlenmiştir.

2.1.3.3.5. İkinci Çokluk Kişi Eki ile Yapılan Artgönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan ad yer almakta daha sonra da artgönderim yapan ikinci çokluk kişi eki {-nIz}, {-nUz}, {-sInIz}, {-sUnUz} yer almaktadır.

“Sabih, **Nuran'a** döndü: -**Siz**, Mümtaz'ın eski musikimize merak sardığını **biliyor muydunuz?**” (s. 86).

“**Nuran**'ın tebessümü **Adile Hanım'a** döndü. (...) -Bilmeden sevilir mi? Bir şey **söyleyin**- der gibi genç kadına baktı” (s. 87-88).

“**Adile ile çok sevdiği Sabih**'i hemen bahçe kapısının önünde karşıladı. - **Neredesiniz canım?..**” (s. 109-110).

“**Mümtaz** bu bakışın altında genç kadının hayatına ait çok hususi bir şey görmüş olmaktan üzüldü; -eğer sizden bir şey saklamamağa karar vermiş olsaydım tabii bahsetmezdim!- sonra birdenbire kendisini yangın kulesinden aşağıya hiçbir paraşütsüz bıraktı; -asıl fenası iskeleden çıkarken o kadar sevimli bir yüzünüz, dikkatiniz vardı ki... **Nuran** mahzun gülümsedi: -Benim çıkışımı **beklediğinizi söylesenize...** ben sizi gördüm. Beyhude yere yüzünüz kızarmasın. Böyle şeyler, siz erkeklerin **adetinizdir**: Yalnız, asıl fenasını **bulamadınız!** Asıl fenası, imdadıma gelip çocuğu kucığımdan **almamanızdır**” (s. 115).

“İşte o zaman günün **Mümtaz** üzerinde o kadar tesir yapan hadisesi oldu. Yaşar, çocukla meşgul olacağı yerde ona dönerek çok yavaş, adeta yılan ısılığına benzeyen bir sesle -**Birakın** şu çocuğu- dedi. -**Yaptığınız yeter... öldürecek misiniz?**-” (s. 229).

“Kapının önünde bir gürültü oldu. **Selim, Orhan, Nuri, Fahri** aralarındaki değişmez silsile ve merasimle girdiler.(...) **İhsan** onlara, hafif bir **hoş geldiniz!** dedi” (s. 260-261).

“Orta yaşlı mebus sözünü kesti:

-**İhsan Bey**, diyordu, **siz** ki o kadar yeni **görünüyorsunuz**; bana öyle geliyor ki, devrinizi **sevmiyorsunuz?**” (s. 341).

Metinde ikinci çokluk kişi ekinin geçtiği örnekler incelendiğinde gönderim ögeleri arasındaki mesafenin kısa olduğu gözlenmiştir.

2.1.3.3.6. Üçüncü Çokluk Kişi Eki İle Yapılan Artgönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak artgönderim yapılan ad yer almakta daha sonra da artgönderim yapan üçüncü çokluk kişi eki {-lAr} yer almaktadır.

“Çünkü **ev halkı**, kiracılarının biricik vasfının, görünmemek, gizlenmek, aranmazsa, hatta arandığı zamanlarda bile mümkün merteye geç ve güç meydana çıkmak olduğunu **bilirlerdi**” (s. 13).

“**Fatih şehitleri**, küçük taş lahitlerde yan yana **uyuyorlardı**” (s. 23).

“**Ana oğul** ne aşağıda konuşulanları, ne de gelenlerin kim olduğunu **öğrenmişlerdi**” (s. 26).

“**Üç insan**, ağacın dalına astıkları bir fenerin altında **çalışıyorlardı**” (s. 26).

“**Atlar** yelelerini sallayarak **koşuyorlardı**” (s. 31).

“Seneler geçtikten sonra bile **o ve arkadaşları** bu ilk saatten hafızalarında kalan cümleleri **hatırlarlardı**” (s. 43).

“Fakat dönmesi imkânsız olan, onu bırakmak niyetinde değildi. Şimdi de karşısına iki genç kız kıyafetinde çıkmıştı. Biri kırmızısı bol empirmesi içinde sadece tül ve kıvrım, öbürü çok açık göğsü omuza doğru, hiçbir şey tutmayan tek bir düğme ile kesişin düzlüğünü mühmel yapan ve vücuda adeta o anda ve çarçabuk, ancak elden geldiği kadar örtülmüş hâlini veren sarı elbisesinde sade telâş, nefes nefese karşısına dikildiler: -Ah, Mümtaz, seni gördüğümüz ne iyi oldu. -Neredesin, ayol, görünmezsın, etmezsın? **İkisi** de bu tesadüften **memnundular**: -Sana öyle havadislerim var ki...” (s. 76).

“**Mümtaz'la, Nuran** bir sene evvel, bir mayıs sabahı Ada vapurunda **tanışmışlardı**” (s. 79).

“**İkisi** de birbirini çok sevmişler; fakat vücutça hiç **tanınamışlar**, **Fahir** sinirli ve bezgin, **Nuran** sadece sabırlı, yan yana, birbirlerine kapalı, fakat gündelik işlerde açık, iki tesadüf mahkûmu gibi **yaşamışlardı**” (s. 80).

“**Karı koca** bu yeni geleni tıpkı biraz evvel Mümtaz'ı karşıladıkları gibi sevinçle **karşılamışlardı**” (s. 81).

“Halbuki **Mümtaz'la Nuran** birbirlerini tanıyarak işe **başlamışlardı**. Zaten Adile Hanım ikisinde de, öteden beri tek başına iş görmek hevesini sezerdi” (s. 90).

“Yolun başında **arkadaşları bekliyorlardı**” (s. 94).

“Dört arkadaş Galatasaray'dan beri ayrılmadıkları Mümtaz'ı çok severler, ona toz kondurmak istemezlerdi” (s. 97).

“Verandada her zamanki gibi yedi sekiz misafir vardı. Sabriye Hanım'ın bütün çocukları kendi ahbablarını ona devrederek evden ayrılmışlardı... Büyük oğlunun piket arkadaşı Yaşar Bey - Nuran'ın dayısının oğlu- büyük kızının görümcesi Nuriye Hanım, ortanca oğlunu kumara alıştırdıktan ve tahsilini yarıda bırakmasına sebep olduktan sonra, kendisi mühendis mektebini birincilikle bitiren İffet Bey, küçük kızının lise arkadaşı Muazzez, hepsi oradaydılar” (s. 111).

“Talât Bey'in macerasından sonra bütün ailede garip bir boşanma taassubu başlamıştı. Hiçbir şey boşanmak kadar ayıp görülmedi. Hatta bu yüzden aileye giren damatların çoğu bütün kabahatlerin affedileceğini evvelden bildikleri için şımarmıştılar. Bazıları karılarını bir kuru ekmeğe muhtaç etmişlerdi” (s. 148-149).

“Adile Hanım bu kardeş kelimesiyle yaşını sekiz on yıl birden küçültmüş olmaktan memnun, Nuran'ın cevabını bekledi. Nuran gitmeğe mecbur olduğunu şöyle bir uğramak istediğini anlatmağa çalıştı. Fakat ne Adile Hanım, ne Sabih onu dinlediler” (s. 155).

“Tramvay durak yerinde on sekiz, yirmi yaşlarında bir çift hararetli hararetli konuşuyorlardı. Kızın yüzü yarı aydınlıkta tam bir ümitsizlikte, erkeğin kendisini zorladığı, zalim görünmeğe çalıştığı hâlden belliydi. Onları görünce sustular” (s. 186).

“Nuran da Mümtaz da bu halk adamındaki inceliğe bayılıyorlardı” (s. 216).

“Ne Mümtaz, ne Nuran o akşam ikide bir kabaran dalgaların lâcivert rengini başka zaman gördüklerini pek hatırlıyorlardı” (s. 223).

“İhsan kapıdan girerken haber verdi: -Çocukları gördüm... onlar da gelecekler...” (s. 250).

“Kapının önünde bir gürültü oldu. Selim, Orhan, Nuri, Fahri aralarındaki değişmez silsile ve merasimle girdiler” (s. 260).

“Bu kendi iradesiyle yahut medeniyetinin terbiyesiyle silinmiş çehreyi sonsuz itişlerle geriye doğru götürerek ondan **bir Aziz Dede, bir Zekâî Dede, bir İsmail Dede, bir Hafız Post, bir İtrî, bir Sadullah Ağa, bir Basmacızade, bir Kömürcü Hafız, bir Murad Ağa, hatta bir Abdülkadir-i Merâgî**, hülâsa bizim bir tarafımızı, belki en zengin his tarafımızı yapan insanların hepsini çıkarmak mümkündü. Onlar bir kile buğdayın içinde tek bir tane olarak yaşamayı seven insanlardı. Hiçbir azdırıcı ile kendilerini **çıldırtdırmamışlar**, saf bir idealin etrafında, içlerindeki hayatın henüz uyanmış mahmur günlerinden yığın yığın baharlar açmakla **kalmışlar**, sanatlarını bir benliğin behemehâl ikrar vasıtası olarak değil, büyük bütünde kaybolmanın tek yolu **tanımışlardı**” (s. 276).

“**Emin Bey Tevfik Bey'e**, -Sen ihtiyarlamayacaksın!.. Sana ihtiyarlık yok!..- diye seslendi. Birbirine bizim nesillerin tatmadığı bir sevgiyle **baktılar**” (s. 289).

“**Mümtaz** kadına para verirken bu gözlerin içine bakmak istedi. Fakat hiçbir şey göremedi; o kadar sert ve acıyla örtülmüşlerdi ki. (...) **Nuran'la** geçen ağustosta bu adamdan iki tesbih **almışlar** ve onunla **konusmuşlardı**“ (s. 365).

“**Arkadaşları** merakla ona **bakıyorlardı**. O devam etti: -Sabahtan beri kendi içimde bunu münakaşa ediyorum” (s. 371).

“ -Sabahleyin Hekimalipaşa Camii taraflarında idim. **Kız çocukları** türkü ile oyun **oynuyorlardı**. Ta fetihten beri belki bu türküler vardı. Ve **kız çocukları** onları söyleyerek **oynuyorlardı**. İşte bu türkülerin devam etmesini istiyorum” (s. 372).

Metinde üçüncü çokluk kişi ekinin geçtiği örnekler incelendiğinde gönderim ögeleri arasındaki mesafenin kısa olduğu gözlenmiştir.

Tablo 18. Kişi Ekleri ile Yapılan Artgönderim

Kişi Ekleri	Artgönderim Sıklığı
birinci teklik kişi eki {-m}, {-Im}, {-Um}	88
ikinci teklik kişi eki {-n}, {-sIn}, {-sUn}	9
üçüncü teklik kişi eki {Ø}	67
birinci çokluk kişi eki {-Iz}, {-Uz}, {-k}	7
ikinci çokluk kişi eki {-nIz}, {-nUz}, {-sInIz}, {-sUnUz}	12
üçüncü çokluk kişi eki {-lAr}	36

2.2. ÖNGÖNDERİM

2.2.1. Sözcük veya Sözcük Öbekleri ile Yapılan Öngönderim

“Huzur” romanında sözcük veya sözcük öbekleri ile artgönderimin yanı sıra öngönderim ile de gönderim yapılmaktadır. Burada öngönderim yapan öge sözcük veya sözcük öbekleri ile sağlanmıştır.

2.2.1.1. Zamirlerle Yapılan Öngönderim

2.2.1.1.1. Şahıs Zamirleri ile Yapılan Öngönderim

2.2.1.1.1.1. Birinci Teklik Şahıs Zamiri ile Yapılan Öngönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak öngönderim yapan birinci teklik şahıs zamiri “ben” yer almakta daha sonra da öngönderim yapılan ad yer almaktadır.

“Ben Nuran'ım. Kandilli'de otururum. 1937 senesinde yaşıyor, aşağı yukarı zamanımın elbisesini giyiyorum. Hiçbir elbise ve hüviyet değiştirmeye hevesim yok. Hiçbir ümitsizlik içinde değilim ve bu aynalar beni korkutuyor” (s. 136).

“Sanki, **-Ben, İhsan** olmaktan çıkıyorum. Yakında herhangi bir şey veyahut bir hiç olacağım. Ona hazırlanıyorum!- der gibi bir hâli vardı” (s. 19).

“Korka korka sordu:

-**Bana** tekrar vermeyecek misiniz?

-Neyi?

Mümtaz çenesinin ucuyla bir işaret yaptı:

-Onu, benliğimi. Yani benliğim dediğiniz şeyi” (s. 407).

Yukarıda verilen örneklerde öngönderim yapılan öge ile öngönderim yapan öge birinci teklik şahıs zamiri arasında bulunan mesafenin kısa olduğu gözlenmiştir. Gönderimlerde en önemli öge gönderim yapan değil gönderim yapılan ögedir. Öngönderimde de önce gönderim yapan öge daha sonra gönderim yapılan öge yer almaktadır. Bu iki öge arasındaki mesafenin uzun olması gönderim ilişkisinin zayıflamasına sebep olması bakımından örneklerde öngönderim yapılan öge ile öngönderim yapan öge arasındaki mesafenin kısa olduğu görülmektedir.

2.2.1.1.1.2. İkinci Teklik Şahıs Zamiri ile Yapılan Öngönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak öngönderim yapan ikinci teklik şahıs zamiri “sen” yer almakta daha sonra da öngönderim yapılan ad yer almaktadır.

“-Üstü **senin** olsun...

Adile hınçla kocasına baktı ve yavaşça, fakat içinde bütün bir katliam arzusu parıldayan sivri bir sesle fısıldadı:

-Sokakta topluyorsun, değil mi?(...)

***Arabacı** aldığı bahşişten memnun, arabasının başak sarısı hasırını ve renkli tentesini güneşte parlatarak geniş bir kavisle Adile'nin yanı başından geçti”* (s. 102).

“Nuran, Emirgân'daki evi pek severdi. -Yokuşu duymuyorum artık. O kadar alıştım. Bu, **sana** doğru gelmek olduğu için beni yormuyor.- İlk defa Nuran'dan bunu işittiği zaman **Mümtaz** şaşırdı. Çünkü her şey üzerinde o

kadar konuşan, kendisine ait her şeyi anlatan genç kadın, ona, aşklarına dair tek kelime söylememiştir” (s. 174).

*“-**Senin** ıstırabın bunu bozmuyor mu?*

***İhsan** tereddütsüz cevap verdi:*

-Bilakis, ben ıstırabımla insanlıkla barışıyorum” (s. 308).

*“**Mümtaz**, hakikaten, ömrünün değişik bir tarafını yaşadığını sanıyordu.*

*-**Sana** şimdi nasıl bir ad takalım, **Nuran**?*

-Benim adım bana yeter...” (s. 337-338).

Yukarıdaki örnekler incelendiğinde gönderim yapılan öge ile gönderim yapan ikinci teklik şahıs zamiri arasındaki mesafenin az olduğu gözlenmiştir.

2.2.1.1.1.3. Üçüncü Teklik Şahıs Zamiri ile Yapılan Öngönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak öngönderim yapan üçüncü teklik şahıs zamiri “o” yer almakta daha sonra da öngönderim yapılan ad yer almaktadır.

*“Ta yerin altından, ilerleyen ve gerileyen dalgaların sağır gürültüsü, küçük piyanolar, aşk fısıltıları, kanat çırpışları, şırıltılar, hülasa bilinmeyen varlıkların, yalnız günün bu saati için yaşayan, akşamla gecenin arasındaki geçidi doldurduktan sonra kim bilir hangi sedef kabuğunda, balık pulunda, kaya çukurunda, ay ve yıldız aksinde uyuyan binlerce varlığın sesleriyle kenarları pul pul, akisleri renkli büyük davetler **onu** çağırırdı. Nereye çağırırlardı? **Mümtaz** bunu bilseydi, belki bu davete koşardı” (s. 35).*

*“Yalnız İstanbul'a gönderilmek için vapura bindirileceği günü bütün teferruatıyla hatırlıyordu. O gün, **onu** hısım, akraba hep birden bir eski camiin avlusundaki küçük bir mezarlığa götürmüşler, orada henüz düzeltilmiş bir toprak yığını göstererek, annen burada yatıyor, demişlerdi. Fakat **Mümtaz** bu mezarı bir türlü benimsememiştir” (s. 39).*

*“Onu bütün aile iskeleye kadar indirdiler. Orada İstanbul'a götürecek eski bir memurla karısına teslim ettiler. **Mümtaz**, talihe küskünlüğü içinde onlarla oracıkta vedalaşmaktan memnun oldu” (s. 40).*

*“Zaten Nuran **onun** konuşma ve düşünme tarzını kabul etmişti. Çamlıca'da bir akşam evvelki hırçınlığını unutmuştu. Âşığına kızması hayatın sadeliğini bozduğu içindi. Bunu **Mümtaz**'a sabahleyin anlatmıştı” (s. 194).*

*“Mümtaz karanlıkta gözlerinin kendi gözlerini aradığını hissetti ve hiç istemediği halde bakışını **ondan** kaçırdı. Fakat **Suat** gitmedi, Mümtaz'ın ceketinin yakasını tutarak, onu durdurdu” (s. 314-315).*

*“Yavaş yavaş Talimhane'ye doğru tekrar yürümeğe başladı. Taksi sesleri, kornalar, çok rutubetli havada keskinliklerini kaybetmişler, yüksek bir yerden atılan bir şilte gibi yayılıyorlardı. Bir adam, kolundan tutarak, bir otomobilin hemen hemen altından **onu** çekti. **Mümtaz** o kadar dalgındı ki, adama teşekkür edemedi” (s. 330).*

*“Küçük, betondan bir polis kulübesinin yanına çömelmiş bir Ermeni kadını **ona** elini uzattı: -Yardım et ki kalkayım oğul!.. **Mümtaz** -Kalkman behemehâl lâzım mı?- der gibi baktıktan sonra elini uzattı” (s. 354).*

*“Kalabalıkta birisi **ona** sanki mahsustan yapıyormuş gibi sürtünerek geçti ve hızla yürüyerek biraz önde, yan sokaklardan birine saptı. **Mümtaz** bu çarpan adamın kim olduğunu görmek için başını o yana çevirdi: -Garip şey...- diye birkaç defa tekrarladı. Adam, Suat'a benziyordu. - Ama Suat öldü” (s. 360).*

Üstte yer alan örneklerde öngönderim yapılan öge ile öngönderim yapan üçüncü teklik şahıs zamiri arasındaki mesafe birbirine yakındır.

2.2.1.1.1.4. Birinci Çokluk Şahıs Zamiri ile Yapılan Öngönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak öngönderim yapan birinci çokluk şahıs zamiri “biz” yer almakta daha sonra da öngönderim yapılan ad yer almaktadır.

*“Hele mazi ile bağlarımızı kesmek, garba kendimizi kapatmak! Asla! Ne zannediyorsunuz bizi! **Biz şarkın en klasik zevkli milleti**yiz” (s. 99).*

Öngönderim yapılan öge ile öngönderim yapan birinci çokluk şahıs zamiri arasındaki mesafe çok yakındır. Ayrıca tek bir örnekte tespit edilmiştir.

2.2.1.1.1.5. İkinci Çokluk Şahıs Zamiri ile Yapılan Öngönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak öngönderim yapan ikinci çokluk şahıs zamiri “siz” yer almakta daha sonra da öngönderim yapılan ad yer almaktadır.

*“Bakın **sizi** nasıl besleyeceğim...- diyordu. Adamcağız elinden gelse bütün Boğaz'ı Tevfik Bey'in yeğenine düğün hediyesi olarak verirdi. **Nuran da Mümtaz** da bu halk adamındaki inceliğe bayılıyorlardı”* (s. 215-216).

Öngönderim yapan ikinci çokluk şahıs zamiri ile öngönderim yapılan öge arasındaki mesafenin kısa olduğu görülmektedir.

2.2.1.1.1.6. Üçüncü Çokluk Şahıs Zamiri ile Yapılan Öngönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak öngönderim yapan üçüncü çokluk şahıs zamiri “onlar” yer almakta daha sonra da öngönderim yapılan ad yer almaktadır.

*“Nuran cevap vermedi. O da bunun güçlüğüne biliyordu. Benim kafamdaki ölümlere gelince, **onlar** benim kadar sende de mevcut şeyler. Asıl hazini nedir bilir misin? Onların tek sahibi bizleriz. Onlara hayatımızda bir pay vermezsek tek yaşama haklarını kaybedecekler... **Zavallı dedelerimiz, musikişinaslarımız, şairlerimiz, adı bize kadar gelen herkes** hayatımızı süslememizi o kadar iştiaqla bekliyorlar ki... en umulmadık yerde karşımıza çıkıyorlar”* (s. 185).

Öngönderim yapan üçüncü çokluk şahıs zamiri ile öngönderim yapılan öge arasındaki mesafe birbirine yakın konumda bulunmaktadır.

Tablo 19. Şahıs Zamirleri ile Yapılan Öngönderim

Şahıs Zamirleri	Öngönderim Sıklığı	Toplam
Ben	Ben	2
	Beni	-
	Bana	1
	Bende	-
	Benden	-
	Benim	-
Sen	Sen	-
	Seni	-
	Sana	2
	Sende	-
	Senden	-
	Senin	2
O	O	-
	Onu	1
	Ona	1
	Onda	-
	Ondan	1
	Onun	2
Biz	Biz	-
	Bizi	-
	Bize	-
	Bizde	-
	Bizden	-
	Bizim	-
Siz	Siz	-
	Sizi	1
	Size	-
	Sizde	-
	Sizden	-
	Sizin	-
Onlar	Onlar	1
	Onları	-
	Onlara	-
	Onlarda	-
	Onlardan	-
	Onların	-

2.2.1.1.2. Dönüştürülük Zamirleri ile Yapılan Öngönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak öngönderim yapan dönüştürülük zamiri “kendi” yer almakta daha sonra da öngönderim yapılan öge yer almaktadır.

“Kendisine bir gün, -Bu yaz, bizindir Mümtaz, her deliliği yaparız- demişti. Mümtaz'ın kafasında bu cümle Nuran'ı kaybetmek korkusu ile binbir kılığa girmişti” (s. 222).

“Bu sual düşüncesine gelir gelmez garip bir şüpheye düştü. Kendisi, Mümtaz, dini olduğu söylenen bu ayini nasıl dinlemişti? Ferahfeza ayini boyunca düşüncesinin geçtiği yerleri bir bir hatırladı. Garip şeydi bu, bütün ayin boyunca, bir defa olsun mistik bir ürperme duymamıştı” (s. 295).

Metinde öngönderim yapan dönüşlülük zamiri ile öngönderim yapılan öge arasındaki mesafe birbirine çok yakındır.

Tablo 20. Dönüşlülük Zamirleri ile Yapılan Öngönderim

Dönüşlülük Zamiri	Öngönderim Sıklığı
Kendi	2
Kendi kendine	-

2.2.1.1.3. Karşılıklılık Zamiri ile Yapılan Öngönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak karşılıklı öngönderim “birbiri” daha sonra öngönderim yapılan ad yer almaktadır.

“İkisi de birbirini çok sevmişler; fakat vücutça hiç tanımamışlar, Fahir sinirli ve bezgin, Nuran sadece sabırlı, yan yana, birbirlerine kapalı, fakat gündelik işlerde açık, iki tesadüf mahkûmu gibi yaşamışlardı” (s. 80).

Metinde karşılıklılık zamiri ile yapılan öngönderim örneği incelendiğinde gönderim ögeleri arasındaki mesafenin birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Tablo 21. Karşılıklılık Zamiri ile Yapılan Öngönderim

Gönderim Türü	Öngönderim Sıklığı
Karşılıklılık Zamiri	1

2.2.1.1.4. İşaret Zamirleri ile Yapılan Öngönderim

2.2.1.1.4.1. Bu/Bunlar İşaret Zamiri ile Yapılan Öngönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak öngönderim yapan işaret zamiri “bu/bunlar” yer almakta daha sonra da öngönderim yapılan sözcük veya sözcük öbeği yer almaktadır.

“Üç çocuk, meflûç bir koca... Bir hastabakıcı maaşı. Büyükçe bir evin iki odasında oturuyorlardı. Su küpleri bile sofada duruyordu. **Bu** demekti ki, **bir mutfakları, belki ayakyolları bile yoktu**” (s. 22).

“Mümtaz bu dükkâna bakarken hiç farkında olmadan Mallarmé'nin mısraını hatırladı: -Meçhul bir felâketten buraya düşmüş...- **Buraya, bu tozlu dükkâna, bu duvarına elle yapılmış triko çorapların asıldığı yere....**” (s. 51).

“Mümtaz, ateşte ağır ağır kavrulmuş benzeyen ciltleri elinde evirip çevirirken, geçen mayıs başında bu dükkâna son defa geldiği günü düşündü. **Nuran**'la buluşmalarına bir saat vardı; vakit geçirmek için buraya uğramış, ihtiyar kitapçı ile konuşmuş, güzel ve temiz ciltli bir Şakâyık-ı Numaniye ile zeylini satın alarak gitmişti. **Bu, Nuran**'la ilk defa **Çekmeceler'e gittikleri gündü**” (s. 52).

“Aşka ve ihtirasa her şeyi birden yakarak doludizgin giden Nurhayat Hanım'ın kanıyla, anne dedesi Talât Bey'in sevginin ocağında bir nezir gibi yanmağa hazır kanları, bu iki kana sonradan karışan babasının kanı, serhat boylarında, Balkanlar'da, Karadeniz kıyılarında, bin erkekçe tecrübe ile hazırlandıktan sonra, Kırım muharebesinde **buraya, İstanbul'a** düştüğü için birdenbire şaşırın, kibar ve incelmış hayata bütün hür çirpınışlarını feda eden, asırlık bir zevkin gönüllü esiri olan kanı, bütün bunlar acayip, çok acayip bir halita olmalıydı” (s. 146).

“Bir çocuk ölecekti. Yarın ona telefon etmesi lazımdı. –Her şey oldu, bittil- demesi lazımdı. Bu yaşamaktı. Bütün **bunlar** yaşamının içindeydiler. **Şu dükkânın vitrinindeki mayonezli levrek, yanı başında ince derisi çok donuk cilâlar vurulmuş sarı bir teneke gibi tutuşan ve sönmüş gözleri kirli bir çinko parıltısıyla insana bakan tuzlu balık, Mümtaz'ın ayaklarının üstünde**

yürüyen bu beyaz ceketli lokanta garsonu hepsi, hepsi hayatın içindeydi” (s. 246).

*“Arkadaşları merakla ona bakıyorlardı. O devam etti: -Sabahtan beri kendi içimde **bunu** münakaşa ediyorum. Fakat birdenbire tekrar, deminki fikre döndü. Bilakis daha kötü şeyler çok kötü şeyler de çıkabilir. -Sabahtan beri neyi münakaşa ediyordun? -Sabahleyin Hekimalipaşa Camii taraflarında idim. **Kız çocukları türkü ile oyun oynuyorlardı. Ta fetihten beri belki bu türküler vardı. Ve kız çocukları onları söyleyerek oynuyorlardı. İşte bu türkülerin devam etmesini istiyorum**” (s. 371-372).*

Metinde işaret zamirinin geçtiği örnekler incelendiğinde, bazen bir cümleye, bazen bir yer adına, bazen bir ad tamlamasına, bazen de bir sıfat tamlamasına bu ve bunlar işaret zamirleri ile öngönderim yapıldığı tespit edilmiştir. Gönderim öğeleri arasındaki mesafenin kısa olduğu gözlenmiştir.

2.2.1.1.4.2. Şu/Şunlar İşaret Zamiri ile Yapılan Öngönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak öngönderim yapan işaret zamiri “şu/şunlar” yer almakta daha sonra da öngönderim yapılan öge yer almaktadır.

*“ Hakikat **şu** ki, **Sabiha’nın küçük çocuk hayatı bu cins hediyelere ve ceza vermelere hak veren bir hayattı**” (s. 18).*

*??“Hakikat **şuydu. Mümtaz Bin Bir Gece'deki eskicinin hikâyesine benzeyen ikiz bir ömrü yaşıyordu**” (s. 67-68).*

*“**Şurası** var ki İclâl, **genç kızlık denen mevsimi, tabîi yaşayanlardandı. Onun bir kedi kadar kanaatkâr hayatı vardı. Etrafindakiler birbirine karşı iyi olsunlar, yeterdi; kendisine bundan elbette bir hisse düşerdi**” (s. 78).*

*“**Düşün bir kere, Dede gibi bir adamı yetiştirmişsin, Seyid Nuh, Ebubekir Ağa, Hafız Post gibi adamlar gelmiş, muazzam eserler vermişler. Benliğimizin bir tarafı yapılmış. Sen farkında değilsin; ruh açlığı içindesin. Felâket şurada; **bugünkü nesil ortadan çekildi mi, çoğu ezbere olan bu eserler kaybolacak****” (s. 85-86).*

“Şurası muhakkak ki, Adile Hanım'ın birleştirici tarafı kadar, yangın söndürücü tarafı da vardı” (s. 90).

“Şurası muhakkak ki, bir insanın hayatı bazen bir sanat eseri kadar güzel olabiliyor. Onu bulduğum zaman...” (s. 133).

“Hakikat şu ki, genç adam o zamana kadar bu güzel kadının sadece varlığıyla mesut oluyor, uzaklaşınca içine hüznün çöküyor; fakat onu hayatının içinde göremiyordu” (s. 139).

“Mümtaz kadehinin arasından Nuran'a bakarak:

-Madem ki öyle, cümlelerin sıhhatine... dedi.

-Hazin tarafı şu ki, bu cins azapları bütün dünya bir asır evvel yaşadı, bitirdi. Hegel, Nietzsche, Marx geldiler, geçtiler. Dostoyevski Suat'tan seksen sene evvel bu azabı çekti” (s. 318).

“Fahir:

-Demin, başka çaresi yoktur, diyordun!

-Ama, yine her şey bir pamuk ipliğine bağlanabilir. Asıl fenası nedir, bilir misiniz? Birdenbire durdu, çok sevdiği bir şairin bir mısraını hatırlamıştı: Pire... Pire destin... diye tekrarladı.

-Evet, asıl fenası, diyordu?

-Şu, emniyetsizlik. Hayat bir türlü yoluna giremiyor. Ve giremeyecek de“ (s. 368-369).

Metinde şu ve şunlar işaret zamirinin öngönderim yapan öge olarak kullanıldığı örneklerde öngönderim yapılan ögenin genellikle öngönderim yapan ögeden hemen sonra kullanıldığı görülmektedir.

2.2.1.1.4.3. O/Onlar İşaret Zamiri ile Yapılan Öngönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak öngönderim yapan işaret zamiri “o/onlar” yer almakta daha sonra da öngönderim yapılan öge yer almaktadır.

“Kayalıktan sıyrıldığı zaman içi rahatlardı. Düz şosede adımlarını yavaşlatır, -bir daha gelmem!- diye karar verirdi. Fakat bilinmezin lezzeti gariptir, ertesi akşam yine **orada, ya denizin kenarında, yahut sadece yola yakın bir kayanın üstünde** bulunurdu” (s. 36).

“**Orada, büyük ölüm ağacının altında** babasıyla beraber yatması daha iyi ve daha güzeldi” (s. 39).

“Günlerini **orada, hastanın yatağının yanı başında**, kâh ona bakarak, kâh düşünerek, okuyarak geçirdi” (s. 37-38).

“Korka korka sordu:

-Bana tekrar vermeyecek misiniz?

-Neyi?

Mümtaz çenesinin ucuyla bir işaret yaptı:

-**Onu, benliğimi. Yani benliğim dediğiniz şeyi**” (s. 407).

Metinde o ve onlar işaret zamirinin öngönderim ögesi olarak kullanıldığı örneklerde öngönderim öğelerinin birbirine yakın olduğu gözlenmiştir. Bu durum öngönderimde daha sık olarak görülmektedir.

2.2.1.1.4.4. Böyle Zamirleri ile Yapılan Öngönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak öngönderim yapan böyle zamiri yer almakta daha sonra da öngönderim yapılan öge yer almaktadır.

“İnsanoğlu **böyleydi; kendisine emniyet edilmesinden hoşlanırdı. Bu onu hayatın efendisi, büyük ve tek yapıcısı vasıflarında içten doyuran duygu idi**” (s. 48-49).

Metinde böyle zamirinin öngönderim ögesi olarak kullanıldığı tek bir örnek tespit edilmiştir. Gönderim öğelerinin birbirine yakın olduğu gözlenmiştir. Bu durum öngönderimde daha sık olarak görülmektedir.

Tablo 22. İşaret Zamirleri ile Yapılan Öngönderim

İşaret Zamirleri	Öngönderim Sıklığı
Bu	3
Şu	5
O	1
Bunlar	1
Şunlar	-
Onlar	-
Böyle	1
Bura	-
Ora	3
Şura	4

2.2.1.1.5. İlgi (Aitlik) Zamiri ile Yapılan Öngönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak öngönderim yapan ilgi zamiri “+ki” yer almakta daha sonra da öngönderim yapılan öge yer almaktadır.

*“Fahir bu sefer hakikaten gafil avlandı ve **karşısındakine** bir saniye için hayretle baktı. Fakat **Emma**, uzakta ilk mimozaların arasında tropikal bir lacivertlikle uzanan denize dalmıştı”* (s. 105).

*“Yeniden durdu ve eliyle alnını sildi; tıpkı deminki hammalın, yolun ortasında, kendisinin bir adım önünde yaptığı gibi. Fakat onun elleri **hammalinkiler** gibi değildi. Mümtaz'ın elleri hayatla doğrudan doğruya temasa girmemişti. Onun fırınında pişmemişti. **Hammalın elleri** siyah, şişkin damarlı, kaba ve kalındı. - Benimkiler, beyaz, itinalı ve yumuşak...- ve ellerine büyük bir dikkatle baktı”* (s. 361).

Metinde +ki ilgi zamiri ile yapılan öngönderimler seyrek olsa da görülmektedir. Gönderim ögeleri arasındaki mesafe değişiklik göstermektedir.

Tablo 23. İlgi (Aitlik) Zamiri ile Yapılan Öngönderim

İlgi Zamiri	Öngönderim Sıklığı
+ki	2

2.2.1.1.6. Belirsizlik Zamirleri ile Yapılan Öngönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak öngönderim yapan belirsizlik zamiri yer almakta daha sonra da öngönderim yapılan öge yer almaktadır.

“Mümtaz deminden beri onun içinden neler geçtiğini biliyordu. Şimdi mesuttu. **Hepsi** mesuttular; **Fahir** o kadar yıkıcı şeylerden sonra karısıyla, **Nuran** çocuğu ile, **İclâl** tatmin edilmiş aile duygusu ile, **Muazzez** ona saadetinin yıkıldığını aşağı yukarı kendi ağzıyla haber verdiği için, hepsi mesuttular” (s. 78).

“**İkisi** de birbirini çok sevmişler; fakat vücutça hiç tanımamışlar, **Fahir** sinirli ve bezgin, **Nuran** sadece sabırlı, yan yana, birbirlerine kapalı, fakat gündelik işlerde açık, iki tesadüf mahkûmu gibi yaşamışlardı” (s. 80).

“Adile Hanım'ın sesi, unutulmuş olmanın korkuları içinde silkindi, uyuduğu dolaptan çıkmış bir kedi gibi sırtını kabarttı: -Ben, bu cinsten insanlara kızıyorum, doğrusu. Sanki **öbürkünü** anlarılarmış gibi... Adile Hanım, **İclâl**'i tanımazdı. Musiki bahislerinde ise hiçbir davası yoktu. **Alaturkayı** alırmış sularda gezer gibi, bir de bazen yarattığı curcuna havası için severdi” (s. 86).

“-**Hepimiz** hissiyiz!. diyordu. **Ben de İhsan da, Suat da...** Onun için hiçbir şey yapamadık! Bizde insanı çürüten bir taraf var!...” (s. 353).

“Kalabalıkta **birisi** ona sanki mahsustan yapıyormuş gibi sürtünerek geçti ve hızla yürüyerek biraz önde, yan sokaklardan birine saptı. Mümtaz **bu çarpan adamın** kim olduğunu görmek için başını o yana çevirdi: -Garip şey...- diye birkaç defa tekrarladı. **Adam, Suat'a** benziyordu. -Ama **Suat öldü-**” (s. 360).

Metinde belirsizlik zamiri aracılığıyla öngönderim yapan ögeler ile öngönderim yapılan ögelerin yer aldığı örnekler incelendiğinde öngönderim ögeleri

arasında içine alma, kapsama ilişkisi bulunduğu görülmektedir. Gönderim öğeleri arasındaki mesafe değişmektedir.

Tablo 24. Belirsizlik Zamirleri ile Yapılan Öngönderim

Gönderim Türü	Öngönderim Sıklığı
Belirsizlik Zamirleri	3

2.2.1.1.7. Soru Zamirleri ile Yapılan Öngönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak öngönderim yapan soru zamiri yer almakta daha sonra da öngönderim yapılan öge yer almaktadır.

“Mümtaz, ister istemez:

-**Nedir hastalığı?** diye sordu.

-**Felç** geldi. Ben yoktum. Eve vücudunun yarısı sarkık getirdiler” (s. 22).

“Birdenbire aklına gelmiş gibi sordu, **hasta kim?**

-**İhsan...**” (s. 57).

“Bu saati **hangisi** kuruyor, **mevsimlerin eli mi, mutlak karanlığın parmağı mı?**” (s. 72).

“Biz düşüncelerimizi çok defa omuzlarımızda taşırız. Onun için onları kımıldatmamız bu düşüncenin ağırlığı nispetinde güç olur. Şimdi Adile'nin omuzları böyle idi. Mümtaz, akıbetinin bütün ağırlığıyla bu omuzlarda yaşıyordu. Ama kendi deliliği; Mümtaz'dan ona ne? Zaten kimin işine karışmıştı? Yüzü talihten gördüğü bu son ihanetle küskünleşmiş, kendi kendine –Ahmak herif...- diyordu. Zaten **hangisi** ahmak değildi? **Bütün erkekler** ahmaktı” (s. 89).

“-İhsan geldi mi?

-Evet, yanında bir de akraban var!

-Kim?

-**Suat adında biri.** Garip bir adam. Sanatoryumda imiş!” (s. 95).

“Suat, Mümtaz'a sordu: -Bugünlerde **ne okuyorsun** Mümtaz? (...) -**Hemen hemen her şey... Cevdet Tarihi, Sicill-i Osmanî, Şakayık...**” (s. 96-97).

“Ölü kökleri atacağız; yeni bir istihsale gireceğiz; onun insanını yetiştireceğiz...

-Bunu yapmak için **nereden** hız alacağız?

-**İhtiyaçlarımızdan, yaşama irademizden;** zaten hıza değil, derse ihtiyacımız var. Bunu da realite bize verir, müphem ütopyalar değil!..” (s. 99).

“-**Kimdir** bu Mümtaz Bey?

-**Bizim fakültede asistan...**” (s. 113).

“Gece de bir âlâ ney dinledik!

-**Kimden?**

-**Ressam Cemil'den...** Emin Bey'in talebesi! Bize bir yığın saz semaisi, eski Mevlevî ayinlerinin terennümlerini çaldı” (s. 114).

“-**Nereye** mesela?..

-**Büyükdere'ye, İstinye'ye...**” (s. 134).

“Gülerek ilâve etti: O oturuşu **nereden** buldunuz?..

-Dedim ya, **ecdat mirası...** Uzviyetimde var. Onlarla doğmuşum” (s. 127).

“Birdenbire gelen bu düşünce, o kadar zalim oldu ki, genç kadın farkına vardı:

-**Ne** oldun, **neyin** var?

-**Hiç,** dedi. **Kötü itiyatlar.** Bir düşünceyi, en zalim şeklini alıncaya kadar, kafasında evirip çevirmek itiyadı” (s. 191).

“Mümtaz ses hikâyesini anlattı. Sonunda yarı şaka, yarı ciddi: -Biz, evcek tuhaf insanlarız, diye bitirmek istedi. Nuran'ın sualleri bitmemişti: -Sen, Macide'yi hasta diyordun, halbuki pek bir şeyi yok gibi geldi bana... -Hastaydı, fakat İhsan iyileştirdi. -**Ne ile? -Çocukla...** İhsan hayata inanır;

anlıyor musun? Hayat mucize ile doludur, der. Hayatın sırrı, ona göre gene kendisindedir” (s. 206).

“Mümtaz, onun sükûtu kendisini ezmiş gibi silkindi.

-Neyin var? diye sordu.

-Hiç. Kafamı allak bullak ettin” (s. 208).

“-Esas fikir diyorsun, o ne?

Mümtaz, hiçbir cevap vermedi; hakikaten esas düşünce ne idi?

-Aşk... dedi. Hayatın içimizde gülümseyen yüzü” (s. 197).

“Burada yatan adamın, bilir misin Sümbül lakabı nereden gelir? Sarığına mevsiminde sümbül takarmış” (s. 201).

“-Emin Bey'i nereden buldun?

-Yolda gördüm. Ressam Cemil'e de rica ettim. Hem bana Ferahfeza Âyini'ni çalmayı vadetti” (s. 252).

“Sonra birdenbire sordu: Cem'in annesinin adı ne idi?

-Çiçek Hatun değil mi?.. Bursa seyahati nasıl geçti?

-Evet, Çiçek Hatun, güzel ad. Güzel, hem de çok güzel!” (s. 257).

“Mümtaz:

-Evet güç oluyor... O kadar güç oluyor ki, bazen biz neyiz? Diye kendi kendime soruyorum.

-İşte buyuz... bu Nevâkâr'ız. Bu Mahur Beste'yiz, bunlara benzeyen nice nice şeyleriz! Onların içimizdeki yüzleri, bize ilham edecekleri hayat şekilleriyiz” (s. 260).

”Bir gün evlerine gittiğimiz zaman eşeği bahçede her zamanki yerinde görmedik. Ne oldu?.. diye sorduk. Zavallı romatizma oldu, dediler ve ahırını açıp gösterdiler. Eşeğin eğerini karnına ters vurmuşlar, üzengilerden tavana asmışlar” (s. 312).

“Bizim için yeni **nedir** bilir misiniz? Ne Eluard'ın şiiri, ne de Comte Stravoguine'in azabıdır. Bizim için yeni, **en ufak Türk köyünde, Anadolu'nun en ücra köşesinde bu akşam olan cinayet, arazi kavgası veya boşanma hadisesidir**” (s. 318).

“Mümtaz, birdenbire, İhsan'ın hâlindeki değişikliği fark etti:

-Ne oldu? **Kim?**

-**Eski bir arkadaş. Hani şu rüşdiye arkadaşım Hüseyin Bey. Dün akşam ölmüş. Cenaze bugün kalkıyor...**” (s. 341).

“-Yüzün çok solgun, **neyin** var?

-**Hiç...** dedi, **sıkıntılar**. Ve cebindeki eliyle Suat'tan kurtardığı tesbihi yokladı” (s. 367).

“Mümtaz bu boğucu geceye biraz serinlik, biraz deniz aksi katmak için sordu:

-Çocukları **nerede** oturuyor?..

-**Çengelköyü'nde...** Orada bir köşkleri var...” (s. 383).

“**Kimdir hasta?**..

-**Amcamın oğlu**. Benden büyüktür, ağabey derim. Kendisinden çok şey beklenen bir insan” (s. 387).

“Korka korka sordu:

-Bana tekrar vermeyecek misiniz?

-**Neyi?**

Mümtaz çenesinin ucuyla bir işaret yaptı:

-**Onu, benliğimi. Yani benliğim dediğiniz şeyi**” (s. 407).

Metinde soru zamirleri kullanılarak yapılan öngönderim örneklerinde gönderim öğeleri arasındaki mesafenin bazen yakın bazen uzak olduğu gözlenmiştir.

Tablo 25. Soru Zamirleri ile Yapılan Öngönderim

Gönderim Türü	Öngönderim Sıklığı
Soru Zamirleri	27

2.2.1.2. Ad Öbekleri ile Yapılan Öngönderim

“Huzur” adlı romanda ad ve ad tamlamaları ile yapılan öngönderim örnekleri tespit edilmiştir.

*“İhsan'ın annesi, Arife Hanım'ı hem sever, hem de çenesine tahammül edemezdi. Arife Hanım'ın ikameti evde uzadıkça, ta çocukluğundan beri tanıdığı o keskin hiddet çoğalır, büyürdü. (...) **Sabire Hanım** birincisinde nane içmesini tavsiye etmiş, ikincisinde daha karışık bir ilaç söylemiş; fakat üçüncüsünde gene hastalıktan şikâyet işitince -söylediğim ilaçları içtin mi?- diye sormuş” (s. 15).*

*“Mümtaz'ın hayatında **İhsan'la karısının** çok büyük bir yeri vardır. Babasının ve annesinin birkaç hafta ara ile ölümünden sonra onu amcasının oğlu büyüttü. **Macide ve İhsan, İhsan ve Macide.** Nuran'ı tanıyana kadar hayatı hemen hemen bu ikisinin arasında geçmişti. İhsan, onun hem babası, hem hocası idi” (s. 25).*

*“**Mümtaz'ın babası, S...'nin işgali gecesini, oturdukları evin sahibine düşman olan bir Rum tarafından ve onun yerine öldürülmüştü. Şehrin düşeceğine yakındı. Birçok aileler şehri daha evvelden terk etmişlerdi. Adamcağız da o gece karısıyla çocuğunu götürmek için vasıta bulmuştu**” (s. 25).*

*“Babası, evde **kardeşinin oğlundan** çok bahsetmişti. **-İhsan'a** bayılıyorum” (s. 41).*

*“Mümtaz bu dükkâna bakarken hiç farkında olmadan **Mallarmé'nin mısraını** hatırladı: **-Meçhul bir felâketten buraya düşmüş...**- Buraya, bu tozlu dükkâna, bu duvarına elle yapılmış triko çorapların asıldığı yere...” (s. 51).*

*“**Nuran'ın halasının kızı** lafı değiştirmek istedi; fakat Muazzez'in bütün bildiklerini Mümtaz'a yetiştirmesine hiçbir kuvvet mani olamazdı. (...)”*

Nihayet **İclâl** dayanamadı; oyun çok uzamıştı; belli ki genç kız akrabasına, kendilerine ait bir işin üzerinde böyle durulmasını istemiyordu” (s. 76-77).

“Nuran, Fatma'yı daha ziyade evde tutamayacağını anlayınca, Ada'da teyzesine bırakmağa karar vermişti. **Kocasından** kışın başında ayrıldığından beri garip, kendi içine çekilmiş bir hayatı vardı. İstanbul'a bütün kış üç dört defa, o da şu bu almak için inmişti. İki tarafın rızası ile olmasına rağmen - **Fahir'e** bu son dostluğu da göstermiş, teklifi üzerine beraberce geçimsizlik davası açmağa razı olmuştu- mahkemenin uzun sürmesi onu yormuştu” (s. 79).

“Nihayet Fahir'le **metresi** genç kadına yaklaştılar **Emma** çocuğu bir yığın - Maşallah!- ile ve -Ne güzel çocuk bu...- diyerek kucakladı” (s. 94).

“**Çocuğu** göstererek, -küçük hanım, biraz da hiç uğramadığı, görmediği bizim sınıfta büyüdü. Her sabah umumî vaziyet raporunu dinledik.- **Çocuğa** uzaktan gülümsedi; fakat **Fatma**, Mümtaz'ın iltifatına kulak asmadı” (s. 82).

“İhsan **yeğenine** şüphe ile baktı: -Bu ne coşkunkluk **Mümtaz**? Adeta on dokuzuncu asrın medeniyet müminlerine benzedin” (s. 101).

“Adile hınçla **kocasına** baktı ve yavaşça, fakat içinde bütün bir katliâm arzusu parıldayan sivri bir sesle fısıldadı: -Sokakta topluyorsun, değil mi? **Sabih** karısına her zamanki tatlı bakışla bir göz işaret etti” (s. 102).

“Fahir hayretle **metresini** süzdü. Tanıştıkları zamandan beri **Emma'nın** yorgunluktan bahsedişini ilk defa işitiyordu“ (s. 109).

“**Sabih'in teyzesi** şişman, yüzünden iyilik ve hayat neşesi akan bir kadındı. (...) **Sabriye Hanım**, böyle günlerde çok sevdiği kaynanasının hediyesi bu küpeleri takmaktan vazgeçmezdi; fakat küpelerden birinin orta kafesi telinden koptuğu için ince bir tireyle bağlı dururdu” (s. 109-110).

“**Sabih'in teyzesi**, Sicill-i Osmanî'de dedesinin adını ve tercüme-i hâlini bulduğu için Mümtaz'ı çok severdi. Merhum zevcinin bulmasını tam otuz sene vaat ettiği bu tercüme-i hâli hemen ertesi günü telefonla kendisine söylemesi, -bilhassa **Sabriye Hanım** bu mazi hikâyesinin telefonla söylenmesine çok ehemmiyet veriyordu- ona bir nevi mucize gibi gelmişti” (s. 112).

“Mümtaz'ın içini Ada iskelesinde Nuran'la **kocasını** gördüğü zamanki ıstıra yeniden kapladı. Bir müddet cevap vermedi, sonra düşünceli düşünceli: -Ben dünkü tesadüfe şahit oldum, dedi. Arkadaşlarımı arıyordum; -hiç yalan söylemeği beceremediği için olacak, yüzü kızarmıştı, -**Fahir Bey**'le karşılaşmanızı gördüm” (s. 115).

“Bu geniş ailenin her göbeğinde ayrı ayrı **kurbanlar** vardı. **Behçet Bey, Atiye Hanım, Doktor Refik, Medine'de ölen Salâhaddin Reşit Bey...**” (s. 149).

“**Nuran'ın annesini** tahmin ettiği gibi buldu. (...) Mümtaz daha o gün bu üç ayrı hüviyetin **Nazife Hanım**'da ne kadar tatlı bir halita yaptığını gördü” (s. 161-162).

“**Nuran'ın dayısı** annesinden çok ayrı bir yaratılıştı. (...) **Tevfik Bey**, o gün Mümtaz'a babası ve eniştesi hakkında epeyce izahat verdi” (s. 162-163).

“Zaten Nuran onun konuşma ve düşünme tarzını kabul etmişti. Çamlıca'da bir akşam evvelki hırçınlığını unutmuştu. **Âşığın** kızması hayatın sadeliğini bozduğu içindi. Bunu **Mümtaz**'a sabahleyin anlatmıştı” (s. 194).

“-Bizim iklimin çok güzel mevsim çiçekleri var, her nevi hatmi, gece safaları, gramofon çiçeği, zülfüaruzlar, begonyalar... Başını göğe kaldırdı. Bu ışık çiçeksiz kalmamalı. Sonra birdenbire sordu: **Cem'in annesinin adı** ne idi?.. -**Çiçek Hatun** değil mi?.. Bursa seyahati nasıl geçti? -Evet, **Çiçek Hatun**, güzel ad. Güzel, hem de çok güzel!” (s. 257).

“-Bizim iklimin çok güzel mevsim çiçekleri var, her nevi hatmi, gece safaları, gramofon çiçeği, zülfüaruzlar, begonyalar...” (s. 257).

“İhsan dayanamadı; çok yavaş bir sesle: -**Dedem**, senin muhteşem bir renk dünyan var... dedi. **Emin Bey** bir gözü kudümünü çalmağa hazırlanan Teyfik Bey'de, tam bir neyzen bakışıyla ve aynı yavaş sesle cevap verdi: -Erenler, pîrin himmetini unutma...” (s. 281).

“Küçük, betondan bir polis kulübesinin yanına çömelmiş bir Ermeni kadını ona elini uzattı: -Yardım et ki kalkayım **oğul!**.. **Mümtaz** -Kalkman behemehâl lâzım mı?- der gibi baktıktan sonra elini uzattı” (s. 354).

İncelenen eserde ad ve ad tamlamaları kullanılarak yapılan öngönderim örneklerinde gönderim ögeleri arasındaki mesafenin bazen yakın bazen uzak olduğu gözlenmiştir.

Tablo 26. Ad Öbekleri ile Yapılan Öngönderim

Gönderim Yapılan Öge	Gönderim Ögesi	Öngönderim Sıklığı
Sabire Hanım	İhsan'ın annesi	1
Mümtaz'ın babası	Adamcağız	1
İclâl	Nuran'ın halasının kızı	1
Fahir	Koca	2
Fatma	Çocuk	2
Emma	Metres	2
Mümtaz	Yeğen	1
	Oğul	1
	Âşığı	1
Sabih	Koca	1
Sabriye Hanım	Sabih'in teyzesi	2
Behçet Bey, Atiye Hanım, Doktor Refik, Medine'de ölen Salâhaddin Reşit Bey	Kurbanlar	1
Tevfik Bey	Nuran'ın dayısı	1
Çiçek hatun	Cem'in annesinin adı	1
Emin Bey	Dedem	1
Mallarmé'nin mısraı	Meçhul bir felâketten buraya düşmüş	1
Nazife hanım	Nuran'ın annesi	1
Macide ve İhsan	İhsan'la karısı	1
Mevsim çiçekleri	Her nevi hatmi, gece safaları, gramofon çiçeği, zülfüaruzlar, begonyalar	1
İhsan	Kardeşinin oğlu	1

2.2.1.3. Sıfat Öbekleri ile Yapılan Öngönderim

“Huzur” adlı romanda soru sıfatları ve işaret sıfatları ile yapılan öngönderim örnekleri tespit edilmiştir.

2.2.1.3.1. Niteleme Sıfatları ile Yapılan Öngönderim

“Huzur” adlı romanda sıfatlar sözcük öbekleri oluşturarak metnin kişilerine dair bizlere daha geniş bilgiler sunmaktadır. Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak öngönderim yapan metin kişisi yer almakta daha sonra da öngönderim yapılan sözcük veya sözcük öbeği yer almaktadır.

*“Macide onu doğurduğu zaman yarı deli sanılıyordu. Akla ve hayata dönüşü, tamamıyla geçmemişti. Zaman zaman küçük nöbetler oluyor, evin içinde gene eskisi gibi masal söyleyerek, sesine küçük bir kız tatlılığını sindirerek konuşuyor, yahut da **büyük kızının, o hiç bahsetmediği çocuğunun dönüşünü** saatlerce pencerede veya oturduğu yerde bekliyordu... **Zeynep**, annesinin yattığı hastaneye büyük annesiyle beraber gelmiş, sonra getirmesini unuttuğu hediye hatırlamış, hiç kimseye haber vermeden hastanenin önünde babasını beklemek ve ona söylemek için dışarı çıkmış ve kim bilir neler düşünen küçük çocuk kafasının bir dalgınlık anında ölüm kendisini birdenbire kapmıştı”* (s. 18).

*“Fokstrot boşanmış zembereğin bir hırıltısı içinde kayboldu, hemen yerini insanın ancak böyle bir tesadüfle karşılaşacağı cinsten **eski bir türkü** aldı. - **Çamlıca bağları...**”* (s. 59).

*“Mümtaz, eski Şûra-yı Devlet azasından Behçet Beyefendi'yle ayak üstünde konuşmak hoşuna gitmediği için yana çekildi ve oradan **ihtiyar adamın** yarı kukla hareketlerini içinde tam bir yıkılış ile seyretti. (...) **Behçet Bey**, yirmi sene karısı Atiye Hanım'ı sevmiş ve kıskanmıştı”* (s. 60).

*“Nuran, **eski kocasıyla** barışmıştı; her yerde, her zaman olagelen bir iş için, bu kadar tereddüde, mânalı bakışmağa ne lüzum vardı? Bir boşluğa kendini bırakır gibi anlattı: -Belki biliyorsun, canım... Haber filan dediği, **Fahir**'le, Nuran'ın barışması”* (s. 77).

*“Hadise zaten güzel değildi; inandığı, sevdiği adam, çocuğunun babası, evlendiklerinden yedi sene sonra bir seyahatte tanıdığı **Romanyalı bir kadın** yüzünden iki sene evini barkını bırakmış, şurada burada sürtmüş, sonra da bir gün artık beraber yaşayamayacaklarını, ayrılmaları lâzım geldiğini*

söylemişti. (...) İşte **Emma**, Köstence plajlarında tesadüf ettiği **Fahir**'in hayatına böyle bir tecrübe ile girmişti” (s. 79-80).

“İşte Mümtaz, **hayatını baştan aşağı değiştirecek olan kadını** bu şartlar içinde, böyle bir yalnızlıkta tanımıştı.(...) O da alt kamaraya göz atmadan yukarıya çıkmağa razı olmamış, orada çoktan beri rastlamadığı bir dostunu karısıyla beraber görmüş, içinden; -Sanki başka gün karşıma çıksan ne olurdu?- diye diye yanlarına oturmuş, biraz sonra **Nuran** bir elinde birkaç paketle, bir çanta, öbüründe yedi yaşlarında, lepiska saçlı bir kız çocuğu, içeriye girmişti” (s. 81).

“Çocuğu göstererek, -**küçük hanım**, biraz da hiç uğramadığı, görmediği bizim sınıfta büyüdü. Her sabah umumî vaziyet raporunu dinledik.- Çocuğa uzaktan gülümsedi; fakat **Fatma**, Mümtaz'ın iltifatına kulak asmadı” (s. 82).

“Mümtaz **iri kemikli kadının** kendi yanından geçerken, yavaş sesle, yarı Türkçe, yarı Fransızca: -Fakat bu skandal... **Fahir**, Allah aşkına sustur şunu! diye fısıldadığını duydu. Nihayet **Fahir**'le metresi genç kadına yaklaştılar **Emma** çocuğu bir yığın -Maşallah!- ile ve -Ne güzel çocuk bu...- diyerek kucakladı” (s. 94).

“Gençliğinde kocasının huyu yüzünden **genç kadın** dostluğuna adeta hasret olmuştu. (...) **Sabriye Hanım**, böyle günlerde çok sevdiği kaynanasının hediyesi bu küpeleri takmaktan vazgeçmezdi; fakat küpelerden birinin orta kafesi telinden koptuğu için ince bir tireyle bağlı dururdu” (s. 109-110).

“-Vallahi **Nuran**'cığım düşünüyorum da, **hasta bir çocuk** üzülecek diye çektiklerini! Bu tahammülü dünyada ben gösteremezdim. Ayol en güzel yaşın... Bundan sonrası nedir bilir misin... Böylece genç kadına, hayatın bütün imkânlarını saydıktan sonra, ona bir taraftan **Fatma**'nın hastalığını söyleyerek asıl vazifesinin analık duygularına kendisini terk etmek olduğunu hatırlatıyor, sonra da **Nuran**'a her şeye rağmen yaşamasını tavsiye ediyordu” (s. 157).

“**İhtiyar kadının** sırası geldikçe esirgemediği dikkatleri, dışarıda olup bitenlere karşı adeta çocukça alâkası, eğlenceden uzaklığı, siyasetten hoşlanması ve bir yığın insan tanıyışı, -sonra sonra Mümtaz **Nuran**'ın

annesinin hemen hemen bütün İttihat ve Terakki erkânını uzaktan takip etmiş olduğunu ve şaşırtıcı hafızasıyla hiç kimsenin bilmediği şeyleri hatırladığını anladı - 1908 senelerinin muayyen bir seviye kadınlarında yaptığı değişiklikti. Mümtaz daha o gün bu üç ayrı hüviyetin **Nazife Hanım**'da ne kadar tatlı bir halita yaptığını gördü” (s. 161-162).

“Onun için bahçede yemek yerlerken, Tevfik Bey'le konuşurken, Nuran'ın annesine cevap verirken, **genç kadın**ın çocukluk rüyalarını, uzun sonbahar gecelerinde sarsılan camları ve yaprakları hışırdayan ağaçların **küçük Nuran**'ın uykularına ilham ettiği hayalleri pekâlâ düşünebilirdi” (s. 227).

“İhsan onlara dikkat etmiyordu. O kendi düşüncesinin peşindeydi. -Cem galip gelse, yahut Fatih yirmi sene yaşasa n'olurdu acaba? En büyük felâket onun erken ölmesi. Tarihte **uzun süren saltanat devirleri** daima faydalıdır. Mesela **Elizabet devri, Viktorya devri** gibi” (s. 257).

“Fakat nelerden konuşuyoruz? Başını salladı: **Zavallı adam**... Mümtaz, birdenbire, İhsan'ın hâlindeki değişikliği fark etti:

-Ne oldu? Kim?

-**Eski bir arkadaş. Hani şu rüşdiye arkadaşım Hüseyin Bey. Dün akşam ölmüş. Cenaze bugün kalkıyor...** Mümtaz'ın önünde sanki bir kuyu açılmıştı. Kendi sevinci, İhsan'ın fikirleri, Sabiha'nın aşağıdan doğru gelen hava fişegi gibi renkli, taze kahkahaları, ve birkaç adım ötede gömülmeğe hazırlanan bu cenaze...” (s. 341).

İncelenen eserde niteleme kullanılarak yapılan öngönderim örneklerinde gönderim öğeleri arasındaki mesafenin değiştiği gözlenmiştir.

Tablo 27. Niteleme Sıfatları ile Yapılan Öngönderim

Gönderim Yapılan Öge	Gönderim Ögesi	Öngönderim Sıklığı
Zeynep	Büyük kızı, o hiç bahsetmediği çocuğu	1
Behçet Bey	İhtiyar adam	1
Fahir	Eski koca	1
Fatma	Küçük hanım	1
	Hasta bir çocuk	1
Emma	Romanyalı bir kadın	1
	İri kemikli kadın	1
Nuran	Hayatını baştan aşağı değiştirecek olan kadın	1
	Genç kadın	2
	Küçük Nuran	1
Sabriye Hanım	Genç kadın	1
Hüseyin Bey	Zavallı adam	1
	Eski bir arkadaş, şu rüşdiye arkadaşım	
Nazife hanım	İhtiyar kadın	1
Viktorya devri, Elizabeth devri	Uzun süren saltanat devirleri	1
Çamlıca bağları	Eski bir türkü	1

2.2.1.3.2. İşaret Sıfatları ile Yapılan Öngönderim

2.2.1.3.2.1. Bu İşaret Sıfatı İle Yapılan Öngönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak öngönderim yapan işaret sıfatı “bu” yer almakta daha sonra da öngönderim yapılan öge yer almaktadır.

*“Mümtaz, **bu karanlık aynada** henüz başlangıçta olan ömrünün dost hayallerini, babasının altında yattığı ağacı, olduğu gibi bıraktığı mesut çocuk saatlerini, han odasında bakir tenine çok derin bir aşı gibi yapışan köylü kızını, büyük siyah gözlerini her an bu uğultulu davete koşmağa hazır bir ürperme ile arar, sonra onun sadece **boşluğun aynası** olduğunu görünce yerinden kalkar, kâbuslu bir rüyadan çıkar gibi kayaların dev gölgeleri arasından, her adımda sendeleyerek, solumağa çalışırdı” (s. 35).*

“Nuran artık bir şey sormuyordu. Kendi düşüncesine dalmıştı. Bu biraz da akşamın iradesine kendisini bırakıştı. Açık hava onu yormuştu. İkide bir önüne **bu** **sual** çıkıyordu: **-Sonu ne olacak bu işin?**” (s. 134).

“Mümtaz'ın taaccüp ettiği şey, aşklarını **bu** **ihtiyar** **hovardanın** ciddiye almasıydı. **Tevfik Bey**'in uçarı hayatında bu cinsten bir ihtirası beğenmesini tabii gösterecek pek az şey vardı” (s. 211).

“Deminden beri yaptığı tahminler doğrudu; **bu** **Suat**'tı, **Nuran'a** **kablettarihten beri âşık olan Suat!** Mümtaz onunla göz göze gelmek korkusu içinde yüzüne doğru dürüst ancak bir an bakabildi” (s. 243).

“Kalabalıkta birisi ona sanki mahsustan yapıyormuş gibi sürtünerek geçti ve hızla yürüyerek biraz önde, yan sokaklardan birine saptı. Mümtaz **bu** **çarpan** **adamın** kim olduğunu görmek için başını o yana çevirdi: **-Garip şey...-** diye birkaç defa tekrarlardı. **Adam**, Suat'a benziyordu. **- Ama Suat öldü**” (s. 360).

Metinde bu işaret sıfatının öngönderim yaptığı örnekler incelendiğinde öngönderim yapan öge ile öngönderim yapılan öge arasındaki mesafe birkaç cümle ile sınırlıdır.

2.2.1.3.2.2. Şu İşaret Sıfatı ile Yapılan Öngönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak öngönderim yapan işaret sıfatı “şu” yer almakta daha sonra da öngönderim yapılan öge yer almaktadır.

“Fakat nelerden konuşuyoruz? Başını salladı: Zavallı adam... Mümtaz, birdenbire, İhsan'ın hâlindeki değişikliği fark etti:

-Ne oldu? Kim?

-Eski bir arkadaş. Hani **şu** **rüşdiye** **arkadaşım Hüseyin Bey**. Dün akşam ölmüş. Cenaze bugün kalkıyor... Mümtaz'ın önünde sanki bir kuyu açılmıştı. Kendi sevinci, İhsan'ın fikirleri, Sabiha'nın aşağıdan doğru gelen hava fişegi gibi renkli, taze kahkahaları, ve birkaç adım ötede gömülmeğe hazırlanan bu cenaze...” (s. 341).

“**Şu ümitsizlik** dediğinizi anlatsanıza...

-Ümitsizlik, ölümün şuuru, yahut bizdeki terbiyesi... Onun hayatımızdaki bir yığın kıskacı...” (s. 134).

“Şu ihtiyar kadına bak... Yolun ucundan adeta iki kat geliyordu. Elindeki değnekle, baston arasında bir şeye dayanıyordu. Zayıf, mecalsiz adımlarla türbeye yaklaştı. Dua etti, dişsiz ağzı bir şeyler mırıldandı; iki eliyle parmaklığa asıldı ve orada bir müddet kaldı. Camiin önünden her yaptığını görebiliyorlardı. Ne kadar sefil giyinmişti. Üstünde her şey parça parça idi” (s. 202).

“Taksim bitip de etrafındaki kalabalığı ve rakı kadehlerini görünce Aziz Dede yerinden fırlamış. Bu hikâyeyi her anlatışında şu cümle ile bitirmiş:

-Erenler öyle bir hicap duydum ki, üç gün evden çıkmadım; bir ay da ehibbaya rastgelmekten korktum-” (s. 277).

Metinde şu işaret sıfatı ile yapılan öngönderimsel örnekler incelendiğinde, şu işaret sıfatı ile yapılan artgönderim örnekleri kadar sık kullanılmadığı ve gönderim ögeleri arasındaki mesafenin kısa olduğu söylenebilir.

2.2.1.3.2.3. O İşaret Sıfatı İle Yapılan Öngönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak öngönderim yapan işaret sıfatı “o” yer almakta daha sonra da öngönderim yapılan öge yer almaktadır.

“O gün Mümtaz için hiç tanımadığı lezzetlerin günü oldu” (s. 150).

“-Çok şükür ki o günler geçti!- Macide’nin tebessümünü kaybettiği günler arkada kalmıştı” (s. 20).

Metinde o işaret sıfatı ile yapılan öngönderimsel sadece iki örnek tespit edilmiştir. Bu örneklerden yola çıkarak gönderim ögeleri arasındaki mesafenin birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Tablo 28. İşaret Sıfatları ile Yapılan Öngönderim

İşaret Sıfatları	Öngönderim Sıklığı
Bu	3
Şu	4
O	2
Böyle	-

2.2.1.3.3. Belirsizlik Sıfatları ile Yapılan Öngönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak öngönderim yapan belirsizlik sıfatı yer almakta daha sonra da öngönderim yapılan öge yer almaktadır.

*“Mümtaz, bu ikinci türkü ile küçücük ömrünün henüz mânasını dahi kavramadığı kederlerin içinden çıkar, birdenbire çok ışıklı, taptaze; fakat bununla beraber yine hasret ve ıstırap dolu başka bir dünyaya girerdi. Bu, bir ucu İzmir'in Kordonboyu'nda başlayan, öbür ucu babasının hiç anlayamadığı ölümünde biten dünya idi. Orada da kendi çocuk muhayyilesine sığmayan **bir yığın şey**, orada da **ölüm, gurbet, kan, yalnızlık ve içinde çöreklenen o yedi başlı ejder hüznü** vardı”* (s. 38-39).

*“Bir nefer yaklaştı, önünde durduğu eşyanın arasından **gözüne ilişen bir şey** aldı. Bu **bir tıraş aynası**ydı”* (s. 60).

*“Verandada her zamanki gibi **yedi sekiz misafir** vardı. Sabriye Hanım'ın bütün çocukları kendi ahbablarını ona devrederek evden ayrılmışlardı... **Büyük oğlunun piket arkadaşı Yaşar Bey - Nuran'ın dayısının oğlu- büyük kızının görümcesi Nuriye Hanım, ortanca oğlunu kumara alıştırdıktan ve tahsilini yarıda bırakmasına sebep olduktan sonra, kendisi mühendis mektebini birincilikle bitiren İffet Bey, küçük kızının lise arkadaşı Muazzez, hepsi oradaydılar. Sabriye Hanım kendisini pek az ziyaret eden çocuklarının yokluğunu onlarla telafi etmeğe çoktan alışmıştı”*** (s. 111).

“**Her ikisiyle de çok eskiden dosttu. Tevfik Bey'i** ilk gençliğinde Yenikapı Mevlevîhanesi'nde tanıdı. **İhsan'ı** ise Harb-i Umumî içinde Tamburî Cemil kendisine tanıtmıştı” (s. 272).

“Mümtaz bir bira ile yiyecek bir şey istedi. Soğuk içki onu kendisine getirdi. Etrafına bakındı. **Her şey** adeta uyuyordu. **Masalar, sandalyeler, boya ve cilâsı yer yer bozulmuş eski raflardaki renkli alkol şişeleri, dışardan çok muntazam görünmelerine karşılık başbaşa vermiş uyuyor gibiydiler...**” (s. 241).

Metinde belirsizlik sıfatının yer aldığı öngönderim örnekleri incelendiğinde öngönderim yapan öge ile öngönderim yapılan ögenin birbirine yakın olduğu görülmektedir. Ayrıca öngönderim yapan belirsizlik sıfatı ile öngönderim yapılan öge arasında parça-bütün ilişkisi bulunmaktadır.

Tablo 29. Belirsizlik Sıfatları ile Yapılan Öngönderim

Gönderim Türü	Öngönderim Sıklığı
Belirsizlik Sıfatları	5

2.2.1.3.4. Sayı Sıfatları ile Yapılan Öngönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak öngönderim yapan sayı sıfatı yer almakta daha sonra da öngönderim yapılan öge yer almaktadır.

“**Bir kahveci çırağı**, elindeki tepsiyi alabildiğine sallayarak ve mahsus uçsunlar diye ortalarından geçerek yürüdü. **Çocuk** on yedi yaşlarında genç ve güzeldi” (s. 49).

“-Kim der ki bu biçare yirmi seneye yakın bir zaman **bir kadını** sevmiş ve kıskanmış olsun... ve en sonunda...- Behçet Bey, yirmi sene karısı **Atiye Hanım'ı** sevmiş ve kıskanmıştı” (s. 60).

“**Bir dilenci** sadaka istedi. **Adam** yerde, kışına bağladığı bir tekerlekli tahta üzerinde ellerine geçirdiği takunyalarla yürüyordu. Bir örümcek kadar ince

ve çarpık bacakları omuzunun üstünden sarkıyordu; bu ayaklardan birisinin parmakları arasına geçirdiği bir cıgarayı fosur fosur içiyordu” (s. 68).

“Fakat bu işte makamın da büyük payı vardı. Nağmenin billuru öyle karanlık akislerle doluydu ki, insan ruhunun çalıştığı **iki uç, aşk ve ölüm** ister istemez birleşti” (s.160).

“Nuran niçin münakaşa ettiklerini unutmuştu. Sadece **iki kelime** üzerinde duruyordu: -İlk önce **rahip böceği**, yani erkeğini yiyen dişi, **sonra Fatma?.. Kim bilir beni ne gözle görüyor?..**” (s. 185-186).

“Ona **iki mektubu** da uzattı. **Fahir'in mektubu** kısa, bir yığın mânasız şikâyetle doluydu. Bütün hatalarını dilediği tek bir afla unutmaya hazır bir hâli vardı. Fakat **Suat'ın mektubu** garipti. Bu evli adam, Mümtaz'la Nuran'ın seviştiklerini ve evleneceklerini bile bile, ona aşktan bahsediyor, çağırıyor, gel, diyordu” (s. 233).

Metinde sayı sıfatları ile yapılan öngönderim örnekleri incelendiğinde gönderim öğeleri arasındaki mesafenin değiştiği gözlenmiştir.

Tablo 30. Sayı Sıfatları ile Yapılan Öngönderim

Gönderim Türü	Öngönderim Sıklığı
Sayı Sıfatları	6

2.2.1.3.5. Soru Sıfatları İle Yapılan Öngönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak öngönderim yapan soru sıfatı yer almakta daha sonra da öngönderim yapılan öge yer almaktadır.

“Tevfik Bey, İhsan'a eğildi:

-**Kaç yıl** evveldeyiz dersin?

-**Sayısız zaman içinde**; yani hep aynı yerde...” (s. 252).

“Mümtaz, bir günde ömrünü **kaç defa** yaşarsın?

-Vallahi bilmem ama, **bazen beş on defa** ... fakat şimdi değil artık...” (s. 256).

“-Ne istersin?

Deminki garson masayı elindeki bezle silerek saydı:

-Kahve, çay, ayran, limonata, gazoz...

Mümtaz, talebelik senelerinin arasından onun yüzüne, yeni terleyen bıyıklarına baktı. Bir gün emanet ettiği çantasını kaybettiği için onu azarlamış, sonra dost olmuşlardı.

-Bir çay!” (s. 367).

Metinde soru sıfatı ile yapılan öngönderim örnekleri incelendiğinde gönderim ögeleri arasındaki mesafenin değiştiği gözlenmiştir.

Tablo 31. Soru Sıfatları ile Yapılan Öngönderim

Gönderim Türü	Öngönderim Sıklığı
Soru Sıfatları	3

2.2.1.4. Zarf Öbekleri ile Yapılan Öngönderim

“Huzur” adlı romanda soru zarflarının öngönderim ögesi olarak kullanıldığı örnekler tespit edilmiştir.

2.2.1.4.1 Karşılaştırma Zarfları ile Yapılan Öngönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak benzerlik, farklılık, zayıflık, üstünlük, azlık, çokluk belirten “daha, kadar, başka, gibi, benzer, farklı, bu denli, daha farklı, en, çok, ise” gibi karşılaştırma yapan zarflar ve edatlar yer almakta daha sonra öngönderim yapılan ad yer almaktadır.

*“Deppoyun önünde **dünyanın en sulhperver hayvanlarına, iri develere** güreş yaptırıyor, tabiatın bu ölçüsüz ve sakın mahlûklarını insan aklına uymuş görmekle herkes mesut oluyordu” (s. 33-34).*

Metinde karşılaştırma zarfları ile yapılan öngönderim ile ilgili tek bir örnek tespit edilmiştir.

Tablo 32. Karşılaştırma Zarfları ile Yapılan Öngönderim

Gönderim Türü	Öngönderim Sıklığı
Karşılaştırma Zarfları	1

2.2.1.4.2. Soru Zarfları ile Yapılan Öngönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak öngönderim yapan soru zarfı yer almakta daha sonra da öngönderim yapılan öge yer almaktadır.

“-*Bu kadar erken döneceğinizi zannetmiyordum...*

-Ben de zannetmiyordum ama, oldu. Siz **ne yaptınız?**(...)

-Biz, dedi, **konuştuk...** Bizim memlekette en rahat yapılan iş de budur, konuşmak” (s. 114).

“Sonra birdenbire içinde uyanan bir şüphe ile Mümtaz'a sordu:

-**Niçin** eskiye bu kadar bağlıyız?..

-**İster istemez onların bir parçasıyız. Eski musikimizi seviyoruz, iyi kötü anlıyoruz. Elimizde iyi kötü bize maziye açacak bir anahtar var... O bize üst üste zamanlarını veriyor, bütün isimleri giydiriyor, içimizde bir hazine bulunduğu, ferahfeza yahut sultanîyegâh'ın arasından etrafımıza baktığımız için**” (s. 181).

“Macide'yi **nasıl buldun** Mümtaz?..

-**Latîf... latîf ve güzel...** gittikçe gençleşiyor...” (s. 255).

“Macide sordu:

-Öyle ise **ne diye** uydurdun bu yalanı?..

-**Sizi şaşırtmak için. Beni ayıplamanız için. Mühim adam görünmek için**” (s. 303).

“Sonra birdenbire sordu: Cem'in annesinin adı ne idi?..

-Çiçek Hatun değil mi?.. Bursa seyahati **nasıl geçti?**

-Evet, *Çiçek Hatun*, güzel ad. **Güzel, hem de çok güzel!**” (s. 257).

“İhsan sordu:

-Peki ama **niçin yaptın** bunu?

Fakat Suat hep Mümtaz'a bakarak cevap verdi.

-Niçin hayatımı en mânasız şekilde budalaca yaşadıysam, niçin eğlendiysem, niçin içtiysem, niçin evlendiysem. **Zamanı öldürmek için. Yaşamak için; çürümek için!**” (s. 310).

“-Mümtaz, sen hakikaten evlenebileceğimize inanıyor musun?

Mümtaz, duvardaki Amentü levhasından gözlerini ayırdı. Bir müddet Nuran'a baktı:

-Doğrusunu ister misin? Hayır.

-**Niçin? Neden korkuyorsun?**

-**Hiçbir şeyden**, yahut sen neden korkuyorsan, ben de ondan korkuyorum” (s. 346).

“-İhsan **nasıl?**

-Üçten beri görmedim. Ama, **pek tehlikeli görünmüyor**” (s. 367).

Metinde soru zarfları ile yapılan öngönderim örnekleri incelendiğinde, öngönderim yapan öge ile öngönderim yapılan öge arasındaki mesafenin kısa olduğu gözlenmiştir. Ayrıca metinde soru zarfları ile yapılan artgönderim örnekleri tespit edilmemesine karşın soru zarfları ile yapılan on tane öngönderim örneği tespit edilmiştir.

Tablo 33. Soru Zarfları ile Yapılan Öngönderim

Gönderim Türü	Öngönderim Sıklığı
Soru Zarfları	10

2.2.2. Boş Öngönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak öngönderimsel bir ilişki oluşturan boş öngönderim ögesi yer almakta daha sonra da öngönderim yapılan öge yer almaktadır.

“Bu sefer, bu aranmaktan, yoklanmaktan hoşlanmayan adam, üst üste haber gönderiyor, hâl hatır soruyor, hanımefendinin, olmazsa beylerden birinin behemehâl gelmelerini, kendisini görmelerini istiyor-Ø, dükkânın arkasında eski konağın müstemilatından olan bakımsız kısımla üstündeki iki oda için konuşacağını, kontratın geciktiğini söylüyordu” (s. 14).

“Ondan sonra kadın altında taksi, dükkân dükkân dolaşır, herkese münasip hediyeler arar-Ø ve aldığı parayı son kuruşa kadar sarf ettikten sonra eve dönerdi” (s. 16).

“Nihayet, genç kadın hastabakıcılardan başına geleni öğrenmiş-Ø, yattığı yerden ölünün bulunduğu yere kadar sürüne sürüne gitmiş-Ø, hazırlanmış cesedi görmüş-Ø, başında kaskatı kesilmişti” (s. 18).

“İhsan vaktinde hastahaneye yetişebilmek için bir türlü araba bulamamış-Ø, tramvayla gelmişti” (s. 19).

“Fakat asıl Macide'nin eve gelişi ile Mümtaz iyileşmiş-Ø, yüzünü güneşe çevirmişti” (s. 25).

“Ana oğul ne aşağıda konuşulanları Ø, ne de gelenlerin kim olduğunu öğrenmişlerdi” (s. 26).

“Birkaç gün sonra Nuran, İclal'in güle güle evden içeri girdiğini gördü. Genç kız, iskelede Mümtaz'a rastlamış-Ø-Ø, beraber oturmuş-Ø-Ø, kahve içmişlerdi” (s. 128).

“Adile Hanım bu yaz Taksim'deki evinden çıkmamıştı. Yeni baştan tanzim ettiği hususi hayat kadrosunu bozmak Ø, zorla topladığı erkekleri ve kadınları yine elden çıkarmak istemiyordu” (s. 153).

“Nuran ikide bir elini denize sokuyor-Ø, ayın etrafına gerdiği mavi ipek kumaşı bir tarafından çekip zorluyor-Ø, belki de ancak o zaman bunun bir hayal, bir vehim olduğunu anlıyordu” (s. 197).

“Tevfik Bey, on seneden beri doğru dürüst denize çıkmamış-Ø, yüksek sesle şarkı söylememiş-Ø, eğlence âlemlerinde görünmemiş, yalı çocuklarıyla, eskiden olduğu gibi sağa sola mektup göndermemişti” (s. 212).

“Mukbile Hanım'la, Şükrü Bey'in hayatta çiçek yetiştirmekten başka ihtirasları yoktu. Günlerinin hemen büyük bir kısmı yalının arkasında çiçek bahçesinde Ø ve serde **geçerdi**” (s. 214).

“Mümtaz bu küçük çocuğun hareketlerindeki ritme şaşıyor-Ø, -Elime bir geç, ben seni nasıl yetiştiririm görürsün!- diyordu” (s. 228).

“Nuran uçmak Ø, kendi hızı içinde tavanı delmek Ø, göklere yükselmek **istiyordu**” (s. 288).

“Herkes şarkı söylüyor-Ø, gülüyor-Ø, konuşuyordu” (s. 331).

“Biraz ötede, üç erkek tek başlarına oturmuşlar-Ø, konuşuyorlardı” (s. 332).

“Çekçek arabaları ortaya çıkmış-Ø, yolları tutmuştu” (s. 358).

Metinde boş öngönderim örnekleri incelendiğinde yüklem eksiltisi ve yüklem üzerinde yer alan ekin eksiltisi ile oluşan boş öngönderimler gözlenmiştir. Boş öngönderimin iki farklı durumda ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Birincisi, yüklem ve özneleri ortak olan ardışık cümlelerde yüklem sadece en son cümlede yer alarak daha önce yer alan cümlelerde yükleme yer verilmeyerek sözdizimsel bir boşluk oluşturması ile oluşmaktadır. İkincisi ise ortak özne ve yükleme sahip olan sıralı cümlelerde yüklem üzerinde yer alan zaman ve kişi ekinin sadece en son cümlede bulunan yüklem üzerinde belirtilerek daha önce bulunan cümlelerde ise düşürülme yoluna gidilmesi ile oluşmaktadır.

Tablo 34. Boş Öngönderim

Gönderim Türü	Öngönderim Sıklığı
Boş öngönderim “Ø” “-Ø”	23

2.2.3. Ekler ile Yapılan Öngönderim

“Huzur” romanında ekler ile yapılan öngönderim türleri iyelik ekleri, belirtme hâl eki ve kişi ekleri olarak tespit edilmiştir.

2.2.3.1. İyelik Ekleri ile Yapılan Öngönderim

2.2.3.1.1. Birinci Teklik Kişi İyelik Eki ile Yapılan Öngönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak öngönderim yapan birinci teklik kişi iyelik eki {+m}, {+Im}, {+Um} yer almakta daha sonra da öngönderim yapılan ad yer almaktadır.

“-A kızım hiç unuttur muyum onun sıhhatını?.- **Biricik Sabihim o benim...**
Adile bu teminattan memnun, birkaç akşam evvel öğrendiği tangoyu mırıldanarak verandaya doğru yürüdü” (s. 110).

“-Acaba eski **sevdiklerim** de **benim** gibi gençleştiler mi?- der gibi bakıyordu.
Çünkü yirmi sene evvel **Tevfik Bey**, Boğaz'ın Bebek Koyu, Göksu alemleri gibi devamlı modalarından biriydi” (s. 210).

Metinde birinci teklik kişi iyelik ekinin öngönderim yaptığı örnekler incelendiğinde gönderim öğeleri arasındaki mesafenin çok uzun olmadığı gözlenmiştir. Ayrıca örneklerin de kısıtlı olduğu tespit edilmiştir.

2.2.3.1.2. İkinci Teklik Kişi İyelik Eki ile Yapılan Öngönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak öngönderim yapan ikinci teklik kişi iyelik eki {+n}, {+In}, {+Un} yer almakta daha sonra da öngönderim yapılan ad yer almaktadır.

“Nuran:

-Ama kimse *evliliğinden* bahsetmedi *senin*?

-Zararı yok... ben bahsettim ya; yeter, demek ki üzerimde içtimai tazyik var!”
(s. 303).

Metinde ikinci teklik kişi iyelik ekinin öngönderim unsuru olarak kullanıldığı tek bir örnek tespit edilmiştir.

2.2.3.1.3. Üçüncü Teklik Kişi İyelik Eki ile Yapılan Öngönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak öngönderim yapan üçüncü teklik kişi iyelik eki {+I}, {+U}, {+sI}, {+sU} yer almakta daha sonra da öngönderim yapılan ad yer almaktadır.

“**Babası**, evde kardeşinin oğlundan çok bahsetmişti.(...) **Mümtaz** babasının bu sözlerini dinlerken, amcasının kendisinden yirmi üç yaş büyük oğluna, kendi zihninde başka türlü birkaç sima birden hazırlamıştı. Fakat vapurda kendisini karşılamaya geldiği zaman, realitenin bu hazırlanmış çehrelerin hepsinden iyi ve güzel olduğunu anladı” (s. 41).

Metinde üçüncü teklik kişi iyelik ekinin öngönderim unsuru olarak kullanıldığı tek bir örnek tespit edilmiştir.

2.2.3.1.4. İkinci Çokluk Kişi İyelik Eki ile Yapılan Öngönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak öngönderim yapan ikinci çokluk kişi iyelik eki {+nIz}, {+nUz}, {+sInIz}, {+sUnUz} yer almakta daha sonra da öngönderim yapılan ad yer almaktadır.

“Mümtaz, kendisine tanıtıldığı zaman genç kadın gülerek: - Ben sizi tanıyorum, dedi. Sabahleyin aynı vapurda geldik. **Siz, İclâl'in arkadaşı Mümtaz Bey'siniz**” (s. 81-82).

“Mümtaz tanındığına memnundu; fakat İclâl'in hüviyetine tuttuğu fenerden korkuyordu. Genç kız fena insan değildi; aralarındaki dostluk ömür boyunca sürecekti cinstendi. Fakat geveze idi; -kim bilir, edalı yârim, neler söylemiştir?- -O hâlde ben de söyleyeyim, dedi. **Siz meşhur Nuran ablasınız**” (s. 82).

Metinde ikinci çokluk kişi iyelik ekinin öngönderim unsuru olarak kullanıldığı örnekler incelendiğinde gönderim ögeleri arasındaki mesafenin az olduğu gözlenmiştir. Ayrıca sadece iki örnek tespit edilmiştir.

2.2.3.1.5. Üçüncü Çokluk Kişi İyelik Eki ile Yapılan Öngönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak öngönderim yapan üçüncü çokluk kişi iyelik eki {+lArI} yer almakta daha sonra da öngönderim yapılan ad yer almaktadır.

*“Mümtaz İhsan'ı daha sonra, asıl onun fikir hayatına girince tanıdı. Hiç farkına vardırmadan çocuğu takip etmiş, **istidat ve temayülleri**ni öğrenmiş, **onları** beslemişti”* (s. 42).

*“Küçük yol, meydanın ve etrafın her yaz kendiliğinden peydahlandığı **bütün kokuların** dar koridoru idi. Her yaz bu dar yolu mevsim **onlarla** zaptederdi”* (s. 50).

*“Niçin bu musiki birdenbire kıvrak edasıyla **çocukluğunun bayramlarını** hatırlatmış, **onların** o gamsız, mesuliyet duygusuz, her zevki bir vicdan azabı ile beraber duymadan tattığımız zamanların neşesiyle coşmuştu?”* (s. 288).

Metinde üçüncü çokluk kişi iyelik ekinin geçtiği örnekler incelendiğinde gönderim ögeleri arasındaki mesafenin az olduğu gözlenmiştir.

Tablo 35. İyelik Ekleri ile Yapılan Öngönderim

İyelik Ekleri	Öngönderim Sıklığı
birinci teklik kişi iyelik eki {+m}, {+Im}, {+Um}	2
ikinci teklik kişi iyelik eki {+n}, {+In}, {+Un}	1
üçüncü teklik kişi iyelik eki {+I}, {+U}, {+sI}, {+sU}	1
birinci çokluk kişi iyelik eki {+mIz}, {+mUz}, {+ImIz}, {+UmUz}	-
ikinci çokluk kişi iyelik eki {+nIz}, {+nUz}, {+sInIz}, {+sUnUz}	2
üçüncü çokluk kişi iyelik eki {+lArI}	3

2.2.3.2. Belirtme Hâl Eki ile Yapılan Öngönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak öngönderimsel bir ilişki oluşturan belirtme hâl eki yer almakta daha sonra da öngönderim yapılan öge yer almaktadır.

*“-O hâlde ben de söyleyeyim, dedi. Siz meşhur Nuran ablasınız. **Çocuğu** göstererek, -küçük hanım, biraz da hiç uğramadığı, görmediği bizim sınıfta büyüdü. Her sabah umumî vaziyet raporunu dinledik.- Çocuğa uzaktan gülümsedi; fakat **Fatma**, Mümtaz'ın iltifatına kulak asmadı” (s. 82).*

*“Emma **çocuğu** bir yığın -Maşallah!- ile ve -Ne güzel çocuk bu...- diyerek kucakladı. Fahir ise buzdanmış gibi duruyordu. Çocuğun ancak yanağını okşayabilmişti. Bu, garip çok garip bir sahne idi. Nuran olduğu yerde hala titriyordu; Emma, harfleri çatlata çatlata: -Ah ne güzel çocuk!.. diye hayran oluyor, **Fatma** bu yabancı sevgiden ve bilhassa babasının soğuk duruşundan mustarip, annesinin eteklerine yapışmış ağlıyordu” (s. 94).*

“Nuran mahzun gülümsedi:

*-Benim çıkışımı beklediğinizi söylesenize... ben sizi gördüm. Beyhude yere yüzünüz kızarmasın. Böyle şeyler, siz erkelerin âdetinizdir: Yalnız, asıl fenasını bulamadınız! Asıl fenası, imdadıma gelip **çocuğu** kucağımdan almamanızdır. Az kalsın ikimiz birden düşecektik... Mümtaz'ın yüzü karmakarışık; fakat Nuran ona dikkat etmiyordu; -ama daha fenası var. **Fatma** 'nın asabı alt üst oldu. Babasını unutmağa başlamıştı” (s. 115-116).*

Metinde belirtme hâl eki alan sözcükler kendisinden sonra yer alan öngönderim yapılan öğeleri belirtmektedir. Gönderim öğeleri arasındaki mesafe değişmektedir.

Tablo 36. Belirtme Hâl Eki ile Yapılan Öngönderim

Gönderim Türü	Öngönderim Sıklığı
Belirtme Hâl Eki	3

2.2.3.3. Kişi Ekleri ile Yapılan Öngönderim

2.2.3.3.1. Birinci Teklik Kişi Eki ile Yapılan Öngönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak öngönderim yapan birinci teklik kişi eki {-m}, {-Im}, {-Um} yer almakta daha sonra da öngönderim yapılan ad yer almaktadır.

“Baktım sonu çıkmıyor, ben okumak istemiyorum, diye tutturdum” (s. 85).

“Ne bileyim, ben, bu talihi kendinden, iç dünyasından bir şeyler katarak yaşamağı seviyorum” (s. 133).

“-Ne bileyim ben, öldükten sonra bile bu kadar herkesin içinde... zaten ölüm hissedilmiyor ki...” (s. 179).

“Omuzlarını silkti; ne bileyim ben? Kendimi duymak istiyorum da ondan! Uçuruma, her an ben varım, demek ihtiyacı” (s. 310).

Metinde birinci teklik kişi ekinin öngönderim yaptığı örnekler incelendiğinde gönderim ögeleri arasındaki mesafenin kısa olduğu gözlenmiştir.

2.2.3.3.2. İkinci Teklik Kişi Eki ile Yapılan Öngönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak öngönderim yapan ikinci teklik kişi eki {-n}, {-sIn}, {-sUn} yer almakta daha sonra da öngönderim yapılan ad yer almaktadır.

“Başını kaldırdı. Emma'nın içinden geçenleri adeta ezberden okuyan gözleriyle karşılaştı. Genç kadın: -Biliyorsun Fahir, istersen barış, ben seni hiçbir zaman çocuğundan ayırmak istemem...” (s. 107).

“-Nasıl istersen Fahir... Biliyorsun ben de çok yoruluyorum..” (s. 109).

“Tanıştıkları zamandan beri Emma'nın yorgunluktan bahsedişini ilk defa işitiyordu. –Ya hakikaten ayrılamazsam, yani beni bırakıp gitmezse!- diye düşündü: -Biliyorsun Fahir, sen çok değiştin...” (s. 109).

*“O tesadüften birkaç gün sonra Sabih'in ısrarıyla girdikleri kahvede Nuran için -**Bilmezsın Mümtaz** ne hissiz kadındır- demişti. -Hissiz ve zalim...-” (s. 156-157).*

*“Mümtaz, biraz da kendi hâline gülerek anlattı. Nuran'a ait bir şeyi ondan ne diye saklayacaktı? Kadın ilk önce alayla sonra yüzü değişerek dinledi. -Niçin bugünü **yaşamıyorsun Mümtaz?** Neden ya mazidesin, ya istikbaldesin. Bu saat de var” (s. 191).*

*“İhtiyar adam olduğu yerden: -**İhtiyarlıyorsun İhsan Bey!**.. dedi” (s. 250).*

“Macide :

*-**Delirdin mi Suat?**” (s. 305).*

Metinde ikinci teklik kişi ekinin geçtiği örnekler incelendiğinde gönderim ögeleri arasındaki mesafenin oldukça kısa olduğu gözlenmiştir.

2.2.3.3.3. Birinci Çokluk Kişi Eki ile Yapılan Öngönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak öngönderim yapan birinci çokluk kişi eki {-Iz}, {-Uz}, {-k} yer almakta daha sonra da öngönderim yapılan ad yer almaktadır.

*“Nuri birdenbire tekrar eski bahse geldi: -Bu sefer de tecrübenin iflâs etmeyeceğini ne biliyorsun? Bir küçük şeyin, bir saman parçasının eksikliği veya fazlası yüzünden. Mümtaz onun düşüncesini tamamladı: -Harbi müdafaa etmiyorum. Neye böyle düşünüyorsun? Bir kere insanlık galip veya mağlûp, diye ikiye ayrılacak mı... Bu kadarı kâfi. Kıymet hükümleri, hatta uğrunda dövüştüklerimizi iflâs ettirmek için bu ayrılık yeter. Elbette her buhranın arkasından iyi, çok iyi şeyler geleceğini beklemek hatadır. Fakat ne yapabilirsin? İşte burada **beş kişiyiz. Beş arkadaş.** Tek başımıza düşündüğümüz zaman kendimizi bir yığın kuvvete sahip bulabiliriz. Fakat herhangi bir hadise karşısında... Arkadaşları merakla ona bakıyorlardı. O devam etti: -Sabahtan beri kendi içimde bunu münakaşa ediyorum. Fakat birdenbire tekrar, deminki fikre döndü. Bilakis daha kötü şeyler çok kötü şeyler de çıkabilir. -Sabahtan beri neyi münakaşa ediyordun? -Sabahleyin*

Hekimalipaşa Camii taraflarında idim. Kız çocukları türkü ile oyun oynuyorlardı. Ta fetihten beri belki bu türküler vardı. Ve kız çocukları onları söyleyerek oynuyorlardı. İşte bu türkülerin devam etmesini istiyorum” (s. 371-372).

Metinde birinci çokluk kişi ekinin geçtiği örnekler incelendiğinde gönderim ögeleri arasındaki mesafenin kısa olduğu gözlenmiştir.

2.2.3.3.4. İkinci Çokluk Kişi Eki ile Yapılan Öngönderim

Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, metin bağlamında ilk olarak öngönderim yapan ikinci çokluk kişi eki {-nIz}, {-nUz}, {-sInIz}, {-sUnUz} yer almakta daha sonra da öngönderim yapılan ad yer almaktadır.

*“-Hele bir kere bir yalı bulup **yerleşin...** Bakın sizi nasıl besleyeceğim...- diyordu. Adamcağız elinden gelse bütün Boğaz'ı Tevfik Bey'in yeğenine düğün hediyesi olarak verirdi. **Nuran da Mümtaz** da bu halk adamındaki inceliğe bayılıyorlardı” (s. 216).*

Metinde ikinci çokluk kişi ekinin geçtiği örnekler incelendiğinde gönderim ögeleri arasındaki mesafenin çok uzun olmadığı gözlenmiştir.

Tablo 37. Kişi Ekleri ile Yapılan Öngönderim

Kişi Ekleri	Öngönderim Sıklığı
birinci teklik kişi eki {-m}, {-Im}, {-Um}	4
ikinci teklik kişi eki {-n}, {-sIn}, {-sUn}	7
üçüncü teklik kişi eki {Ø}	-
birinci çokluk kişi eki {-Iz}, {-Uz}, {-k}	1
ikinci çokluk kişi eki {-nIz}, {-nUz}, {-sInIz}, {-sUnUz}	1
üçüncü çokluk kişi eki {-lAr}	-

SONUÇ

1. Bu çalışmada gönderim üzerine yapılmış olan çalışmalar ve tasnifler incelenerek Tanpınar'ın Huzur romanında tespit edilen örneklerden hareket ederek gönderim üzerine daha geniş bir sınıflandırma yapılmıştır.

2. Artgönderimlerin kullanım sıklığı ile öngönderimlerin kullanım sıklığı değişmektedir. Bu bağlamda Huzur romanı özelinde artgönderimlerin öngönderimlerden daha fazla kullanıldığı sonucuna varılmıştır.

3. Metinde gönderim ögelerinin sık kullanılması ile metinde aynı şeylerin tekrar edilmesinin önüne geçilmiştir. Gönderim ögelerinin en az çaba ilkesinin etkisiyle ve akıcılık sağlamak amacıyla kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu durum hem okuyucu hem de dinleyici için kolaylık sağlamıştır.

4. Çalışmada gönderim ögeleri sözcük veya sözcük öbekleri ile yapılan gönderim, boş gönderim ve ekler ile yapılan gönderim olmak üzere üç başlık altında incelenmiştir.

5. Bir metinde gönderim yapan ögeler zamirler, ad öbekleri, sıfat öbekleri, zarf öbekleri, iyelik ekleri, kişi ekleri, belirtme hâl eki, boş gönderim olarak belirlenmiştir.

6. Halliday ve Hasan'ın (1976) İngilizcede bulunan gönderim ögelerini sınıflandırdığı çalışması Türkçede metin dil bilimle ilgili çalışma yapan birçok araştırmacıya kaynak olmuştur. Ancak bu sınıflandırma genel bir sınıflandırmadır. Subaşı Uzun'un (1995) Türkçede bulunan gönderim ögelerinin sınıflandırıldığı çalışması da birçok araştırmacı için kaynak olmuştur. Ancak her iki sınıflandırma genel bir sınıflandırma olması açısından Türkçede bulunan gönderim ögeleri açısından genel bir çerçeve çizmektedir. Bu durumda Türkiye Türkçesi için ayrıntılı bir sınıflama yapılmasını gerektirmektedir. Subaşı Uzun'un (1995) yapmış olduğu sınıflandırmada bağımsız gönderim ögeleri olarak kişi zamirleri, dönüşlülük zamirleri, işaret zamirleri ve işaret sıfatları verilmektedir. Ancak Huzur romanında sözcük veya sözcük öbekleri ile yapılan gönderim başlığı altında karşılıklılık zamiri, ilgi (aitlik) zamiri, belirsizlik zamiri, soru zamiri, niteleme sıfatları, belirsizlik

sıfatları, soru sıfatları, karşılaştırma zarfları ve soru zarfları örnekleri tespit edilmiştir.

7. Huzur romanında zamirler en fazla artgönderim yapan unsur olarak tespit edilmiştir. Şahıs zamirleri bu metinde en çok artgönderim yapan ögedir.

8. Metinde dönüşlülük zahirinin “ardıl gönderim zamiri” görevinde kullanıldığında herhangi bir gönderim ögesi olmadığı tespit edilmiştir.

9. İncelediğimiz eserde dönüşlülük zamirine benzeyen ancak işin karşılıklı yapıldığını anlatan “birbiri” sözcüğü ile yapılan artgönderimler karşılıklılık zamiri ile yapılan artgönderim başlığı altında verilmektedir. Karşılıklılık zamiri ile yapılan artgönderim örnekleri dönüşlülük zamiri ile yapılan artgönderim örnekleri kadar fazla değildir.

10. İncelenen eserde işaret zamirleri ile yapılan artgönderim ögeleri olarak “bu”, “o”, “bunlar”, “şunlar”, “onlar”, “böyle”, “bura”, “ora” sözcükleri tespit edilmiştir. “Şu” ve “şura” işaret zamirlerinin ise artgönderim görevinde kullanılan örnekleri tespit edilmemiştir. İşaret zamirleri içerisinde en fazla “bu” işaret zamiri, en az ise “şunlar” işaret zamiri artgönderim yapan ögedir.

11. Huzur romanında zamirler ile yapılan artgönderim başlığı altında en fazla gönderim yapan öge şahıs zamirleri, en az gönderim yapan öge soru zamirleri olarak tespit edilmiştir.

12. İncelenen eserde ad öbekleri ile yapılan artgönderimler daha çok metnin kişileri yerine onları karşılayan ad öbeği oluşturan sözcük ya da sözcük öbekleridir.

13. İncelediğimiz eserde sıfat öbekleri ile yapılan artgönderim başlığı altında en fazla artgönderim sıklığına sahip olan artgönderim türü işaret sıfatları, en az artgönderim sıklığına sahip olan artgönderim türü ise soru sıfatlarıdır. İşaret sıfatları ile yapılan artgönderim ögeleri “bu”, “şu”, “o” ve böyle” sözcükleridir. İşaret sıfatları ile yapılan artgönderimler içerisinde en fazla “bu” işaret sıfatı ile artgönderim yapılmaktadır. “Şu” işaret sıfatı ise en az kullanılan işaret sıfatı olmuştur. Metinde niteleme sıfatları ile yapılan artgönderimlerde de metnin kişileri yerine onları karşılayan niteleme sıfatlarının kullanılması söz konusudur. Metnin akıcılığı için metinde bulunan karakterlerin adlarının yinelenmesinin önüne geçmek

amacıyla yazar tarafından metnin kişileri yerine onları niteleyici sözcük veya sözcük öbekleri kullanılmıştır. Romanda Nuran için en fazla genç kadın artgönderimi kullanılmıştır. Mümtaz için de en fazla genç adam artgönderimi kullanılmıştır.

14. Soru zamirleri ve soru sıfatları ile yapılan artgönderimler az da olsa metinde görülmektedir. İncelenen eserde soru zarfları ile yapılan artgönderim örnekleri tespit edilmemiştir.

15. Metinde en az iki unsurun karşılaştırılmasıyla yapılan karşılaştırma zarfları ile yapılan artgönderimler de tespit edilmiştir.

16. Huzur romanında yüklem eksiltisi ile oluşan, nesne eksiltisi ile oluşan ve özne eksiltisi ile oluşan boş artgönderim örnekleri tespit edilmiştir. Türkçe özne silme özelliğine sahip bir dil olması bakımından en fazla özne eksiltisi ile oluşan boş artgönderim örnekleri tespit edilmiştir.

17. İncelediğimiz eserde ekler ile yapılan artgönderimler iyelik ekleri, kişi ekleri ve belirtme hâl ekidir. Kişi ekleri en fazla kullanılan ekler ile yapılan artgönderim türü olarak tespit edilmiştir.

18. Metinde öngönderimler ile yapılan gönderimler sınırlıdır. Metinde “zamirler ile yapılan öngönderim” başlığı altında yer alan şahıs zamirleri ile yapılan öngönderimler, şahıs zamirleri ile yapılan artgönderimler kadar sık kullanılmamıştır. Şahıs zamirleri içerisinde en fazla üçüncü teklik şahıs zamiri “o” ile öngönderim yapılmıştır. Birinci çokluk şahıs zamiri “biz” ile öngönderim yapan herhangi bir örnek tespit edilmemiştir. İkinci çokluk şahıs zamiri “siz” ve üçüncü çokluk şahıs zamiri “onlar” ile öngönderim yapan birer tane örnek tespit edilmiştir.

19. Huzur romanında işaret zamirleri ile yapılan öngönderim ögeleri olarak “bu”, “şu”, “o”, “bunlar”, “böyle”, “ora”, “şura” sözcükleri tespit edilmiştir. “Şunlar” ve “onlar” ve “bura” işaret zamirleri ile öngönderim yapan herhangi bir örnek tespit edilmemiştir. İşaret zamirleri içerisinde en fazla “şu” işaret zamiri öngönderim yapan öge olarak kullanılmıştır.

20. İncelenen eserde soru zamirleri, soru sıfatları ve soru zarfları ile yapılan öngönderimler artgönderimlerden daha fazla kullanılmıştır.

21. Metinde ad öbekleri ile yapılan öngönderimler de daha çok metnin kişileri yerine onları karşılayan ad öbekleri oluşturan sözcük ya da sözcük öbekleridir.

22. Huzur romanında sıfat öbekleri ile yapılan artgönderim başlığı altında en fazla artgönderim sıklığına sahip olan öngönderim türü niteleme sıfatları, en az öngönderim sıklığına sahip olan öngönderim türü ise soru sıfatlarıdır. Metinde niteleme sıfatları ile yapılan öngönderimlerde de daha çok metnin kişilerine yönelik olarak yapılan öngönderimlerdir.

23. Romanda boş öngönderim örnekleri de azımsanamayacak kadar çoktur. Metinde yüklem eksiltisi ve ek eksiltisi ile oluşan boş öngönderim örnekleri tespit edilmiştir.

24. İncelediğimiz eserde dönüşlülük zamiri ile yapılan öngönderim, karşılıklılık zamiri ile yapılan öngönderim ve karşılaştırma zarfları ile yapılan öngönderim ile ilgili birer tane örnek tespit edilmiştir.

25. Metinde belirsizlik zamirleri ve belirsizlik sıfatları ile yapılan artgönderim ve öngönderimde gönderim yapan öge ve gönderim yapılan öge arasında içine alma, kapsama ilişkisinin ortaya çıktığı tespit edilmiştir.

26. İncelediğimiz romanda ekler ile yapılan öngönderim başlığı altında iyelik ekleri, belirtme hâl eki ve kişi ekleri ile yapılan öngönderimler yer almaktadır. İyelik ekleri içerisinde, en çok üçüncü çokluk kişi iyelik eki ile yapılan öngönderim örnekleri, en az ise ikinci teklik kişi iyelik eki ve üçüncü teklik kişi iyelik eki örnekleri tespit edilmiştir. Ancak birinci çokluk kişi iyelik eki ile ilgili öngönderim yapan örnek tespit edilmemiştir. Belirtme hâl eki ile yapılan öngönderim ile ilgili üç tane örnek tespit edilmiştir. Kişi ekleri içerisinde en çok ikinci teklik kişi eki örnekleri, en az birinci çokluk kişi eki ve ikinci çokluk kişi eki ile yapılan öngönderim örnekleri tespit edilmiştir. Ancak üçüncü teklik kişi eki ve üçüncü çokluk kişi eki ile yapılan öngönderim örnekleri gözlenmemiştir.

27. Metinde artgönderimlerde gönderim yapan öge ile gönderim yapılan öge arasındaki mesafenin uzun olduğu, öngönderimlerde ise bu mesafenin daha kısa olduğu sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Akçataş, Ahmet, (2001), “Dokuzuncu Hariciye Koğuşu Romanı Üzerine Bir Metin Dil Bilim İncelemesi, Denizli, *Pamaukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*.
- Akçataş, Ahmet, (2019), “Belirteçler”, *Türkiye Türkçesi III Sözcük Türleri*, (Ed. Erdoğan Boz), Ankara, Gazi Kitabevi.
- Aksan, Mustafa ve Aksan, Yeşim, (1991), “Metin Kavramı ve Tanımları”, *Dilbilim Araştırmaları*, Ankara, ss. 90-104.
- Aktaş, Esra, (2019), “Gönderim İşlevli Dil Birimleri”, Eskişehir, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi)*.
- Alaçam, Dilek, (2021), “Mustafa Kutlu’nun “Beyhude Ömrüm” Adlı Hikâyesinin Metindilbilimsel Açıdan Çözümlemesi”, Karabük, *Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi)*.
- Alan, Nazmi, (2022), “Vesîletü’n-Neât’ta Bağımsız Gönderim Ögeleri”, *Disiplinler Arası Dil Araştırmaları Dergisi*, C.5, S.5, ss. 1-17.
- Altunkaya, Fuat, (1987), “Cohesion in Turkish: A Survey of Cohesive Devices in Prose Literature”, Ankara, *Hacettepe University, Institute of Social Sciences, (Doctoral Thesis)*.
- Ayata Şenöz, Canan, (2005), *Metindilbilim ve Türkçe, İstanbul, Multilingual Yayınları*.
- Aydın, Hasene, (2012b), “Dilde Sıfır Birim ve Sıfır Biçimbirimin Kullanımı”, *Turkish Studies-International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, C.7, S.2, ss. 169-181.
- Aydın, İlker, (2012a), “İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nın ‘Duygular’ Temasında Yer Alan Okuma Metinlerine Metindilbilimsel Bir Yaklaşım”, *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkic*, C.7, S.3, ss. 381-407.
- Bahtiyaroğlu, Ahmet, (2006), “Ahmet Mithat Efendini’nin Tiyatrolarında Metindilbilimsel Görünümler”, Kars, *Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi)*.
- Bakan, Hande, (2012), “Yabancılarla Türkçe Öğretiminde Metindilbilimsel Ölçütler Çerçevesinde Bir Sadeleştirme Denemesi: Sait Faik Abasıyanık, ‘Meserret

- Oteli' ", Ankara, *Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi)*.
- Balcı, Hülya Aşkın, (2006), "Metindilbilim Açısından Bir Çözümleme", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.2, S.21, ss. 191-204.
- Balcı, Hülya Aşkın, (2018), *Metindilbilimin ABC'si*, Ankara, Say Yayınları.
- Balyemez, Sedat, (2010), "Bağdaşıklık ve Dede Korkut Hikâyeleri'nde Bağdaşıklık Görünümler", *Turkish Studies–International periodical for the Languages. Literature and History of Turkish of Turkic*, C.5, S.4, ss. 133-173.
- Balyemez, Sedat, (2011), "Dede Korkut Hikâyeleri'nin Metin Dil Bilimsel Yapısı", Ankara, *Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi)*.
- Başusta, Kasım Caner, (2009), *Okuma Eğitiminde Metin Dil Bilimin Kullanımı*, Afyon, *Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi)*.
- Bhat, D.N.S., (2004), *Pronouns*, New York, Oxford University Press.
- Boz, Erdoğan, (2012), *Türkiye Türkçesi Biçimsel ve Anlamsal İşlevli Biçimbilgisi (Tasnif Denemesi)*, Ankara, Gazi Kitabevi.
- Boz, Erdoğan, (2020), *Dilbilim Teorik ve Uygulamalı Alanlar*, Ankara, Gazi Kitabevi.
- Bozkurt, Emine Serap, (2016), "Türkiye Türkçesindeki Zamirlerin Anlambilimsel Yapısı ve Kazandıkları Anlam Yükleri", Edirne, *Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi)*.
- Bozkurt, Ferdi, (2022), *Metindilbilim Metinsel Bağdaşıklık ve Türkiye Türkçesinde Değişirir*, İstanbul, Kesit Yayınları.
- Brinker, Klaus, (2001), *Linguistische Textanalyse*, Berlin, Erich Schmidt Verlag.
- Bussmann, Hadumod, (2006), *Routledge Dictionary of Language and Linguistics*, London and New York, Routledge.
- Cheng, Ping, (1986), "Referent Introduction and Tracking in Chinese Narratives", Los Angeles, *University of California, (Doktora Tezi)*.
- Chomsky, Noam, (1981), *Lectures on Government and Binding*, Dordrecht, Foris.
- Chomsky, Noam, (1982), *Some Concepts and Consequences of the Theory of Government and Binding*, Massachusetts, MIT Press.

- Chomsky, Noam, (1986), *Knowledge of Language: Its Nature, Origin and Use*, New York, Praeger.
- Chomsky, Noam, (1995), *The Minimalist Program*, Massachusetts, MIT Press.
- Coseriu, Eugenio, (1955), *Textlinguistik Eine Einführung*, Tübingen, Gunter Narr.
- Coşkun, Eyyup, (2005), “İlköğretim Öğrencilerinin Öyküleyici Anlatımlarında Bağdaşıklık, Tutarlılık ve Metin Elementleri”, Ankara, *Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Doktora Tezi)*.
- Coşkun Ögeyik, Muhlise, (2008), *Metinlerarasılık ve Yazın Eğitimi*, Ankara, Anı Yayıncılık.
- Crystal, David, (2008), *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*, Sixth Edition, Blackwell Publishing.
- Çeltek, Aytaç, (2008), “Türkçede Boş Artgönderim Söylem-Edimbilimsel İşlevleri”, İzmir, *Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*.
- Çeltek Kaili, Aytaç, (2017), “Türkçe Sözlü Söylemde Boş Nesne”, Neslihan Kansu Yetkiner, Mehmet Şahin (Haz.), *Dilbilim Çeviribilim Yazıları: Prof. Dr. Lütfiye Oktar’a Armağan*, Ankara, Anı Yayıncılık, ss. 67-79.
- Çıkrıkçı, S. Sevim, (2007), “Metindilbilimin Temel Kavramlarının Anadili Öğretimi Süreci Açısından Değerlendirilmesi”, *Dil Dergisi*, S.138, ss. 43-57.
- Çoban, Abdullah, (2012), “İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Oluşturdukları Öyküleyici Metinlerin Bağdaşıklık ve Tutarlılık Ölçütlerine Göre Değerlendirilmesi”, Kayseri, *Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi)*.
- Demir, Tazegül, (2006), “Peyami Safa’nın ‘Yalnızız’ Adlı Romanının Metindilbilimsel Çözümlemesi”, Kars, *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*.
- Demirci, Kerim, (2010), *Teorik Bir Yaklaşımla Zamirler*, Ankara, Grafiker Yayınları.
- Dilidüzgün, Şükran, (2008), “Türkçe Öğretiminde Metindilbilimsel Bağlamda Uygulamalı Bir Yaklaşım”, İstanbul, *İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*.
- Dilidüzgün, Şükran, (2017), *Metindilbilim ve Türkçe Öğretimi: Uygulamalı Bir Yaklaşım*, Ankara, Anı Yayıncılık.

- Doğru, Fatih, (2022), *Türkiye Türkçesinde Yer Tutucular*, Ankara, Gazi Kitabevi.
- Elyıldırım, Sema, (2008), “Ömer Seyfettin Öykülerinde Artgönderim Kullanımı”, Erzurum, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S.36, ss. 121- 146.
- Enç, Mürüvvet, (1986), “Topic Switching and Pronominal Subjects in Turkish Linguistics”, D.Slobin ve K.Zimmer (Haz.), *Studies in Turkish Linguistics*, Amsterdam, John Benjamins, pp. 195-208.
- Erdağı, Selma, (2008), “Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun ‘Yaban’ Adlı Romanının Metindilbilimsel Çözümlemesi”, Kars, *Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi)*.
- Ergin, Muharrem, (2019), *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul, Boğaziçi Yayınları.
- Ergüvanlı Taylan, Eser, (1986), “Pronominal versus Zero Representation of Anaphora in Turkish”, D.Slobin ve K.Zimmer (Haz.), *Studies in Turkish Linguistics*, Amsterdam, John Benjamins, pp. 209-233.
- Garnham, Alan, (1985), *Psycholinguistics: Central Topics*, Methuen, London.
- Givón, Talmy, (1983), Topic Continuity in Discourse: An Introduction, T. Givón (Haz.), *Topic Continuity in Discourse: An Quantitative Cross-Language Study*, Amsterdam, John Benjamins Publishing içinde, pp. 1-42.
- Göçer, Ali, (2012), “Türkçe Öğretmen Adaylarının Yetizleme Çalışmalarıyla Oluşturdukları Metinlerde Öngönderim ve Artgönderim Kullanımının Görünümü”, *DPUJSS*, C.1, S.32, ss. 241- 253.
- Göksel, Aslı and Kerslake, Celia, (2006), *Turkish: A Comprehensive Grammar*, New York, Routledge.
- Grosz, B. J., Joshi, A. K., Weinstein, S., (1995), “Centering:A framework For Modelling the Local Coherence of Discourse”, *Computational Linguistics*, C.21, S.2, pp. 203-225.
- Gül, Meltem, (2015), “Sait Faik Abasıyanık’ın Semaver Adlı Hikâyesinde Metindilbilimsel Bağdaşıklık Görünümleri”, *International Journal of Social Science*, S.31, ss. 135-148.
- Gülsevin, Gürer, (2005), “Ağız Araştırması İncelemelerimizde Yaygınlaşmış Yanlışlıklar (1): “bu+ra” mı, “bu ara” mı?”, *Prof. Dr. Fikret Türkmen Armağanı*, (Editörler: G. Gülsevin, M. Arıkan), İzmir, Kanyılmaz Matbaası, ss. 333-336.

- Gültekin, Nilüfer, (2000), “Metin Oluşum Sürecinde Gönderimsel Bağdaşıklık Değeri”, Ankara, *Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*.
- Günay, Doğan, (2007), *Metin Bilgisi*, İstanbul, Multilingual Yayınları.
- Güner, Edip Serdar, (2008), “Türkçe için Derlem Tabanlı Bir Anafor Çözümleme Çalışması”, Edirne, *Trakya Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*.
- Halliday, M.A.K. ve Hasan, R., (1976), *Cohesion in English*, London, Longman.
- Halliday, M.A.K. ve Hasan, R., (1989), *Language, Context and Text: Aspects of Language in a Social-Semiotic Perspective*, (2nd ed.), Oxford University Press, Oxford.
- Harris, S. Zellig, (1952), “Discourse Analysis”, *Language*, C.28, S.4, pp. 474-494.
- Huang, Yang, (2000), *Anaphora: A Cross-linguistic Study*, Oxford University Press, Oxford.
- İmer, Kâmile, Kocaman, Ahmet ve Özsoy, A. Sumru (2011), *Dilbilim Sözlüğü*, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Karabağ, Seda ve İşsever, Selçuk, (1995), “Edinim Sürecinde Bağdaşıklık”, *XI. Dilbilim Kurultayı Bildirileri*, 25-27 Mayıs 1995, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Yayınları, ss. 221-235.
- Karahan, Leylâ, (2013), *Türkçede Söz Dizimi*, Ankara, Akçağ Yayınları.
- Karakoç Öztürk, Başak ve Dağıstanlıoğlu, B. Erdem, (2018), “Yabancı Dil olarak Türkçe Öğrenen Öğrencilerin Yazdıkları Öyküleyici Metinlerin Bağdaşıklık Görünümlerinin İncelenmesi”, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.14, S.1, ss. 332-354.
- Karataş, Yusuf, (2008), “Metin İncelemesinde Söylembilim Yöntemi ‘Binbir Gece Masalları’ Üzerine Bir Uygulama”, Ankara, *Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Doktora Tezi)*.
- Keleş, Rumeysa, (2021), “Sâmiha Ayverdi’nin Ateş Ağacı Adlı Romanında Bağdaşıklık”, Trabzon, *Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi)*.
- Kerslake, Celia, (1987), “Noun Phrase Deletion and Pronominalization in Turkish”, H. E. Boeschoten ve L. T. Verhoeven (Haz.), *Studies on Modern Turkish*:

Proceedings of the 3rd Conference on Turkish Linguistics, Tilburg, Tilburg University Press içinde, pp. 91-104.

Kocaman, Ahmet ve Osam, Necdet, (2000), *Uygulamalı Dilbilim-Yabancı Dil Öğretimi Terimleri Sözlüğü*, Ankara, Hitit Basım Yayın.

Koç, Serkan ve Cem-Değer, Ayşen, (2016), “Türkçe’de Özne Ad Öbeği ve Boş Artgönderim Kullanımının Türkçe’yi Yabancı Dil Olarak Öğrenen Öğrencilerdeki Gelişimsel Görünümleri”, *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, C.19, ss. 51-62.

Korkmaz, Zeynep, (2014), *Türkiye Türkçesi Grameri: Şekil Bilgisi*, Ankara, TDK Yayınları.

Kornfilt, Jacklin, (1997), *Turkish*, London, Routledge.

Kuyma, Erol, (2022), “Bir Artgönderim Ögesi Olarak Zamir ve İşaret Sıfatlarının Atabetü’l-Hakayık’taki Görünümleri”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, C.11, S.1, ss. 16-35.

Lüleci, Murat, (2010), “Yeni Bir Disiplin Olarak Metin Dilbilim ve Türk Edebiyatına Metin Dilbilimsel Bir Yaklaşım”, Ankara, *Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi)*.

Mendoza, Günfer, (1998), “A New Outlook to The Reading Texts Used in State Senior Schools in Turkey in Terms of ‘Cohesion’”, Ankara, *Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doctoral Thesis)*.

Mitkov, Ruslan, (2002), *Anaphora Resolution*, Hong Kong, Pearson Education.

Oktar, Lütfiye ve Yağcıoğlu, Semiramis, (1997), “Türkçede Söylem Yapısı ve Artgönderim”, *VIII. Uluslararası Türk Dilbilimi Konferansı Bildirileri*, Ankara, ss. 331-345.

Onursal, İrem, (2003), “Türkçe Metinlerde Bağdaşıklık ve Tutarlılık”, *Günümüz Dilbilim Çalışmaları*, (Editörler: A. Kıran, E. Korkur, S. Ağıldere), Ankara, Multilingual Yay. , ss. 121-132.

Oralış, Meral ve Şeyda Ozil, (1992), “Metindilbilimsel Yaklaşımla Yazınsal Bir Metni Çözümleme Denemesi”, *Dilbilim Araştırmaları*, Ankara, ss. 37-51.

Otan, Ozan ve Otan, Demet (2014), “Metinsel Bağdaşıklığın Sağlanmasında Sözcüksel Bağdaşıklığın Rolü”, *International Journal of Language Academy*, C.2, S.1, ss. 41-54.

- Özil, Şeyda ve Şenöz, Canan, (1996), “Türkçe’de “Bu”, “Şu” Sözcükleri”, *X. Dilbilim Kurultayı Bildirileri*, Lütfiye Oktar ve A. Cem Değer, (Haz.) 22 -24 Mayıs, İzmir, ss. 27-39.
- Özkan, Bülent, (2004), “Metindilbilimi, Metindilbilimsel Bağdaşıklık ve Haldun Taner’in ‘Onikiye Bir Var’ Adlı Öyküsünde Metindilbilimsel Bağdaşıklık Görünümleri”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.13, S.1, ss. 167-182.
- Özsoy, Sumru, (1992), “Türkçede Eşgönderge Örüntüsü”, *Dilbilim Araştırmaları*, Hitit Yayınevi, ss. 77-85.
- Parlak, Hatice, (2009), “Kutadgu Bilig’in Metindilbilimsel Yapısı”, Ankara, *Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Doktora Tezi)*.
- Ruhi, Şükriye (1992), “Zero NP Anaphora versus Full NP Anaphora in Turkish”, A. Konrot (Haz.), *Modern Studies in Turkish Linguistics: Proceedings of the 6th International Conference on Turkish Linguistics*, ss. 105-116.
- Subaşı Uzun, Leyla, (1995), *Orhon Yazıtlarının Metindilbilimsel Yapısı*, Ankara, Simurg Yayınları.
- Subaşı Uzun, Leyla, (2004), “Metin Üretimi”, *Türkçe Sözlü ve Yazılı Anlatım*, (Ed. Canan İleri), Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 21-38.
- Toklu, M. Osman, (2003), *Dilbilime Giriş*, Ankara, Akçağ Yayınları.
- Torusdağ, Gülşen ve Aydın, İlker, (2020), *Metindilbilim ve Örnek Metin Çözümlemeleri*, Ankara, Pegem Akademi.
- Torusdağ, Gülşen, (2015), “Memduh Şevket Esendal’ın Öykülerine Metindilbilimsel Bir Yaklaşım”, Van, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi)*.
- Trask, Robert Lawrence, (2005), *Key Concepts in Language and Linguistics*, New York, Routledge.
- Turan, Ümit Deniz, (2000), “The Properties Of Null Object in Turkish”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.1, S.2, ss. 131-144.
- Tüfekçi, Pınar, (2009), “Türkçe İçin Sözdizim Tabanlı Bir Adıl Çözümleme Sistemi”, Edirne, *Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, (Doktora Tezi)*.

- Uzun, Leyla, (2013), “Metindilbilim: Temel İlke ve Kavramlar”, A. S. Özsoy ve Z. Erk Emeksiz (Ed.), *Genel Dilbilim II* içinde, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları, ss. 153-180.
- Uzun, Muzaffer, (2016), “Nazan Bekiroğlu’nun ‘Nar Ağacı’ Adlı Romanında Bağdaşıklık Bağdaşıklık Ekseninde Bir Söz Varlığı Çözümlemesi”, Trabzon, *Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi)*.
- Vardar, Berke, (2002), *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Yıldırım, Savaş, (2008), “Türkçe Derlemlerdeki Artgönderimlerin Tümdengelimli ve Tümevarımlı Yöntemlerle Çözümlemesi”, Edirne, *Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*.
- Yılmaz, Engin ve Jahiç Nadira, (2008) “‘Vire’ Hikâyesi Üzerine Metindilbilimsel bir İnceleme”, *Sakarya Üniversitesi Dergisi*, S.15, ss. 30-41.
- Yılmaz, Engin, (2004), *Türkiye Türkçesinde Niteleme Sıfatları*, İstanbul, Değişim Yayınları.
- Yılmaz, Reis Murat, (2010), “Türkiye Türkçesinde Sıfatlar (Tanım, Tasnif, Mukayese, Teklifler), Sakarya, *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi)*.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı : Fatma ZENGİN

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat
Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi : Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı ABD

Yabancı Dil ve Düzeyi

İngilizce (Orta)

Bilimsel Yayınlar ve Çalışmalar

Zengin, Fatma ve Dinar, Talat, (2023), “Türkiye Türkçesinde Boş Artgönderim”
Disiplinler Arası Dil Araştırmaları Dergisi, C. 6, S. 6, ss. 14-38.